

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ
TARİH ANA BİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ PROGRAMI

1948-1983 DÖNEMİ TÜRKİYE-İSRAİL SİYASİ İLİŞKİLERİ

Ceyhun DEMİRKOLLU

Danışman
Doç. Dr. Şayan ULUSAN

MANİSA-2016

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ
TARİH ANA BİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ PROGRAMI

1948-1983 DÖNEMİ TÜRKİYE-İSRAİL SİYASİ İLİŞKİLERİ

Ceyhun DEMİRKOLLU

Danışman
Doç. Dr. Şayan ULUSAN

MANİSA-2016

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 24/05/2016 ve 16/Ek19 sayılı toplantısında jürimiz tarafından Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 35. Maddesi gereğince Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Ceyhun DEMİRKOLLU'nun "1948-1983 Dönemi Türkiye İsrail Siyasi ilişkileri" Konulu tezi incelenmiş ve aday 03/06/2016 tarihinde saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 120 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna

OY BİRLİĞİ

DÜZELTME yapılmasına

OY ÇOKLUĞU

RED edilmesine

ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 6 ay süre verilir.

** Bu halde adayın tez konusu ve/veya danışmanı değiştirilebilir.

BAŞKAN

Doç. Dr. Şayan ULUSAN

ÜYE

Doç. Dr. İbrahim İNCİ

ÜYE

Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ

ÜYE

Doç. Dr. Hasan MERT

ÜYE

Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN

Evet

Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

Doktora tezi olarak sunduğum 1948-1983 DÖNEMİ TÜRKİYE-İSRAİL SİYASİ İLİŞKİLERİ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/03/2016

Ceyhun DEMİRKOLLU

imza

ÖZET

Türkiye, Sevr Anlaşmasını tanımayarak, Kurtuluş Savaşı mücadelesi sonrası, Lozan Anlaşması ile meşruiyetini elde etmiştir. Türkiye, jeopolitik konumunun kendisine verdiği avantajların farkındadır. Soğuk savaş esnasında bu avantajını kullanma yeteneği fazla yoktu. Bu jeopolitik konum, uluslararası arenada Türkiye'ye çok yönlü politikalar üretme olanağı sunmaktadır. Güçlü Türkiye'nin, Ortadoğu ve Avrasya ekseninde Jeopolitik oyuncu olma ihtimali rakiplerini tedirgin etmektedir. Türkiye büyük jeopolitik oyuncu olabilmek için, gayretlerini ve ittifak arayışlarını iç barışının üzerine bina etmek istemektedir. Türkiye kendine özgü ve yalnız politikasını tüm Sevr komplolarına rağmen sürdürmektedir.

İsrail ise siyasetinin kaynağını Tevrat'tan besleyen Siyonizm ile Batı'nın tam desteğini arkasına alarak, Ortadoğu coğrafyasına eklemlendiği günden beri sorunların temel kaynağı olarak dünyayı *tedirgin* bırakmaya devam etmektedir. Herkese ve her şeye rağmen bildiğini okumak isteyen İsrail kendisine dur denilmesine alışık değildir. Avrasya pazarları Ortadoğu enerji kaynaklarının cazibesinin ötesine geçmeye başladığından beri, İsrail bölgede jeopolitik yalnızlık hissetmekte ve Batı'nın kendisine olan desteğinin devam edip etmediği kuşkusuna kapılmaktan geri durmamaktadır. Bu sorgulamanın Batı'ya dönük bir tepkiye yol açmasından endişe duyulmaktadır.

1948-1983 yılları arası dönemde Türkiye-İsrail arasında kurulan siyasi ilişkilerinin, arabulucularının ve sebeplerinin aranmasına yukarıdaki temel jeopolitik fikirlerden hareketle yola çıkılmıştır.

Bu çalışma sonucunda; Türkiye ve İsrail siyasi ilişkilerinin kesintiye uğradığı dönemlerde, istihbarat ve ekonomik ilişkilerin ters ilişkili olarak yoğunluk kazandığı nesnel yargısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İsrail, Siyonizm, Diaspora, Ortadoğu, Siyasal Coğrafya, Jeopolitik.

ABSTRACT

Turkey, by not recognizing the Sevres Treaty, has gained the legitimacy with Lausanne Treaty after the War of Independence. Turkey is aware of the advantages that geopolitical position provides her. There was not any more ability to use this advantage during the cold war. This geopolitical position offers the opportunity to produce versatile policies to Turkey in the international arena. Turkey's strong possibility to become a major geopolitical actor in the Middle East and Eurasia axis is upsetting their rivals. In order to become a major geopolitical actor, Turkey wants to build its efforts and searching for alliance on inner peace. Turkey continues her unique and alone policy despite the Sevres conspiracies.

Israel has continued to lay the world *uneasy* as the main source of problems since its articulation of the Middle East region by being backed up by the West's full support with the Zionism, feeding its politics from the Torah. Israel which wants to do the things on its own way is not accustomed to being said "Stop!" despite all the things and persons. Since Eurasian markets began to move beyond the lure of the Middle East energy resources, Israel has felt geopolitical solitude and can not refrain from doubts as to whether the continuation of support from the West to it. It is worried that this inquiry turns into a reaction to the West.

The above basic geopolitical ideas are the starting point for political relations and causes in the period 1948-1983 between Turkey and Israel.

As a result of this study, it was concluded that intelligence and economic relations gained intensity reversely during the period when relations between Turkey and Israel is interrupted.

Keywords: Turkey, Israel, Zionism, Diaspora, The Middle East, Political Geography, Geopolitics.

ÖNSÖZ

Yeni yüzyılın ilk çeyreğinde; Türkiye-İsrail ilişkileri üzerinden siyasi, ekonomik, dini, akademik, bireysel vb. kampaşma ve tartışmalar halen sürmektedir. Konu kapanmış sanılırken birden alevlenme refleksini içinde yine de bulundurur. Ayrıca ilişki kurulan kavramlar gittikçe daha da karmaşık bir hal almakla birlikte içinden çıkılması imkânsız gibi görünen birtartışmaya dönüşmektedir.

Öte yandan Türkiye-İsrail ilişkilerine olan ilgi gün geçtikçe artarken, içinde komplo teorilerini barındırmayan temiz bilgi ihtiyacı da bir o kadar artmaktadır.

Sanılanın aksine, günümüzde salt bir disiplin dalı ile konuları çözebilmek, doğruya hatta gerçeğe ulaşmak artık zor görünmektedir. Farklı disiplin dalları üzerinde bilgi oluşturmak, gökkuşağının yedi rengini döndürerek beyazı-doğruyu bulmak için gereksinim duymaya benzer. Dolayısıyla eksik bir renk ya da disiplin bizi gerekli harmoni ve gerçekten yoksun kılabilecektir.

Türkler ve Yahudiler tarih sahnesindeki beraberliklerini yakın siyasi coğrafyalarda ama kaçınılmaz ve kesişen ölçekteki rakip jeopolitik öğelerle sürdürmeye devam etmektedirler.

Tarihsel arka plana bakıldığında bir göç olgusu her iki aktör için adeta benzer kaderi işaret etmektedir.

Dini Siyonizm çok sorun olmamakla birlikte Siyasal Siyonizm bu iki aktör için en büyük kırılma noktası olarak ortada durmaktadır.

Hazar Devleti'nde Musevilik kabul görürken, Osmanlı Devleti'nin en güçlü devrinde Yahudiler buraya "güvenli bir liman" olarak sığınmakta tereddüt etmemişlerdir.

Filistin'in Osmanlı yönetimindeyken 1/10 kuvvetindeki İngiliz gücüyle zapt edilip Yahudilere "İsrail" adıyla dönüşüme uğrayarak teslim edilmesi tarih açısından kısa bir dönemi kapsadığından hemen dikkatleri çekmektedir.

Hemen ardından İsrail'in 1948'de manda yönetimi sonrası bir ulus devlet oluşturması ve BM'nin Filistin topraklarını taksim kararı alması üzerine Ortadoğu'da çatışmalar şiddetlenmiştir. İsrail'in meşruiyeti ve Ortadoğu'nun yeni düzeni günümüze dek tartışılan ve yaşanan en kaotik gelişmelere sahne olmuştur

Türkiye, coğrafi ve jeopolitik konumu nedeniyle, eski nüfuz sahalarına yönelik olarak tüm gelişme ve değişimlerde başat rol oynama refleksini içinde barındırmaya devam etmektedir. Özellikle son dönem Türk dış politikasının bölgedeki artan hareketliliğine bakıldığında bu etki daha da kolay anlaşılabilir.

İki ülkenin diplomatik ilişkileri işte bu arka plandan bakıldığında seviye ve zaman bakımından dış dinamikler ve bölgenin dokusu ile birlikte veri zenginliği yaratabilecektir.

Batı ve demokrasi yönünde tercihini yapan Türkiye'nin İsrail ekseninde diplomatik gelgitlerinin sınırlarının sebeplerine dikkat çekilmek istenmektedir.

Özellikle, 1948-1983 Dönemi Türkiye- İsrail Siyasi İlişkilerini ele almamızın sebebi önem taşımaktadır. İki aktörün Soğuk Savaş döneminde hangi arabulucu aktörler ile ne sebeple siyasi bir ilişkiye girdiğinin bu güne ışık tutabileceği temel fikri bizi harekete geçirmiştir. Bu maksatla, iki ülke ilişkilerinin uluslararası/diplomatik düzeydeki dalgalanmalara yol açan bağıntıları ortaya konmak istenmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki çalkantılarının, günümüz gerçekliğinden bakıldığında, İsrail'in suni varoluş biçiminin bundaki payının ne oranda gözlenmesi gerektiğini ortaya koyabilmektir.

Ayrıca bu araştırmada amaç olarak her iki aktörün mücadele alanlarının tarihsel arka planında yer alan sürecin dinamiklerine açıklık getirebilmektir. Bu yüzden Türkiye'nin İsrail ile 1948-1983 yılları arasındaki diplomatik ilişkilerinin seyri ele alınmaktadır. Bu ilişkiler çerçevesinde Türkiye'nin bu dönemde izlediği politikaların İsrail açısından algılanış biçimine bakarken, soğuk savaş dönemine ait kurguların tarihsel nedenselliğine göz atılmak istenmiştir.

Bu araştırmanın kapsamı 1948-1983 Dönemi Türkiye-İsrail siyasi ilişkileri gibi kısa bir zaman dönemine ışık tutarak, aslında arka planda yer alan istihbarat ilişkilerini ortaya koyabilmektir. Kısacası öncelikle bu iki aktörün kompleks ilişki yumağının nerede başladığı bilinmeden sis perdesini aralanamayacağı düşüncesini taşımaktayız.

Bu düşünceyle bölümler daha da sade ve basit kapsamlı tutularak;

Yahudi siyasal Siyonist hareketinin ortaya çıkışının ardından Filistin topraklarında homojen olmayan yapay bir İsrail devletinin kurulması ele alınmıştır.

Ama bu devletle birlikte Ortadoğu coğrafyasına terör hareketi taşınmıştır. Çünkü Siyonizm temelinde doktrin olarak semit ırkçılığı ve amacına ulaşmak için terör vasıta

olarak yatmaktadır. İsrail patentli bu şiddet hareketi beraberinde bölgeye savaşları taşımıştır. Filistin sorunu, bir yerde Arap milliyetçiliği ile Siyonizm'in çatışması olup, temelinde Eski Mezopotamya'nın güney-batısına egemen olma mücadelesidir.

Araştırmamız beş ana bölümü kapsamaktadır:

Giriş bölümünde Türk-Yahudi ilişkilerinin kısa tarihlerine ve temaslarına göz atılmıştır.

Birinci bölümde, Türkiye ve İsrail ilişkilerini etkileyen siyasal coğrafya ve jeopolitik değişkenlerin üzerinde durularak kuvvet mukayesesi yapılmıştır.

İkinci bölümde, 1948-1960 dönemi Türkiye-İsrail Siyasi İlişkileri kronolojik biçimde ele alınmıştır. Çok yönlü ilişkilerin yönetildiği bu sürecin dönemsel arka planı konu içerisinde işlenmiştir.

Üçüncü bölümde 1960-1983 dönemi Türkiye- İsrail Siyasi İlişkilerinin kesintiye uğrayan ve değişen dış gelişmelerin sebepleri üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde Türkiye ve İsrail'in ilişkilerine yansıyan temel istikrarsızlık konularının ortaya konulması hedeflenmiştir

Beşinci bölümde, ilk dört bölümde incelenen konuların ışığında Türkiye ve İsrail'in öncelikle siyasal coğrafya ve jeopolitik dinamikleri ile farklılıkları üzerinde durulmuştur. Böylece ilişkilerin gelecekteki olası diplomatik seyri incelenmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise, karşılıklı algılayışların somutlaşması ve akıl düzeyinde kabul görebilmesi için tarafların bilgi ve kavrayışları her zaman aynı düzeyde olmadığından hareketle, çözüm çabalarının aynı doğrultuda yetersiz kalmasına dikkat çekilmek istenmiştir. Dış gelişmeler ve istihbarat mekanizmalarının görünmez etkisi dikkat çekmiştir. Böylece yürütülen ilişkilerin çok boyutlu hali ortaya konulabilmiştir.

Bu çalışmada yöntem olarak derinlikli analitik ve eleştirel bir bakış açısı izlenmeye çalışılmıştır.

Tüm verilerin ışığında; siyasal coğrafya temelli jeopolitik veriler tablo ve haritalar ile desteklenmiştir. Bu alanda daha önce yapmış olduğumuz tez çalışması ve bölgeye yaptığımız saha gezileri bize kolaylık sağlamıştır.

Osmanlı Devleti-Ortadoğu-Türkiye-İsrail gibi başlıklarda yapılan araştırma ve incelemeler, asgari birkaç disiplin konusunda temel bilgilerde donanımlı olmayı zorunlu kılmaktadır. Ortadoğu için din, ekonomi, tarih, coğrafya gibi temel disiplinlerin

jeopolitik olarak üç boyutlu hale getirilmesi karşımıza temel zorluk-gereklilik olarak karşımıza çıkmıştır. Bu yaklaşımın önümüzdeki diğer çalışmalara yansımaları temenni ediyoruz.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmaya katkıda bulunan herkes, elde edilebilecek başarının ortağıdır.

Doğaldır ki bu çalışma da alınacak olumlu sonuçların asıl sahibi bana saçaklı davranma serbestisini tanıyarak çalışmamın her aşamasında destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren, tecrübeleri ile beni aydınlatan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Şayan ULUSAN'a aittir. Kendisine yürekten teşekkür ederim.

Ayrıca bilgi ve tecrübesi ile lisansüstü öğrenim hayatımın tüm zorlu aşamalarında desteğini hiç eksik etmeyen, maddi, manevi her yönden yardımcı olan kendisini tanımaktan büyük onur duyduğum sevgili hocam Sayın Prof. Dr. Nadir ÖZKUYUMCU'ya, orta öğrenim döneminden beri gelişmeye önemli eşikler katan Sayın Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN'a, eğitimim sırasında yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ ile, katkılarını aldığım Sayın Doç. Dr. Hasan MERT'e ve Sayın Doç. Dr. İbrahim İNCİ'ye teşekkür ederim.

Bu güne kadar öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak fedakârca desteklemek suretiyle daima yanımda olan eşim Ayla DEMİRKOLLU ile Oğlum Mehmet Burak DEMİRKOLLU'ya kalbden teşekkür ederim.

Ceyhun DEMİRKOLLU

Manisa, 2016

İÇİNDEKİLER

TEZ VERİ GİRİŞ ve YAYINLAMA İZİN FORMU.....	iv
YEMİN METNİ.....	v
TÜRKÇE ÖZET.....	vi
İNGİLİZCE ÖZET.....	vii
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	xii
KISALTMALAR.....	xviii
KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ.....	xix
GİRİŞ.....	1

GİRİŞ

a. Türkiye ve İsrail	1
b. Yahudiler ve Türkler'in İlk Temasları.....	3
c. Yahudilerin Osmanlı Devleti İle İlk Temasları	4
ç. Osmanlı Döneminde Yahudi Etkisinin Başlaması	7
d. Osmanlı Devleti'nin Çöküş Döneminde Yahudi Lobilerinin Tutumları.....	10
e. Sultan II. Abdülhamit ve Yahudiler.....	11
f. Galata Bankerleri'nin Gücü.....	12
g. Filistin'e Yahudi Göçü'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Tutumu.....	13
ğ. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu Döneminde Yahudi Lobiciliği.....	16
h. Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Yahudi Etkisi.....	16
ı. Cumhuriyet Döneminde Yahudilerin Sıkıntıları.....	19

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-İSRAİL SİYASİ İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN DURAĞAN VE HAREKETLİ BÖLGESEL UNSURLAR

1.1. Ortadoğu'nun Sınırları Nerede Başlar? Nerede Biter?

1.1.1. Ortadoğu'nun Siyasal Coğrafi Üstünlüğü.....	26
--	----

1.1.2. Ortadoğu'nun Jeopolitik Açmazı.....	27
--	----

1.2. Türkiye'nin Gücü

1.2.1. Türkiye'nin Siyasal Coğrafi Gücü.....	32
--	----

1.2.2. Türkiye'nin Jeopolitik Gücü.....	34
---	----

1.3. İsrail'in Gücü

1.3.1. İsrail'in Siyasal Coğrafyası.....	39
--	----

1.3.2. İsrail'in Jeopolitik Arayışları.....	40
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

1948-1960 DÖNEMİ TÜRKİYE-İSRAİL SİYASİ İLİŞKİLERİ

2.1. Filistin'de İsrail Devleti Kurulmadan Önce Yahudilerin Faaliyetleri

2.1.1. Basel Programı ve Yahudilerin Siyasallaşma Çabaları.....	44
---	----

2.1.2. Britanya Mandası Dönemi Bildirge-Rapor-Belgeler.....	45
---	----

2.1.3. 1945-1960 Arası Türk Dış Politikasının Genel Değerlendirmesi.....	52
--	----

2.1.4. Türkiye'nin Diplomatik İlişki Dönemleri	52
--	----

2.2. İhtiyatlı Yaklaşım ve Yakınlaşmalar

2.2.1. 15 Mayıs 1947-"BM Filistin Özel Komisyonu".....	55
--	----

2.2.2. 14 Mayıs 1948 Siyasal Siyonizm'in İsrail Adıyla Ortaya Çıkışı (Kudüs'te Üçüncü Yeniden Toplanma).....	55
--	----

2.2.3. Haziran 1948 İlk Yakınlaşmalar.....	57
--	----

2.2.4. 12 Aralık 1948-"BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu".....	57
---	----

2.2.5. 28 Mart 1949 İsrail'in Tanınması ve Türkiye'nin Batı Kampını Tercih Etmesi.....	58
--	----

2.2.6. 2-9 Mart 1950-"Temsilcilik" Seviyesi/İlk Diplomatik İlişki.....	60
--	----

2.2.6.1. SSCB Tehditleri, ABD'nin Ortadoğu'ya Müdahil Olması ve NATO Etkisi.....	61
2.2.6.2. İsrail Lobisinin Önemi.....	66
2.2.6.2.1. Ekonomik ve Teknik ilişkiler.....	67
2.2.6.2.2. Kültürel Turizm ve Spor Alanında ilişkiler.....	71

2.3. Türkiye-İsrail Arasında İlk Krizler

2.3.1. Soğuk Dönem 1954 Bağdat Paketi "Gözlem Misyonu".....	72
2.3.2. 26 Kasım 1956 (Süveyş Kanal Savaşı)-"Maslahatgüzarlık" Seviyesi.....	74
2.3.3. Türkiye'nin Yeniden Güvenlik Arayışına Sebep Olan Gelişmeler.....	77

2.4. Türkiye-İsrail Arasında Örtülü Diplomasi Çözümleri

2.4.1. 28 Ağustos 1958-"Çevresel Pakt" (Türkiye ile İsrail Arasındaki Bilinen İlk Gizli İttifak).....	80
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1960-1983 DÖNEMİ TÜRKİYE-İSRAİL SİYASİ İLİŞKİLERİ

3.1. İlişkilerde Durgunluk ve Soğuma

3.1.1. Temmuz 1963-"Elçilik" Seviyesi.....	90
3.1.2. Kıbrıs Sorunu.....	91
3.1.3. FKÖ'ye Türkiye Desteği.....	91
3.1.4. 5 Haziran 1967 Arap-İsrail Savaşları.....	94
3.1.5. 21 Ağustos 1969 Mescid-i Aksa Yangını.....	97
3.1.6. İKÖ Toplantıları.....	98
3.1.7. 1973 Yom Kippur Savaşı, Petrol Krizi ve Diğer Gelişmeler.....	99
3.1.8. BM Siyonizm İrçılık Kararı.....	104
3.1.9. Türkiye-İsrail arasındaki Gizli Diplomasi Kanalları ve İstihbarat İlişkilerinin Tesisi.....	105

3.2. İlişkilerde Dalgalanmalar ve 1 Ocak 1980-“Büyükelçilik” Seviyesi

3.2.1. 30 Kasım 1980 (İsrail’in Doğu Kudüs’ü İlhakı ve Kudüs’ü Ebedi Başkent İlan Etmesi)-“İkinci Seviyesi.....	Kâtip” 107
---	---------------

3.3. İlişkilerin Yeniden Isınmasına Yol Açan Gelişmeler

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDEKİ İSTİKRARSIZLIĞININ TEMEL UNSURLARI (1948-1983)

4.1. Türkiye-İsrail İlişkilerini Etkileyen Siyasal Coğrafi Unsurlar

4.1.1. Filistin.....	113
4.1.2. Kudüs.....	116
4.1.3. Sınırlar/Mülteciler.....	119
4.1.4. Yahudi Yerleşimciler Sorunu.....	121
4.1.5. Su.....	121
4.1.6. Enerji ve Enerji Koridorları.....	123

4.2. Türkiye-İsrail İlişkilerini Etkileyen Jeopolitik Mücadele Alanları

4.2.1. Türkiye ve İsrail’in Nüfuslarına Nitelik ve Nicelik Kazandırma Gayretleri.....	124
4.2.1.1.Dini unsurlar.....	132
4.2.1.2. Nükleer Eşitsizlik.....	137
4.2.1.3. Türkiye ve İsrail’in Terör Konusundaki Farklı Yaklaşımları.....	140

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-İSRAİL KARAR VERİCİLERİNİN BAĞIMSIZ İÇ VE DIŞ POLİTİKA ÜRETEMEMELERİNDEN KAYNAKLANAN TIKANIKLIKLAR

5.1. Türkiye-İsrail İlişkileri Hakkında Farklı Düşünceler

5.1.1. Temel Yaklaşım.....	142
5.1.2. Marjinal Yaklaşımlar.....	144
5.1.3. Filistin Bakımından Değerlendirmeler.....	146
5.1.4. ABD ve Batı Dünyasının Yaklaşımları.....	148
5.1.5. Türkiye'nin Bakışı.....	151

5.2. İsrail'in Jeopolitik Belirsizliği

SONUÇ.....	162
------------	-----

BİBLİOGRAFYA.....	160
-------------------	-----

EKLER.....	xviii
------------	-------

EK-1 OLAYLAR DÖNEMLERİ

EK-2 BELGELER

Belge-1 Balfour Deklarasyonu

Belge-2 İsrail Devletinin Bağımsızlık bildirgesi

Belge-3 İsrail Devleti'nin Türkiye Tarafından Tanınması

Belge-4 “Çevresel Pakt” İle İlgili Dışişleri Bakanlığı, Genkur. MİT ve İsrail-Ankara
Büyükelçiliklerinden Bilgi Talep Başvuru Yazısı

Belge-5 “Çevresel Pakt” İle İlgili Genkur. Cevap Yazısı

Belge-6 “Çevresel Pakt” İle İlgili MİT Cevap Yazısı

Belge-7 “Çevresel Pakt” İle İlgili BİMER Cevap Yazısı

Belge-8 Mossad ve Kürt Grupları'nın İlişkisi

Belge-9 Modüs Vivendi ve Ödeme Ticaret Anlaşması Kararı

Belge-10 İsrail Devleti'nin Derhal Tanınması

Belge-11 Einstein İmzalı Atatürk'e Gönderilen Mektup

Belge- 12 1949-1983 Yılları Arasında Türkiye’de Görev Yapmış İsrail Misyon Şefleri

Belge-13 1949-1983 Yıllarında Tel-Aviv/İsrail’de Türkiye Misyon Şefleri ve Misyon Şefliğini Tedvir Edenler Listesi

Belge-14 Krize Rağmen Türkiye-İsrail Arasındaki Silah Ticareti Yazışması

EK-3 GAZETE HABERLERİ

Gazete Haberleri-1 İsrail’in ABD Tarafından Tanınması

Gazete Haberleri-2 Filistin’e Yahudi Göçü

Gazete Haberleri-3 Arap Orduları Filistin’e Giriyor

Gazete Haberleri-4 Varlık Vergisi Haberleri

Gazete Haberleri-5 23 Ekim 1948 Hürriyet

EK-4 HARİTALAR

Haritalar-1 Yahudi Göçleri

Haritalar-2 Yahudilerin İspanya’dan Kovulmaları ve Göç Yolları

Haritalar-3 1946’dan 2000’e Yahudilerin Filistin’i İşgali

Haritalar-4 1946’dan 2008’e Yahudilerin Filistin’i İşgali

Haritalar-5 Yahudi Yerleşim Yerleri

Haritalar-6 Vaadedilmiş Toprakların Sınırları

Haritalar-7 “Büyük İsrail”

Haritalar-8 Sykles-Picot Paylaşım Haritası

Haritalar-9 Türkiye’nin Jeopolitiğine İhtiyaç Duyan Enerji Koridorları

Haritalar-10 Türkiye’ye Alternatif Jeopolitik Enerji Nakil Hatları

EK-5 FOTOĞRAFLAR

Fotoğraflar-1 Yahudi Yerleşim Yerleri İnşası

Fotoğraflar-2 Süleyman Mabedini Yeniden İnşaa Etme Çabaları

Fotoğraflar-3 Sion

Fotoğraflar-4 Süleyman Mabedi Yeniden Yapılmak İstenirse

Fotoğraflar-5 Ayrımcılık Yolu/Apartheid Duvarı Manzaralı, Dar ve Uzun

Fotoğraflar-6 Filistin Yerleşim Yerlerinden İsrail’e fırlatılan “Kassam” Füzesi

Fotoğraflar-7 İsrail’in Dökme Kurşun Operasyonu

Fotoğraflar-8 Theodore Herzl’in Anıt Mezarı

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AP	Adalet Partisi
ASAM	Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
ATASE	Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CENTO	Merkezi Anlaşma Örgütü
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	Merkezi Haberalma Kuruluşu (Amerika Birleşik Devletleri)
DP	Demokrat Parti
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
HAMAS	İslamî Direniş Hareketi
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
İHH	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MAH	Millî Emniyet Hizmeti (Eski İstihbarat Kuruluşu-Türkiye)
MC	Milletler Cemiyeti
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
MOSSAD	İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü- Ha-Mossad le-modi'in u-le-tafkidim meyuhadim'- İsrail Gizli Servisi
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OBS	Ortadoğu Barış Süreci
OPEC	Petrol Üreticileri Birliği
ORSAM	Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
SAVAK	İran İstihbarat Örgütü
SBF	Siyasal Bilgiler Fakültesi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TAMA	Katma Değer Vergisi (İsrail)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ

Kaynak olarak, resmi arşiv yayınlarından; Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA) Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etütler Başkanlığı Arşivi (ATASE), Türk Tarih Kurumu Arşivi (TTK), TBMM Tutanak Dergisi'nden, süreli yayınlardan; dönemin gazetelerinden öncelikle istifade edilmiştir. Ortadoğu ile ilgili Fransız kaynaklarından, Le monde gazetesinin arşivinin ayrıntılı olarak araştırmacılara sunumu ve sayısal ortam kolaylığı dikkat çekmektedir.

Dışişleri Bakanlığı arşivi ise; eski dışişleri diplomatlarından oluşan bir heyetin yıllara sari gizlilik tasnifi çalışması yürütmesi ve arşivin sayısal ortama aktarılması çalışmasından dolayı araştırmacıların istifadesine sunulamamaktadır.

Hemen belirtmeliyiz ki; sayısal ortam çalışmalarında BCA arşivi, erişimde en sağlıklı biçimde hizmet vermektedir. Diğer kurumların personelinin yardımsever hizmet anlayışı ile bu açık kapatılmaya çalışılmaktadır.

1948-1983 yılları arasında Türkiye-İsrail ülkelerinde görev yapan diplomatik misyon şeflerinin listesi daha önce çalışmalarda yer almamıştır. Telefon yolu ile aranması sonrası İsrail'in Ankara Büyükelçiliği'nden aynı gün mail ile cevap alınması bizi sevindirmiştir.

Kaynaklar arasında yerli ve yabancı kitaplar, biyografiler, belgeler, sözleşmeler, diplomatik ilişkiler, makaleler, yayınlanmamış eserler gözden geçirilmiş, internet kaynakları ayrıntılı taranarak okunmuştur. Kaynakların değerlendirilmesi aşamasında farklı görüşlerin de tarafsız gözle aktarılmasına azami dikkat edilmiştir.

Ayrıca bölgeye inceleme ve tetkik maksatlı ziyaretler yapılmıştır. Böylece tarihi olayların geçtiği mekânlar üç boyutlu olarak yerinde incelebilmiş ve aktarılmıştır.

GİRİŞ

a. Türkiye ve İsrail

Kuruluş tarihleri farklı iki devlet olan Türkiye ve İsrail zaman içerisinde bölgesel rollerde işbirliği yürütmek durumundadırlar. Türkiye ve İsrail gerçeklikleri ulus-devlet olarak ele alındığında kuruluş olguları “kopuş” olarak mı? Ya da “özelliklerin uzlaşması” olarak mı ele alınmalıdır? Bu çalışmanın teorik başka bir yaklaşımı yukarıdaki kuramsal çerçeveyi de kuşkusuz içinde barındıracaktır.

Ancak Batı dünyası, toplumsal sözleşmesini ulus devlete evirirken, üretim biçimlerinin sanayileşmeyle sonuçlanan gelişimini, (şehirde biriken sermayesini-kapitalini) de burjuvazi adı altındaki sosyal sınıfın uygarlığı ile tarif etmeyi seçmiştir¹. Bu gün geçerli olan bir kavram, bu üst yapının çıkarına uygun olarak kapitalizm istikametinde tanımlanmaya başlandığında bilinen kavramlar hemen eskimiş olarak terkedilecektir. Örneğin Osmanlı Devleti toplumsal yapısı ve üretim biçimi bu rekabeti önemli kırılmalarla ve sona doğru ise parçalanmaya giderek tepkileyebilecektir².

Osmanlı Devleti içerisinde bu dönüşüm sancıları diaspora yaşantısını yani çift-çok kutuplu yaşam biçimini içselleştirmiş olan Yahudi sermayedarlar-Galata bankerlerinin rolü açısından dikkat çekici biçimde önemliydi. Doğaldır ki bu yapılanma kendi çıkarına olan ihtiyaçlarını sürdürülebilir hale getirmekte çok deneyim kazanacaktı.

Fakat toplumsal çatışmalar, bir yandan da kendini tarihsel süreçlerde aynı rollere bürünerek tekrarlamaya da mahkûm etmiş görünmektedir. Şöyle ki, bu gün görülen dini ve ırk temelli rekabetler salt günümüzün konusu olmaktan uzaktırlar. Örneğin M.Ö. 1600-1300 yıllarında Arabistan çöllerini aşarak Ken'an diyarına

¹ Server Tanilli, **Uygarlık Tarihi**, Adam Yayınları, İstanbul, 1999, s. 13.; Edward Hallett Carr, **Tarih Nedir?**, (Çev., Misket Gizem Gürtürk), İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, ss. 104-105.; *John Emerich Edward Dalberg Acton* (1834-1902) İngiliz tarihçi. Cambridge Üniversitesi'nde ders verdiği, "Modern Tarih" adlı eserini tamamlayamadı. Denemeleri ve ders notları, ölümünden sonra yayınlandı.

² Çağlar Keyder, **Toplumsal Tarih Çalışmaları**, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 1983, ss. 9,13, 93; ss. 118-125.; Ergin Ayan, "Türk Tarih Yazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu" **Tarih Okulu**, Ordu, 2011, Eylül-Aralık 2011, Sayı XI, ss. 75-101. (1878-1956) Coğrafya ekolünü önemseyen, Annales okulunun kuruluşunda çaba harcayan Fransız tarihçi. (Annales Okulu ismini tarih bilimine toplum bilimleri yöntemlerini uygulaması ile duyurmuştur.; İlhan Tekeli, **Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek**, Dost Kitapevi, Ankara, 1998, s. 103.; Marc Bloch, **Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, 1. Baskı, ss. 70-77.; Kemal Arı, **Tarih Yöntemi**, İzmir, 2011, İleri Yayınevi, ss. 49-50.; Salih Özbaran, **Tarih ve Öğretimi**, İstanbul, 1992, Cem Yayınevi, s. 56.

Mısır'dan gelen Yahudiler, M.Ö. 608'lerde Babilde de bir sürgün hayatı yaşamışlardır. Titus ileride M.S. 71'de aynı şeyi Yahudilere yapmıştır. Sümer, Babil, ve Titus sürgünleri bilinen konulardır. Ancak Yahudiler M.Ö. 1600-1300'lerde Ken'an diyarına geldiklerinde, "Arz-ı Mevud/Hanaan-Vadedilmiş Topraklar" diyarının sahil kesimleri, Gazza, Gath Ashdod, Askalon, Joppa'da bulunanlar Ege Denizi'nden gelen Filist'lerin kurduğu ve onların kontrolündeki şehirlerdi³. Demek ki Yahudiler bu bölgedeki dağlık kesimlerde önceden fetihlere girişmişlerdi.

Buradan hareketle tarihsel disiplin⁴ ve felsefenin, Türkiye-İsrail ilişkileri bakımından taşıdığı önem artmaktadır. Çünkü büyük değişimlerin bu iki toplumun bulunduğu sahalarda meydana geldiği bilinmektedir. Bu çalışmada, Türkiye-İsrail ilişkilerini olaylar üzerinden değil, diplomatik seviyeleri öne çıkaran bir yaklaşımı temel alan sıralama ele alınmıştır. Ancak İki ülkenin tarihsel süreç içerisindeki olgularının saptanmasında evrensel tarih felsefesinin yorumuna bir o kadar daha ihtiyaç duyulmaktadır.

Bununla birlikte Türklük kavramının geçidiği evreler, benlik ve dil birliği olguları, farklı coğrafyalarda geçirdiği deneyimler bir arada değerlendirilerek ele alınma zorunluluğu vardır. Elbette "Türk Dünyası" gerçekliği, yakın zamanlarda da uluslararası sistemde dengeleri değiştirebilecek gücünü içinde halen saklı tutmaktadır. Türk milli kültürünün gelişimi, yönetim biçimleri, idare ve teşkilat yapısı, din anlayışı, İslam ile tanışması, sosyolojik yapısı, kadının ailedeki egemen rolü, öne çıkmaktadır. Diğer toplumlar da aynı sosyolojik analizlere tabi olmaktadır⁵. Ancak Türk kültürünün farklılık gösteren yapısı "çok yönlü disiplinler bir anlayış" yönteminin Türk kültürünü anlamada bir yöntem olarak kullanılmasını adeta zorunlu kılmaktadır⁶.

³ H.G. Wells, **Kısa Dünya Tarihi**, (Çev., Ziya İshan), Varlık Yayınları, İstanbul, 1972, ss. 87-88.

⁴ Tuncer Baykara, **Tarih Araştırma ve Yazma Metodu**, IQ, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007,

⁵ Paul Hazard, **Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme**, (Çev., Erol Güngör), Ötügen Neşriyat, İstanbul, 1999, ss. 14-15.; Karl Raymond Popper, **Açık Toplum ve Düşmanları Cilt:1/2**, (Çev., Harun Rızatepe), Liberte Yayınları, Ankara, 2010, ss.17-19.

⁶ Erik, Jan, ZÜRCHER, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, 7. Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 338.

b. Yahudiler ve Türkler'in İlk Temasları

Harita-1 Hazar İmparatorluğu sınırları (630-965)⁷

Yahudiler ile Türklerin bilinen temaslarında ilk anlatılması gereken Hazar Türk Devletidir. Göktürk Devletinin sona ermesinden sonra kurulmuş ve 200 yıldan fazla büyük devlet olarak kalmış Hazar Türk devletinin yönetim ve halkının yarısı Yahudi idi. Yönetimde Müslüman ve Hıristiyan Türkler de vardı⁸.

Mehmet Aydın şöyle demektedir:

“Muhtemelen Makedonyalı İskender’le birlikte Anadolu’ya da birçok Yahüdi gelmiştir. Bu göç dalgası Roma imparatorluğu döneminde de devam etmiştir. Bu durum Yahüdilere çok erken dönemlerde Anadolu halklarının arasına katılma imkânı sağlamıştır. Roma imparatorluğu vatandaşı olma şansını elde eden Yahüdililer, Anadolu’da, Monoteizmin temsilcisi olan entellektüel bir halk olarak, Roma paganizmine nazaran yüksek bir kültürel seviyeyi temsil ediyorlardı”⁹.

Anadolu’da Selçuklular, gerek fethettikleri yerde karşılaştıkları Yahudilere ile Bizans’ın zulümlerinden kaçıp gelen Yahudilere, belirli bir vergi karşılığında din ve vicdan serbestisi tanıdılar. Bu gelenek Osmanlı Devleti döneminde de sürdürülmüştür¹⁰. Türk Milleti artık bu tarihlere değin edindiği kurumsal deneyim ve

⁷<https://www.google.com.tr/search?q=hazar+devleti+haritas%C4%B1&biw=1366&bih=643&tbn=isc&h&tbo=u&source=univ&sa=x&ei=vs29vjdmicgauj6hgzah&ved=0cboqsaq>, (19.01.2015).

⁸ Yonca Anzerlioğlu, “Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri”, **bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Güz / 2006, Sayı: 39, Ankara, 2006, ss. 31-51.; Cemal Şener, **Şamanizm**, Ant Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 14-15.;

⁹ Mehmet Aydın, “Bizans Kilisesinde, İkonoklast, (Tasvir Kırıcı) Hareketin Kökenleri”, **Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2002 Bahar, Sayı: XIII, Konya, 2002, ss. 11-12.

¹⁰ M. Macit Kenanoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Dinler arası İlişkiler (14-20. Yüzyıllar)”, **Milel Ve Nihal inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi**, , Mayıs – Ağustos 2009, cilt: 6, sayı: 2, İstanbul, 2009, ss. 103-125.; Aydın Taneri, **Türk Devlet Geleneği**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 9.;

geleneğini¹¹ Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile uygulama imkânı bulmuştur. Türkiye cumhuriyeti de toplumsal düzenini çağa uygun olarak yeniden kurarak sürdürmüştür¹². Elbette cumhuriyet maturidi felsefe ve akıl temel alınarak sancılı¹³ bir süreçle kurulmuştur¹⁴. Bu tarihlerde ABD uluslararası arenda henüz günümüzdeki kadar süratli müdahalelerde bulunmamaktaydı¹⁵.

c. Yahudilerin Osmanlı Devleti İle İlk Temasları

Yahudilerin Anadolu'daki Türklerle ilk temasları Mezopotamya'da başlaması coğrafi bir olasılıktır¹⁶. Selçuklular döneminde fetihlerde Yahudilere büyük kolaylıklar sağlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Bursa'yı fethiyle 13.yüzyıldan itibaren temaslar yoğunluk kazanmıştır. Ardından Osmanlı Devleti'ne 14. yüzyıl itibariyle Avrupa'dan Yahudi göçleri (Bkz. Ek-4 Haritalar-1/2) başlamıştır¹⁷. Yahudilerin bu

Bahaeddin Ögel, **Dünden Bu Güne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Özrenk Matbaa, İstanbul, 2001, ss. 9-10.; Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1997, ss. 12-13.

¹¹ Gazi Zahireddin Muhammed Babur, **Babürname**, (Çev., Reşit Rahmeti Arat), Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 9.; Harp Akademileri Komutanlığı, **Türklerde Motivasyon**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996, ss. 28-29.; Harp Akademileri Komutanlığı, **Türkiye ve Türk Dünyası**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1997, s. 1.; Harp Akademileri Komutanlığı, **Zengezur Bir Bölge İncelemesi**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996, ss. 23-24.

¹² Ergun Özbudun ve Ömer Faruk Gençkaya, **Türkiye'de Demokratikleşme ve Anayasa Yapımı Politikası**, Doğan Kitap, İstanbul, 2010, s. 11. ; A. Şeref Gözübüyük, **Anayasa Hukuku**, Ankara, 1998, Turhan kitapevi, s. 3.; Atatürk Araştırma Merkezi **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Semih Ofset Matbaacılık, Ankara, 2011, ss. 52-63.; Baskın Oran, "Batı Bloku Ekseninde Türkiye-2", **Türk Dış Politikası Cilt:2**, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 12-13.;

Baskın Oran, "Türk Dış Politikasının Teori ve Pratiği", **Türk Dış Politikası Cilt:1**, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 24-26.;

Atatürk Araştırma Merkezi, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Divan Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 95.;

Atatürk Araştırma Merkezi, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, II. Cilt**, 6. Baskı, Ankara, 2010, ss. 290-300.; Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)", **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, (Ed. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 163.

¹³ Alev Coşkun, **Devrimin İlk Karşıtları**, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 2013, ss. 141-158.; Alev Coşkun, **Samsun'dan Önce Bilinmeyen 6 Ay İşgal, Hüzün, Hazırlık**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2013, ss. 36-37.; Ceyhun Demirkollu, "Milli Mücadele'nin Askeri Yönü Salihli Örneği", **Krallardan Efelere Salihli Sempozyumu Bildirileri**, (ED. Nurettin Gülmez), Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, No: 37 (Tarih 2), Salihli, 2013, ss. 46-47.; Enver Konukçu, **Alaşehir Kongresi**, Yücel Ofset, Ankara, 2000, ss. 1-7.; Ali Fethi Okyar, **Serbest Cumhuriyet Fıkrası**, İhlâs Gazetecilik, İstanbul, 2014, s. 6.

¹⁴ Andrew Mango, **Atatürk**, (Çev., Füsün Doruker), Remzi Kitapevi, İstanbul, 2010, s. 162.;

Arnold J. Toynbee, **Bir Devletin Yeniden Doğuşu I**, (Çev., Kasım Yargıcı), Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık İstanbul, 1999, ss. 4-7.;

Arnold J. Toynbee, **Dünya, Batı ve İslam**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 24-26.;

Arnold J. Toynbee, **Medeniyet Yargılanıyor**, İşaret yayınları, İstanbul, 1988, ss. 200-201.

¹⁵ Allan Nevins ve Henry Steele Commager, **Amerika Birleşik Devletleri Tarihi**, (Çev., Halil İnalçık) Varlık Yayınları, İstanbul, 1961, ss. 33-34.

¹⁶ Hikmet Tanyu, **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler**, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1976, ss. 11-15.

¹⁷ Kriton Dinçmen, **600'lü Yıllardan 1461'e**, Hazırlayan ve (Çev., Kriton Dinçmen), Arion Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 11.

göçleri yaşadıkları bölgelerdeki zulümden kurtulmak için 15. yüzyıl boyunca da devam etmiştir.

“Osmanlı Devleti’nin ilk dönemleri” içindeki Yahudilerin genel durumları ile ilgili hep kullanılagelen ifadeler bilinen klasik yaklaşımlardır. Bu konu çok daha detaylı bir araştırmanın konusu olabilecek genişlik ve derinliğe sahiptir. Bu dönemdeki Yahudilerin önemli bölümü Hristiyan Anadolu halkı ile aynı bölgelerde yaşamışlardır¹⁸.

Özellikle “Osmanlı Devleti’nin son dönemi” ve “Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş aşamalarındaki” Yahudilerin etkileri, gittikçe merak edilen bir husus olarak dikkat çekmektedir.

31 Mart 1492 tarihinde İspanya (Bkz. Ek-4 Haritalar-1) kraliçesi İabella 'nın Hristiyan kilisesi ile işbirliği yaparak ülkedeki bütün Yahudilerin, 2 Ağustos 1492 tarihine kadar ülkeyi terk etmeleri için ferman çıkarınca 300 bin kadar İspanya Yahudisi ("Sefarad Yahudileri") çeşitli Avrupa ülkelerinden sığınma hakkı istediler. Osmanlı İmparatorluğu'nun dışında onlara devamlı ikametleri için kimse istekli olmadı.

Osmanlı İmparatoru Sultan II. Bayezid 'in kendilerine sığınma hakkı tanıması üzerine 150 bin kadar İspanya Yahudisi Akdeniz yolu üzerinden Osmanlı topraklarına gelmiştir Diğerleri de (Aşkenazlar) Rusya üzerinden Osmanlı topraklarına geldiler (Bkz. Ek-4 Haritalar-2). İspanya Yahudilerinin büyük çoğunluğu Selanik ve İstanbul'a yerleştirildi. Yahudiler İzmir’de de hatırı sayılı bir nüfus elde etmişlerdir.

Taşınmaz varlıklarının çoğunu İspanya'da bırakan Sefarad Yahudileri, beraberindeki malları da İtalya'da uğradıkları limanlarda kaptırdılar. Fakat kısa sürede Osmanlı Devleti’nin kendilerine sağlamış olduğu ayrıcalıklarla ticari alanda ilerlediler. Ardından devlet kademelerinde önemli mevkileri diasporanın sağladığı dil avantajları sayesinde elde ettiler. Bilindiği üzere Müslümanların büyük bir medeniyet merkezi haline getirdikleri Endülüs’ü işgal eden İspanyollar Müslümanları toplu katliama tabi tutmuşlardı. Ama Yahudileri her hangi bir katliama tabi tutmadan sürgün etmeyi tercih ettiler. Yahudiler Avrupa devletlerinin hepsi tarafından reddedilince varacakları yer Osmanlı Devleti’nin topraklarıydı. Osmanlı Devleti onları reddetmemiş veya daha doğuya güneye, kuzeye (İran'a ya da Yemen'e, Çarlık

¹⁸ Avram Galante, **Histoire des Juifs de Turquie**, İsis yayınları, II. cilt, İstanbul, 1986, ss. 175-179.

Rusyası'na) sürmemiştir. Osmanlı Devleti haçlı zihniyetine karşı tavrı sebebiyle bu durumu avantajlı bir siyasete dönüştürebilmiştir.

İlginçtir Yahudiler nerden göç ederlerse etsin en son toplanma yeri Osmanlı toprakları olmuştur. Bu doğaldır. Çünkü o devirde Osmanlı Devleti'nin "millet sistemi" tüm dünyada güvenli bir liman olarak bilinmektedir¹⁹. Üstelik böylece sürgün sayesinde Yahudiler asimile olmayı yok olmaya tercih etmişlerdir.

Yukarıda da belirtildiği üzere bunlardan bazıları deniz yoluyla İtalya üzerinden direk gelirken, diğerleri Rusya üzerinden geldiler. Ama tek istikamet Osmanlı toprakları olmuştur. İspanyollar Afrika, Ruslar ise Sibirya seçeneğini nedense kullanmadılar.

Osmanlı Devleti'nin çöküş ve yıkılma süreci incelendiği zaman bu göçlerin arkasında planlı bir üst aklın olabileceği düşüncesi zihinlere gelmiştir.

Yahudilerin bunca sürgün yaşantısı diaspora yetenek ve tecrübeleri, dil avantajları ve ekonomik ön görüleri, bilim ve sanat güçleri onlara getto dışında uçsuz bucaksız bir seküler özgürlük sunmaktaydı.

Ama bu çift taraflı bir çelişkiyi de beraberinde getirecekti. Şöyle ki küresel emperyalizm kendilerine bu seküler rolü vererek Ortadoğu'da ileri karakol olma ve sürekli savaş ile çatışmayı vaat edecekti aslında. Çatışmasız bir Ortadoğu enerji kaynaklarının Batı'ya kesintisiz akışını sağlamayacağı için, kaos ortamını körükleme görevi İsrail'in payına düşecekti demek yanlış olmayacaktır.

Şunu da belirtmeliyiz ki, Yahudilerin Avrupa ve Rusya'dan önce Osmanlı Devleti'ne sürülmeleri ve buradan Filistin'in koparılarak kendilerine yurt olarak verilmesi Türk ve tarafsız tarihçilerde bunun uzun vadeli bir planın parçası olabileceği kuşkusunu oluşturmuştur.

Bu süreçte Yahudiler genellikle Osmanlı Devleti'ne adaptasyon sorunu yaşamamışlardır. Osmanlı Devleti'nin "millet sistemi"²⁰ Yahudiler'in cemaatlerini, dinlerini, dillerini, gelenek ve göreneklerini yüzyıllar boyunca rahatça sürdürmelerine olanak tanımıştır²¹.

¹⁹ İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, X, Ankara 2002, ss. 215-218.; Ali İhsan Karataş, "Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlere Tanınan Din ve Vicdan Hürriyeti", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, 2006, Bursa, 2006, ss. 267-280.

²⁰ Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet...", ss. 280-284.

²¹ Mehmet Birgül, "İbn Rüşd'ün Felsefe-Din Çözümlemesinin Aristotelyen Kökenleri Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 1, 2010, Bursa, 2010, ss. 243-253.

ç. Osmanlı Devleti Döneminde Yahudi Etkisinin Başlaması

İspanya'dan göç eden Yahudiler arasında ilk lobi faaliyetli yürüten isim 1524 Portekiz doğumlu 1553'te de İstanbul'a göç eden Yasef (Joseph) Nassi'dir. Nassi Şehzade Selim'in eşi Yahudi asıllı Nurbanu Sultan'ın nüfuzundan yararlanmıştır. Padişah Kanuni Sultan Süleyman onu özel müşavir tayin etmesiyle "müteferrika" unvanı elde etmiştir. Yasef'in kardeşi Samuel Nassi de Kanuni'den özel aylık alan görevliler arasındadır.

Nassi, Avrupa devletleriyle Osmanlı Sarayı arasındaki irtibatı sağlıyordu. Kuşkusuz dil avantajı da bunda etkili olmuştur²². İspanya Kralı II. Philip ile Osmanlı Sarayı arasında arabuluculuk görevi yürüttüğü bilinmektedir.

Aydınlanma ile Avrupa tabanlı bir Siyonizm'den bahsedildiğinde, bunun Aşkenaz temele dayandığını söyleyenlerin de haklılık payı vardır. Endülüs İbni-Rüşd felsefesi temeline dayanmaktadır. Hristiyan temelli baskıya karşı koyan ve daha bireysel kalkışma demek olan, laik-seküler dönüşümde Yahudilerin payı göz ardı edilemeyecek kadar fazla önem taşımaktadır. Bu aydınlanma Yahudilikte "Haskala" dır. Bu olgu Mesih beklentisinden uzaklaşıldığı bir fikri kopuş dönemine işaret eder²³. Ama aydınlanmanın getirdiği bu serbest ortam varken neden başka bir ulus yaratmak için uğraş verilmeliydi? Aydınlanma bu enerjiyi yok etmek üzereydi²⁴.

Üstelik kapitalizmin nimetleri Yahudi sermayedarlarının para piyasalarındaki egemenliğine denk düşmekteydi. Ama çelişkili olarak yine bir Yahudi olan Karl Marx sosyalist devrimin temellerini işçi hâkimiyeti istikametinde dizayn etmekteydi. Ne var ki uygulayıcılar da Yahudi kökenli olacaktı²⁵. Sermaye kontrolü, rejim kontrolü, işçi haklarının fikir ideologlarının kontrolü ileride yayılarak daha geniş sahalara sirayet edecekti kuşkusuz. Acaba gaonlar, haskalanın gettolardan böyle bir gücü doğurabileceğini ve avantajını hesaplamış olabilirler miydi? Osmanlı Devleti de bundan payını almış olabilir miydi? Bu başka bir araştırmanın konusu olabilecek kadar sarmal ölçekte yapılanmaya işaret etmektedir. Sonuçta bu kontrolün Yahudilerin elinde olması onlara karşı bir tepki ve nefreti doğurmuştur. Siyonizm de

²²<http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanlı%20Devleti%20Döneminde%20Yahudi%20Etkisinin%20Başlaması>, (03.01.2015); http://tr.wikipedia.org/wiki/Yasef_Nassi (Yusuf), (19.01.2015).

²³ Ali Osman Kurt, "Yahudi Aydınlanma Hareketi: Haskala", **MİLEL VE NİHAL inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi**, Ocak-Nisan 2010, cilt: 7, sayı: 1, İstanbul, 2010, ss. 33-59.

²⁴ Henry Kissinger, **Diplomasi**, (Çev., İbrahim H.Kurt), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2000, ss. 32-33.

²⁵ V.İ.Lenin, **Marx-Engels-Marksizm**, (Çev., Vahap Erdoğan), Sol Yayınları, Kuban Matbaacılık, 3. Baskı, Ankara, 1997, s. 11.

bu tepkiye karşılık Sion merkezli yapıya dönüşerek kendi ideolojisini bu dönemde tamamlamıştır.

19'uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusya'da Yahudi aleyhtarlığı (Pogrom) baskılarının artması üzerine bu ülkede yaşayan Yahudiler arasında Filistin'e dönme fikri yerleşmeye başlamış, Yahudiler atalarının topraklarının dışında yaşayamayacaklarını anlamışlar ve bunun için çalışmalara başlamışlardır.

Bu dönemde Avrupa'ya göç eden Yahudiler, Hıristiyan'ların teolojik tazyiki ile "getto" yaşantısı içselleştirerek bir arada kenetlenmişlerdir²⁶. Yahudiler kuşkusuz "vaat edilmiş topraklar" düşüncesine bu dönemde sarılmışlardır.

Diaspora denilen Filistin'den göç olayı ile birlikte Yahudilik ortak dinsel temeli paylaşan iki kol halinde gelişmiştir. Bunlardan birincisi kültürel köklerini Babil'e dayandıran ve çevrelerindeki Müslüman-Arap kültürünün etkisi altında kalan "Sefarad Yahudiliği" olurken ikincisi ise Avrupa kültürü altında kalan Roma ve Filistin geleneğine dayalı "Aşkenaz Yahudiliği"dir. Ayrıca bir dönem "Romanyotlar"da terminolojik olarak varlık göstermişlerdir²⁷. Ancak "Hazar Yahudileri"nin de Hazar Devleti'nin ve Karayim Türklerinin şüphesiz bu parçalı yapının farklı bir olgusu olduğu unutulmamalıdır.

Alman Birliği'nin 1871'de kurulması ile Yahudileri sevmeyen gruplar Avrupa toplumlarında daha da belirgin olarak hedef haline gelmişlerdir.

*"Siyonist mitolojinin bir siyaset olarak örgütlenmesi ve faaliyete geçmesi 1880 yılı ile I. Dünya savaşı arasına denk düşer. Siyonizm'in ilk kez ciddi bir siyaset olarak ifade edilmesi Avusturyalı bir gazeteci olan Theodor Herzl'in "Yahudi Devleti" adlı kitabıyla olur. Paris'te Fransız subayı Dreyfus'a karşı yürütülen anti-semitik kışkırtma kampanyası Herzl'in bu kitabı yazmasında önemli bir etkidir. 1897'de ise ilk Dünya Siyonist Kongresi toplantısı gerçekleşmiştir. Bu kongre ulusal bir parlamento gibi davranır ve örgütlenir. Siyonizm'in amaçlarını, amaçlara ulaşma yollarını, hedeflerini ve yürütme organını saptar. Kongre, "Siyonizm, halkı için Filistin'de kamu hukukunun güvencesi altında bir yurt (heimstatte) kurulmasını amaçlamaktadır"*²⁸.

Siyonist diplomasi ve Yahudi milliyetçiliği, Yahudilere²⁹ yapılan katliamlardan da kendi ideolojisini besleyecek bir damarı işletmiştir. Aslında terörizmin büyük güçlerce kınandığı ama sık kullanıldığı bir argüman haline

²⁶ Uzi Mahnaimi ve Ebu Şerif Bassam **Ateşle Smandılar**, (Çev., Ali Cevat Akkoyunlu), Doğan Kitap, İstanbul, 1999, ss. 3-21.

²⁷ Bizans Yahudileri kastedilmektedir. Bakınız: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Romanyot>, (05.05.2016).

²⁸ Temel Demirer, Yücel Demirer ve diğerleri, **Noam Chomsky'nin önsözüyle, Terör ne? Terörist Kim? Cilt II**, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 264-265.

²⁹ Alan R. Taylor, **İsrail'in Doğuşu 1897-1947 Siyonist Diplomasininin Analizi**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 10-17

dönüştüğüne de tanık olmaktadır. Terör yalnızca sahibinin gösterdiklerine vurmaktadır artık³⁰. Bu tepkiler, Dünyanın gözlerinin yeniden Kudüs'ün merkezindeki Sion Tepesi'ne çevrilmesine sebep olmuştur (Bkz. Ek-5 Fotoğraflar-3).

Yahudilerin bir ulus olabilmek ve Filistin'i Yahudi asıl yurdu yapabilmek için başlattıkları hareketin bütününe Siyonizm denir³¹. Bu yolda maddi ve manevi her türlü tüm gücünü harcayan Siyonist tanımlaması içine girer. 1882'de Odessa'da "Siyonu Sevenler Cemiyeti" Yafa yakınlarında küçük tarımsal işletmelerin kuruluşuna öncülük etmişlerdir³². Bunlar ilk öncülerin diasporadaki hazırlık döneminin örnekleridir. İngiltere ve yarı bağımlı koloniler, ticaret ve savunma konularını, 1887'den başlayarak toplanan Koloni Konferansları'nda gündeme almayı kurumsallaştırmışlardır. 1901 yılından itibaren Britanya kolonilerini tek bir çatıda altında birleştirmiştir. "Dominyon statüsü" ifadesi 1907 Sömürgecilik Konferansı'nda resmi olarak kullanılmaya başlanmıştır³³. 1907'de toplanan Kolonyal (Sömürgecilik) Konferansı'nda:

*"Süveyş Kanalı'nın yakınında, eski dünyayı Avrupa'ya bağlayacak, yabancı, güçlü, bölge, halkına düşman ancak Avrupa'ya bağlı ve onun çıkarlarını koruyacak bir güç meydana getirilerek bir köprüünün kurulmasının pratik olacağı"*³⁴ fikri ileri sürülmüştür.

Bu devletin İsrail'i işaret ettiği aşikârdır. Balfour bildirgesi gücünü Kolonyal Konferansı'dan almaktadır. O yüzden Kolonyal Konferansı o gün için sonuçları fark edilmeyen ama bizce sonuçları bu gün çok yüksek olan mahiyette bir konferans hükmündedir diye değerlendirmekteyiz.

³⁰ Noam Chomsky, **Noam Chomsky'nin önsözüyle, Terör ne? Terörist Kim? Cilt I**, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2000, ss.16-17.

³¹ Siyonizm ve Irkçılık, **Uluslararası Politika Dizisi**, (Çev., Türkkaya Ataöv), Birey Toplum Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1985, ss. 237-242.

³² Ahmet Çelebi **Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik**, Kalem Yayınevi, İstanbul, 1978, ss. 22-36, Bu topluluğun kurduğu tarımsal yapılara "Siyonda İlkler" demek olan "Rişon Lesson" denir. İlk hicret böyle başlamıştır.

http://mfa.gov.il/mfa_graphics/mfa%20gallery/documents%20languages/turkish/israil%20hakkında%20gercekler.pdf. (05.05.2016).

³³ <http://www.msxlab.org/forum/medeniyetler-tarihi/454792-britanya-imparatorlugu-british-empire.html#ixzz3MScCYAjd>, (25.12.2014). Dış ilişkiler söz konusu olduğunda "dominyonlar" imparatorluğun bir parçası sayılıyordu.

³⁴ <https://archive.org/details/minutesofproceed00colo>, (27.12.2014).

d. Osmanlı Devleti'nin Çöküş Döneminde Yahudi Lobilerinin Tutumları

II. Mahmud Osmanlı yönetimini merkezileştirmek istenmiştir. Bu maksatla devlet hizmetinde bulunan gayrimüslimlerin sayısı artırılmıştır³⁵.

Fakat memurların yetişmesi zaman alıyordu. Ayrıca merkezleşmenin yanı sıra iç ve dış gelişmelerdeki hareketliliğin yol açtığı yoğunluktan dolayı personel bulmakta yaşanan sıkıntı daha da artacaktı. Geleneksel eğitimin değişen bürokrasinin ihtiyaç duyduğu türden memurlar yetiştirememesi yüzünden, yeni arayışlara gidildi.

II. Mahmud döneminde, bu maksatla Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulûm-ı Edebiye adında iki orta dereceli okul açıldı. Bu okullarda klasik eğitimin yanı sıra Fransızca dersi de müfredata konuldu. Fakat yine de Babîâli, memur açığının bir bölümünü gayrimüslimlerden karşılamaya yöneldi³⁶.

3 Kasım 1839 tarihinde okunan Tanzimat Fermanı, ya da bir diğer adı ile Gülhane Hatt-ı Hümayunu, Osmanlılık politikasında devletin eşit temelli paylaşımı noktasındaki ilk reformu sayılır³⁷.

Tanzimat döneminde, “Osmanlılık fikri” devletin altındaki tüm tebaanın Osmanlı vatandaşlığı bilincine sarılması fikri ve umuduyla devleti ideolojisi haline gelmişti³⁸.

Reform çabaları, bu maksatla fazla sayıda gayrimüslime devlet hizmetinde görev verilmeye başlanması için kullanılmaya başlanmıştı. Temel amaç Batı karşısında gerilemenin durdurulması için kapsamlı reformları yürürlüğe koymak yolu ile, gayrimüslim milletlerin milliyetçi akımlara kapılmasını önlemek ve tüm tebaanın

³⁵Musa Kılıç, “Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Bürokrasisinde Yahudi Memurlar”, **OTAM**, Bahar 2012, Ankara, 2012, ss. 131-156.: “*Bu dönüşüm, ilk olarak 1836 yılında Sadaret Kethüdâlığı, Umûr-ı Mülkiye Nezâreti’ne; Reisülküttâblık da Hariciye Nezâreti’ne dönüştürülmesiyle başladı. Yine aynı yıl Sadarete bağlı Çavuşbaşılık, Divân-ı Deâvi Nezâreti ve bir yıl sonra defterdârlıklar Maliye Nezâreti olarak yeniden yapılandırıldı*”.

³⁶Kılıç, s. 134.

³⁷Bülent Tanör, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 56-99.; Bilal Eryılmaz, **Tanzimat ve Yönetimde Mordernleşme**, İşaret Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 9-15.; Halil İnalçık ve Mehmet Seyit Danlıoğlu, **Tanzimat Değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Kültür Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 91.;

Halil İnalçık, **Balkanlar**, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 14.; Toktamış Ateş, **Balkan Araştırmaları**, T.Ü Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi, Edirne, 1998, s. x.; T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi Kronolojisi**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999, s. 5.

³⁸ Canan Seyfeli, “Osmanlı Devlet Salnamelerinde Hahambaşılık (1847-1918)”, **Milel Ve Nihal İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi**, Ocak-Nisan 2010, cilt: 7, sayı: 1, s. 102.

eşitliğini sağlamaya yönelik adımlar atmaktı. Böylelikle de gayrimüslimlerin devlet hizmetinde istihdam edilmelerinin önü açılmış oldu³⁹.

Ferman Sultan Abdülmecid döneminde Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'nın çabalarıyla gerçekleşmiştir. Mustafa Reşit Paşa'yı böyle bir ferman yayınlamaya iten en önemli unsur ise Batılılaşmak ve ümmet kimliğinden millet (kavim) kimliğine geçme fikridir. Mustafa Reşit Paşa, Tanzimat Fermanı'nı hazırlarken İngiltere'yle sıkı temas içindeydi. İngiltere memnuniyetini Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı yönetimiyle uzlaşmasını sağlayarak göstermiştir.

Tıbbiye Mektebi'ne (Tıp Fakültesi'ne) o zamana kadar giremeyen Yahudiler bu fermanın yayınlanmasından sonra girmeye başladılar. Hatta Yahudi hahambaşının müracaatı ile Sultan Abdülmecid Yahudilere özel olarak: "Yahudiler, dinleri üzere Tıphane'de yiyecekler, içecekler ve diledikleri gibi ayin ve ibadet yapacaklar" diye ferman yayınladı⁴⁰. Cumhuriyet döneminde de Hahambaşlarının hükümet ile olan temaslarında hiyerarşiye dikkat ettikleri ve uyumlu davrandıklarını söylemek mümkündür⁴¹.

e. Sultan II. Abdülhamit ve Yahudiler

Sultan II. Abdülhamit, Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşme planlarının önüne geçmesinden dolayı çok tepki toplamıştır⁴². Bu konu günümüzde de en yetkili ağızlardan dillendirilmektedir⁴³. Filistin'de bir Yahudi nüfuzu oluşturulması çabalarının çalışmaları bu döneme denk gelmektedir⁴⁴. Siyonizm'in fikir ve icadının eylem babası olarak bilinen Teodor Herzl, kendilerine Filistin'de toprak verilmesi için Sultan II. Abdülhamit'le görüşme yapmak istedi. Başlangıçta II. Abdülhamit onlarla görüşmeyi kabul etmemiştir. Bunun üzerine Yahudi heyeti İzzet Paşa yoluyla

³⁹ Seyfeli, İstanbul, 2010, s. 103.

⁴⁰ Kılıç, ss. 138-139.

⁴¹ BCA, 030-0-010-000-000, 110-736-15, 13.11.1944.

⁴² Ahmet Anapala, **Kurtuluşun Faturasını Ödeyen Adam**, Limon Yayıncılık, İstanbul, 2011, ss. 84-85.

⁴³ Stratejik Düşünce Enstitüsü, **Geçmişten Geleceğe Türkiye-İsrail İlişkileri**, Stratejik Düşünce Enstitüsü, SDE ANALİZ, Uluslararası İlişkiler Koordinatörlüğü, Ekim, 2011, Ankara, 2011, s. 5.; Emin Çölaşan, "Filistin Tapusu", **Hürriyet**, (21.02.2006).

⁴⁴ "Ben-Gurion'e göre Yahudiler çıkarlarını en iyi şekilde ancak Türk müesseselerinde etkin bir dil, engin bir kültür, hukukî ve siyasî bir alt yapıya sahip oldukları takdirde gerektiği gibi savunabilecek ve koruyabileceklerdir. İstanbul Üniversitesi'nde Hukuk okumasının sebebi bu amaç içindir". Bkz: Erdemir, İsrail Devleti'nin İlanından Önce David Ben-Gurion'un..., s. 175.

tekliflerini iletmişlerdir. Herzl 20 milyon lira gibi bir borç konsolidasyonu teklifini Padişah'a iletmiştir⁴⁵.

Yahudilerin Kudüs-i Şerifte kendi dinlerine mensup olanların ziyaretleri esnasında içinde kalabilecekleri geçici yurt kurmalarına izin verilmesi amacı güdülmüştür. Sultan II. Abdülhamid'e böyle bir teklifte bulunan heyetin başında Siyonizm'in babası Herzl (Bkz. Ek-5 Fofograflar-8) vardı. Emanuel Karasu da bu heyetin içinde bulunuyordu.

“Emmanuel Karasu, Siyonist bir heyetle 17 Eylül 1901'de II. Abdülhamid'in huzuruna çıkarak, Rusya'da zulüm gören Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesi ve muhtar idareye sahip olmaları karşılığı olarak 20 milyon teklif etmiştir. Bu tekliflere sinirlenen II. Abdülhamid heyeti kovmuştur⁴⁶”.

Sultan II. Abdülhamit, hatıralarında da Yahudilerin Filistin'e yerleşme niyetleri hakkında oldukça ilginç hususlara değinmektedir. Bilindiği gibi Sultan II. Abdülhamit, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çıkardığı ve tarihe 31 Mart Vak'ası⁴⁷ diye bilinen isyandan sonra tahttan indirilmiştir.

31 Mart isyanını çıkaranlar ve kışkırtanların İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları veya onların yönlendirdiği kimselerden olduğu ve bunun kaostan yararlanma maksadı taşıdığı şüpheleri yaygındır. İsyan sonrası padişahın tahttan indirilmesine karar verildi. Padişahın hal'ine dair kararı ona tebliğ eden heyetin arasında yer alanlardan biri de Emanuel Karasu idi. Heyet Osmanlı ahalisini temsilen padişahın karşısına çıktığını iddia etmiştir. Heyette Millet'in ve devletin ana unsurunu teşkil eden tek Türk bulunmaması dikkat çekiciydi⁴⁸.

Ne yazık ki, Filistin topraklarının Yahudilere satılması için rüşvet teklifinde bulunduğu Sultana II. Abdülhamid tarafından kovulan Yahudi Emanuel Karasu, bu kez sultanın hal' kararını tebliğ için İttihat ve Terakki Cemiyeti ile onun karşısına çıkmıştır.

f. Galata Bankerleri'nin Gücü

İspanya'dan göç eden Yahudilerden İstanbul'a yerleşenlerin birinci derecede yaptıkları iş açıktan para operasyonlarıdır. Galata semtinde "Galata Bankerleri" diye

⁴⁵ Mesut Mezkit, “II. Abdülhamid Han ve Siyonizm”, **Yenifikir Uluslararası Hakemli Akademik Fikir Araştırma Dergisi**, Temmuz 2013, Cilt: 2, Sayı:11, Aydın, 2013, ss. 93-95.

⁴⁶ Ömer Osman Umar, “Osmanlı Döneminde Yahudiler'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 2, Elazığ, 2002, s. 425.

⁴⁷ Mezkit, s. 93.

⁴⁸ Alkan, s. 186.

bilinen bir tefeci grubu meydana gelmiş ve mali güçleri çok artmıştır. Önce “Havyar han”da, sonra da “Komisyon han”da faaliyet yürütmüşlerdir⁴⁹. Saray çevresinde “Konsolid han” olarak anılmaktaydılar⁵⁰. Zamanla birtakım devlet kurumlarına bile faizle kredi vermeye başladılar. Bunun yanı sıra devletin yabancı ülkelerden borç bulmasında da aracılık ediyor ve bu iş için de komisyon alıyorlardı⁵¹. Artık devletin dışarıdan aldığı borçların önemli bir miktarı borsa oyunları, tefecilik ve faizcilik işlemleri ile büyük çoğunluğunu Yahudilerin oluşturduğu Galata Bankerleri tabakasını oluşturan bu Yahudiler tarafından takip edilmekteydi. "Galata Bankerleri"nin sermayelerini sürekli arttırması kendilerinin devletin karadeliği haline dönüşmesine yol açmıştır.

Murtaza Köse şöyle yazmaktadır:

*“Jorj Zarifi sahip oldukları İstanbul Bankası ile hala işlerinin başında kalarak, baba Zarifi, daha şehzadeliği zamanında başlamış olan Abdülhamit'in bankeri olma görevini çok daha ilginç biçimde sürdürüyordu. Hemen her gün huzura çıkıp sadece borsa konusunda değil, dünyada olan bitenler ve İmparatorluğun iktisadi durumu üzerine görüşlerini açıklıyordu. "Çorbacı" dediği Zarifi'den bilgi almaya devam eden Abdülhamit eski alışkanlığı olan borsa oyunculuğunu da Zarifi aracılığıyla yürütüyordu. Bu dönemde borsa bir bakıma Padişahın desteğini arkasında hissetmişti”*⁵².

Aslında Osmanlı Devleti'ni ekonomik yönden çökerten en önemli etken dış borç ve onun faiziydi. Bu borçların getirdiği faiz yükünün yüksek olmasının en önemli sebebi ise Galata Bankerleri'nin “para operasyonlarıydı”⁵³.

g. Filistin'e Yahudi Göçü'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Tutumu

Yahudilerin ve masonların Sultan II. Abdülhamid'e son derece düşman olmalarının en önemli sebeplerinden biri, onun Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmelerine engel olmasıydı⁵⁴. Ömer Osman Umar;

⁴⁹ Haydar Kazgan, **Galata Bankerleri**, Tarihçi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2014, s. 46.

⁵⁰ Murtaza Köse, “Osmanlıda Borsa ve Galata Bankerlerinin Devletin Mali Yapısındaki Yeri”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 18, Erzurum, 2001, s. 241.

⁵¹ “Bu bankerler arasında şu isimler yer almaktadır. Von Haas, Jorj Zarifi, Salarnon Femandez, Bemard Tubini, Eustache Eugenidi, Teodor Mavrokordato, Vlasto Parker, Paul Stedanoviç, Leonidas Zarifi (Jorj Zarifi'nin oğlu), Jorj eoronia, Ülis Negroponte, Z. Stefanoviç.”, Bkz: Köse, 239.

⁵² Köse, s. 240.

⁵³ Köse, s. 246.

⁵⁴ Mezkit, ss. 93-94.

“Filistin’de bir Yahudi yurdu kurma amacının gerçekleşmesi için bölgedeki Yahudi nüfusunu arttırmaları lazımdı. Bunu bilen Yahudiler buraya göçü sağlamaya çalışmışlardır. II. Abdülhamid, Yahudilerin bu tehlikeli niyetlerini sezdiğinden dolayı Filistin’e göçü 1883’te yasaklamıştır. Artık Yahudiler Filistin’e sadece hacı olmak için gelebilecekler ve bu süre üç ay olacaktı. Kendilerine verilen kırmızı tezkereadaki ikamet süresi dolunca Filistin’i terk edeceklerdi. 1883’te çıkarılan bir irade-i seniyye ile de Yahudiler’e mülk satışı durdurulmuştur. Ayrıca hazine-i hassadaki şahsi mal varlığı ile Filistin’de mümkün olduğu kadar fazla toprak alınarak, Yahudilerin toprak satın alma yolu engellenmeye çalışılmıştır. 1891’de çıkarılan bir irade-i seniyye ile hiçbir Yahudi’nin Osmanlı vatandaşlığına alınmayacağı ve Yahudilerin Osmanlı topraklarına yerleşmelerine müsaade edilmeyeceği belirtilmiştir. Daha sonra çıkarılan bir emir ile de başta Filistin olmak üzere tüm Osmanlı topraklarında Yahudilere toprak ve mülk satışı yasaklanmıştır” demektedir⁵⁵.

Bu tedbirlerden biri de Filistin topraklarındaki kutsal mekânları ziyaret etmek için oraya giren Yahudilerin pasaportlarının gümrük kapılarında alınması ve dönüşte iade edilmesiydi. Öte yandan Kudüs Mutasarrıflığı, doğrudan II. Abdülhamid tarafından seçilen valiler kanalıyla Padişahın doğrudan özel ilgisiyle yönetilmiştir. Yine Yahudilerin Filistin’de herhangi bir şekilde şirket kurmaları da yasaklanmıştır⁵⁶. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin başını çeken Ahmet Rıza, Enver Paşa, Talat Bey⁵⁷ ve Nazım Bey Filistin’e Yahudi göçünün Osmanlı Devleti’ne yarar sağlayacağını düşünmekteydiler. Bu fikir Selanik’teki mason localarının gayesi olan Filistin topraklarına Yahudilerin yerleştirilmesinin önündeki engelleri kaldırmakla paraleldi. En büyük engel ise Sultan II. Abdülhamit’ti. O tahttan indirilince Yahudi göçünün önündeki bu en büyük engel kaldırılmış oldu⁵⁸. İttihat ve Terakki Cemiyeti, Sultan II.

⁵⁵ Umar, s. 424.

⁵⁶ Umar, s. 425.

⁵⁷ H. Cahit Yalçın, **Talat Paşa’nın Hatıraları**, Cumhuriyet Gazetesi Yayını, İstanbul, 1998, ss. 11-13.

⁵⁸ Onur Kutlu Şentürk, “Ortaçağ’da İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri: Üç Kıtada Sosyal, Siyasi, Ekonomik İlişkiler, Azınlıklar, Dini Kurumlar ve Haçlı Seferleri”, **Tarih Okulu** Ocak-Nisan 2010, Sayı: VI, , Ordu, 2010, ss. 263-272.; “*Islahat Fermanı sonrası Meclis-i Vâlâ’ya içlerinde Halim adında bir Yahudi sarrafın da bulunduğu dört gayrimüslim üye olarak atandı. 1867’de Lübnan Mutasarrıflığı’na atanan Ermeni Katolik Davud Karabet, pašalığa yükselen ilk gayrimüslimdir. Bir yıl sonra Meclis-i Vâlâ’nın lağvedilmesiyle yerine Şûrâ-yı Devlet ve Divân-ı Ahkâm-ı Adliye adıyla kurulan yeni meclislerde gayrimüslim üyelerin sayısı arttırıldı. Aynı yıl, Kirkor Agaton isimli bir Ermeni, Nafia Nezâreti’nin başına tayin edildi. Böylece ilk defa bir gayrimüslim, nazır olarak Osmanlı hükümetinde yer aldı*”; Mehmet Ali Uz, “Vefat yıldönümünde II. Abdülhamid Han”, **Merhaba, Akademik Sayfalar**, Şubat 2009 Cilt: 9 Sayı: 4 Kasım, Konya, 2009, s. 52.; Satılmış Gökbayır, “Gizli Bir Cemiyetten İktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1908 Seçimleri Siyasi Programı”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, Çankırı, 2012, ss. 61-96.; Hale Şıvgın, “İttihat ve Terakki Politikalarının Balkan İttifaklarını Hızlandırmadaki Rolü”, **Gazi Akademik Bakış**, Kış 2012, Cilt: 6, Sayı: 11, Ankara, 2012, ss. 1-15.; Yaşar Semiz, “İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 35, Konya, 2014, ss. 217-245.; Taner Aslan, “İttihad-ı Osmanî’den Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne”, *bilig*, **Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Güz 2008, sayı: 47, Ankara, 2008, s. 81.; Necmettin Alkan, “Emanuel Karasu ve II. Abdülhamid”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, Erzurum, 2008, ss. 180-181.; http://www.masonlar.org/masonlar_forum/index.php?topic=266.0;wap , (30.01.2015); Mehmet Burak Durdu, “Osmanlı Devleti’nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri”, **Ankara**

Abdülhamit'i tahttan indirince yerine Sultan Reşat'ı getirdi. Onlar da Filistin topraklarına Yahudi göçünü kolaylaştırdılar. İttihatçılar, II. Abdülhamit'in⁵⁹ yabancıların Filistin'den arazi almalarını yasaklayan kanunlarını uygulamadan kaldırdılar. Böylece Yahudilerin Filistin'de toprak satın almalarının önü açılmış oldu.

Umar konuyu şöyle anlatmaktadır:

“Jöntürkler, II. Meşrutiyetin⁶⁰ ilanı ile birlikte Filistin'e Yahudi göçlerini yasaklayan II. Abdülhamid'in bütün kararlarını kaldırmışlardır. Çünkü Yahudilerin etkisinde kalmışlardı. Ancak bir süre sonra onlar da II. Abdülhamid'in yasak kararlarına dönmek zorunda kalmışlardır. Çünkü artık Jön Türkler de Siyonistlerin Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurarak Filistin'i Osmanlı topraklarından ayırmak niyetlerini anlamaya başlamışlardı. Ayrıca Yahudilerin Filistin'e göç ile yerleşmesine karşı Arap mebusların da Jön Türkleri sıkıştırmaları ve meclis toplantılarında, bu hususu dile getirmeleri de etkili olmuştur²⁵. Filistin'deki İttihat ve Terakki Cemiyeti de Musevi göçünün durdurulması gerektiğini İstanbul'a bildirmiştir. Ayrıca eski Kudüs Mutasarrıfı Ali Ekrem Beyin yazdığı ve Sadrazam'ın elinde bulunan raporda da Filistin'e yönelik Musevi göçünün tehlikelerine değinilmiştir. Durumu görüşmek için 20 Haziran 1909'da toplanan kabine önce önündeki raporları değerlendirmiş ve kabine Filistin'e yerleşen elli bin Musevi'nin yabancı uyruklu olduğuna dikkati çekerek, başta Kudüs Mutasarrıflığı olmak üzere tüm Filistin'de yabancılara arazi satımını yasaklamıştır”⁶¹.

1909'da iktidara gelen hükümette Cavit Bey Yahudi kökenli bakan olarak yer almıştır⁶². Ancak dönme ve mason olarak hükümette yer alan bir tek kendisi değildir. Bir yandan onların entelektüel birikimlerine ve temayüz etmiş olmalarına ihtiyaç duyulduğu da ortadadır⁶³. Siyonizm tehlikesine işaret eden Gümölcine mebusu İsmail Hakkı Bey, İttihatçılara karşı 21 Şubat 1910'da Ahali Fırkası'nı kurarak muhalefete başlamıştır. Ayrıca Beyrut mebusu Rıza Salih Bey, İsmail Hakkı Bey'in ardından Meclis kürsüsünden yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

"Yahudiler devletlere mahsus bayrak ve aralarında kullanılmak üzere pul çıkardılar ve para bastılar. Para ve bayrak için elimde şu anda vesika yok ise de pul örneğini Şükrü Bey göstermişti. Museviler Filistin'de bir kuruş etmeyen tarlayı elli

Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 14. Ankara, 2003, s. 308.

⁵⁹ Tark Z. Tunaya, **Hürriyet'in İlanı**, Cumhuriyet Gazetesi Yayını, İstanbul, 1998, ss. 9-11.;

⁶⁰ Halil Erdemir, “İkinci Meşrutiyet'in İlanı ve Uygulanmasında Nesim Masliah'ın Rolü” **100.Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslar arası Sempozyumu** 22-24 Ekim 2008, Yayına Hazırlayanlar: Zekeriya Kurşun ve diğerleri, Marmara Üniversitesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul, 2009, ss. 321-328.

⁶¹ Umar, s. 427.

⁶² Polat Tuncer, “İttihatçı Cavid Bey (Liberal Mazlum)” **liberal Düşünce**, Bahar 2004, Sayı: 34, Ankara, 2004, ss. 5-6.

⁶³ Tuncer, s. 12.; Şerafettin Yamaner, **Cumhuriyet Dönemi'nde Ulusal Kültür Modeli Arayışları ve Ulusal Kültür/Ulusal Kimlik**, Harp Akademileri Bülteni, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2000, ss. 89-91.

*kuruşa alıyorlar. Birçok araziyi satın alıp koloniler haline getirmektedirler. İki yüz bin nüfusa yaklaştılar. Bu bölgenin ekonomisi tamamen ellerine geçmiştir"*⁶⁴.

Miralay (Albay) Sadık Bey de Siyonizm tehlikesine şu şekilde dikkat çekiyordu:

*"Bugün Siyonistler nazarında Osmanlı Devleti'nin çökmesi, hiç değilse Kudüs'ün ve Filistin'in bizden kopması istenmektedir. Masonlar da onlarla beraberdir. Buralarda bir Yahudi hükümeti kurmak istiyorlar"*⁶⁵.

Miralay Sadık Bey bu uyarıyı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kongresine sunduğu bir rapor ile yapmıştı⁶⁶. Yine de bu dönemde Filistin'e Yahudi göçünün kolaylaştırıldığı görülmektedir.

Türk Milleti'nin Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne dönüşümü uzun ve sancılı bir sürecin yaşanmasını gerektirmiştir⁶⁷.

ğ. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu Döneminde Yahudi Lobciliği

Kurtuluş Savaşı'nda Yahudi lobciliği ile ilgili farklı, hatta birbirinin tam aksi görüşlere rastlanmaktadır. Yahudi entelektüellerin Cumhuriyet'in oluşumunda katkıları olduğuna inananların yanı sıra, bunun maksatlı bir tavır olduğunu savunan görüşlere de rastlamaktayız.

Kemal Arı, bu dönemde Musevi Cemaati'nin Rum ve Ermeni azınlıklara göre çok olumlu tutum içerisinde olduklarını, Yahudilerin bu tutumlarını sonraki evrelerde de sürdürdüklerini söylemektedir⁶⁸.

h. Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Yahudi Etkisi

Türkiye Batı ittifakları ile olan temasından dolayı kuruluşundan bu yana İsrail devletiyle ve İslam ülkeleri arasında yoğun ilişkilere girmiş olan bir ülkedir. Türkiye bu temaslarını yaparken Arap ülkeleri'nin de hassasiyetlerini göz önüne almaya dikkat etmektedir. Elbette Musevi topluluklarının Osmanlı Devleti'nden bu yana

⁶⁴ "İttihatçılar'ın İhaneti", **Takvim**, 22.08.2010.

⁶⁵ http://www.takvim.com.tr/yazi_dizisi/2010/08/22/ittihatcilarin_ihaneti, (29.12.2015).

⁶⁶ Orhan Koloğlu, **İttihatçılar ve Masonlar**, *Pozitif Yayınları*, İstanbul, 2012, ss. 22-23.

⁶⁷ T.C Genelkurmay Başkanlığı, **Kaçırılan Fırsatlar**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, ss. 1-3.

⁶⁸ Kemal Arı, "Kurtuluş Savaşı'nda Musevi Cemaati ve Hahambaşı Hayım Nahum Efendi", **Bildiriler Türk İsrail Müşterek Askeri Tarih Konferansı II (Sunulmayan Bildiriler)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2003, s. 44.

Türkiye ile olan içişelikle ve yakınlığı Yahudi lobiciliğı için avantaj olarak gözükmeğektir⁶⁹.

Bu yüzden Türkiye-İsrail ilişkilerinin bu kadar gelişmesinin arkasındaki en önemli unsur Türkiye'deki Yahudi lobiciliğıdır. Bu itibarla Türkiye'deki Yahudi lobiciliğinin geçmişinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Türkiye'deki Yahudi lobiciliğı; doğrudan Yahudilerin, dönmelerin ve Yahudiler ile sosyo-ekonomik faaliyet yürüten şahısların oluşturduğu bir içişelikle arz etmektedir⁷⁰. 1924'te gerçekleştirilen “Ahali Mübadelesi” ile Yahudilerin ve dönmelerin önemli bir kısmı Cumhuriyet'in kurulmasından sonra Türkiye'ye özellikle de İstanbul'a taşınma yolunu seçtiler.

Yahudiler, Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemi ve sonraki evrelerinde de yoğun bir şekilde lobi faaliyetleri yürütmüşlerdir. Ancak dış mihrakların girdabına kapılmamışlardır⁷¹.

Bazı çevrelerde Cumhuriyet döneminin ideolojik ve fikirsel alt yapısının oluşturulmasında ve bunun topluma kabul ettirilmesi çalışmalarında, Yahudilerin önemli rol üstlendikleri kanaati hâkimdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu tamamlamasından sonra öne çıkan isimlerden biri Türk milliyetçiliğinin teorisyenlerinden olan Munis Tekinalp dönme ve Sabetaycılar kesimine mensup bir ailedendi ve asıl adı Mois Kohen'di. Kohen Türk milliyetçiliğı ideolojisinin fikir babalarından olduğundan dolayı Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisi üzerinde de önemli tesiri vardı. Çünkü kurulan yeni Cumhuriyet bir milli devlet niteliğı taşıyordu ve milliyetçiliğı de resmi ideoloji olarak benimsemişti⁷².

Türkiye Cumhuriyeti ilk dönemlerinde Yahudilerin Avrupa'daki nüfuzlarından ithalat, ihracat alanlarında ve dışarıdan borç bulma konusunda yararlanmak istedi⁷³.

Cumhuriyet yönetimi bazı Yahudilerin ekonomik alanda ilerlemelerine ve bu alanda önemli birtakım pazarları kapmalarına da fırsat tanıdı. Ayrıca siyasi ve sosyal

⁶⁹ Şarika Gedikli Berber, “Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçişte Yahudiler'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Uyum Süreci: (Moiz Kohen Örneğı)”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Fall 2012, Volume: 7/4, Ankara, 2012, s. 1780.

⁷⁰ Berber, ss.1780-1782.

⁷¹ Çetin Yetkin, **Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler**, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2. Baskı, İstanbul 1996, ss. 178-180.. Ayrıca Bkz; Stanford J. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler**, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, ss. 382-385.

⁷² Berber, s. 1792.

⁷³ Berber, s. 1781.

alandaki bazı reformlar⁷⁴ ile ekonomik alanda atak yapmaya çalışan Yahudilerin işlerini kolaylaştırdı.

Cumhuriyet döneminde Yahudiliklerini açığa vuranlar daha çok ekonomik alana ağırlık vermiş, dönmeler ise sadece bu alana ağırlık vermekle kalmamış zaman zaman siyasete de girmiş ve muhtelif devlet kademelerinden görevler almışlardır.

Türkiye Yahudileri, Yahudilerin İspanya'dan sürülüp Osmanlı topraklarına kabul edilmelerinin 500. yıldönümünü kendi açılardan bir fırsat kabul edip bu fırsatı iyi değerlendirmek amacıyla 1989 yılında 500. Yıl Vakfı' nı kurmuşlardır. Vakfa vergi muafiyeti uygulanmaktadır⁷⁵.

Türkiye içerisinde Yahudiler aleyhinde yazı yazmaya karşı matbuat tedbirleri de uygulanmıştır⁷⁶. Ama Yahudilik propagandasına da izin verilmemiştir⁷⁷. Yahudilerin karıştığı adli olaylar ise büyümeden engellenebilmiştir⁷⁸.

İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında Yahudilerin Türkiye'ye kabul edilme ve geçişleri konusunda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin olumlu tutumları halen hafızalardadır⁷⁹. Bu dönemde Yahudilerin transit geçişleri için de pasaport talepleri yoğunluk kazanmıştır⁸⁰. 1957 yılında İstanbul Belediyesi Orkestrası' da çelist olarak çalışmak isteyen Baruh İngel'e, Romanya üzerinden geçiş yapacak olanlara izin verilmesi için ilgili makamlar kolaylıklar sağlamışlardır⁸¹. Aynı yıllarda Yahudi iş çevrelerinin Başbakan Adnan Menderes'e yazdıkları mektuplardan memnuniyetlerini anlamaktayız⁸².

Ancak bununla birlikte hafızalarda yer alan bazı olaylar ise sıkıntı vericidir. Örneğin: *“Holokost'tan kaçmak için Köstence limanından Struma gemisiyle Sarayburnu'na gelen ve 72 günün ardından 24 Şubat 1942'de Şile'de batırılan gemide hayatını kaybeden 768 Yahudi ölüme çıktıkları yerde Sarayburnu'nda anıldı. Struma, İstanbul'a sığınmasından tam 72 gün sonra, 24 Şubat 1942 tarihinde, yıllar sonra ortaya çıktığı gibi, onu Alman yolcu gemisi sanan bir Sovyet denizaltısı (SC-*

⁷⁴ Kemal H. Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 187-191.; Kemal H. Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 212-219.; Kemal H. Karpat, **Türk Siyasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 207-208.

⁷⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dosya:19, Cilt: 35, B: 96, O: 1, 28.04.1993.

⁷⁶ *BCA*, 030-0-001-000-000, 58-352-8, 03.05.1956.

⁷⁷ *BCA*, 030-0-001-000-000, 101-628-7, 13.11.1948.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 273-80-15, 05.11.1971.

⁷⁸ *BCA*, 030-0-010-000-000, 89-589-6, 14.06.1940.; *BCA*, 030-0-010-000-000, 101-656-10, 06.08.1934.

⁷⁹ *BCA*, 030-0-010-000-000, 99-640-20, 18.04.1939.; *BCA*, 030-0-010-000-000, 110-736-16, 24.01.1945.

⁸⁰ *BCA*, 030-0-001-000-000, 7-36-28, 16.10.1957.

⁸¹ *BCA*, 030-0-018-001-002, 145-109-14, 06.02.1957.; *BCA*, 030-10, 110-736-7, 25. 11. 1940.; *BCA*, 030-18, 114-45-7, 25.6.47.

⁸² *BCA*, 030-0-001-000-000, 6-35-1, 23.09.1957.

213) tarafından batırıldı! Sandallar bölgeye ulaştığında, 769 yolcusundan geriye kalan üçü ölü, dört bedendi...

Avrupa'nın çeşitli yerlerinden topladığı 860 Yahudi mülteciyi Filistin'e taşıırken, yolda karşılaştığı bazı sorunlar yüzünden İzmir Limanı'na sığınmak zorunda kalan **Parita** gemisi, yolcuların "Bizi öldürün ama geri göndermeyin" haykırışlarına rağmen, 14 Ağustos'ta iki polis motorunun refakatinde limandan çıkarıldı.

Romanya'nın Köstence Limanı'ndan aldığı 342 Yahudi mülteci ile 12 Aralık 1940'ta İstanbul'a varan 'yüzen tabut' namı **Salvador**'un (aslında 40 kişi kapasiteli bir tekneydi), bir mil bile gidecek hali olmadığı açık olduğu halde, Türk makamları gemiyi yoluna devam etmesi için zorladı. Sonuç hazindi. 13 Aralık tarihinde Silivri açıklarında şiddetli fırtınaya yakalanan **Salvador**'un enkazından tam 219 ölü toplandı. Olayın tanıkları Silivri ve civar köylerde oturanların, kurtulan Yahudilere ellerinden geldiğince yardımcı olmaya çalıştığını, ancak ölülerin soyulmasının önlenemediğini anlatacaklardı. Ölenler Silivri'deki Yahudi Mezarlığı'na (bugün Matematik Bilimleri Araştırma Merkezi) defnedildi. Buz gibi denizden sağ kurtulmayı başaran 123 kişiden 63'ü Bulgaristan'a geri gönderildi, gerisi ise *Darien II* adlı bir gemiyle 19 Mart'ta Filistin'e ayak bastı. (Silivri Mezarlığı'na gömülenlerin kemikleri 1960'larda İsrail'e nakledildi. 1974'te Kudüs'te sembolik bir mezara gömüldüler.), *Faciannın* da etkisiyle Türkiye, 30 Ocak 1941'de çıkardığı 2/15132 Numaralı Transit Kararnamesi ile kontrollü mülteci geçişine izin verdi"⁸³.

1934 Trakya olayları ile Demokrat Parti dönemindeki 6-7 Eylül olaylarını bu olumsuzlukların başlıcaları olarak yer almıştır.

Atatürk ırkçılıkla birlikte Turancılığı da reddetmiştir⁸⁴. O'na göre Türkiye'de her türlü kültür, milli bütünlük potası içerisinde ortak olarak yerini alacağına huzur ve bilincini hissettiği ölçüde temelini sağlam sayabilir. Sonradan Müslüman olan Yahudiler (dönmeler) ırkçı sataşmalara maruz kalabilmişlerdir⁸⁵. Asimile olmaksızın kültür kerabetini hissedebilen her kültür Türkiye Cumhuriyeti'nin ortağı sayılmıştır.

1. Cumhuriyet Döneminde Yahudilerin Sıkıntıları

Türkiye Yahudilerinin ve dönmelerin Cumhuriyet döneminde her zaman çok rahat oldukları da söylenemez. Cumhuriyetin ilk yıllarında bazı dönmelerle yönetim arasında birtakım problemler de yaşanmıştır⁸⁶. Türkiye'de bulunan Yahudilerin eğitim ve dini vecibeleri konusunda engel bulunmamakla birlikte yetersizlikler yaşanabilmekteydi⁸⁷.

⁸³ [http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/73-yildir-kanayan-yara-struma-faciasi-1303687/\(01.06.2016\)](http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/73-yildir-kanayan-yara-struma-faciasi-1303687/(01.06.2016)).

⁸⁴ Suna Kili, **Atatürk Devrimi**, Minpa Matbaacılık, 6 ncı Baskı, Ankara, 1998, ss. 61-84.

⁸⁵ Karpat, *Türk Demokrasi...*, ss. 344-347.

⁸⁶ Karpat, *Türk Demokrasi...*, ss. 345-349.

⁸⁷ *BCA*, 030-0-010-000-000, 110-736-4, 14.03.1939.

Örneğin II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra iş başına gelen hükümetin Maliye Bakanı Cavid Bey, Atatürk döneminde idam edilmiştir⁸⁸.

O dönemde Avrupa ülkelerinin çoğunda Yahudiler sistemli bir baskıya maruz bırakıldılar. Bu baskılar Filistin topraklarına göçü hızlandırdı. “Yahudi Sıhhiye Cemiyeti” başkanı Profesör Albert Einstein imzası ile Almanya’da çalışma imkânı kalmayan Yahudi akademisyen ve tıp doktorunun Türkiye’de istihdamına yönelik talebini 1933 yılındaki mektubundan anlamaktayız (Bkz. Ek-2 Belgeler-11)⁸⁹.

Bu göç bir yandan da Filistin topraklarında bir "Yahudi devleti" kurmaya yetecek insan potansiyeli oluşturulmasına yararmıştır⁹⁰ (Bkz. Ek-3 Gazete Haberleri-2,5). “Filistin Musevi Muhacerat Şubesi Ajansı”, İkinci Dünya Savaşı’nın şartlarından dolayı 1940 yılında Avrupa’daki Yahudilerin Türkiye üzerinden Filistin’e transit geçişinin kolaylaştırılması yönünde Türk Hükümetleri’ne müracaatlarda bulunmuştur⁹¹. Ancak bu Yahudilerin amacının Türkiye’de kalmak olduğu fikri hâkimdir. Türk Hükümeti muhacir olarak Türkiye’den geçecek Yahudi miktarını ayda 200 (ikiyüz) kişi ile sınırlamıştır. Ayrıca bu miktar arttığı sayıda Yahudinin Türkiye’yi terk etmesi gerekmektedir⁹². 1941 yılında Türk Hükümeti Yabancı Yahudilerin Türkiye’ye giriş kısıtlamalarını kaldırmıştır⁹³. 1942 yılında ise bu geçişlerin hız kazandığını görmekteyiz⁹⁴. Ancak Türk vatandaşı olan Yahudilerin Türkiye’ye girişlerine bir engel bulunmamaktadır⁹⁵.

1942’da yaşanan “Varlık Vergisi” olayında yaşanan bazı olumsuzluklar o dönemin basınında yer almıştır⁹⁶. (Bkz. Ek-3 Gazete Haberleri-4). Kendilerini Türk addeden Sabetaycı aileler "D" sınıfı altında belirlenmişler, Bezmenler, Atabekler, Dilberler gibi bilinen aileler yüksek paralar ödemişlerdir.

“Varlık Vergisi 114.368 mükellefi kapsadı, verginin % 52’sini gayri Müslimler, % 29’unu Müslümanlar, % 19’unu yabancılar ödedi. Verginin % 54’ü İstanbul’dan tahsil edilmişti. İstanbul’da tahsil edilen 221.3 milyon liralık Varlık

⁸⁸ Tuncer, s. 10.

⁸⁹ BCA, 030-0-010-000-000, 116-810-3, 07.11.1933.

⁹⁰ Selim Amado, “Kopmayan Bağ, İsrail’de Türkiye Kökenli Yahudiler”, **Görüş** (Türkiye Yahudileri Özel Sayı), İstanbul, 2003, Eylül 2003, s. 53.

⁹¹ BCA, 030-0-010-000-000, 99-641-7, 09.12.1940.

⁹² BCA, 030-0-010-000-000, 110-736-5, 25.01.1938.

⁹³ BCA, 030-0-018-001-002, 114-45-7, 25.06.1947.

⁹⁴ BCA, 030-0-010-000-000, 99-641-13, 08.10.1942.

⁹⁵ BCA, 030-0-010-000-000, 110-736-7, 25.11.1940.

⁹⁶ “Varlık Vergisini Vermeyenler, 17 Kişiden Mürekkep İlk Kafile Dün gece Toplama Kampına Sevk Edildi”, **Cumhuriyet**, 22.11.1943., “Varlık Vergisini Vermeyenler, İlk Kafile Dün Aşkale’ye Yollandı”, **Son Posta**, 28.11.1943., “Vergi Müddeti bitti”, **Cumhuriyet**, 21.11.1943.

*Vergisi'nin % 70'ini gayri Müslimler öderken, İstanbul dışındaki yerlerde Müslümanlar verginin % 85'ini ödemişti*⁹⁷.

Özellikle İsrail Devleti'nin kuruluşunun ilan edilmesinden sonra azımsanamayacak sayıda Türkiye Yahudisi işgal altında tutulan Filistin topraklarına göç etmiştir. II. Dünya Savaşı'na kadar Türkiye'de toplam olarak 150 bin civarında Yahudi yaşadığı tahmin ediliyordu. Bu sayı çok azalmıştır. Bu sayının 70 bin kadarı o yıllarda İsrail'e göç etmiştir. İşte bu azalmanın sebebi işgal Filistin'e göçün en hızlı şekilde gerçekleştiği “Varlık Vergisi”nin uygulandığı yıllardır⁹⁸. 1948 yılına ait çeşitli illerden Filistine göç edenlerin haberleri hafızalardadır. (Bkz. Ek-3 Gazete Haberleri-2/5)⁹⁹.

Mustafa Kemal Atatürk Türk dış politikasını oluştururken elbette coğrafi unsurların jeopolitiğin bir alt maddesi olduğunu bilmekteydi. Atatürk'ün pragmatik yaklaşımı şüphesiz bu temelden beslenmiştir. Bu yüzden dönemin dış politika yaklaşımına Atatürk'ün dış politika formatıyla bakıldığında yakın zamanda gelişen olayların temel derinliği daha iyi anlaşılacaktır.

⁹⁷ Nevin Coşar, “Varlık Vergisi Konusundaki Yolsuzluk Söylentileri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** Ankara, Sayı: 58, Cilt: 2, s. 13.

⁹⁸ Amado, s. 56.

⁹⁹ “1200 Yahudi Filistin İçin Pasaport aldı”, **Hürriyet**, 23.10.1948., “İstanbul'dan Filistin'e Musevi Akını”, **Cumhuriyet**, 15.02.1949.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-İSRAİL SİYASİ İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN DURAĞAN VE HAREKETLİ BÖLGESEL UNSURLAR

1.1. Ortadoğu'nun Sınırları Nerede Başlar? Nerede Biter?

Dünyada siyasal coğrafi değerlerin, ya da yer altı kaynaklarının bu kadar zengin olupta jeopolitik değerlerin bunun aksine bir o kadar düşük profilli olan başka yerler de muhakkak vardır. Bunlar arasında Ortadoğu kadar içiçe girmiş ve çetrefilli ve bu kadar uzun süren çatışma görmüş başka bölge bilinmemektedir¹⁰⁰. Buradaki sınırlar bu coğrafi unsurların Batı tarafından paylaşımı maksadına uygun olarak suni ve palyatif olarak kasıtlı ve sorun üzere dizayn edilmiştir. Örneğin siyasal coğrafyanın Alman ulusu nezdinde jeopolitik maksatla yayılması ve lise düzeyinde okutulması teorik olarak tartışılmaz yoğun çabalar olarak hatırlanmaktadır¹⁰¹. Ortadoğu ise bu zengin kuramsal alt yapının pratiğe dönüştürülmüş tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bölgedeki çatışmalar günümüz itibari ile zirve yapmasına rağmen en vahşi ve şiddetli örgütler bile petrol akışına sorun çıkarmamaktadırlar (Bkz. Ek-4 Haritalar-9/10)¹⁰². Bu tutum bile tek başına onların dış patentli-mihraklı taşeronları olduklarını gösteren kanıtlar olmaktadır.

Konu üzerine ilgi duyan akademisyenler bile, Ortadoğu'nun neresi olduğunu bir türlü terminolojik olarak tutturamamakta ve tenakuza düşmektedirler¹⁰³. Bu tanımlar güçlü olanların kendi askeri¹⁰⁴ ve milli gücünün o dönemki ihtiyaca göre hâsıl olan ifadeleri olmaktadır. Belki başka güç kendi "Ortadoğusunu" Asya temelli bir eksenden yansıtabilir.

¹⁰⁰ Osman Aydoğan, **Jeopolitiğin Yeni Faktörleri ve Çatışmanın Yeni Boyutları**, Harp Akademileri Bülteni, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1999, s. 149.

¹⁰¹ Yves Lacoste, **Büyük Oyunu Anlamak**, (Çev., Emre Ergüven), NTV Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 18-19.

¹⁰² "İŞİD'de ABD ve İsrail parmağı... İşte Kerkük gerçeği!", *Gazeteciler Online*, 14.07.2014.; <http://www.gazetecileronline.com/newsdetails/14366-/GazetecilerOnline/isis39de-abd-ve-israil-parmagi-iste-kerkuk-gercegi>, (01.02.2015).

¹⁰³ Oral Sander, **Siyasi Tarih, (1918-1994)**, İmge Kitabevi, 7. Baskı, Ankara, 1998, s. 61-69.; Oral Sander, **Türkiye'nin Dış Politikası**, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2006, ss. 11-21.

¹⁰⁴ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983, ss. 31-34.

Bu örneğe uygun olarak “Ortadoğu” sözcüğü İkinci Dünya Savaşı esnasında İngilizlerin Mısır’daki komutanlıklarının adı olarak seçmesi üzerine tanımlanmıştır¹⁰⁵. Mısır Doğu’nun ortası olduğuna göre en doğu Afganistan olmalıdır. Tabiidir ki en batı herhalde Fas olmalıdır. O zaman “Yakın Doğu” terimini İngiltere merkezli yaklaşım olarak kabul edenler için, Osmanlı Devleti’nin yönetimi altında olan tüm Avrupa ve Asya topraklarına verilen ad olarak kullanılmalıdır. Şüphesiz Avrasya ifadesi de Amerikan akademik ve istihbari yaklaşımlı bir tanımlama olmalıdır. ABD istihbaratı¹⁰⁶ bölge için terminolojik olarak raporlarında “Yakındoğu”-“Near East” ve “Ortadoğu”-Middle East” terimlerini kullanmayı tercih etmiştir¹⁰⁷.

İngiltere Ortadoğu’da askeri stratejik yaklaşma istikametlerinde istihkâm ve yol açma faaliyetlerini devamlı gözden geçirmiştir. Böylece büyük miktarda kuvvet kaydırmak ve sıklet merkezi oluşturmak çabasına girmiştir¹⁰⁸. Türkiye bu gayretleri “askeri ve genel istihbarat çarkı” kapsamında sürekli kılmıştır¹⁰⁹. Bu bilgiler cari harekât ve istihbarat krokilerine işlenerek güncel tutulmuştur¹¹⁰. Olası bir Türk-İngiliz “müşterek ve birleşik harekât” durumunda ise Türk askeri personelinin eğitimi İngilizlerin desteğiyle arttırılmaya çalışılmıştır¹¹¹. Bu desteğe harp silah araç ve gereçlerini de dâhil etmek gerekir¹¹². Bunların başında telefon-telgraf işleri ve

¹⁰⁵ Oral Sander, **Anka’nın Yükselişi ve Düşüşü, Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme**, AÜ, SBF ve BYO, Basımevi, Ankara, 1987, ss. 21-27.; *ATASE*, 1-044-1,1-250, 28.01.1941.

¹⁰⁶ Ceyhun Demirkollu, “Bir İstihbarat Savaşı Çiçero Örneği”, **CBÜ, Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 2, Manisa, 2013, ss. 414-430.

¹⁰⁷ *TTKA*, CIA Research Reports The Middle East, 1946-1976 (1-3 CIA).; *TTKA*, CIA Research Reports The Middle East, 1946-1976 (2-3 CIA).; *TTKA*, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-İsrail Internal and Foreign Affairs, 1960 January- 1963(15-17).; *TTKA*, Confidential British Foreign Office Political Correspondence Palestine, 1947-1948 University Publications of America(12-46).; *TTKA*, Confidential U.S State Department Central Files Arab Confederation and Other Issues, 1950-1959(21-27).; *TTKA*, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-Israel and Foreign Affairs, 1945-1949(18-29).; *TTKA*, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-Israel Foreign Affairs, 1950-1954(4-6).; *TTKA*, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-Israel Internal Affairs, 1950-1954(21-21).; *TTKA*, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-İsrail İnternal Affairs 1955-1959(5-19).

¹⁰⁸ *ATASE*, 1-046-1, 1-252, 06.10.1941.; *ATASE*, 3-031-1, 6-277, 19.06.1939.; *ATASE*, 4-100-1, 8-2, 23.06.1939.; *ATASE*, 4-100-2, 8-3, 23.06.1939.; *ATASE*, 4-100-14, 8-15, 23.06.1939.; *ATASE*, 4-100-15, 8-16, 31.12.1951., “Washington, Paris, Londre Et Ankara Annoncent La Création Du Commandement Supreme Allié Dans Le Moyen-Orient (S.A.C.M.E.)”, **Le Monde**, 13.11.1951.

¹⁰⁹ *ATASE*, 1-062-1, 1-313, 09.12.1939.

¹¹⁰ *ATASE*, 1-062-2, 1-314, 06.12.1939.

¹¹¹ *ATASE*, 1-154-1, 2-199, 12.03.1942.; *ATASE*, 1-154-2, 2-200, 12.03.1942.; *ATASE*, 1-154-3, 2-201, 02.03.1942.

¹¹² *ATASE*, 2-034-1, 3-5, 02.03.1942.; *ATASE*, 2-034-2, 3-6, 02.03.1942.; *ATASE*, 2-034-3, 3-7, 02.03.1942.; *ATASE*, 2-034-4, 3-8, 02.03.1942.; *ATASE*, 2-034-5, 3-9, 02.03.1942.; *ATASE*, 2-034-6, 3-10, 02.03.1942.

hatların durumu gibi konular önemli yer tutmuştur¹¹³. Bu sebeple İngiliz Kuvvetleri'nin harp sahasındaki personel ve lojistik durumu-konumları konusunda Türk Genelkurmayı sürekli bilgilendirilmiştir¹¹⁴. Türk Genelkurmayı da Milli savunma Bakanlığı'nı yürütülen ve yürütülecek faaliyetler ile ilgili sürekli bilgilendirmiştir¹¹⁵.

Ancak yeni gelişen bir kavram bütün bildiklerimizi yeniden gözden geçirmemize sebep olacak türdendir. Günümüzde Dini kaygıların, jeopolitiğin önemli bir alt ana eksenine doğru kaymaya başlaması endişe vericidir. Özellikle ABD'nin büyük ekseriyetinde dinsellik diğer ulusları tasarlamak için karar vericilere ilham vermektedir. Yves Lacoste:

“Amerikalıların büyük bir kısmında gözlemlenen bu dinsellik, dini aidiyetleri her ne olursa olsun, uluslarını tasarlama biçimlerine tercüme ediliyor. Onlara göre, ulusları, aynen İncil’de yazıldığı gibi devasa bir “vaat edilen toprak” üzerinde gelişsin diye Tanrı tarafından seçilmiş. Diyorlar ki, Eski Dünya’nın çeşitli ülkelerinde farklı baskı biçimlerinden kaçmak istemişleri ve hala kaçmak isteyenleri demokratik ve hür teşebbüse dayalı bir toplumu geliştirmek üzere Yeni Dünya’da kabul etmek Amerika’nın “aşikâr kaderi”dir. Şu ana dek bütün bunlar jeopolitik alanda büyük sonuçlar doğurmuyor gibiydi. Bununla beraber, aynı anda hem siyasi hem dini olan bu çevrelerde bu gün şu fikir yeşeriyor: Amerika zenginlikleriyle beraber bu vaat edilen toprağı Tanrı’dan aldığına göre dünyanın her yerinde demokrasi ve adaleti tesis etmek ve korumakla da yine o görevlendirilmiştir. Buna Amerika’yı tehdit edebilecek kötülük tohumlarını yok etmek gerektiği düşüncesi de eklenmekte” demektedir¹¹⁶.

Asıl olan ise adı Ortadoğu olarak tanımlanan bölge burada olan halkların kendi eksenlerini tanımlamadığına göre onların topraklarında gözü olanların icadı olan bir yaklaşım olarak meseleye bakabiliriz. Konuya ilişkin Ulusan:

“Batı, bütün komuları Avrupa merkezli kabul ettiği için Çin, Japonya vb. ülkeleri Uzakdoğu, Avrupa sınırının bittiği coğrafya için Yakındoğu kavramlarını kullanmıştır. Türkler için ise Doğu veya Şark tanımını yapmışlardır” demektedir¹¹⁷.

Yukarıdaki siyasal coğrafya tanımı başlı başına buraya olan ilgiyi anlatmaya yeterlidir. Demek ki içinde bulunduğumuz coğrafyanın “ortasında” önem arz eden hususlar olmalı diye düşünebiliriz! İroni bir yana kast edilen enerji kaynaklarıdır. O

¹¹³ ATASE, 2-126-1, 5-90, 21.04.1942.; ATASE, 2-126-2, 5-91, 21.04.1942.; ATASE, 2-131-1, 5-139 (127-142), 28.01.1941.; ATASE, 2-131-2, 5-140 (127-142), 28.01.1941.; ATASE, 2-131-3, 5-141 (127-142), 28.01.1941.; ATASE, 2-131-4, 5-142 (127-142), 28.01.1941.; ATASE, 2-131-5, 5-143 (143-152) 11.01.1941.

¹¹⁴ ATASE, 2-084-1, 4-76, 26.06.1943.; ATASE, 2-084-2, 4-77, 26.06.1943.; ATASE, 2-084-3, 4-78, 26.06.1943.; ATASE, 2-084-3a, 4-57, 28.06.1943.; ATASE, 2-114-1, 5-10, 27.09.1943.; ATASE, 2-114-2, 5-9, 04.10.1943.; ATASE, 2-114-3, 5-11, 27.09.1943.; ATASE, 2-114-4, 5-12, 23.09.1943.

¹¹⁵ ATASE, 2-102-1, 4-145, 15.06.1943.; ATASE, 2-102-1, 4-145, 15.06.1943.; ATASE, 2-102-3, 4-147, 15.06.1943.; ATASE, 2-108-1, 4-162, 05.06.1943.;

¹¹⁶ Lacoste, s. 54.

¹¹⁷ Şayan Ulusan, “Şark Meselesi’nden Sevr’e Türkiye” ÇTTAD, VIII/18-19, /Bahar-Güz, İzmir, 2009, s. 230.

zaman bölgede jeopolitik¹¹⁸ açıdan Türkiye güçlü olursa kaynaklar sömürülemez olur. Bu yüzden adına uygun şekilde mevcut jeopolitik kurgu “*ortadan*” kırılmalıdır. Ortadoğu siyasal coğrafya-jeopolitiği üzerine diğer söylenebilecekler yukarıdaki yaklaşımın ancak alt yordamı olacak türden tali önemi haizdir.

Türkiye’de İsrail türevi üzerine yapılacak her türden çalışma Ortadoğu miyashı bir integral denklemin alt yordamları örgüsünden bağımsız olamamaktadır. Bu yüzden aynı türden yaklaşımı her iki ölçekte incelemek kaçınılmazdır.

Ortadoğu emperyal sınır tanımıdır. Çatışma alanıdır.¹¹⁹ Bundan en çok zarar görenlerin başında Türkler olmak üzere, Araplar, Persler, Yahudiler, Ermeniler ve Kürtler gelmektedir¹²⁰. Kapsam bakımından Asya, Afrika ve Balkanları kapsayan bölge Ortadoğu’dur. Türkiye, İran, Mısır, İsrail, Irak, Suriye, Ürdün, Lübnan, Yemen, Umman, B.A.E, Katar, Kuveyt, Bahreyn, Sudan, Kıbrıs, Fas-Afganistan’ın dahil olduğu arada kalan coğrafya ülkelerine Ortadoğu denebilir. Ayrıca çöl iklimi bakımından bu halkların doğrudan kültürel ve heterojen olmayan yapısı bu tanıma denk gelmektedir¹²¹.

Yahudilerin bölgeye İngiliz mandası döneminde eklemlenmesinin altında bu jeopolitik kaygılar yatmaktadır¹²². Araştırmamızda öne çıkacak savın ana konusu bu dönemde belirginleşecektir. Araplar konuyu jeopolitik ekseninde değerlendirememiş ve bölgeye yerleşen Yahudilere yüksek fiyatlarla topraklarını satmaya başlamışlardır¹²³.

1.1.1. Ortadoğu’nun Siyasal Coğrafi Üstünlüğü

Siyasal coğrafya ve jeopolitik arasındaki en temel ayırım durağan ve hareketli unsurların değerlendirmesinde yatmaktadır¹²⁴. Ama siyasal coğrafya jeopolitiğin

¹¹⁸ Siyasal coğrafi unsurlar üzerine bina edilen-giydirilen (sosyal) nüfusun kalite ve kantitesi, (ekonomik) teknoloji ve sanayi, (algı yönetimine olan dayanıklılık) toplumsal siyasi ve psikolojik öğeler kast edilmektedir.; Bkz: Ceyhun Demirkollu, **Ortadoğu Barış Sürecinde İsrail**, Uış. Okl. Matbaası, İzmir, 2005, ss. 1-15.

¹¹⁹ Hamdi Ertuna, Necati Ökse, **Tarihte Türk-İngiliz İlişkileri**, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara, 1975, ss. 97-99.

¹²⁰ Mustafa Kocaoğlu, **Ortadoğu/Parçalanmak istenen Topraklar ve istismar edilen İnsanlar**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995, ss. 5-9.

¹²¹ İbni Haldun, **Mukaddime I**, Onur Yayınları, Ankara, 1977, ss. 298-302.

¹²² Memduh Yaşa, **Ortadoğu ve Geleceği**, Sayı 16, SİSAV, İstanbul, 1992, ss. 11-20.

¹²³ Hikmet Tanyu, **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler I. Kitap**, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1976, ss. 313-335.

¹²⁴ Harp Akademileri Komutanlığı, **Askeri Coğrafya**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1992, s. 65.

içinde yer alır.¹²⁵ Jeopolitik ile siyasal coğrafya arasındaki bir diğer temel fark, dış politikanın saptanmasında jeopolitikten yararlanılmasıdır¹²⁶. ”Siyasi coğrafya, jeopolitik yanında daha durağan kalır¹²⁷. Buradan hareketle salt siyasal coğrafya tanımı ile Ortadoğu’ya bakmak yetersiz kalacaktır.

Ortadoğu geçit ve yolların kara, deniz, hava ve su yolunu hepsini içinde tutan bir özelliğe sahiptir. Kontrolü elde tutan güç kazanır.

Doğal kaynakları boldur¹²⁸. Ortadoğu bölgesindeki doğalgaz rezervlerinin ömrü, petrolde olduğu gibi 100 yıldan fazladır¹²⁹. Su konusunda ise yetersizdir¹³⁰. Bu yoksunluk çatışma sebebi olacak kadar önemlidir.¹³¹ Su kaynaklarının kontrolü ise başka çatışmaları da tetikleyebilecektir¹³². İsrail ise tarımda kolektif üretim biçimini benimsemiştir¹³³. Modern yöntemleri de uygulamaya koymuşlardır. Böylece İsrail, tarımda bugünkü modern yöntemlere kavuşmuş ama gene de Kibbutzlar hala yerlerini korumuşlardır¹³⁴. İklimi devingen ve çok çeşitlidir. Yazları sıcaklık süreklidir. Temmuz aylarında gündüz sıcaklığı çöllerde 47 C⁰’ye kadar ulaşabilmekte, hava kararınca birden 11 C⁰’ye kadar düşmektedir. Ortadoğu’da dış politikanın önemli unsuru olarak anlamını korumaktadır¹³⁵.

¹²⁵ Sibel Turan, **Türkiye’nin Coğrafi Konumunun Dış Politikasına Etkisi**, Yayınlanmamış doktora tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Uls. İş. Böl., İstanbul, 1992, ss. 4-7.

¹²⁶ Çam, ss. 25-29.

¹²⁷ Suat İlhan, **Jeopolitik Duyarlılık**, TTK Yayınları, VII dizi, Ankara, 1998, ss. 7-11.

¹²⁸ Daniel Yergin, **Petrol Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**, (Çev., Kamuran Tuncay), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. baskı, Ankara, 1999, ss. 674-76.

¹²⁹ Pavel Dolukhanov, **Eski Ortadoğu’da Çevre ve Etnik Yapı**, (Çev., Suavi Aydın), İmge Kitapevi, Ankara, 1998, ss. 61-67.

¹³⁰ Lütfü Şehsuvaroğlu, **Su Barışı Türkiye ve Ortadoğu Su Politikaları**, Gümüş motif Yayınları, İnceleme 1, İstanbul, 1997, ss. 17-19.

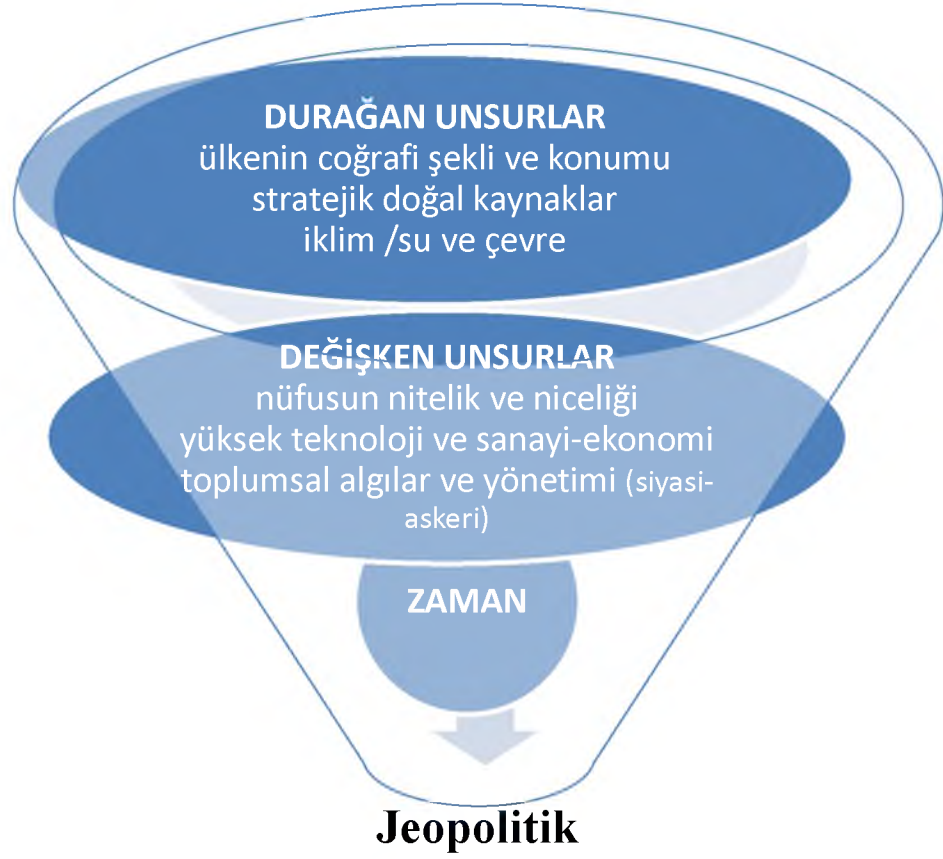
¹³¹ Doğu Ergil, **Körfez Bunalımı**, Gündoğan Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1990, ss. 74-79.

¹³² Ergil, ss. 101-105.

¹³³ TC. Başbakanlık Mit Müsteşarlığı, **İsrail’de Kırsal Yerleşme Şekilleri**, Mit Müsteşarlığı, İstihbarat Başkanlığı, Ankara, 1973, ss. 3-11.

¹³⁴ Ben-Haim, s. 181.

¹³⁵ Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 429-431.

Tablo-1.1 Siyasal ve Jeopolitik unsurlar

1.1.2. Ortadoğu'nun Jeopolitik Açmazı

Ortadoğu'nun coğrafi konumunun jeopolitik ölçülerde tamamlanması gecikmiştir¹³⁶. Bu yapının ikame veyahut takviyesi dengeleri değiştirebilecektir¹³⁷. Ortadoğu'nun siyasal coğrafyasına dinamizm katan onu önemli kılan yaklaşım budur¹³⁸. Sosyo ekonomik ve siyasal yapının çarpan faktörleri milli gücün hızlandırıcı unsurları olmaktadır¹³⁹.

Bu coğrafyada Türk Boğazları ile jeopolitik üstünlük geliştiren bir yapı, küresel planları büyük oranda değiştirebilir. Ortadoğu içinde böyle bir gerilim ve yapıyı barındırmaktadır.

¹³⁶ Demirkollu, Ortadoğu Barış sürecinde..., ss. 1-15.

¹³⁷ Terence Prittie, **İsrail (Miracle In The Desert)**, Frederic A. Praeger, Inc, New York, 1967, p. 17-29.

¹³⁸ Bernard Lewis, **Ortadoğu**, (Çev., Mehmet Harmancı), Sabah Yayınları, İstanbul, 1995, s. 15-23.

¹³⁹ Tayyar Arı, **Basra Körfezi ve Ortadoğu'da Güç Dengesi 1978-1996**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1999, ss. 25-29.

Şimdi ABD bu konuda önde görünmektedir. Ama bunu yalnızca anlaşma ve diğer hükümet dışı her türlü unsurlarla denemeye devam etmektedir¹⁴⁰. Yine de tek yönlü ilişkiler bu gücü kontrol etmekte kuşkusuz yeterli olamamaktadır¹⁴¹.

Mısır, bunu bir ara Nasır ile denemiştir¹⁴². Saddam denemiştir¹⁴³. Günümüzde de diğer uç unsurlar öne çıkarak güç gösterisinde bulunmaya devam etmektedirler¹⁴⁴. Arap aydınları bunun için sancılı arayışlarını dile getirmektedirler.¹⁴⁵

Batı aydınlanmasını bölgeye taşıyan Yahudi dünyasının çağdaş düzeni geleceği çalkantılı olarak belirlenen suni coğrafyada ve bu eşitsiz jeopolitikte kaçınılmaz olarak karşı karşıya gelmişlerdir. Burada doğan üç büyük tek tanrılı dinin buradaki etkisi ve önemi sınırlarının ötesine taşmıştır¹⁴⁶. Bu din mensuplarını manevi-maddi unsurlarını hep ellerinde bulunduracak ilişkileri yoğunlaştırmaktadırlar¹⁴⁷. Ayrıca bu onların bölünme sebepleri arasındadır¹⁴⁸. Her iki taraf içinde hizipleşmeler artarak sürmektedir¹⁴⁹. Bunların tohumları, İngiliz diplomasisinin Ortadoğu'daki uygulamaları zamanında ekilmiştir¹⁵⁰. Tabidir ki uygarlıklar karşı karşıya gelebilmektedirler¹⁵¹.

Doğaldır ki Hıristiyanlarda da mezhep farklılıkları vardır¹⁵². Musevilik ise bütün bu ülkelerde farklı anlayışlar tarafından temsil edilmektedir¹⁵³. Aşkenaz ve

¹⁴⁰ Paul C.Helmreich, **Sevr Entrikaları, Büyük Göçler, Maşalar, Gizli Anlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi**, (Çev., Şerif Erol), Sabah Kitapları, İstanbul, 1996, ss. 13-17.

¹⁴¹ Meir Litvak, **The Islamization of Palestinian Identity The Case of Hamas**, Data and Analysis, The Moshe Dayan Center For Middle Eastern And African Studies, Tel Aviv University, Second Printing, August, 1999, Tel-Aviv, 1996, p. 21-23.

¹⁴² Malcolm Dando, **Savaşın Yeni Şekli, Öldürücü Olmayan Silahların Gündeme Yerleşmesi**, St. Andrews Üniversitesi, Washington, 2001, ss. 21-29.

¹⁴³ Marisol Touraine, **Altüst Olan Dünya 21. Yüzyılın Jeopolitiği**, (Çev., Turhan Ilgaz), Ümit Yayıncılık, Ankara, 1997, ss. 35-57.

¹⁴⁴ Qystein Noreng **Petrol ve İslam**, (Çev., Dilek Başak), Sabah Kitapları, İstanbul, 1998, ss. 559-561.

¹⁴⁵ Simon Peres, - Arye Naor, **Yeni Ortadoğu ve Uzun Bir Yol**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 47-49.

¹⁴⁶ Dror Ze'evi, **Kudüs 17. yüzyılda bir Osmanlı Sancağında Toplum ve Ekonomi**, (Çev., Serpil Çağlayan), Numune Matbaacılık, İstanbul, 2000, ss. 171-173.

¹⁴⁷ Halil İnalçık ve Erol Manisalı, "Türkler ve Balkanlar", **Balkanlar**, (Der. İsmail Soysal), OBİV Yayınları, İstanbul, 1993, ss. 7-29.

¹⁴⁸ Hasan Berke Dilan, **Atatürk Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası (1923-1939)**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996, ss. 33-45.

¹⁴⁹ Nikolaos Van Dam, **Suriye'de İktidar Mücadelesi**, (Çev., Semih İdiz-Aslı Falay Çalkıvık), İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 41-49.

¹⁵⁰ Hasan Berke Dilan, "Asur Nasturiler, Nasturi Ayaklanması, Nasturi Devleti Kurma Girişimi", İstanbul, 1998, **İÜ, İktisat Fakültesi Uluslararası ilişkiler dergisi**, sayı 3, ss. 21-25.

¹⁵¹ Samuel Huntington, "Clash of Civilisations", **Foreign Affairs**, Summer 3, New York, 1993, p. 26-32.

¹⁵² Donald M. Nicol, **Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453**, (Çev., Bilge Umar), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 17-21.

¹⁵³ Aron Rodrigue, **Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması**, (Çev., İbrahim Yıldız), Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997, ss. 41-45.; Alev Alatlı, **Batıya Yön Veren Metinler**, İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı,

Sefarad Yahudiliği¹⁵⁴, daha çok kültürel bir istisnayı göstermekle beraber, orantısız bir çatışma sebebinin de içinde taşıdığı göz ardı etmemek gerekir¹⁵⁵.

Dil ve ırk bakımından durum farksız değildir¹⁵⁶. Araplar bölgenin en geniş etnik grubudur¹⁵⁷. Bölge, her türden etkileşimli yapının beşiğidir¹⁵⁸.

Türkler'in konumu ise 77 milyondan fazla nüfusuyla, Ortadoğu'da göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir¹⁵⁹. Kürtler ile önemli bir eşğin aşılması sonucu elde edilebilecek jeopolitik avantaj, ilk yüzyılın kaderini çizecek ölçüdedir. İsrail bu denklemi kendi lehine çevirme gayretlerini sürdürmektedir¹⁶⁰. Bu çatışmaların tarihsel derinliği ve geçmişi epey uzun bir çalışmanın konusu olabilecek niteliktedir¹⁶¹. İnsanlık tarihi önemli dönüm¹⁶² noktalarına bu topraklarda¹⁶³ ulaşmıştır¹⁶⁴. Akkad, Sümer¹⁶⁵, Babil, Hitit, Huri-Mitanna, Arami ve Asur Krallıkları İ.Ö. XV. yüzyılda bu bölgede kurulmuşlardır¹⁶⁶.

Toprak tartışmalarında ise aidiyet kavgası hiç bitecek gibi değildir. Bu konuda şunlar söylenmektedir;

*“İ.Ö., 1600-1300 yıllarında ,o sıralarda sahil, Ken'anlıların değil, Ege'den gelip oraları yeni işgal eden Filisti'lerin elindeydi; bunların kurmuş oldukları Gazza, Gath Ashdod, Askalon ve Joppa şehirleri İbrahim oğullarının hücumlarına başarıyla karşı koydular”*¹⁶⁷.

Ayrıca Kudüs, özgün ve ayrı uzun bir tartışma konusudur¹⁶⁸. En iyi zamanları Osmanlı idaresinde olmuştur¹⁶⁹. Kudüs, üç tepenin¹⁷⁰ hâkim olduğu dağlık ve yüksek

İstanbul, 2011, ss. 1013-1017.; Abdulhaluk M. Çay, **Nevruz**, Tamga Yayıncılık, Ankara, 1999, ss. 1-23.

¹⁵⁴ Arthur Koestler, **Onüçüncü Kabile**, (Çev., Belkis Dişbudak), Say Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 67-119.; http://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Koestler, (31.12.2014).

¹⁵⁵ Gerald Messadie, **Musa Ulus Yaratan Peygamber**, (Çev., Devrim Gülseren), Doğan Kitapçılık, 4. Baskı, İstanbul, 1999, ss. 357-361.

¹⁵⁶ Lewis Henry Morgan, **Eski Toplum 1**, (Çev., Oskay Ünsal), Payel Yayınları, ss. 93-99.

¹⁵⁷ Wells, İstanbul, 1994, ss. 80-81

¹⁵⁸ Dolukhanov, ss. 63-89.

¹⁵⁹ Jean Paul Roux, **Türklerin Tarihi, Büyük Okyanustan Akdeniz'e İki bin yıl**, (Çev., Galip Üstün) Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 252-253.;

¹⁶⁰ Ümit Özdağ, **Türkiye Kuzey Irak ve PKK, Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi**, Avrasya Dosyası, Jeopolitik Strateji ve terör Dizisi 1, ASAM Yayınları, Ankara, 1999, ss. 188-197.

¹⁶¹ Suat Parlar, **Ortadoğu'da Yeni Dünya Düzeni**, Yar Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 42-43.

¹⁶² Devlet Su İşleri, **Güneydoğu Anadolu Projesi GAP**, 97 No:1 Ocak 1997, Ankara, 1997, ss. 1-2.

¹⁶³ Önder Güngör, “ İsrail-Arap Çatışmasında Dini Temelin Etkisi”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, (Der. Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, İstanbul, 1998, s. 537.

¹⁶⁴ Louis Frederic, **Medeniyet Tarihi**, (Çev., Vahdet Gültekin), Doğan Kardeş Yayını Cilt: 1, İstanbul, 1974, ss. 33-50.

¹⁶⁵ Samuel Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, (Çev., Hamide Koyukan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002, ss. 303-307.

¹⁶⁶ Kramer, ss. 11-17.

¹⁶⁷ Wells, s. 87.

¹⁶⁸ Noam Chomsky, **Dünyanın Düzeni: Eskisi Yenisi**, (Çev., Ali Çakıroğlu-Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 420-421.

bir yerde kurulmuştur¹⁷¹. Kutsal yerler sorunu olarak gündeme gelmesi ile hatırlanabilir¹⁷².

Kudüs; Akdeniz'e 62 km. ve Lut Denizine 38 km. Mesafede, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında 43 bine yakın nüfusu bulunmaktadır. Bunun yarısı Müslüman ve Arap, üçte biri Yahudi ve geriye kalanı değişik milletlere mensup Hıristiyanlardan ibarettir.

İsrail burada yapay ve Batı destekli küresel kapitalist ve din eksenli¹⁷³ gerçeklik olmayı uzlaşmasız şekilde sürdürmek istemektedir¹⁷⁴. Çünkü İsrail varlığını ancak Batı kampının desteği ile sürdürebileceğini bilmektedir. Batı'nın Körfez Savaşlarındaki gövde gösterisini ve teknik üstünlüğünü unutmamak gerekmektedir¹⁷⁵.

Araplar ise halen sürdürülebilir olmayan ve homojenlikten uzak bir yapıdadırlar¹⁷⁶. Nüfus ve diğer sosyal, ekonomik, siyasal, askeri bakımdan bir jeopolitik ilerleme kaydedememişlerdir.

İlişkilerinde bağımsız ölçüleri yakalayamayan¹⁷⁷ Türkiye ve İsrail'in jeopolitik çabaları için şöyle bir yaklaşım geliştirilmektedir:

“İsrail ve Türkiye, siyasal coğrafyalarını vasıflı insan nüfusu, teknoloji ve sanayi yanında toplumsal, siyasi ve psikolojik öğelerle geliştirmek zorunda olduklarının bilincinde olarak yollarına devam etmektedirler. Sonuçta zaman faktörünü bölgesel alt-sistem içinde en iyi kullanan aktörler olarak öne çıkmaktadırlar. Ayrıca İsrail'in diasporadan kaynaklanan lobi gücüyle, etki edebilme kapasitesini buna eklemek gerekir. Öte yandan Aşkenaz (Rus Yahudileri) Yahudilerini göç ettirmek ve İsrail'e getirerek demografik potansiyelini güçlendirmek istediği de bir gerçektir”¹⁷⁸.

¹⁶⁹ Stefanos Yerasimos, **Milliyetler ve Sınırlar**, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999, ss. 152-159.

¹⁷⁰ Herzl, Scopus ve Old City denilen antik Kudüs kast edilmektedir.

¹⁷¹ Meliha Benli Altunışık, **Türkiye ve Ortadoğu Tarih Kimlik Güvenlik**, Boyut Kitapları, İstanbul, 1993, ss. 149-164.

¹⁷² Murat Sarıca, **Siyasal Tarih**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1980, ss. 151-153.

¹⁷³ Sultan Tepe, “Siyasal Din: Ulusal ve Uluslararası Uzlaşım” **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar, Derleyen, Faruk Sönmezoğlu**, Der Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 519-525.

¹⁷⁴ Nezh Tavlş, “Türk-İsrail Güvenlik ve İstihbarat İlişkileri”, **Avrasya Dosyası**, (Der. Ümit Özdağ), ASAM Yayınları, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 84-85.; Nezh Tavlş, “Türk-İsrail Güvenlik ve İstihbarat ilişkileri”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Sonbahar, Cilt:1, Sayı: 3, Ankara, 1994, ss. 5-32.

¹⁷⁵ Eric Laurent-Pierre Salinger, **Körfez Savaşı 2, Çöl Fırtınası, Beyaz Saray'ın Savaş sırları**, E Yayınları, İstanbul, 1991, ss. 121-125.

¹⁷⁶ Ortadoğu Dosyası, Filistin Ayaklanması İsrail, İran ve Irak, **Dünün ve Bugünün Defterleri Dünya Sorunları**, Alan Yayıncılık, Cilt:1, Sayı 1, İstanbul, 1988, ss. 23-27.

¹⁷⁷ Gencer Özcan, “Türkiye-İsrail İlişkileri 50nci Yılına Girerken” **Türk Dış Politikasının Analizi**, (Der. Faruk Sönmezoğlu), Der yayınları, İstanbul, 1998, s. 159.

¹⁷⁸ Demirkollu, Ortadoğu Barış Sürecinde..., ss. 2-25.

Bu konuda bir adım öteye varan yorumlara da rastlanmaktadır. Yeni Ortadoğu haritasında İsrail lehine bir jeopolitik örgüden bahsedilmektedir.

İşin diğer ilginç olan bir yanı da iki ya da daha çok ailelerin ekonomik gücü ile destekçi ve çatışma oluşturabilme potansiyeli ulusal birlik kurma gayretlerine ket vurabilme kapasitesi de dikkat çekici bir durumdur. Bunlar bir tür hiçbir kuramda yer almayan lobilere benzemektedirler¹⁷⁹.

İngiliz siyaseti ardında bıraktığı sömürgelerinde mutlaka bir karışıklık bırakarak orayı terk etmiştir. Geride rekabet olsun ki yarın İngiliz aklına ihtiyaç duyulsun¹⁸⁰. Batı hep birlikte buna şimdilerde ekonomik manipulasyonları da eklemiş durumdadır. Zaten algı yönetimi medya ile hazır beklemektedir. Algı yönetimleri çok yönlü olarak saati geldiğinde otomatik olarak önceden planlama gereği devreye girmektedir. Dışarıdan başarılı olunamayınca içerideki “*müstevliler bu siyasi emelleri*” yapmaya hazır ve müzahir vaziyettedirler¹⁸¹.

Günümüze kadar yaratılan “ulus devletler” halkların oйдаşması ile değil küresel konferans¹⁸² ve gizli diplomasi yoluyla çizilmiştir¹⁸³. Yalta ve Potsdam Konferanslarını hatırlamalıyız.¹⁸⁴ Buna en yakın örnek Nixon’un “Üçgen Diplomasisi” adı verilen uygulamalarını gösterebiliriz.¹⁸⁵ SSCB sonrası durum bundan farklı değildir. Tüm suni ve palyatif sınırlar, ileride çatışma çıkması maksadıyla mevcut siyasal coğrafi unsurların sömürülmesi maksadına yönelik olarak dizayn edilmiştir.

1.2. Türkiye'nin Gücü

Türkiye-İsrail ilişkilerinde, Türkiye lehine en ezici jeopolitik üstünlük coğrafi unsurların avantajından kaynaklanmaktadır. Buna göre de dış politikasını, coğrafi ve jeopolitik temelli olarak oluşturmuştur¹⁸⁶. Türkiye bu

¹⁷⁹ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika**, Atilla Kitapevi, Ankara, 1993, ss. 41-43.

¹⁸⁰ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş, Diplomasi**, Mkm Yayıncılık, Bursa, 2012, ss. 65- 69.

¹⁸¹ Peter Mansfield ve Nicolas Pelham'ın Katkısıyla, **Ortadoğu Tarihi**, Çev., Ümit Hüsrev Yolsal, Say Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 621-623.

¹⁸² Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1996, ss. 17,1,173.

¹⁸³ H. Berke Dilan, **Siyasi Tarih**, Alfa Aktüel Kitapevleri, İstanbul, 1998, ss. 41-43.

¹⁸⁴ Armaoğlu, *Yirminci Yüzyıl Siyasi ...*, ss. 411-415.

¹⁸⁵ Kissinger, ss. 667-669.

¹⁸⁶ Salahi R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 15.;

avantajını jeostratejik alanda küresel oyuncular ile kurgulayabilmektedir. Coğrafyası güçlü Türkiye, jeopolitik gücünü daha da arttırabildiği takdirde gücünü bölgenin ötesine taşıyabilme yeteneğini içinde taşımaktadır. Bu güç çevresinde kaygı uyandırmaktadır.

Bu bakış açısı, Türkiye İsrail ilişkilerinin jeopolitik genişleme içerisinde olduğunu göstermektedir. Arazi zengini, finansı sınırlı ve siyasi çalkantılı¹⁸⁷ Türkiye ile arazi yoksunu ama nüfuzu güçlü iki rakibin sınırların ötesinden bilek bilek güreşine tanıklık etmekteyiz. Ya da Türkiye için siyasi coğrafyası güçlü, güçlü, jeopolitik durumu arzu edilen seviyede değil demeliyiz. İsrail açısından ise açısından ise coğrafyası güçsüz ama jeopolitik gücü görece gelişmiş demek daha doğru olacaktır. Türkiye'nin coğrafi gücü onun milli güç unsurlarını olumlu olarak etkileyecek yapıdadır. Jeopolitik gücünü artırıp uygun zamanda ve yerde kullanma ihtimalatı tehditkâr bir durum arz etmektedir¹⁸⁸.

1.2.1. Türkiye'nin Siyasi Coğrafi Gücü

Türkiye'nin kara sınırları, Doğu – Batı istikametinde, 26° ve 45° Doğu boylamları ile Kuzey – Güney istikametinde 36° ve 42° Kuzey enlemlerinde bulunur. Türkiye matematik konum bakımından, kuzey doğulu bir ülkedir. Büyük uygarlıklara yataklık etmiştir. Klimatolojisi dört mevsimi aynı anda yaşamaya uygundur. Türkiye Asya ile Avrupa Kıtaları'nda bulunan sekiz ülke ile uzun ve engelli arazi sınırlara sahiptir. Bu, jeopolitik yönden olumsuz bir özelliktir.

Salahi R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003, ss. 290-293.

¹⁸⁷ Bülent Tanör, "Siyasal Tarih (1980-1995)", **Türkiye Tarihi 5 Bugünkü Türkiye 1980-2003**, (Ed. Sina Akşin), Cem Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 27-29.

¹⁸⁸ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 111-117.; Suat İlhan, "Jeopolitik Kavramı ve Unsurları", **Avrasya Dosyası**, Jeopolitik Özel, Kış, 2002, Cilt: 8, Sayı: 4, Ankara, 2002, ss. 318-322.

Harita-2 Türkiye'nin Jeopolitik Konumu¹⁸⁹

Ancak bir yandan da, Üç kıta geçişlerini kontrol eder. Stratejik siyasi coğrafyaya sahiptir (Kafkas, Balkan ve Ortadoğu). İstanbul ve Çanakkale boğazlarının önemi yadsınamaz¹⁹⁰. Doğu Akdenizi Kıbrısı üs yaparak hemen etki altına alır.

Bu bağlantı yolu üzerinde olması nedeniyle enerji kaynaklarının geçişine yataklık edebilir. Böylece kendini güvenceye alır. Uzay ve havayolu sınırları, yine uydu yerleştirmelerinde (uydu kapama alanlarını) tamamlayıcılık avantajını verir. Gıda üretimini ve nakliyatını kontrol eder.

Türkiye coğrafi yapı olarak İspanya ile benzerlikler gösterir. Fiziki yükseltilerinden dolayı “Kartal yuvası tipi” devlet de denir. Savunmada avantaj sağlar. Jeopolitik olarak aynı zamanda “kenar kuşak devleti” olması ona, küresel ölçekte siyasete uzanma imkânı verir.

Türkiye, akarsuları bakımından bölgenin en zengin ülkesidir. Suları denizlere dökülür. Sınır aşan Dicle ve Fırat nehirleri ise Basra yakınlarında, birleşerek Basra Körfezi'ne dökülür¹⁹¹. İç suyolu olarak istifade edilmez. Sulamada ve elektrik üretiminde kullanılır. Göl bakımından zengindir. Türkiye'nin ovaları çoğunlukla kıyılarda ve akarsu vadilerinde yer alır. Türkiye yeraltı ve yerüstü kaynak ve zenginlikleri bakımından bölge ve dünya ülkeleri arasında önemli bir konuma sahiptir. Zengin ülkeler arasında yer alır. Ilıman iklim olmasına karşın dağlık ve tepelik şekil yapısı iklimi etkiler. Türkiye, deniz ulaşımında stratejik bir öneme sahiptir. Zengin

¹⁸⁹ <http://www.slideshare.net/albedo62/trkiyenin-konumu-33404177> , (20.01.2015).

¹⁹⁰ Kamuran Gürün, **Savaşın Dünya ve Türkiye**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986, ss. 211-217.

¹⁹¹ Şattül Arap adıyla anılır.

turizm kapasitesine sahip olup Akdeniz ülkeleri ile rekabet edecek durumdadır¹⁹².

Kısacası Türkiye'nin dağları, ovaları, akarsuları, denizleri, boğazları, geçitleri, nüfusu ve yerleşim yer ve özellikleri, yer altı ve yerüstü kaynak ve zenginlikleri, tarım ve sanayi bölgeleri, ulaşım faktörleri, Turizm ve ticaret özellikleri coğrafi unsurlarını doğal olarak üstün bir jeopolitik gen mirasına sahip olması gibi çok vasıflı karakterdedir. Tüm bu özellikler Türkiye'ye siyasi coğrafi açıdan cazibe merkezi olma üstünlüğü sağlar.

1.2.2. Türkiye'nin Jeopolitik Gücü

ABD, AB, Fransa, Almanya, Büyük Britanya, İtalya, İspanya, Latin Amerika, Brezilya, RF, Japonya, Çin, Endonezya, Hint Birliği gibi büyük ulusların içlerindeki sıkıntılara rağmen jeopolitik konumlarını yükseltmek istemektedirler. La Coste'a göre: "*Örneğin AB arızalı büyük bir tasarı, Fransa yolu belli değil, Almanya Avrupa'nın merkezinde kalmış, Büyük Britanya değişmeyen "ABD" tercihi, İtalya oluşumu yeni bir Avrupa devleti, İspanya ulusal hareketlerin tehlikesinde, Latin Amerika imkansız bir birlik, Brezilya fiilen yeni bir "büyük", Rusya ağır bir mirasa sahip ama geleceği belirsiz, Japonya sınırlı bir jeopolitik ihtiras, Çin büyük bir jeopolitik muamma, Endonezya medeniyetler ve İslam kavşağında, Hint Birliği farklılık içinde birlik....*" görülmektedir¹⁹³.

Türkiye bu küresel rekabetin tam merkezinde yer almaktadır¹⁹⁴. Bu jeopolitik güç merkezleri ile askeri, ekonomik, sosyal vb. flörtünü sürdürmektedir. Türkiye'nin gücünün farkında olan bu merkezler de Türkiye ile temaslarını çeşitli açılardan sürdürmektedirler. Türkiye'nin merkezi coğrafi konumu, ona farklı jeopolitik açılımlar yapma imkânı vermektedir.

Üstelik bu merkezi jeopolitik konumu kendisini çatışma bölgelerine yakın olması sebebiyle tedirgin etmektedir. Bu yüzden de devamlı tetikte beklemek zorunda ve ufuk ötesini görebilecek sinerjiyi içinde hazır tutmak durumundadır. Aslında tüm bu gerilimler Türk toplumunu bir yandan da canlı tutmaktadır.

Eski soydaşları ile yeniden bir araya gelme gücü ve potansiyeli onu tehdit konumuna sokmaktadır. Türkiye'nin üreme oranı şimdilerde 80 milyon'a yaklaşan yarısı genç nüfusuna karşın düşmektedir¹⁹⁵. Ancak nitelik ve nicelik bakımından kurumsallaşmış bir iş gücü yapısını adil ve eşit dağıtılan GSMH ile iktifa ettirirse

¹⁹² Faruk Şen, Çiğdem Akkaya ve Reyhan Güntürk, *2000 Yılıın Eşiğinde Avrupa ve Türkiye*, İstanbul, 1999, Cumhuriyet Kitapları, ss. 63-65.

¹⁹³ Lacoste, ss. 86-192.

¹⁹⁴ Atilla Eralp, *Türkiye ve Avrupa*, İmge Kitapevi, Ankara, 1997, ss. 85-87.

¹⁹⁵ Onur Öymen, *Türkiye'nin Gücü*, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 1999, ss. 51-53.

toplumsal barışı kontrol altında tutabilir. Öte yandan “İç çatışma ortamını” doğru yönetirse bölgede kaybettiklerini kat be kat geri alabilir.

Aslında, Türkiye'nin coğrafi potansiyeli sürekli hedef haline gelmesine yol açmıştır. Henüz bu üretim refleksini oluşturamamasına karşın en azından önemini kavramasına sebep olmuştur.

Türkiye, ulaşım alt yapısı, ileri teknoloji, nano teknoloji AR-GE, nükleer, genetik ve uzay çalışmalarında sıçramadan da öte mesafe almak zorundadır¹⁹⁶. Çünkü “*Türkiye Türklere bırakılmayacak kadar önemli bir ülkedir*”¹⁹⁷ sözü bu ülkede sarf edilmiştir. Avrupa’da da söylenmektedir.

Algı yönetimi ise toplumsal siyasal psikolojik öğelerin rijid olmasına ilişkindir. Bu terim karşılığı olarak “psikolojik harekât”, “bilgi destek” ifadeleri kullanılmaktaysa da biz algı yönetimi ifadesini tercih ettik¹⁹⁸. Medya, ahlaki tepkiler, toplumsal erdemler, birikimler vb. algı yönetiminin alt unsurları olarak yer almaya başlamışlardır.

Din konusunun istismarı ya da aşırıların kontrolüne geçmesi olasılıkları tartışma konusudur¹⁹⁹. Yüzünü Batı’ya dönmüş Türkiye’de²⁰⁰ tartışmalar sonucu bir ara yol bulunacak kadar bilgi birikimi oluşturmuştur.

Tabi tüm bu olasılıklar Türkiye'nin her zaman tehdit altında olmasına yol açmaktadır. Örneğin, Yunanistan²⁰¹ ile Kıbrıs²⁰² sorunu, Ege adaları, Ermenilerin “soykırım iddiaları” hayali, İsrail’in emperyal tavırları, Suriye ile su, sınır ve rejim sorunu, Rusya’nın askeri varlığı, bir yandan Türkiye'nin gelişmesini tetikleyici etki yaratmaktadır. Türkiye jeopolitik konumunun farkında olarak tarihi rolünü kavramış görünmektedir.

¹⁹⁶ Erol Manisalı, **2000’li Yıllara Başlarken Dünya ve Türkiye**, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 11-13.; Erol Manisalı, **Bıçak Sırtındaki Cumhuriyet**, Derin Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 15.

¹⁹⁷ <http://www.odatv.com/n.php?n=turkiyeyi-turkler-mi-yonetiyor-2606111200>, (27.11.2014). Vefat etmiş Gazeteci M. Ali Birand’a atfedilen bir cümledir. Avrupa’da George Clemenceau’da benzeri sözler söylemiştir.

¹⁹⁸ Ceyhan Demirkollu ve Kudret Altun. “Bilgi kullanımında “Kuantum Yaklaşımı” Yöntemi ”, **KALEM Uluslar arası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi**, Haziran 8, Cilt: 5, Sayı: 1, İstanbul, 2015, ss. 162-163.

¹⁹⁹ Ömer Faruk Uysal, “Sosyal Bir Olgü veya Toplum Mühendisliği Projesi Olarak Türk Müslümanlığı”, **Köprü**, Bahar 99, Sayı: 66, İstanbul, 1999, ss. 25-27.

²⁰⁰ Halil Erdemir, **Why Turks Turned Their Faces To The West?**, Manisa, Manisa Ofset Basın ve Yayın Matbaacılık, s. 5.; Halil Erdemir, **Turkish political History**, Manisa Ofset Basın Yayın Matbaacılık, 2006, Manisa, 2007, s. 13.

²⁰¹ Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü**, (Çev. Halim İnal), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 31-35.

²⁰² İ. Reşat Özkan, **Türkiye'nin Dış Politika Sorunları**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1999, ss. 213-217.

Bu konum Türkiye'nin ekonomik olarak sivrilmesi ile zaten örgülenmiş olacaktır. Bu başka işbirliklerini doğurabilir. Şu ana kadar bunalımlı günler geçiren Türkiye psikolojik alt yapı olarak bunu hemen içselleştirebilecek kadar özgüvene sahiptir. Coğrafya bunu her olayda dikte ettirmektedir. Türkiye kamuoyunun Avrupa Birliği ile ilgili yargılarında olumsuz ama ilerisi için pozitif bir kırılma eşiği çoktan aşılmıştır. 2000 yılı itibari ile Türk tarafının AB ilişkilerindeki belirsizlik ortaya konmuştur. Bunlar Türk kamuoyunun hafızasına not edilmiştir²⁰³.

Türkiye günümüzde NATO, ABD, AB, Rusya, İran, Türk Dünyası, Kafkaslar, Balkanlar, Çin, Şanghay İşbirliği Örgütü, İslam Dünyası, Ortadoğu, Avrasya, Afrika gibi oluşumlarla temas halindedir. Türkiye'nin sadece Boğazlar rejiminde bir değişiklik yapması dahi yukarıdaki ülkeleri doğrudan veya dolaylı olarak etkiler. Örneğin Türk Boğazları'ndan geçişin *Kanal İstanbul* üzerine yönlendirilmesi dahi Montreux üzerinde yeni tartışmaları alevlendirecek cinstendir. Bu yüzden küresel planlamalarda uzun süre Türkiye yokmuş gibi davranmak mantıklı görünmemektedir. Aslında gelişmiş güçlü bir Türkiye'nin evrensel insanlık âlemine yapacağı katkısı, diğer örneklerine göre daha adilane ve zenginleştirici olacaktır.

Avrupa, Afrika ve Asya'daki tüm açılımların anahtarı "Anadolu"dan geçmektedir. Bunun için küçültülen Osmanlı bakiyesi topraklardan atılamayan Türkiye Batı'yı halen tedirgin etmektedir²⁰⁴. Dünya kalesine hâkim olmak isteyen burayı ya yok etmeli ya da işbirliği yapmalıdır. Türkiye merkezli başka bir jeopolitik oluşum her zaman olasıdır.

Soğuk Savaş sonrası değişen dengeler Türkiye'nin öneminin azaldığı yorumlarına yol açmıştı²⁰⁵. Hâlbuki bu coğrafya Türkiye'nin elinde bulunduğu sürece onun dâhil olmadığı hiçbir oluşum, birliktelikleri uzun ömürlü yapmıyor. Örneğin Ortadoğu'nun istikrarsız ve belirsiz durumuna bakıldığında yapılan tüm kurgular Türkiye olmadan yaşama geçememektedir²⁰⁶.

²⁰³ Gürkan Doğan, **Dünü ve Bugünü ile Avrupa Birliği'nde Ekonomik ve Parasal Birlik**, Etki Matbaacılık, İzmir, 2000, s. 84.

²⁰⁴ J. Von Hammer, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 24-27.; J. Von Hammer, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011, s. 222.; J. Von Hammer, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi III**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011, s. 218.

²⁰⁵ Gencer Özcan ve Şule Kut, **En Uzun On Yıl**, Büke Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 41-45.

²⁰⁶ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, Hil Yayın, İstanbul, 2010, ss. 503-507.; Hasan Berke Dilan, **Siyasi Tarih**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998, ss. 152-160.

Teknolojik ilerlemelerin etkisi ile küresel etkileşim çok hızlı olmaktadır. Ancak buna uyum aynı oranda hızlı olamamaktadır²⁰⁷. Türkiye eski hesapların kapanmadığı oyunlara hazırlıklı olmalı iç ve dış sorunlarını ivedilikle çözüme yoluna gitmelidir²⁰⁸.

Bu zor coğrafya bir anlık gafleti kaldıramamaktadır. O yüzden saçaklı planlar hep hazır olmalıdır.

Türkiye üzerine uygulanan çifte standartlar, Batının elimizden aldığı sınırlarla oluşturduğu ülkeler üzerinden terör ihracı, vb. olaylar hep bu ürünüdür²⁰⁹. İnsan gücüne yatırımın önemi artık bilinmektedir. İki kutuplu düzenin çözülmesinden sonra, kuşkusuz bir boşluk yaşanmıştır²¹⁰. Türk Cumhuriyetleri'nin jeopolitiği Türkiye'nin jeopolitiğinin üzerine eklenmelidir. Ancak bu kurgular uzun vadeli, hassas planlamayı gerektiren türdendir. Tepkiler hesaplanmalıdır. Hatırlanmalıdır ki Türkler ırk ayrımı yapmadan, adalet dağıtımını yapabileceklerini Osmanlı Devleti idaresinde ispatlamışlardır²¹¹.

İç istikrar Irak'ın Kuzeyi sonrası Kıbrıs, Yunanistan, Balkanlar²¹² ve Suriye, İsrail, Ermeni, Ortadoğu, üst jeopolitik merkezler ardı ardına sıraya girmiş durumda kalıcı çözümler beklemektedir²¹³. Orta Asya, Afrika ile artırılan ilişkiler BM'de etkin role girebilecek kapıları aralayabilir²¹⁴.

²⁰⁷ Oğul Zengin Gönül, **Küreselleşme**, Adres Yayınları, Ankara, 2004, ss. 155-157.

²⁰⁸ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1997, ss. 101-103.

²⁰⁹ Ümit Özdağ, "Terör ve Ekonomi" (Der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk. **Terörizm İncelemeleri, Teori, Örgütler, Olaylar**, Avrasya Dosyası, Jeopolitik Strateji ve terör Dizisi 3, ASAM Yayınları, Ankara, 2000, ss. 300-306.

²¹⁰ Hikmet Özdemir, "Siyasal Tarih (1950-1960)", **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, (Ed. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, ss. 281-283.

²¹¹ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 24.; İlber Ortaylı, **Osmanlı Barışı**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2007, s. 21.; İlber Ortaylı, **Tarihimiz ve Biz**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 29-33.; İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedid Neşriyat, Ankara, 2012, ss. 345-347.

²¹² Şükrü Elekdağ, E. Büyükelçi, **Balkanlardaki Son Gelişmeler ve Türkiye'ye olan Etkileri**, Harp Akademileri Komutanlığı, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2000, s. 9.; Stoyan Andreev, **Kemal Atatürk ve Bugün Balkanlar'daki Güvenlik Meseleleri**, Harp Akademileri Dış Basın Bülteni, Harp Akademileri Basımevi, Mart 1999, Sayı: 271, İstanbul, 1999, ss. 2-5.; Şükrü Hanioglu, **Atatürk: Entelektüel Biyografi** 2, Taha Akyol, **Kayıp Tarihimiz –II-**, Yakın Plan Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 163-163.

²¹³ "Başbakanlıktan Ermeni Meselesi Hamlesi", **Türkiye Gazetesi**, 23.04.2014.

²¹⁴ Graham E. Fuller ve Ian O. Lesser, **Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu**, (Çev., Yaşar Bülbül), Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 47-49.; Ramazan Özey, "Türk Dünyası'nın Jeopolitik Önemi ve Başlıca Sorunları." **T.C. Başbakanlık TİKA, Avrasya Etüdleri, Türk Dünyası Özel Sayısı**, Sayı: 20, Ankara, 2001, s. 1. Ayrıca Bkz; <http://www.ktvakfi.org.tr/turk-dunyasinin-jeopolitik-onemi/>, (01.02.2015).

Enerji koridorları bu kazanımları bölgesel oyunculuğun ötesine taşıyabilecek türden değişikliklere yol açabilir. Bundan sonraki uğraş alanı BOP veya Avrasya sahasında yürütülecek gibi durmaktadır. Türkiye bu role hazır durumdadır. Küresel ölçekte varlık gösterebilecek mekanizmaların süratle oluşturulması elzemdir²¹⁵.

Ekonomide maliyet merkezli üretimden katma değer merkezli üretime geçiş geçiş hızlandırılmalıdır. Büyüme kurumsal finans destekli ve sürdürülebilir olmalıdır. Ancak cari açık aşağıya çekilmelidir. Türkiye enerji tedarigi çeşitlenmesini çeşitlenmesini artırarak bağımlılığını azaltabilir²¹⁶.

Günümüzde gelinen yeni jeopolitik ortam, girift, sarmal, ve komplekstir. Şimdi eski sebep-sonuç ilkeleriyle durağan politikalara değil Türkiye gibi saçaklı politika kültürünü içselleştirebilmiş aktörlere ihtiyaç duyulan döneme tanıklık etmekteyiz. Ortadoğu, Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlar'da arzulan yeni jeopolitik gereksinimler bu yödedir.

Öte yandan jeopolitik unsurlarda yeni beliren unsurlara rastlamaktayız. Bunlar enerji koridorları, uydu geçiş sahalarının uzay sahası ve din²¹⁷ önem kazanmaktadır.

Ortadoğu dünyaya Batı patentli sorunları ihraç eder görünmektedir. Türkiye ise bu jeopolitik hamleleri göğüslemektedir. Bilardo topları Ortadoğu'da ülkelere çarpsa da gerçekte Türkiye'nin bütünlüğünün hedeflendiği yönünde bir algı oluşmaktadır. Bu dönemdeki jeopolitik atılımlar, yeni coğrafi sınırlara göre kurgulanmaktadır.

Türkiye, cazibe merkezi olma konumunu her halükarda artırmaktadır. Kürt oluşumunun kaçınılmaz bütünleşmesi karşısında, Türkiye'nin parçalanarak bölüneceğini şerh eden fikirler vardır. Ancak bunu birleşme yoluyla farklı bir büyümenin gerçekleşeceğini algılayan düşünceler de ağırlık kazanmaktadır. Bilinmektedir ki Türkiye'nin jeopolitik sınırları, siyasal coğrafi sınırlarını aşan bir dinamizmi ihtiva etmektedir. Türkiye Enerji ve su temelli bir siklet merkezinin tam ortasında bulunduğunun farkındadır²¹⁸.

²¹⁵ Emre İşeri, "Ya İran Nükleer Programı Enerji İçinse? Türkiye'nin Enerji Güvenliğine Yansımaları", **Orsam, Ortadoğu Analiz**, Haziran, 2012, Cilt: 4, Sayı:42, Ankara, 2012, s. 56.

²¹⁶ İşeri, s. 62.

²¹⁷ Lacoste, ss. 302-316.

²¹⁸ Cafer Tayyar Sadıklar, **2000'li Yıllar Dünya ve Türkiye**, TBMM Vakfı Ofset Tesisi, Ankara, 1998, ss. 41-43.

1.3. İsrail'in Gücü

İsrail, Ortadoğu'da, Akdeniz Sahilinde, Mısır ile Lübnan arasında yer alır. 31-30 Kuzey enlemi, 34- 45 Doğu boylamlarında, 20,325 km² yüzölçümüne sahiptir. Kuzeyden güneye en uzun mesafe 450 km, doğudan batıya 135 km'dir. Bu küçük coğrafi yapı İsrail'in ekonomisini önemli oranda olumsuz etkilemektedir²¹⁹.

7.6 milyon (2010 rakamları) nüfusu ile 40 km genişliğinde sahil şeridinde kümelenen sanayisi vardır. Necef-Batı Şeria çölü, ova, orta kısım dağlık yapılıdır. Ürdün Nehri, Galile (Kinneret - Tiberias) Gölü ve Ölü Deniz çevresindeki sulak araziler ve tarım alanları vardır. Kereste, potas, bakır, doğal gaz, fosfat kayalıklar, magnezyum bromid, kil, kum kaynaklarına sahiptir. İsrail'in en verimli ve değerli maden yatakları, Lut Gölü bölgesinde bulunan potasyum, sodyum, magnezyum ve tuz kaynaklarıdır. Necef'te ise bakır, kaya fosfatları, manganez, cam toprağı, kaolin, demir cevheri, petrol ve doğal gaz bulunur. Tarıma uygun toprakları %15'tir. Bu veriler durağan coğrafi öğelerdir²²⁰.

Ülkenin başlıca su kaynakları, Ürdün nehri, Galile (Kinneret) Gölü ve buraya akan ırmaklardan oluşur. Burada büyük bir su tesisi bulunmaktadır. İlâveten su kuyuları ile sistem takviye edilmektedir²²¹.

İsrail'de klimatoloji, ılıman iklimli, güneyde kurak, kum fırtınasını haiz, yazlar kurak ve sıcak geçer. Aralık, Ocak (133 mm) ve Şubat aylarında yağmur görülür. Akdeniz makileri dışında doğal bitki pek yoktur. Ağaçlandırma çalışmalarına önem verilmektedir²²².

1.3.1. İsrail'in Siyasal Coğrafyası

Siyasal coğrafyasının yoksunluğu İsrail'i jeopolitik çıkmaza itmektedir. İsrail de bu durumdan kurtulmaya çalışmaktadır. Örneğin İsrail, yüzölçümünün azlığı nedeniyle, stratejik derinlikten yoksun bir ülkedir. Savunmaya yönelik değil proaktif

²¹⁹ Ertan Efeğil, "İsrail'in Dış Politikasının Belirleyicileri", **Orsam, Ortadoğu Analiz**, Ankara, 2013, Ocak 2013, Cilt: 5, Sayı:11, ss. 54-55.

²²⁰ Muhammet Murat Yağış, "İsrail Ülke Raporu", **T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi**, Ankara, 2010, s. 2.

²²¹ Yağış, ss. 2-4.

²²² Yağış, s. 3.

savaş yöntemlerini benimsemiştir. Düşmanını önceden yıpratmayı yöntem olarak kullanır. Çünkü derinlikli savunma yapacak bir coğrafyadan yoksundur²²³.

Eski dönemden günümüze Yahudilerin yerleşim bölgesi olarak üç ana yer vardır. Bunlar, Mezopotamya (Babil dâhil), sürgün yönteminin fethedilen ülkelere o dönem uygulanılmasından ötürü, Kuzey Afrika, Berberiler zamanında Filistin'den gelen Kral Callut dönemi Fenikelilerle beraber, İspanya'ya Kartaca ve Fenikelilerle beraber gelmişlerdir²²⁴. Bu coğrafya jeopolitik konumunu hızla iktifa eden İsrail'e dar gelmektedir.

1.3.2. İsrail'in Jeopolitik Arayışları

Yahudi nüfusunun çoğu İsrail doğumludur. Geri kalan kısmı dışarıdan göç etmiştir. Genç bir nüfus yapısına rağmen nüfus artış hızı giderek yavaşlamaktadır. Nüfusun 2020 yılında 8,1–8,9 milyon arasında olması beklenmektedir. Yahudi topluluğu çoğu Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden gelen Aşkenaz Yahudileri, 15. yy. sonunda İspanya ve Portekiz'den Avrupa ülkelerine kaçarak İsrail Devleti'nin kurulmasıyla İsrail'e göç eden ve içlerinde Türkiye'den göçen Yahudilerin de yer aldığı Sefarad Yahudileri ve Kuzey Afrika ve Ortadoğu Müslüman ülkelerinde yaşayan Doğu Yahudileri'dir. Ayrıca İsrail'de yaşayan nüfusun dörtte üçü Yahudi %16'sı Müslüman, % 2'si Hristiyan, % 1,7 Dürzî'dir²²⁵.

İsrail 3 milyona yakın çalışanı ile 200 milyar doların üzerinde GSYİH yaratabilmektedir. Öncleri enflasyon ile kalkınma modelini benimseyen ülke, doğrudan yatırımların artması ile %5 lerde seyreden bir değer kaybı ile finans yapısını kontrol altında tutmaktadır. Borçlanma seviyesi bütçesinin yarısı olup, ihracat ise bunun dörtte biridir. Bu göstergeler sürdürülebilir düzeydedir.

Sağlık sigortası vardır. Emeklilik 65 yaşlarındadır. Sosyal güvenlik bütçeden aktarıma ihtiyaç duymaktadır²²⁶.

Askerlik zorunludur. Liseden sonra başlar. Kızlar 2, erkekler 3 yıl hizmet ederler²²⁷. Okuma yazma oranı yüksektir²²⁸.

²²³ Efeğil, ss. 56-57.

²²⁴ Eva Groepler, **İslam ve Osmanlı Dünyasında Yahudiler**, (Çev., Süheyla Kaya), Belge Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 5-11.

²²⁵ Yağış, ss. 3-4.

²²⁶ Yağış, ss. 4-9.

²²⁷ http://www.sabah.com.tr/fotohaber/dunya/ulke_ulke_askerlik_uygulamaları/21985 , (01.02.2015).

²²⁸ Yağış, s. 21.

Dış pazarlara ihracat hedefli bir ekonomi kurgulanmıştır. Mal, hizmet, tarım, sanayi, imalat, inşaat finans sektörü ile ihracat ağırlıklı ve merkez bankasının faiz oranlarına göre üretimini artırmaktadır. Az nüfus, ihracata, az su, az arazi tarımda tohum teknolojisi ile birlikte ileri teknoloji üretimine yönelinmesini doğurmuştur. Doğrudan yatırım ve sermaye desteği önemli bir yer tutmaktadır. Bazı sektörler ileri teknolojiye yatırımlarını kaydırmaktadır. Cari işlemler de açık gözlenmemekte ve enflasyon minimal düzeylerde seyretmektedir. Para birimi İsrail Şekeli ise makro ölçekli sermaye akışına yönelik olarak tırmanma eğilimi göstermektedir²²⁹.

Tarımda “Kibbutz” lar Sosyalist dönemlerden beri terkedilmeyen bir kolektif üretim metodu olarak kullanılır. Necef Çölü adeta laboratuvar durumuna getirilmiş böylece tarımsal üretim artmıştır. Kibbutzlardan başka kooperatif şeklinde birimler olan “moşavimler” de vardır. Tarım bu teşkilatlar tarafından yapılır. Ana tarım bölgesi Eşdraelon olan İsrail’de sulama şebekesi çok gelişmiştir.

İleri teknoloji ile bugün tarım alanında dünyanın en ileri ülkelerinden birisi olmuştur. Ar-Ge harcamalarının GSYİH’e oranı %4,5 tur. Bu nitelikli işgücü yatırımları 1980 sonrası başlatılmıştır. İsrail bioteknoloji alanında yetkin ve ileri durumdadır. Bilgisayar, telekomünikasyon gibi ileri düzeyde üretim gerektiren konularda hayli mesafe almışlardır. Konut, işyeri, alt yapı ulaşım alanlarında inşaat sektörü ileri düzeydedir. Teknoloji ürünleri, deniz suyunun arıtılması, uzay ve havacılık, nükleer, uzay ve genetik ile tıptaki gelişmeler, Ar-Ge konusundaki azimi gösterir.

Dini turizm açısından Mescid-i Aksa, Ağlama Duvarı gibi dini yapıların bulunması turizmine katkı sağlar. Ayrıca Eski Kudüs ve denizden 400 metre aşağıdaki çöküntü olan Ölü Deniz cazibe merkezi haline gelmiştir²³⁰.

Enerjisi kısıtlıdır. Gaz, petrol, güneş enerjisi konusunda pozisyonunu geliştirme çabalarına devam etmektedir.

İsrail elmas ticaretinde dünyada ileri gelen elmas işleme merkezlerinden birini oluşturur. Elmas yontma teknolojisi ile ham elmasların yontulurken rantabilite sağlar. Vergi kolaylığı rekabet avantajı sağlar. İsrail elmas borsası çatı altındadır.

ABD, AB, EFTA diğer önde gelen birlik ve ülkelerle imzaladığı “serbest ticaret anlaşmaları” komşuları ile ilişkisi olmadığı için İsrail’in dış ticaret unsurları arasındadır²³¹. İthalat, diplomatik ilişkilerine göre yapılmaktadır.

²²⁹ Yağış, s. 35.

²³⁰ Yağış, ss. 7-9.

Bazı ürünlerde, satın alma vergisi (TAMA) uygulanmaktadır. Yerli üretim için doğrudan toptan satış fiyatı üzerinden hesaplanırken, ithal ürünleri için ürün değerine ek olarak TAMA (ilave değer miktarı) eklenmektedir²³².

Cumhuriyet yönetimi, Knesset adı verilen İsrail Parlamentosu 120 üyeden meydana gelir. Müzik, görsel sanatlar ve eğlence, müzecilik, arkeoloji, medya, spor alanlarında evrensel normlar takip edilmektedir²³³.

İsrail'in önde gelen gazetesi Ha'aretz'in köşe yazarlarından Tom Segev, Siyonizm üzerine değişik yorumlar yapanların başında gelmektedir. Segev popüler kültürün ve Siyonizm'in Amerikan kültürü ile evrensel kuralları yakalayabileceğinden bahsetmektedir²³⁴. Burada dikkat çekici olan bir husus da Siyonizm'in kendini "yenilemesi" gerektiğine dair ihtiyacın ortaya çıkmasında yatmaktadır.

Siyonizm'in İsrail'in başına ne tür felaketler getirebileceğinden haberdar olan İsrail aydınları da kuşkusuz bu olgudan çok memnun değillerdir. Doğaldır ki, bu arayışlar bir yandan mevcut sancuların da habercisidir. Segev'in tespitleri arasında faydacılık ve hoşgörü gibi aydınlanmanın temel prensiplerini içeren evrensel kriter önermeleri vardır. Ama henüz bunu içselleştirebilecek ve eşitlikçi değerleri temel prensip haline getirecek bir toplumsal tekdüzelik İsrail demografisinde yeşerecek gibi durmamaktadır.

Siyonizm, Yahudilik kavramının dine bezenmiş bir tabiat ve ideolojinin içinde olduğu felsefe olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısı Yahudilik, Siyonist temelli gerçekleştirilen tüm hadiselerin ortağı olarak anti-semitikler sorumlu tutulmaktadır. Genel bir bakış açısı çerçevesinde bu tür değerlendirmeler Cemiyet-i Akvam ve tüm devletlere açık yazılar gönderilmektedir. Bu yazıların içeriğinde: Yahudilerin Dünya ölçeğinde mali ve altın piyasalarını ele geçirmiş olmalarından dolayı piyasalara hâkim oldukları ve faiz politikaları ile istedikleri hükümeti değiştirebildiklerinden bahsedilmektedir²³⁵. Diğer bir deyişle, Siyonizm uygulamalarına karşı çıktığında Siyonistler, Yahudiliği devreye sokarak anti-semitizm oklarını etraflarına hedef gözetmeden fırlatabilmektedirler. Burada Yahudilik zarar görmektedir. İsrail ismi Yahudi edebiyatında "Tanrı ile güreşen"

²³¹ Yağış, ss. 10-12.

²³² Yağış, s. 14.

²³³ Efeğil, s. 55.

²³⁴ Tom Segev, **Elvis Kudüs'te, Post-Siyonizm ve İsrail'in Amerikanlaşması**, (Çev., Ömer F. Birpınar), Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2004, ss. 55-59.

²³⁵ BCA, 030-0-010-000-000, 180-243-6, 28.12.1930.

anlamında kullanılmaktadır. İslam'da İsrail adı Yakup peygamberin adıdır. Yakup peygamber gece yolculuk yaptığı için İsrail kelimesi “gece yürüten, gece yol alan” manasındadır²³⁶.

Dünya Başol: “*Şu anda 7,5-8 milyon civarı olarak tahmin edilen İsrail nüfusunun yaklaşık % 25'i Yahudi olmayan toplumlardan oluşurken, % 10 kadarı ise Haredilerden oluşmaktadır. Mevcut doğum oranları göz önünde bulundurulduğunda 2037 yılında nüfusun % 27'si Yahudi olmayanlardan, % 23'ü ise Haredilerden oluşacaktır. Günümüzden 50 yıl sonra ise Harediler % 48'lik bir kesime sahip olurken, laik Yahudiler ise nüfusun ancak % 27'sine sahip olacaktır*” demektedir²³⁷.

Başlangıçta henüz feodal ve sanayileşme aşamalarını yaşamayan İsrail toplumunun, doğrudan yatırımlar olmadan 1960'lı yıllarda nükleer tesis üretebilecek kapasiteye diaspora entelektüel, teknik ve finansı ile gelebilmiştir. “67” ve “73” savaşlarında Dimona nükleer tesisleri, Mısır veya diğer Arap ülkelerinin stratejik hava hedefleri arasına neden konulmadığı hala merak konusudur. Buradaki nükleer tesis bilgisinin İsrail tarafından kasıtlı olarak sızdırılarak komşularına gözdağı vermek istediği sanılmaktadır²³⁸. Meggido ovasının İsrail'de basit bir yer olmaktan çıkıp tüm İsrail'i Armageddon'a dâhil edecek kadar büyük önemde olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır²³⁹. İsrail'in seküler görünümünün ardında kocaman bir teokratik devlet arkaplanı olduğunu yine unutmamak gerekmektedir. Bu veriler olmadan yapılacak değerlendirmelerin eksik kalacağı düşünülmektedir²⁴⁰.

Türkiye-İsrail ilişkilerine bakarken, sırasıyla durağan ve hareketli iki açıdan farklı boyutlar ortaya konulmak istenmiştir. Başlangıçta statik unsurlar siyasi coğrafya bağıtıyla ele alınırken, diğer kısımda daha hareketli ve jeopolitik temelli bir bakış açısı ele alınmak istenmiştir.

²³⁶ Ali Uğur, **Dünya Gündemindeki İsrail**, Burak Yayınevi, 4ncü Baskı, İstanbul, 1998, ss. 13- 15.

²³⁷ Dünya Başol, “İsrail'in Demografik Sorunları: Ultra Ortodoks Yahudiler (Harediler)”, **Uluslararası Politika Akademisi**, 16.04.2012. <http://politikaakademisi.org/israilin-demografik-sorunlari-ultra-ortodoks-yahudiler-harediler/>, (03.11.2015).

²³⁸ Peter Houanam, **Mossad'dan Gelen Kadın**, (Çev., Ali Çimen), Timaş Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 21-25.

²³⁹ Grace Hallsell, **Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak**, (Çev., Mustafa Acar-Hüsnü Özmen), Kim Yayınları, Ankara, 2003, ss. 27-29.

²⁴⁰ Aydoğan Vatandaş, **Armagedon**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 41-45.

İKİNCİ BÖLÜM

1948-1960 DÖNEMİ TÜRKİYE-İSRAİL SİYASİ İLİŞKİLERİ

Çalışmamızın giriş bölümünde Türk ve Yahudilerin tarihlerine ait sosyolojik, tarihsel, coğrafi ve dini boyutları kapsayan değerlendirmelere derinlikli ve ayrıntılı yer verilmek istenmiştir. Bu çok ayrıntılı aktarımın sebebini Ortadoğu coğrafyasının kendi içindeki karmaşa ve uzun tarihinde aramaktayız. Özellikle Filistin'in din olgusu ve tarihini mozaik dokusu doğru anlaşılmadan, Türkiye-İsrail ilişkilerine ait çelişkili görünen olgu ve tepkilerin derinliğini kavramak mümkün görünmemektedir²⁴¹.

2.1. Filistin'de İsrail Devleti Kurulmadan Önce Yahudilerin Faaliyetleri

Yahudi milliyetçiliğinin Siyonizm yoluyla İsrail'e dönüşmesi sürecinin anlaşılması çalışmamızın önemli bir yanını oluşturmaktadır. Bu sebeple 1948 öncesi Yahudilerin siyasal çabalarının analizi önem taşımaktadır. Yahudilerin kendi çabaları Basel Programı ile tanınırken Balfour deklarasyonu bu oluşumun dışarıdan desteklenen yanına işaret eder.

2.1.1. Basel Programı ve Yahudilerin Siyasallaşma Çabaları

Avusturyalı gazeteci Theodor Herzl'in 1897'deki, girişimiyle Basel'de toplanan kongrede alınan karar sonucu "Filistin'de Yahudilere bir yurt" teşkil edilmesi hedeflenmiştir. Buna "Basel Programı" denmektedir. Herzl'in zihninde şekillenen "Yahudi meselesi" ve Siyonizm'in teorik fitili böylece ateşlenmiştir²⁴². Bu arada Herzl'in Osmanlı İmparatorluğu nezdinde yaptığı girişimlere tanık olmaktayız. Bu girişimlerden sonuç alamayan Herzl Yahudi sermayedarlara karşı zor duruma düşmektedir. İleriki zamanlarda Siyonistler Filistin'e üçüncü kez yeniden

²⁴¹ Harp Akademileri Komutanlığı, **Türkiye İsrail İlişkilerinin Dünü-Bugünü-Yarını**, Harp Akademileri yayınları, İstanbul, 1997, ss. 2-9.; Alain Gresh-Dominique Vidal **Ortadoğu Mezopotamya'dan Körfez Savaşına**, (Çev., Hamdi Türel), Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991, ss. 17-24.

²⁴² Theodore Herzl, **Siyonizmin ve İsrail'in Kurucusu Theodore Herzl Hatıralar**, (Çev., Ergün Göze), Boğaziçi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2002, ss. 15-17.

dönme için çabalarını sürdürmüşlerdir²⁴³. Herzl'in 1904 yılında ölümünden sonra Yahudilerin kültürel faaliyetlerine tanık olmaktadır. İbranice dilinin yeniden canlandırılması ise yine bu dönemde şekillenmiştir²⁴⁴. 1905 Rus Devrimi'nin ertesinde ağır baskılara²⁴⁵ uğrayan 90 bin civarında Rus Yahudisi'nin Filistin'e göçmesi sonucu demografik dengeler bozulmaya başlamıştır. Toprak satın almalar yoğunlaşmıştır²⁴⁶. Bu gün Maale Adumi önemli yerleşim yerlerinden sayılmaktadır (Bkz. Ek-4 Haritalar-5).

2.1.2. Britanya Mandası Dönemi Bildirge-Rapor-Belgeler

Bu dönemde İngiltere'de yaşayan Rus Yahudileri Siyonist hareketin inisiyatifini ele geçirmişlerdir. İngiltere'deki bu baskı gruplarının etkisiyle 2 Kasım 1917'de, İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Arthur J. Balfour Dünya Siyonist Dernekleri Federasyonu Başkanı Lord Rothschild'e gönderdiği mektupta (Bkz. Ek-2 Belge-1), Filistin'de Yahudilere bir "ulusal yurt" kurulması çabasının İngiliz hükümetince destekleneceğini yazmıştır²⁴⁷. Bildiri Siyonist liderlerden H. Weizman ve N. Skolov'un, lobileri ile deklare edilmiştir. İleride İsrail'in kuruluşu için meşruiyet sebeplerinden biri olmuştur²⁴⁸. Araplar bu duruma çok tepki göstermişlerdir.

Daha sonra 1919'da imzalanan Milletler Cemiyeti Sözleşmesi'ne ek bir madde konmuştur. Buna göre, savaşta yenik düşen Osmanlı Devleti'nden alınan eski Arap topraklarına İngiliz mandası garantörlüğünde geçici bağımsızlık tanınacaktır.

I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli çevrelere verilmiş bir takım sözler, yapılmış gizli antlaşmalar sebebiyle meydana gelen Filistin toprakları üzerindeki mücadele Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansı'nda da devam etti²⁴⁹.

²⁴³ Robert Littell, **Bir Politikacıyla Söyleşi, (Simon Peres)**, (Çev., Nihal Önal), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 11-119.; İngiltere'nin 1903 yılında Uganda'daki toprakları teklif etmesi Siyonist önderler tarafından benimsenmemiştir.

²⁴⁴ Bir tür "Yahudi Rönesansı" denilen döneme tanıklık edilmiştir. Bkz: Kurt, ss. 35-37.

²⁴⁵ Halil Erdemir, "İsrail Devleti'nin İlanından Önce David Ben-Gurion'un Filistin'i Yahudileştirme Politikası" **Gazi Akademik Bakış**, Yaz 2011 Cilt :4, Sayı: 8, Ankara, 2011, ss. 175-177.

²⁴⁶ Gordon Thomas, **Gideon'un Casusları (Mossad'ın Gizli Tarihi)**, (Çev., Durul Salman), Sabah Yayınları, İstanbul, 2000, s. 31.

²⁴⁷ Ribhi Halloum, (Firas, Abu), **Belgelerle Filistin Dün, Bugün, Yarın**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1989, ss. 157-159.

²⁴⁸ David Fromkin, **Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922**, (Çev., Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994, ss. 291-295.

²⁴⁹ Uluhan, "Şark Meselesi...", s. 239.

1922’de Milletler Cemiyeti, Filistin’deki İngiliz Manda yönetimini kabul etmiştir. Milletler Cemiyeti’ndeki “Manda Komisyonu”nun varlığı bile galiplerin niyetlerinin ortaya koymaktadır²⁵⁰.

Yahudiler Yahudi Ajansı’nın yardımıyla, etkin eylemlerin temelini atmaya ve demografik üstünlük kurmaya başlamışlardır²⁵¹.

30’lu yıllardan itibaren Araplar huzursuzluk içinde destek arayışlarına ve gösteri faaliyetlerine hız vermişlerdir²⁵². Nisan 1936’da, Arap liderlerin önderliğinde Filistin’li Araplar Yahudilere karşı mücadele yapmak üzere Arap Yüksek Komitesini kurdular²⁵³. Önceleri genel grevle başlayan huzursuzluk, büyüyerek ulusal bir ayaklanmaya halini almıştır. Zaten sorunun başlamasını isteyen İngilizler ileride bu coğrafyayı kontrol edebilmek için konuya mandater yönetim güçleriyle dâhil olarak etkilerini sürdürmüşlerdir²⁵⁴. Kaos olsun ki onlar da arabuluculuk yapsınlar. Ama sorunlar bitmesin. Böylece bölge sömürülmeye devam etsin. Taktik hep aynıdır.

Bu maksatla Filistin’e giden Lord Peel başkanlığındaki komisyon, Araplarla Yahudilerin Filistin’in taksim edilmesini öneren Temmuz 1937’de “*Peel Raporu*”nu yayınladı. Bu rapora “taksim raporu” da denilmektedir²⁵⁵.

Bu rapor zaten patlamaya hazır olan Arap tepkilerinin daha da tırmanmasına yol açtı. Filistin’in Taksimi yönündeki kararın protesto edilmesi amacıyla Bağdat’taki Hayderhane Cami’inde yimi bin kişinin katılımıyla bir miting düzenlenmiştir. Bu mitingte çeşitli hatipler İngiltere aleyhine nutuklar söylemişlerdir. Halkın ellerindeki yazılı bayraklar üzerinde şu sloganlar: “Arap kuvvetinin arkasında İslamlar vardır”, “kahrolsun komisyon kararı”, “yaşasın Arap birliği”, “Araplık kuvvet ve haktır”, “Filistin’in taksimi ateşle oynamaktır”, “Filistin için hepimiz askeriz”, “Yahudi emtiasına boykot ediniz”, “kahrolsun Siyonistlik”, “Siyonistler istismar simsarlarıdır” dikkat çekmiştir.

²⁵⁰ Şayan Ulusan, “Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne (Cemiyet’i Akvam) Girişi Öncesi ve Sonrası” *ÇTTAD*, VII/16-17, (2008/Bahar-Güz), İzmir, 2008, s. 238.

²⁵¹ Ruth Ben-Haim, **İsrail Hakkında Gerçekler**, İsrail Enformasyon Merkezi, Keter Pres, Kudüs, 2008, s. 29.

²⁵² *BCA*, 030-0-010-000-000, 266-793-24, 10.08.1937.

²⁵³ Celil Bozkurt, “Filistin Sorunu ve İlk Arap-Yahudi Çatışmalarının Türk Basınındaki Yankıları (1929-1939)”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, December 2012 Volume: 5, Issue: 8, Strasbourg, 2010, p. 278.

²⁵⁴ Ben-Haim, s. 28.

²⁵⁵ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988**, , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989, ss. 53-59. Ayrıca Bkz; Bozkurt, s. 281.

Miting tertip heyeti tarafından Cemiyet-i Akvam umumi Katipliği'ne de bir telgraf gönderilmiştir. Filistin'deki "Yüksek Arap Komitesi" üyelerinden iki kişi Kudüs'teki Türk elçiliği'ne kartlarını bırakmışlardır²⁵⁶.

Türkiye Elçisi'ne Arapların Filistindeki haklarını teyidi ve taksimi projesinin reddi için hazırlanan telgrafın bir sureti Türk Hükümeti'nin tavaasut etmesi için bırakılmıştır.

Telgrafta; "*Bağdat halkı ve bu gün toplanan Irak heyetleri Filistin'in Taksimi projesinden dolayı en şiddetli infiallerini ilan ile mukaddes Arap vatanındaki İngiliz istismar hattı hareketini protesto eder ve adalet, tarih ve insaf namına, devletler mümessillerinden mezkûr projeyi red etmelerini ve Filistin'i müstakil ve Arap olarak itibar etmelerini talep eyler. Miting Heyeti*"²⁵⁷ denmektedir.

Ayrıca Filistin meselesi hakkında "Nadiülmüssena" klübü tarafından İngiltere Büyükelçisi'ne de bir protesto yazısı verilmiştir. Bu yazıda; Tahkik komisyonu'nun 07 Temmuz'da yayımından sonra Arap ve İslamlar üzerinde çok kötü tesirler bırakmıştır. Önceden "Balforu bildirisi" ile zaten yeterince isyan karışıklık ve kan dökülmüştür. Şimdi bu karar ile vaki haksızlığın düzeltilmesi ümit edilirken tam tersi yönde verilen bu haksız karar Araplık meselesini can evinden vurmuştur. Dünya'nın her yerinden kopup gelenlere yer vermek için Filistin'in taksimi, onun parçalanması ile sonuçlanacaktır. Filistin mukaddes topraklarında "*Arap ve Müslümanların ateş ve "Nur"dan tescil ettikleri on üç asırlık hatıralar mevcuttur. Filistin, hiçbir zaman Araplar, Yahudiler ve İngilizler arasında müşterek ve şüyulu bir mülk, bir toprak olmamıştır ki parçalanarak Komisyon'un tavsiyesi vecihle, bunlar arasında taksim edilsin*"²⁵⁸ denmektedir.

Hayfa'da Arap İstiklal Fırkası büyük bir miting tertipleyerek Yahudi göçünün artışının çok tehlikeli bir hal almasını protesto etmişlerdir.

Filistin'de kurulmuş İngiliz mandasının haksız Siyonist siyaseti üzerine bina edildiği, Araplar aleyhine gelişen Yahudi nüfusunun, Arap özgürlüğüne yönelik planlı ve sistematik olarak yapıldığını beyan etmişlerdir. Bu tahriklerin Araplarda savunma refleksi oluşturmasının doğal bir gelişme kabul edilmesi gerektiği anlatılmıştır. Doğacak gelişmelerin sorumluluğunun İngiliz hükümetine ait olduğu

²⁵⁶ BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-24, 10.08.1937.

²⁵⁷ BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-24-4, 10.08.1937.

²⁵⁸ BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-24-5/7, 10.08.1937.

bildirilmiştir²⁵⁹. Bu durum 1939'a kadar sürdü²⁶⁰. Ayaklanma sırasında Araplar, İngiliz ve Yahudiler can kayıplarına uğramışlardır²⁶¹. Bu yıllarda Türkiye Filistin ile ekonomik faaliyetini devam ettirmiştir²⁶².

Haziran 1939 ortalarında toplantı halinde bulunan "Milletler Cemiyeti Mandalar Komisyonu" Filistin Mandası hakkındaki İngiliz Mandası ile ilgili raporu incelemek üzere toplanmışlardır. İngiltere'nin müstemlekelerden sorumlu Bakanı Sir Malken Makdonald'ın fikirleri Arap tezine yakın noktalarda paralellik arz etmektedir. Ancak bu fikirlerin pratikte pek katkısı yoktur.

Fransız eski müstemlekeçilerinden Besson da Suriye ile ilgili bazı açıklamalarda bulunmuştur. Besson Manda Komisyonu'na verdikleri raporu zaten bitmiş olan bir konunun yalnızca incelemiden ibaret bir detay olduğunu söylemiştir. Besson'a göre Fransa Suriye'den zarar görmüştür. Dolayısı ile burayı kendi haline bırakıp Lübnan'ı elde tutmak istemektedirler. Ancak uluslararası son gelişmeler bu fikri terk etmelerine sebep olmuştur²⁶³.

Ama yaklaşan İkinci Dünya Savaşı'nın öncesi İngilizler, Arapları bir süreliğine oyalamak istemişlerdir. Bunun için 1939'da "*Filistin Üzerine Beyaz Belge*" olarak anılan bir bildiri yayınladılar. Böylece İngiltere Filistin'in taksiminden vazgeçtiğini ve 10 yıl içinde bağımsız bir "Filistin Devleti" kurulacağını ve göç ve satışların durdurulacağını söyleyerek zaman kazanıp Arapları oyalamışlardır. Ancak iki toplum da bu belgeye karşı çıkmışlardır²⁶⁴.

Türkiye'nin diplomasi faaliyetini İngiltere ile yürütmesi konjonktürel bir gereklilik olarak görülmelidir²⁶⁵. Ancak Suriye, Lübnan, Filistin ve Irak ile ilişkilerini doğrudan yürütmüştür²⁶⁶.

14 Ağustos 1936 yılında Kudüs Konsolosluğu Filistin Halkı'nın Türkiye'den destek beklediklerine dair kanaatini rapor etmiştir. 1946 yılında²⁶⁷ Filistin

²⁵⁹ BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-7, 06.11.1933.

²⁶⁰ BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-40, 21.07.1939.; BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-42, 24.11.1939.

²⁶¹ Bozkurt, s. 276.

²⁶² BCA, 030-0-018-001-002, 89-102-17, 23.10.1939.; BCA, 030-0-001-000-000, 84-531-14, 23.12.1948.; BCA, 030-0-001-000-000, 84-532-8, 09.02.1950.; BCA, 030-0-010-000-000, 5-25-15, 22.04.1933.

²⁶³ BCA, 030-0-010-000-000, 222-499-6, 11.07.1939.

²⁶⁴ "Les Britanniques Prendront-ils En Palestine De Nouvelles Responsabilites?", **Le Monde**, 30.03.1948., "Le Règlement Du Problème Palestinen depend plus que jamais d'un accord anglo-american", **Le Monde**, 04.07.1948., "le proche-orient en quete d'un bloc", **Le Monde**, 15.04.1948.

²⁶⁵ BCA, 030-0-018-001-002, 94-16-5, 03.1941.

²⁶⁶ BCA, 030-0-018-001-002, 97-127-5, 11.03.1942.; BCA, 030-0-018-001-002, 101-15-3, 24.02.1943.

²⁶⁷ "Filistin Meselesi Mısır ve Irak Güvenlik Konseyine Başvurdular", **Milliyet**, 24.07.1946.

meselesinde Arap görüşünün desteklenmesine dair, Bağdat'ta kurulmuş olan "Filistin Savunma Derneği"nce Türk Hükümeti'ne telgraf gönderilmiştir. Bu telgrafta; "Anglo-Amerikan Filistin Tahkikat Komisyonu'nun raporunun yayınlanması üzerine gelişen ciddi olaylar karşısında kurulan derneğimiz, Arap devletlerinin güvenliği ve İslam âleminin huzurunun Filistin'in Arap memleketi olarak devamından yana olduğunu bildirir. Şimdiki vahim durumun gerektirdiği işbirliğini istirham ederiz"²⁶⁸ denmektedir. Görülüyor ki bu yıllarda da Türkiye bölgede Araplar ve Müslümanlar tarafından umut olmaya halen devam etmektedir. 09 Nisan 1948 Deir Yasin katliamı sonrası 14 Nisan 1948'de yine Arap aydınlarının umut arayışları daha da artmıştır²⁶⁹. Kudüs'ün batısında bir Arap köyü olan Deir Yasin'de Stern ve Irgun çeteleri içinde kadın ve çocukların da olduğu 254 kişiyi bir gecede katletmiştir. Katliamı gerçekleştiren İsrail başbakanlarından Menahem Begin, "Bu eylemi yapmasaydık İsrail olmayacaktı" şeklinde konuşmuştur²⁷⁰.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında manda görevini yerine getiremeyen İngiltere, Filistin sorununun çözümü için Şubat 1947'de Birleşmiş Milletlere başvurmuştur. Aynı dönemde Yahudi Ajansı'nın da Türkiye nezdinde destek arayışlarına rastlanmaktadır²⁷¹. 25 Temmuz 1947 tarihinde "Milletlerarası Hristiyan ve Yahudi Kurumu, 30 Temmuz 1947'-05 Ağustos 1947 tarihleri arasında İsviçre'nin Seelisberg şehrinde toplanacak olan "Yahudi Aleyhtarlığına Karşı Mücadele İçin Milletlerarası Konferans"a Türk Başbakanı'nı davet etmişlerdir²⁷². Konferansta ele alınacak konuları kapsamı ile ilgili Bern Elçiliği Avrupada'ki Yahudi cemaatlerinin durumu ve yardım sahasında olanların faaliyetleri, Hristiyanlar ile ilişkiler, Kiliseler ile ilişkiler ve çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşların çalışmaları konferans konularının birinci kısmını teşkil ettiğini tesbit etmiştir. İkinci kısımda ise Yahudi aleyhtarlığı ile ilgili oluşturulacak programın yıllık icrasının bu kuruluşlara takdim edileceğinin saptandığı bildirilmiştir. Bern Büyükelçiliği Başbakanın mevkiinde kimsenin burada bulunmayacağından katılımın gereksiz olduğunu, yalnızca bir mesaj gönderilmesinin yeterli olduğu tavsiyesinde bulunmuştur.

Yahudi Ajansı bölgeye olan ilgisini yaptığı ziyaretlerle de sürdürmüştür²⁷³. BM Genel Kurulu 15 Mayıs 1947 tarihli 79 ncu oturumunda aldığı bir kararla

²⁶⁸ BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-46, 17.05.1946.

²⁶⁹ BCA, 490-0-001-000-000, 607-102-22, 14.04.1948.

²⁷⁰ <http://www.dunyabulteni.net/haber/294770/israilin-temelini-atan-katliam-deir-yasin>, (02.05.2016).

²⁷¹ BCA, 030-0-001-000-000, 5-23-8, 17.10.1947.

²⁷² BCA, 030-0-001-000-000, 60-368-11, 25.07.1947.

²⁷³ BCA, 030-0-001-000-000, 5-27-17, 31.05.1955.

tarafına sukunet tavsiyesinde bulunmuştur. Kararda: “Genel Kurul, Filistin özel Tahkikat Komisyonu raporu hakkında karar ittihaz olununcaya kadar, bütün hükümet ve milletleri, kuvvet veya tehdide başvurmaktan ve Filistin meselesinin acilen halline engel bir hava yaratacak mahiyette herhangi bir hareket tarzından kaçınılması davet eder”²⁷⁴ denmiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 29 Kasım 1947’de yaptığı oylamada Filistin’in biri Arap, diğeri Yahudi olmak üzere iki devlete bölünmesini kabul etmiştir. Türkiye Filistin’in taksimi aleyhine oy kullanmıştır. Bu sebeple, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye, Yemen, Irak ve Mısır delegeleri Türk delegelerine ortak kaleme aldıkları bir mektubu vererek teşekkür etmişler ve ebediyen minnettar kalacaklarını bildirmişlerdir. Irak Dışişleri Bakanlığı ise gönderdiği bir telgrafla, Filistin’in taksimi kararı aleyhinde oy kullanan Türk delegasyonunun göstermiş olduğu metin ve asil hareketten duydukları minnettarlığı belirtmişlerdir. Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Yardımcısı Yusuf Yasin de bu sebeple gönderdiği telgrafta Türk delegasyonunun şerefli hareket tarzından duydukları şükranlarını bildirmişlerdir. Şam elçiliğimizden alınan birhabere göre ise Filistin’in taksimi haberi üzerine Şam’da ABD Elçiliği’nin otomobilleri yakılarak nümayişler yapılmıştır. Sovyet Rusya Sefareti önüne göstericiler yaklaşmamış ama Türk Elçiliği önünde dostluk gösterileri yapılmıştır. Öte yandan Suriye Başbakan ve Dışişleri Bakanı ile “Yüksek Arap Komitesi üyesi Muin bey Türk Elçiliği’ne bizzat gelerek BM’deki yardımlarımızdan dolayı teşekkür etmişlerdir. Beyrut Elçiliğimiz önünde ve Filistin’in bazı mahallelerinde de yine halk Türkiye’ye dostluk gösterilerinde bulunmuştur”²⁷⁵. Arap ülkeleri taksimi kabul etmediklerini bildirerek Yahudilere karşı bir mücadele başlatmışlardır. Ancak Arap devletleri birlik olamayarak Filistinli Arapların davasına sahip çıkamamışlardır. Filistin Sorunu’nun 1947 yılında Birleşmiş Milletlere gelmesine kadar Türkiye’nin Filistin politikası oluşmamıştır²⁷⁶.

Zeki Mesut Hakimiyet-i Milliye gazetesi’ndeki, makalesinde: “Arap imparatorluğu hayaliyle Arapları Türklere karşı kandıran İngiltere, o vakit Filistin Yahudiliğinin de takviyesi vaadiyle Siyonizm cereyanlarını kazanmak istemiştir. Savaş zamanlarının zor dakikaları geçti. İngiltere, Filistin’i mandası altına aldı. Şimdi İngiltere’nin en çok düşündüğü nokta; İngiliz hâkimiyetinin Filistin’e kesin olarak yerleşmesidir. İngiltere’nin bu hususta bilhassa Hindistan idaresinden alınmış değerli deneyimleri vardır: İhtilaf sokmak sonra hâkim olmak” şeklinde yorum yapmıştır²⁷⁷.

²⁷⁴ BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-48, 06.06.1947.

²⁷⁵ BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-49, 08.12.1947.

²⁷⁶ Bozkurt, s. 267.

²⁷⁷ Zeki Mesut, “Orta Zaman Hatıraları”, **Hakimiyet-i Milliye**, (2.09. 1929).

İngiltere Filistin'i "Filistin sorunu"na dönüştürmeyi başararak konuyu BM gündemine aldirmıştır²⁷⁸. Böylece İngiltere Filistin'de Yahudilerin toplu olarak göçüne zemin hazırlamış ve Araplar aleyhine demografik dengenin bozulmasını sağlamıştır. Şüphesiz bu göçlerde Haganah, Irgun, Stern, gibi Yahudi terör örgütleri ve Dünya Siyonist örgütü'nün payı çok yüksektir²⁷⁹.

Türkiye-İsrail ilişkileri, Türk-Yahudi ilişkilerinden bağımsız sayılırsa geçmişte, günümüzde ve gelecekte iki ülke temaslarının değerlendirmelerinde eksik bir yan bulunma ihtimali vardır. Ayrıca Türkler ile Yahudiler arasındaki tarihi jeopolitik kesişmeler aynı oranda ilgi uyandırmaktadır.

Türkiye-İsrail ilişkilerindeki flört, ısınma ve soğukluk devreleri "istihbarat" yöntemi ile diplomatik ilişkilerin ötesinde ayrı bir kanal olarak öne çıktığı saptanmıştır. Bu temaslar salt politik, ekonomik olarak tarif edilemeyecek kadar faklılık taşımaktadır. Daha iddialı bir yaklaşım ile söylenecek olursak, bu temaslar uluslararası ilişkiler kurallarına uymayan bir özgünlük taşımaktadır.

1949 yılında ise Türkiye, Avrupa'da sonuncu, Müslüman ülkeler arasında ise İsrail'i resmen tanıyan ilk devlet oldu²⁸⁰. Bu durumun ortaya çıkmasında Türkiye'nin Batı kampına katılması için ABD'nin Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi yönündeki aktif çabası etkili olmuştur. Arap-İsrail uyuşmazlığı ve Arap-İsrail Savaşları Türkiye'nin İsrail'e yönelik politikasını belirlemesinde etkili olmakla birlikte²⁸¹, Türkiye İsrail'le ilişki kurarken her zaman toplumsal talepleri de dikkate almak zorunda kalmıştır.

Bununla birlikte, 1950'li Bağdat Paktı ve Süveyş krizi sonrası Türkiye ve İsrail ilişkilerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. İsrail Başbakanı Ben-Gurion tarafından "Kuşatma/Çevreleme Politikası" adı altında Türkiye, İsrail, Etiyopya ve İran'ın yer aldığı bir Çevresel Pakt içine sokulması gayretleri yoğunluk kazanmıştır.

Bölgede "Soğuk Savaş" döneminini hatırlatan uygulamaların her an olası

²⁷⁸ "ONU Aborde Sans Conviction L'examen Du Problème Palestinien", **Le Monde**, 17.04.1948., "L'affaire palestinienne repart à zero", **Le Monde**, 14.12.1948.; "Israel And The U.N", **The Times** (London, England), 03.12.1948.; "Britain And Israel", **The Times** (London, England), 06.11.1948.

²⁷⁹ "Against Irgun", **The Times** (London, England), 26.06.1948.; "Israel Firm With Irgun", **The Times** (London, England), 25.06.1948.; "Israel's Action Against Irgun", **The Times** (London, England), 26.06.1948.

²⁸⁰ *BCA*, 030-0-018-001-002, 118-108-3, 24.03.1949., "La Turquie Va-T-Elle Reconnaître Israel ?", **Le Monde**, 29.03.1949.

²⁸¹ "La Turquie Peut Jouer Un Role Important Dans La Recherche D'une Solution", **Le Monde**, 06.01.1949., "La Turquie Participera À La Defense Du Moyen-Orient", **Le Monde**, 23.07.1951.

tehlikelerini görmekteyiz.²⁸² Ortadoğu'daki dengeler çatışma riskinin bu coğrafyada sebep sonuç ilkelerine denk düşmediğine şahit olmaktadır²⁸³. Bu bir bakıma İsrail varlığının süresine ait bir riski de içermektedir²⁸⁴. Barış süreçleri bu ortamda bir türlü kalıcı ve meşru bir hal alamamaktadır. Bununla birlikte İsrail, Batı emperyalizmi ve sermayesinin dayanağı bir konumda olmaktan şikâyetçi görünmemektedir.

Diğer bir deyişle küresel kapitalizmin varlığını sürdürebilmek adına, bölgede seküler yaşam biçiminin kalesi olan İsrail'i tüm haksızlıklara rağmen kayıtsız şartsız desteklediği şüphesizdir.

Yahudiler artık İsrail din devletinin içinde "ulus vatandaşı" olarak anılmak istemektedirler²⁸⁵. Ama öte yandan bunun onları sınırlayarak gayri meşru davranışlara ittiğini görmek ve kabul etmek istememektedirler.

Öte yandan İsrail ulus vatandaşları, getto yaşantısındaki hahamlara olan nefretten gelen eski bir refleksle ne primer anlamda, ne de Filistinli İsrail vatandaşları ile seküler bir uzlaşmaya yanaşmak da istememektedirler. Bu tutumları onları kalıcı ve meşru olmayan emperyal davranışlara daha da yakınlaştırmaktadır. Bu yakınlık başka bir açmaza da yol açarak onları barıştan aynı oranda uzaklaştırmaktadır. Bu iki toplumun ilişkileri Türkiye-İsrail siyasi ilişkilerinin başlıca temel konularından olmaya devam edeceği şeklinde değerlendirilmektedir.

2.1.3. 1945-1960 Arası Türk Dış Politikasının Genel Değerlendirmesi

1948-1960 arasındaki Türkiye-İsrail ilişkilerine yön veren gelişmelerin altında 1945 sonrası dönemde Batı eksenli Türk dış politikası yatmaktadır²⁸⁶.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye ekonomik açıdan durumunu düzeltmek ve borç almak maksadıyla Batı ile oldukça aktif ve paralel politikalar²⁸⁷ yürütmüştür.

²⁸²John Lukacs, **20. Yüzyılın ve Modern Çağın Sonu**, (Çev., Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları 2. Baskı, İstanbul, 1994, ss. 3-9.

²⁸³Ayşegül Sever, **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye Batı ve Ortadoğu 1945-1958**, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997, ss. 75-81.

²⁸⁴Henry Ford, **Beynelmilel Yahudi**, (Çev., Adalet Avanoğlu), Otağ Yayınları, İstanbul, 1974, ss. 21-33.

²⁸⁵Richard Deacon, **İsrail Gizli Servisi**, Çeviren, Yaşar Onay, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993, ss. 11-21.

²⁸⁶Baskın Oran, "Dönemin Bilançosu" **Türk Dış Politikası Cilt:1, 1945-1960, Batı Bloku Ekseninde Türkiye**, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 480-482., "Japonya ile Siyasi ve İktisadi Münasebetleri Kestik", **Akşam**, 04.01.1945.

²⁸⁷Oran, "Dönemin...", s. 491.

Türkiye 1948’de²⁸⁸; Filistin Uzlaştırma Komisyonuna olumlu oy verip, Fener Rum Patrikliğine bir ABD vatandaşını getirmiştir. 1949’ da Asya Devletleri kongresi’ne katılmayarak, 1950’den itibaren Kıbrıs konusunda İngiltere’nin yanında yer almıştır. 1954’den itibaren Cezayir konusunun BM gündemine alınmasını engellemiştir. 1954-1955 yıllarında Bağdat Paktı’nın hayata geçirmiştir. 1955 Bandung’da ABD, 1956’da Süveyş Krizi’nde İngiltere ve Fransa yanında yer almıştır. 1957’de Suriye bunalımındaki tutumuyla²⁸⁹, 1958’de Beyrut’a asker çıkarılmasında ABD’ye NATO üslerini kullandırmasıyla Batı yanında yer almıştır. U-2 olayı ile SSCB’yi karşısına almış ve 1962’de Küba Krizi’ndeki yaklaşımı sonucu nükleer hedef listesine dâhil olmuştur. Neticede Batı eksenli ne kadar politika varsa aktif ve riskli bir şekilde uygulanmıştır. Bu dönemdeki Batı merkezli Türk dış politikası Türkiye-İsrail ilişkilerine ağırlıklı olarak yön vermiştir²⁹⁰.

2.1.4. Türkiye’nin Diplomatik İlişki Dönemleri

Türkiye, İsrail Devleti’ni 28 Mart 1949 yılında “de facto” tanıdı²⁹¹. 2-9 Mart 1950 (İlk Diplomatik Misyon) “*Temsilcilik*” seviyesi (Zorunlu İttifak), bu tarihten sonra Türkiye’nin İsrail’deki Temsilciliği resmiyet kazandı²⁹². Aynı yıl 16 Ekim’de İstanbul’da İsrail Konsolosluk açmıştır²⁹³. 1949-1983 yılları arasında iki ülkenin Türkiye ve İsrail’de diplomatik misyon şefliğini tedvir edenlerin kornolojik listesi Ek’lerde sunulmuştur (Bkz. Ek-2 Belgeler12,13).

6 Kasım 1956 Süveyş Kriziyle²⁹⁴ “*Maslahatgüzarlık*” seviyesi²⁹⁵ (Reel-Politik),

Temmuz 1963’te, “*Elçilik*” (Legation/Temsilcilik) seviyesi (Zorunlu İttifak),

1 Ocak 1980’de “*Büyük Elçilik*” seviyesi (Zorunlu İttifak),

²⁸⁸ L'Assemblée et l'État d'Israël”, **Le Monde**, 21.05.1948.

²⁸⁹ “Etoile Rouge (Moscou, organe du ministère de la défense) : les États-Unis, la Turquie et Israël intensifient les préparatifs militaires contre la Syrie.”, **Le Monde**, 15.10.1957., “Etoile Rouge (Moscou, organe du ministère de la défense) : les États-Unis, la Turquie et Israël intensifient les préparatifs militaires contre la Syrie.”, **Le Monde**, 15.10.1957.

²⁹⁰ Oran, “Dönemin...”, s. 498.

²⁹¹ “Türkiye İsrail Devletini Tanımaya Karar Verdi”, **Hürriyet**, 29.03.1949., “Ankara reconnaît Israël”, **Le Monde**, 30.03.1949.

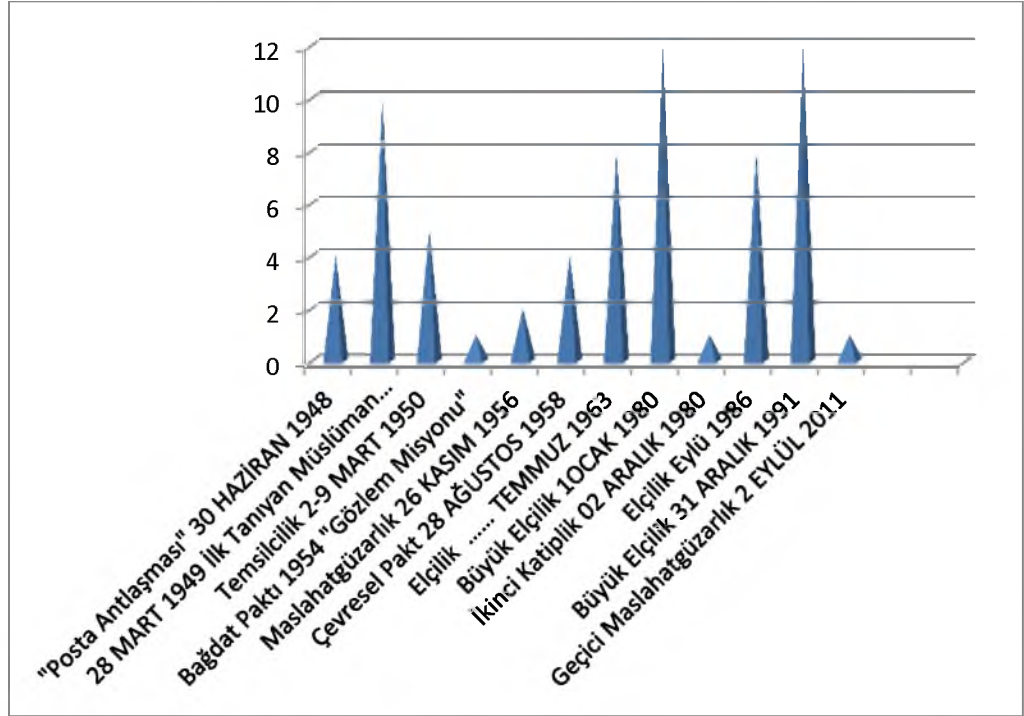
²⁹² Dursunoğlu, ss. 31-32.

²⁹³ “L'échange de représentants diplomatiques ouvrira une ère nouvelle pour les relations turco-israéliennes”, **Le Monde**, 18.10.1949.

²⁹⁴ “İsrail Ordusu Mısır Topraklarına Girdi”, **Hürriyet**, 30.10.1956.

²⁹⁵ “İsrail elçimizi geri çağırdık”, **Milliyet**, 27.11.1956.

2 Aralık 1980 tarihinde temsilcilik, İsrail'in Doğu Kudüs'ü işgal etmesi ve Kudüs'ü sonsuz başkent olarak ilan etmesi üzerine uygulanan "İkinci Kâtip" seviyesi (Denge İttifakı)²⁹⁶, ilişkilerin donma noktasıdır²⁹⁷.

Tablo-2.1 Türkiye ve İsrail Siyasi/Diplomatik İlişkilerinin İnişli-Çıkışlı Evreleri

2.2. İhtiyatlı Yaklaşım ve Yakınlaşmalar

Türkiye'nin İsrail'i hemen tanınmamasının ardındaki sebeplerin başında istikrar endişesi önemli yer tutmaktadır. Ancak İsrail'in İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu düzendeki konumu belirsizlik içerisindeydi. Bazı gelişmelerle Türkiye ise adeta Batı kampına doğru itilmek istenmiştir. Özellikle SSCB'nin, Türkiye'ye yönelik tehditleri ve İsrail'in SSCB kampında sosyalist blok ile "flörtü", Türkiye'nin İsrail'i hemen tanımasını engellemiştir. Çünkü SSCB Çek silahları, göç politikaları, tarım ve sanayi desteği ile adeta İsrail devleti'ni inşa etmekteydi. Bu durum

²⁹⁶ Dursunoğlu, 40-47.

²⁹⁷ Dursunoğlu, 430.

Türkiye'nin tereddüdüne yol açmıştır. Aynı durum Çinli göçmenler ile Rusya'yı tedirgin etmektedir²⁹⁸.

Bir başka husus ise Suriye, Mısır, Ürdün ve Irak'ın İsrail ile savaşa girmesi Türkiye'nin bu temkinli yaklaşımı haklı çıkararak gelişmeler olarak sayılmalıdır. İşte Türkiye, bu sebeplerden dolayı İsrail devletini diğer Batılı ülkeler gibi birden tanıma yoluna gitmeyerek, "temkinli" bir politika izlemiştir. Diğer yandan Arap ülkeleri ile olan ilişkileri, SSCB'nin tehditkâr politikaları ve İsrail üzerindeki nüfuzu bu belirsizlikte etkili olmuştur. Türkiye Arap-İsrail savaşlarında da bu "temkinli" politikasını sürdürmeye özen göstermiştir.

2.2.1. 15 Mayıs 1947- "BM Filistin Özel Komisyonu"

29 Kasım 1947'de Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı Filistin'in Araplarla Yahudiler arasında paylaşımını içermektedir. Türkiye, 1945-1947 yılları arasında BM'nin Filistin meselesine ilişkin olarak yaptığı görüşmelerde Arap ülkeleri lehinde tutum sergilemiştir. Yine Türkiye, 29 Kasım 1947 tarihinde BM Genel Kurulunun 181 sayılı "Taksim" kararına 6'sı Arap ülkesi olmak üzere 12 ülke ile birlikte aleyhte oy kullanmıştır²⁹⁹. SSCB bu oylamada taksim lehine oy kullanmıştır. Türkiye bağımsız bir Filistin Arap devletini istemekteydi. Bunun ardında bölge dengelerinin bozulmasının çatışmaları doğuracağı endişesi yatmaktaydı. Bu temel gerekçe, günümüzdeki gelişmeleri teyid eder niteliktedir.

2.2.2. 14 Mayıs 1948 Siyasal Siyonizm'in İsrail Adıyla Ortaya Çıkışı (Kudüs'te Üçüncü Yeniden Toplanma)

İsrail, 1917 yılındaki İngilizlerin "manda" idaresi sonrası ABD'nin de desteği ile 15 Mayıs 1948 yılında bölgede meşruiyet³⁰⁰ kazanmıştır (Bkz Ek-3 Gazete haberleri-1)³⁰¹. Ardından Siyonistler, Birleşmiş Milletler kararınca kendilerine

²⁹⁸ Vladimir I. Dyatlov, "Sibiryaya Çinli Göçü ve Yeni Bir Diaspora Oluşumunun Başlangıcı", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 6, Sayı: 4, Ankara, 2001, s. 330.

²⁹⁹ Geçmişten Geleceğe..., s. 6.

³⁰⁰ "Yahudiler Hükümet Kurmaya Başladılar", **Aksam**, 14.01.1948.

³⁰¹ "Israel Devient Le 59e Membre Des Nations Unies", **Le Monde**, 13.05.1949.; "Recognition Of Israel", **The Times** (London, England), 24.05.1948.; "The Recognition Of Israel", **The Times** (London, England), 01.01.1949.; "U.S. And Palestine", **The Times** (London, England), 24.05.1948.; "Extensive U.S. Aid For Israel", **The Times** (London, England), 20.01.1949.

bırakılan toprakları denetim altına aldılar³⁰². Daha da ilerleyerek Arap topraklarından (Bkz. Ek-3 Gazete Haberleri-3) da bazı önemli yerlere girdiler³⁰³. İsrail devleti'nin ilanının ardından sekiz saat sonra, gün içerisinde Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak birlikleri, İsrail sınırını aşmış, kara kuvvetleri de süratle ilerleyerek Tel-Aviv' in 30 km yakına gelmişlerdir³⁰⁴. Mısır uçakları Tel-Aviv ve çevresini havadan baskı altına almıştır³⁰⁵.

Birleşik Arap Orduları taarruza geçerek tepkilerini gösterdiyse de ortak bir sikiyet merkezi oluşturamayan bu kuvvetler çok fazla etkinlik gösterememişlerdir³⁰⁶. İsrail'in bu savaşta üstün gelmesi, Batı'nın İsrail'in arkasında durduğunun ispat edilemez ama somut bir göstergesi olarak karşımıza çıkmıştır.

Ardından, Birleşmiş Milletler'in müdahalesi ile ateşkes yapılmıştır³⁰⁷. İsrail kuvvetleri bu ateşkes ile tespit edilen sınırların gerisine çekilmiştir. Böylece İsrail, büyük toprak kazancı elde etmiş olarak ateşkestən karlı çıkmıştır. İsrail'in dönemsel olarak toprak kazancı çok belirgindir(Bkz. Ek-4 Haritalar-3/4). Tüm bu olanlar dünyanın gözü önünde cereyan etmiştir.

Yahudi terörü her savaşta olduğu gibi faal olarak İsrail savunma kuvvetlerine destek vermeye devam etmiştir³⁰⁸. Savaş sonrası İsrail'in nüfusu artarak dengeleri sarsmıştır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesinden Yahudiler İsrail'e göç etmiştir. BM Genel Kurulu'nun aldığı taksim kararı Araplar ve Yahudiler arasında karşılıklı çatışmayı tetiklemiştir³⁰⁹. Bu faaliyetler neticesinde çok sayıda Arap oturdukları

³⁰² "Les Répercussions Du Conflit Palestinen sur l'approvisionnement de la France en petrole", **Le Monde**, 14.05.1948.; "Egyptian Vanguard In Gaza", **The Times** (London, England), 17.05.1948.

³⁰³ T.C. Başbakanlık Mit Müsteşarlığı İstihbarat Başkanlığı, **Arap-İsrail Savaşı**, Ankara, 1974, ss. 1-9.

³⁰⁴ "Tel-Aviv En Guerre", **Le Monde**, 29.05.1948.

³⁰⁵ Harp Akademileri Komutanlığı, **Bağımsız Filistin Devletinin Doğuşu ve Geleceği**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1994, ss. 31-37.

³⁰⁶ Geçmişten Geleceğe..., s. 31.

³⁰⁷ "Le conseil de sécurité retarde de 48 Heures l'entrée en vigueur du "cessez le feu" en Palestine Londres et Washington cherchent à harmoniser leurs politiques La Maison Blanche paraît vouloir mener une politique plus ferme à l'égard des Etats arabes", **Le Monde**, 26.05.1948., "Le comte Bernadotte est charge de fixer l'heure du " cessez le feu " en Palestine", **Le Monde**, 04.06.1948., "La tension entre la Grande-Bretagne et Israel inquiète les Etats-Unis", **Le Monde**, 11.01.1949., "LA Paix En Palestine depend de la fermeté de Washington", **Le Monde**, 19.05.1948.

³⁰⁸ Mehmet Atay, "İsrail Devleti Gizli İstihbarat ve Güvenlik Servisleri", **Avrasya Dosyası (İsrail Özel)**, Ankara, 1999,"ASAM Yayını, İlkbahar 1999, cilt: 5, Sayı: 1, ss. 21-35.

³⁰⁹ Uzer, s. 147., "La Grand-Bretagne acceptera-t-elle de demeurer en Palestine?," **Le Monde**, 27.03.1948., "La Paix Du Proche-Orient Dépend d'un accord israel-jordanien pense-t-on à Washington où l'on accepterait maintenant le " Croissant fertile ", **Le Monde**, 26.01.1950.

bölgeleri Yahudilere terk etmek zorunda kaldı. Arap göçü bunun sonuçları olarak yansımıştır³¹⁰.

2.2.3. Haziran 1948 İlk Yakınlaşmalar

Esasen Türkiye ile İsrail arasında bilgi paylaşımı, Türkiye İsrail'i devlet düzeyinde tanımadan önce başlamış bulunmaktaydı. Bunda Türkiye'nin "*Seküler Batı Sistemine*" kazandırılmış olması başlıca etken olmuştur.

Türkiye ile İsrail arasında 30 Haziran 1948'de bir "*posta antlaşması*" imzalandı. Öte yandan Türkiye'nin Filistin ile ekonomik ilişkileri eskisi gibi devam etmekteydi³¹¹.

2.2.4. 12 Aralık 1948- "BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu"

12 Aralık 1948'de BM önderliğinde salt ABD, Fransa ve Türkiye'nin temsilcilerinden oluşan bir "*Filistin Uzlaştırma Komisyonu*" kurulması kararlaştırıldı³¹². Arap devletleri bunu benimsemediler³¹³. 194 sayılı karar ile kurulan ve Filistin konusunda çok geniş yetkilere sahip olan üç üyeli "Filistin Uzlaştırma Komisyonu"na Türkiye lehte oy kullanmıştır³¹⁴. Türkiye adına komisyona Kars milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın katılmıştır³¹⁵. Türkiye'nin bu komisyondaki tutumu Araplar ile olan soğuk ilişkilerin uzun bir süre devam etmesine yol açmıştır. Ayrıca Filistin Uzlaştırma Komisyonu 23 Ağustos 1949 tarihinde aldığı bir karar ile Türkiye'de "*Orta Şark İktisadi Tetkik Heyeti*" kurmuştur. Bu heyetin Başkan

³¹⁰ "Palestine", **The Times** (London, England), 24.05.1948.; "Arms For Arab States", **The Times** (London, England), 01.06.1948.; "Arab Kings' Meeting", **The Times** (London, England), 21.06.1948.; "Israel And World Jewry", **The Times** (London, England), 02.07.1948.; "Neutrality Of Israel", **The Times** (London, England), 05.07.1948.; "New Israelite Currency", **The Times** (London, England), 17.08.1948.; "Israeli Cabinet Talks.", **The Times** (London, England), 08.09.1948.; "Israeli Claims In Palestine", **The Times** (London, England), 07.10.1948.; "Arms For Israel", **The Times** (London, England), 13.11.1948.; "The Conflict In Palestine", **The Times** (London, England), Saturday, 10.04.1948.

³¹¹ *BCA*, 030-0-001-000-000, 84-531-14, 23.12.1948.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 104-6-22, 08.01.1944.

³¹² Çağrı Erhan, "Türkiye'nin İsrail İle İlişkileri (1948-2001)", **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 17, Yeni Türkiye Yay. Ankara 2002, s. 252.

³¹³ Geçmişten Geleceğe..., ss. 7-8.

³¹⁴ Geçmişten Geleceğe..., s. 7.

³¹⁵ *BCA*, 030-0-018-001-002, 121-95-15, 13.01.1950.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 123-54-20, 22.06.1950.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 123-61-6, 30.07.1950.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 118-87-1, 03.01.1949.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 118-87-3, 10.01.1949.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 119-46-7, 13.06.1949.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 121-95-15, 13.01.1950.

vekilliğine ise Cemil Gökçen atanmıştır³¹⁶. Komisyon danışmanı olarak Türkiye Tarık Emin Yenisey ve Orhan Eralp ve Orhan Akbil'i görevlendirmiştir³¹⁷. Filistin Mültecileri İstişare Komisyonu'nda ise İstanbul Milletvekili Refet Bele görevlendirilmiştir³¹⁸. Komisyon ileriki yıllarda "Filistin Mütareke Kontrol Teşkilatı Muhafız Birliği" oluşturmuştur³¹⁹. 23 Ağustos 1973'te ise Sivas İl Emniyet Müdürlüğü'nden polis memuru Necati Sertoğlu burada görev almıştır³²⁰. 30 Nisan 1976'da Komiser Nihat Çatana 3 yıl süre ile görevi devralmıştır³²¹.

22 Haziran 1950'de Kars Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın görevine son verilmiştir³²². Boşalan bu delegeliğe, eski Dışişleri Bakanlarından Dr. Tevfik Rüştü Aras 30 Temmuz 1950'de getirilmiştir³²³.

Denilebilir ki bu komisyonda yer alması bile Türkiye'nin Batı kampındaki yerini tescillemiştir. Batı, İsrail ile Türkiye'nin aynı kampta yer almasının sözünü böylece kesmiş oluyordu. Bu diplomasi Türkiye'nin İsrail ile ilişkide olmasının ikna sürecinin başlangıcı ya da referans noktası olarak kabul edilmelidir.

2.2.5. 28 Mart 1949 İsrail'in Tanınması ve Türkiye'nin Batı Kampını Tercih Etmesi

Türkiye başlangıçtaki tedbirli yaklaşımlarını sonradan yumuşatmış ve 28 Mart 1949'da İsrail'i tanıma yoluna gitmiştir. Bu tanıma ile Arap ülkeleri ile soğukluk başlamıştır. Araplar ile köprüler atılmasa da kapatılmış oluyordu.

Türkiye'nin siyasi tutum değişikliğine gitmesinin başında ABD'nin İsrail'e olan desteği ve İsrail'in Batı kampında yer aldığını belirten ifadeleri olmuştur. Böylece Türkiye'nin İsrail'e olan kuşkuları dağılmıştır.

³¹⁶ BCA, 030-0-018-001-002, 120-66-14, 12.09.1949.

³¹⁷ BCA, 030-0-018-001-002, 121-83-4, 21.11.1949.

³¹⁸ BCA, 030-0-018-001-002, 122-32-5, 08.04.1950.; BCA, 030-0-018-001-002, 150-57-8, 04.11.1958.; BCA, 030-0-018-001-002, 153-37-13, 17.07.1959.

³¹⁹ Burada İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü'nden polis memuru Kemal Pak görev yapmıştır.; BCA, 030-0-018-001-002, 158-39-3, 23.01.1961.; BCA, 030-0-018-001-002, 164-11-16, 15.03.1962.; BCA, 030-0-018-001-002, 178-36-2, 20.06.1964.; BCA, 030-0-018-001-002, 182-79-12, 26.12.1964.; BCA, 030-0-018-001-002, 196-41-11, 13.06.1966.; BCA, 030-0-018-001-002, 205-25-5, 31.03.1967.; BCA, 030-0-018-001-002, 232-22-6, 02.04.1969.; BCA, 030-0-018-001-002, 248-22-1, 27.03.1970.

³²⁰ BCA, 030-0-018-001-002, 304-71-5, 23.08.1973.

³²¹ BCA, 030-0-018-001-002, 352-131-10, 30.04.1976.

³²² BCA, 030-0-018-001-002, 123-54-20, 22.06.1950.; BCA, 030-0-018-001-002, 185-18-6, 27.03.1965.

³²³ BCA, 030-0-018-001-002, 123-61-6, 30.07.1950.

Ayrıca Buna BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu üyesi Hüseyin Cahit Yalçın'ın İsrail gezisi ve İsrail Başbakanı David Ben Gurion'la yaptığı görüşme sonrası olumlu açıklamalarını da ilave etmek gerekmektedir³²⁴.

Öte yandan Türkiye'nin siyasetine o dönem yön veren egemen elitlerin Osmanlı Devleti'ne isyan eden Araplar ile ilgili olumsuz düşüncelerinin de bu kararda etkili olduğunu söylemeliyiz.

Türkiye, İsrail Devleti'ni 28 Mart 1949'da tanıırken İsrail'le de karşılıklı çıkarlar temelinde ikili ilişkiler kurmuştur. Bununla birlikte İsrail'in Ortadoğu'da barış ve istikrarı olumsuz etkileyen politikaları iki ülke arasında dalgalanmalara neden olmuştur³²⁵.

İsrail'in tanınması kararı Türkiye'nin NATO'ya girmek için yoğun çaba harcadığı bir döneme denk düşer³²⁶. Bu yüzden bu ana tema gözden uzak tutulmaması gereken önemli bir veri olarak değerlendirilmelidir³²⁷. Türkiye 28 Mart 1949 tarihinde İsrail'i resmen tanıyan son Avrupa ama tanıyan ilk Müslüman ülke (43. Ülke) olmuştur (Bkz. Ek-2 Belge-3, Belge-10)³²⁸. Türkiye İsrail'in BM üyesi olmasını gerekçe göstermiştir³²⁹. Tanıma sonrası özellikle de ticari, askeri ve istihbarat alanlarında ilişkiler hız kazanmıştır. Bu çerçevede İsrail, Washington, Paris ve Londra'dan sonra dördüncü olarak İsrail Askeri Ataşeliği'ni Ankara'da açmıştır.

Ancak “kalıcı ve meşru barış” amacı gütmeyen İsrail emperyal hedeflerine ulaşmak için çözümsüzlüğü ve çatışmayı bölgede normal hale dönüştürmeyi mümkün kılmıştır.

Türkiye bu dönemde BM Genel Kurulu'nun 181 sayılı taksim kararı ile Filistin topraklarında kurulacak İsrail ve Filistin devletleri arasındaki paylaşım başlangıçta karşı çıkarken, Sovyetler Birliği'ne karşı kendi güvenlik endişelerini gidermek niyetini taşıyordu. Bu yüzden Arap ülkelerinin desteğine ihtiyacı vardır. Öte yandan İsrail'i kuran Siyonistlerin sosyalist uygulamaları da soru işareti oluşturmaktaydı. Şüphesiz Sovyetlerin tehditlerini dengelemek maksadıyla Batı ile

³²⁴ Erhan, “Türkiye'nin İsrail İle...”, s. 253.

³²⁵ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul, 1993, ss. 57-61., “Le retrait des forces d'Israel sur leurs positions du 14 octobre est pour le Foreign Office une condition essentielle de la trêve”, *Le Monde*, 08.01.1949.

³²⁶ “Vive satisfaction a Ankara”, *Le Monde*, 22.09.1951., “Vers un compromis anglo-americain en Proche-Orient”, *Le Monde*, 10.05.1950., “Un Projet De Loi Americain pour le développement économique du Moyen-Orient”, *Le Monde*, 20.05.1949.; “Pacte Méditerranéen Et Pacte Atlantique”, *Le Monde*, 24.02.1949.

³²⁷ Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikasının...*, s. 160.

³²⁸ Dursunoğlu, ss. 221-25.

³²⁹ *BCA*, 030-0-018-001-002, 118-108-3, 24.03.1949.

temasını da düşük profilli olarak yürütmemiştir. Bu ilişkiler yumağı Türkiye'yi İsrail'i tanımaya itmiştir. Arap ülkelerine bunun açıklamasını “İsrail BM'ye üye olmuştur. Dolayısıyla Türkiye de yeni kurulan bu devleti BM örgütünün evrenselliği prensibi çerçevesinde tanımıştır” diyerek açıklamıştır³³⁰.

Ancak bilinmektedir ki Türkiye yüzünü artık Batı'ya dönmüş laik ve demokratik bir rejimden yana seçimini yapmıştır³³¹. Cumhuriyet egemen elitleri de zaten Osmanlı son dönemi hatıralarından ötürü Araplara karşı mesafeli bir duruş sergilemeyi tercih etmiş durumdaydılar³³².

Türkiye, akademik sınavlarda ve diplomatlarının eğitiminde Türk dış politikasının kemikleşmiş “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesini pekiştiren bir düsturu takip etmiştir³³³. Bağımsız politika üretebilmesi ile birlikte Batı ile temasını sürdürmesinin yanı sıra aktifleşen dış politika yaklaşımları içte ve dışta farklı tepkilerle karşılanabilmektedir.

2.2.6. 2-9 Mart 1950- “Temsilcilik” Seviyesi/İlk Diplomatik İlişki

İsmet İnönü, 1 Kasım 1949'da Meclis açılışı fırsatıyla yaptığı konuşmasında³³⁴ “İsrail'in bölgede bir barış ve istikrar unsuru olacağını” ifade ederek, Türkiye ve İsrail arasında 1950'de diplomatik ilişkilerin kurulmasının zeminini hazırlamıştır³³⁵.

26 Kasım 1949'da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün onayı ile Birinci Daire Umum Müdürü Seyfullah Esin, “Orta Elçi” payesiyle “Maslahatgüzar”lığa Orhan Conker ise Başkâtipliğe tedviren memur edilmiştir³³⁶. Hemen ardından 2-9 Mart 1950'de Türkiye ile İsrail arasında ilk siyasal temsilciler (maslahatgüzarlar) göreve başladı³³⁷.

³³⁰ Altunışık, s. 182.

³³¹ İlber Ortaylı, **Cumhuriyetin İlk Yüzyılı**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 105-110.;

İlber Ortaylı, **İlber Ortaylı Seyahatnamesi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 179-180.; İlber Ortaylı, **Yakın Tarihin Gerçekleri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 7-10.; İlber Ortaylı, “Tanzimat ve Cumhuriyet”1, Taha Akyol **Kayıp Tarihimiz -I-**, Yakın Plan Yayınları, İstanbul, 2011, s. 15.

³³² Peyami Safa, **Türk İnkılabına Bakışlar**, AAM, Ankara, 2010, ss. 144-151.; Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi 4. Kitap**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1999, ss. 143-146.; Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi 5. Kitap**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 61.; Şerafettin Turan, **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005, ss. 43-45.

³³³ Oral Sander, “Türkiye'nin Dış Politikasında Sürekliliğin Nedenleri” (Der. Melek Fırat) **Türkiye'nin Dış Politikası**, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2006, ss. 105-109.

³³⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dosya: 08, Cilt: 21, B: 1, O: 1, 01. 11. 1949.

³³⁵ http://www.kizilbayrak.org/2009/sikb.09.01/sayfa_09.html , (03.02.2015)., “Le President İnönü réaffirme que les amitiés Turques sont à l'Ouest”, **Le Monde**, 03.11.1949.

³³⁶ *BCA*, 030-0-011-001-000, 210-37-2, 28.11.1949.

³³⁷ Dursunoğlu, ss. 31-32.

Aşağıda bu diplomasi trafiğinin hareketlenmesinin ardındaki sebeplere yer verilmiştir.

2.2.6.1. SSCB Tehditleri, ABD'nin Ortadoğu'ya Müdahil Olması ve NATO Etkisi

ABD'nin atom bombasına sahip olması sonucu SSCB yayılmacı ve istilacı tavrından savunma durumuna geçerek güvenlik ihtiyacına girerek dış politikasını etkilemiştir. Bu yüzden kendi uydu devletlerinin üzerindeki liderliğini de geliştirme yoluna gitmiştir³³⁸.

SSCB 19 Mart 1945'teki notasıyla 1925 "Türk-Sovyet Saldırmazlık Antlaşmasını" yinelemeyeceğini Türkiye'ye bildirmesiyle "güvenlik" ve "komünizm" tehlikesi ortaya çıkmıştır³³⁹. Bu yenileme talebi içerisinde tabii ki (Sovyetler lehine) Boğazlar rejiminde bir değişiklik talebinin geleceği beklenmiştir³⁴⁰. Kars ve Ardahan'ın talebi de buna dâhildi. Ardından karşılıklı notalar peşi sıra gelmiştir³⁴¹.

SSCB tehditleri ve diğer bazı sebepler sonucu "*güvenlik arayışına itilen*" Türkiye çareyi NATO'ya girmekte görmüştür³⁴². Kore savaşına asker gönderirse NATO'da yer alabilmeyi düşünen Türkiye bu yönde adımlar atmıştır³⁴³. Ancak BM kuvvetlerinin Kore'ye asker göndermesi oylamalarında Araplar destek vermeyip İsrail olumlu oy kullanınca Türkiye İsrail'e siyasi yakınlık duymaya başlamıştır.

30 Mayıs 1953'te SSCB, 1945 sonrası taleplerinden vazgeçtiğini Türkiye'ye bildirerek yumuşamanın sinyallerini vermiştir³⁴⁴. Bu arada Türkiye Güvenlik Konseyine seçilmiştir³⁴⁵.

ABD'nin Türkiye'ye bakışı; kapitalizm ve liberalizm ekseninde olmak kaydıyla SSCB'nin uydusu olmaktan İngiltere'nin desteğine ihtiyaç duyduğu

³³⁸ Erel Tellal, "SSCB'yle İlişkiler" **Türk Dış Politikası Cilt:1, 1945-1960, Batı Bloku Ekseninde Türkiye**, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 500.

³³⁹ Tellal, s. 501., "Sovyet Şartları Dostluk Muahedelerini Yenilemek İçin Bizden Karsla Ardahanı ve Bogazda İmtiyaz İstediler", **Cumhuriyet**, 27.06.1945.

³⁴⁰ Tellal, s. 502.

³⁴¹ Tellal, s. 504.

³⁴² "La Grand-Bretagne Se Résigne A L'entrée De La Grèce Et De La Turquie Dans Le Pacte Atlantique", **Le Monde**, 20.07.1951.

³⁴³ Ertan, M. Gökmen, **Soğuk Savaşta Sıcak Çatışma-Kore savaşı**, Hazırlayan: Samet Çelik, Kent Kitap, Ankara, 2008. s. 21., "Kore Savaşın 4500 Kişilik Bir Askeri Kuvvetle Katılıyoruz", **Son Posta**, 28.07.1950.

³⁴⁴ Tellal, s. 511.

³⁴⁵ "Türkiye Güvenlik Konseyine Seçildi", **Cumhuriyet**, 06.10.1953.

şeklinde özetlenebilir. Postdam Konferansı öncesi ABD Başkanı Truman'a Dışişleri Bakanlığı tarafından verilen bilgilendirme belgesi bu ibareleri taşımaktaydı³⁴⁶. Boğazlar üzerinde ABD ve SSCB rekabeti Türkiye'nin İngiltere ve ABD yanlısı tutumunu netleştirmesine yol açmıştır³⁴⁷.

ABD ve SSCB'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında kurduğu ittifak dönemine denk gelen Sovyet taleplerine karşı Türkiye başlangıçta tek başına direnmiştir³⁴⁸. Ancak "Truman Doktrini" ile bu işbirliği sona ermiştir³⁴⁹. Doktrin Türk siyasasında çok partili demokrasi örneğini pekiştirmeye çalışırken ABD karşıtı sol görüşe meydan vermemekteydi. Ardından Marshall Planı ile Türkiye'nin dışa bağımlılığı büyük oranda tamamlanmış oluyordu³⁵⁰.

Türk Genelkurmayı İkinci Dünya Savaşı sonunda gelişen siyasi olayların analizini edinilen tecrübeler ışığında değerlendirmiştir³⁵¹.

Bu değerlendirmelere göre:

Milletler arası sistem³⁵²,

30 Ekim 1943 tarihine Moskovada yayınlanan ortak bildiri ile Dünya üzerinde "üçlü" bir sistem oluştuğu belli olmuştur. Yalta'da bu durumun daha detaylı ele alınması gerekmiştir. Ancak savaş ve barış ortamının gereğinden doğan bir kutuplaşma kaçınılmaz olmuştur. Bu 1815'teki sistemin yeni bir "sürümü" gibiydi.

52 millet tarafından imzalanan BM teşkilatı eşitlik, adalet, hak prensipleri üzerine düşünülmüş olmasına karşın Güvenlik Konseyi içinde yer alan daimi 11 üyeden beş ülkenin (ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin) veto yetkisine sahip olması durumun ne kadar arızı olduğunu göstermektedir. Geri kalan 6 daimi üye ülke 2 yıllığına geçici olarak seçilir. Daimi Sekreterlik, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Vesayet Konseyi, Adalet Divanı BM organlarıdır.

BM organları savaş sonunda çözüm bekleyen konuları süratle sonuçlandırmak zorundadır. Kurtarılan ve yenilen devletlere ait düzen ile ilgili

³⁴⁶ Çağrı Erhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler" **Türk Dış Politikası Cilt:1, 1945-1960, Batı Bloku Ekseninde Türkiye**, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 522.

³⁴⁷ Erhan, "ABD ve...", ss. 523-527.

³⁴⁸ "Bir Sovyet Teklifi OrtaŞark İşleri İçin Konferans İsteniyor", **Ulus**, 04.12.1945.

³⁴⁹ Erhan, "ABD ve...", s. 528.

³⁵⁰ Erhan, "ABD ve...", ss. 541-542.

³⁵¹ *ATASE*, 9-030-1, 9545, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-1a, 20-01, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-2, 20-02, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-3, 20-03, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-4, 20-04, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-5, 20-05, 31.12.1951.

³⁵² *ATASE*, 9-030-6, 20-06, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-7, 20-07, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-8, 20-08, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-9, 20-09, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-10, 20-10, 31.12.1951.; *ATASE*, 9-030-11, 20-11, 31.12.1951.

düzenlemeler gerekli olmuştur. Avrupa'nın yeniden toparlanması ve düzenin kurulması gerekmektedir. Aceleyle kurulan Polonya ve Yugoslavya rejimlerinin yeniden ele alınarak barış ortamındaki yapıya uygun hale getirilmesi gereklidir. Alman rejimi ve militer yapısının bertaraf edilmesi gereklidir. Acilen ekonomik önlemler alınmalıdır. Avusturya'nın statüsünün dört devletin kontrolünden çıkarılırtılarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Savaş sonrası durum³⁵³;

Avrupa ve Uzakdoğu'da arazi sorunları çözüm beklemektedir. Almanya, İtalya, Finlandiya, Romanya, Macaristan, Bulgaristan, Bulgaristan, Japonya ve Siyam yenik devletler sayılmıştır. İsveç, İsviçre, İspanya, İrlanda ve Portekiz tarafsız ülkelerdir. Üç büyükler denilen ABD, SSCB, İngiltere galip devletlerdir. Yeni dünya düzeni üç büyüklerin siyasetine teslim edilmiştir.

Kutuplaşmaların başlaması³⁵⁴;

Potsdam kararları gereği Londra'da toplanan Güvenlik Konseyi beş daimi üyesi içinde SSCB Dışişleri Bakanı Molotov'un uzlaşsız tutumu kutuplaşmanın göstergesi olmuştur. ABD'nin nükleer gücü SSCB için sıkıntı yaratmıştır. Bu yaklaşım barış anlaşmalarının oluşturulması esnasında etkili olmuştur.

Savaş sonrası BM³⁵⁵;

Genel Kurul, o zaman mevcut 72 ülkeden 14'ü hariç bir çoğunluğa sahip olmuştur. Güvenlik Konseyi, ise ilk ciddi sınavını SSCB ile ilgili aleyhte şikâyette bulunan İran ile ilgili vermiştir. Savaş esnasında İran'ın Rusya'ya yardım etmesine karşın, SSCB halen Kuzey İran'ı işgal altında tutmaktaydı. Ancak sorunun çözüm şekli çok uzamış ve Güvenlik Konseyi bu sorunda yetersiz kalmıştır.

Paris Konferansları³⁵⁶;

Bu konferanslarda İtalya uydu devletlerin barış anlaşmaları konuları ele alınmıştır. Ayrıca tamirat konuları da gündemde olmuştur.

Barış anlaşmaları sonunda Avrupa'nın durumu³⁵⁷;

Barış anlaşmaları ile Avrupa'da yaşam yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bu normalleşme sürecinde siyasi ortamın temininde bazı değişikliklerle de

³⁵³ ATASE, 9-030-12, 20-12, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-13, 20-13, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-14, 20-14, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-15, 20-15, 31.12.1951.

³⁵⁴ ATASE, 9-030-16, 20-16, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-17, 20-17, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-18, 20-18, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-19, 20-19, 31.12.1951.

³⁵⁵ ATASE, 9-030-20, 20-20, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-21, 20-21, 31.12.1951.

³⁵⁶ ATASE, 9-030-22, 20-22, 31.12.1951.

³⁵⁷ ATASE, 9-030-23, 20-23, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-24, 20-24, 31.12.1951.

karşılaşıyordu. Bunlar arasında; İspanya’da Franco rejimi, Çekoslovakya ve Yugoslavya, Arnavutluk, Polonya, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan’a ise komünist rejimler yerleşmeye başlamıştır. Ayrıca göç ve vatansızlar ile ilgili konuların da çözüm beklediği görülmüştür.

Avrupa dışı olaylar³⁵⁸;

15 Temmuz 1947 Rio Konferansı sonucu ABD sınırlarını pekiştirmiş oldu. Arap Birliğinin oluşumu, Hind İmparatorluğu’nun sonunu gelmesi, 21 parça ülkeden oluşan Fransız Birliği’nin krize girmesi baş göstermiştir. Tunus, Fas ve Hindi-Çin’i denedi üç ortak devletin Fransa ile ayrı ayrı anlaşmalar imzalaması sonucu ülkeler yeni statülerine kavuşmuştur. Endonezya egemenliğini ele almıştır. Çin’de Mao Tse Tun iktidarı devralmış ve komünizm buraya yerleşmiştir.

Silahlı barış düzeni³⁵⁹;

Artık ABD dünya olaylarına kayıtsız kalmayacağını ve bunu sağlamak için İngiltere’nin yetersiz kalmasından dolayı fiilen sahaya indiğini bildirmiştir. Başkan Truman 12 Mart 1947’de Moskova Konferansı açılışında bu siyasetinin ana hatlarını açıklamıştır. Almanya’nın askersizleştirilmesi ve kontrolünün sağlanması çalışmaları başlamıştır. BM daimi çalışma yeri olarak New York seçilmiştir. Filistin’in taksim kararı bu dönemde SSCB ile ABD’nin uzlaşarak aldığı bir karardır.

Yeni düzenin şekli³⁶⁰;

ABD, Sovyetler ile işbirliğinin mümkün olmadığını görerek yeni siyasal tutumunu ilan etmiştir. Rus ilerlemesini durdurmak en öncelikli konu haline gelmiştir. Ardından Marshall yardımları ile Avrupa iktisadına bir can suyu verilerek komünizme set çekilmesi ön görülmüştür. Sovyetlerin bu yardım planını reddetmesiyle SSCB nüfuzundaki ülkeler bu yardımların kapsamına alınmamışlardır. Almanya üzerinde alınacak tedbirler konusu ABD ve SSCB’nin arasındaki görüş ayrılığını gittikçe derinleştirmiştir. Böylece “iki kutuplu düzen” ya da “soğuk savaş” adı da verilen bir duruma gelindi. Ardından Çekoslovakya’nın Sovyetler tarafından işgali ile Batı yeni tedbirler almak için yeni hazırlıklara başlamışlardır.

Doğu ve Batı şeklinde kutuplaşma³⁶¹;

³⁵⁸ ATASE, 9-030-25, 20-25, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-26, 20-26, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-27, 20-27, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-28, 20-28, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-29, 20-29, 31.12.1951.

³⁵⁹ ATASE, 9-030-30, 20-30, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-31, 20-31, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-32, 20-32, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-33, 20-33, 31.12.1951.

³⁶⁰ ATASE, 9-030-34, 20-34, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-35, 20-35, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-36, 20-36, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-37, 20-37, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-38, 20-38, 31.12.1951.

Doğu bloku, yönetimin Moskova'da olduğu işçi sınıfının egemenliğinde farklı bir şekle bürünmüştür. Sovyet yayılcılık ve emperyal yaklaşımı karşısında Batı bloku farklı yöntemlerle bu cephede yerini almıştır. Bunlar Avrupa'ya Yardım Programı, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı şeklinde örgütlerin oluşturulması gibi daha teknik konulardır. Yıkım halinde olan Avrupa'nın imarı ve mali durumu ile sanayi kaynaklarının sisteme dâhil edilmesi ve askeri emniyet başlıca sorunlar arasındadır. Bu arada Berlin'in ablukası anlaşmazlıkların somut göstergesi olarak ortaya çıkmıştır. Batı, konuyu görüşmeler yolu halletme yolunu seçmiş ve abluka konusu çözüme kavuşmuştur.

Çözüm bekleyen konular³⁶²;

Ancak o dönem de çözüm bekleyen konular ard arda beklemektedir. Bunlar: Kore sorunu, Hindi-Çini ve Tibet olayları, Keşmir-Peçunistan olayları, İran-İngiliz anlaşmazlığı, Ortadoğu olayları, Fas sorunu, Filistin sorunu, Triyante sorunu, Alman barışı ve seçimleri, İtalyan barışı, Silahsızlanma ve Nükleer sorunlardır.

Artık yeni düzende İngiltere'nin Ortadoğu'dan çekilmesi ile yerini ABD almıştır. ABD bölgede İsrail ile doğrudan temas kurmuştur. Bu mesaj Türkiye tarafından alınmış ve ardından İsrail'e olumlu bakmaya başlamıştır. Türkiye-İsrail ilişkileri'nin DP döneminde yoğunluk kazanmasının nedenini ABD'nin Ortadoğu'ya müdahil olmasıyla İsrail üzerinde cazibe ve meşruiyet yaratmasında aramalıyız. Hiç kuşkusuz Türkiye buna kayıtsız kalmamış ve bu eksenden uzak düşmemiştir³⁶³.

NATO üyesi olma düşüncesi Türkiye'nin güvenlik endişeleri yanı sıra Türk entelektüelleri tarafından Batılı olmanın bir gereği ve sonucu gibi de algılanmıştır. Böylelikle ekonomik ve askeri yardımların gelebileceği düşünülmüştür. Kamuoyu da zaten bunu fikren kanıksamıştır³⁶⁴. 25 Temmuz 1950'de Kore'ye asker gönderilmesinin ardında bu çabalar yatmaktadır. Başlangıçta 1 Ağustos 1950'de NATO'ya üyelik için yapılan başvuru reddedilmiştir. Dış gelişmeler sonucu 18 Şubat 1952'de Türkiye ve Yunanistan NATO'ya üye yapıldılar³⁶⁵.

³⁶¹ ATASE, 9-030-39, 20-39, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-40, 20-40, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-41, 20-41, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-42, 20-42, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-43, 20-43, 31.12.1951.

³⁶² ATASE, 9-030-44, 20-44, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-45, 20-45, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-46, 20-46, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-47, 20-47, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-48, 20-48, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-49, 20-49, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-50, 20-50, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-51, 20-51, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-52, 20-52, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-53, 20-53, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-54, 20-54, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-55, 20-55, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-56, 20-56, 31.12.1951.; ATASE, 9-030-57, 20-57, 31.12.1951.

³⁶³ Tavlâş, ss. 77-79.

³⁶⁴ Erhan, "ABD ve...", ss. 5543-544.

³⁶⁵ Erhan, "ABD ve...", s. 550.

1955 yılına kadar ABD ile Türkiye arasında imzalanan ikili antlaşmalar Türkiye içerisinde bir takım huzursuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu antlaşmalar gereği ABD personelinin Türkiye’de yargılanmasına imkân tanınmamaktadır³⁶⁶. Ayrıca gümrük ve vergilendirme muafiyetleri konusundaki serbesti vs. hususlar egemenlik haklarının ihlaline varan uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Örneğin Adana’da görevli ABD personeli Yarbay Allaen I. Morrison içkili halde özel aracıyla yaptığı trafik kazasında 1 kişinin ölümü ve 11 kişinin hastanelik olmasına sebep olmuşken ABD makamları bu personeli Türk yargısına teslim etmemiştir. ABD askeri mahkemesi bu şahsa disiplinsizlikten 1200 dolar para ceza vererek ülkesine geri gönderme kararı vermiştir. Bu olay kamuoyunda ikili antlaşmaların sorgulanmasına yol açmıştır.

Ayrıca NATO kapsamında Türk Ordusu’nun teşkilat, malzeme ve kadro yapısında köklü değişikliklere gidilerek örgütün yapısına uygun hale getirilmiştir. ABD’nin Ortadoğu’daki politikası caydırıcılık, psikolojik-özel harp yöntemleri ve çevreleme ittifak anlayışına dayanmaktaydı³⁶⁷.

2.2.6.2. İsrail Lobisinin Önemi

ABD başkenti’nde etkili olan Yahudi lobisinin desteğini almak adına o dönem güçlü bir algı oluşmaktaydı. Bu değerlendirme sonucu İsrail’in desteği sağlanması düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım İsrail ile diplomatik ilişkiyi savunanların ana teması olmuştur.

Aslında ABD’nin İsrail’in arkasında olması İsrail’in Ortadoğu’da meşruiyet kazanmasına yetmemektedir. Bu onay bölgede deneyimi olan “*kilit ülke Türkiye*” sayesinde olabilmektedir. Araplar ile olan ilişkilerine Türkiye yardımcı olabilirdi. Zaten Batı kampı istikametinde radikal kararlar alabilen Laik ve demokrat Türkiye, yeni ve önemli bir deneyim olarak ortaya çıkmıştır. Denilebilir ki İsrail bu gerçekliğin farkına varmıştır.

Bu düşüncelerden hareketle Türkiye–İsrail ilişkileri, Arap ülkelerinden gelen baskılar³⁶⁸, Türkiye’nin Pakt ve oluşumlarla güvenlik ihtiyacı, Batı eksenli ilişkiler

³⁶⁶ Ömer Kürkçüoğlu, **Türkiye’nin Arap Ortadoğu’suna Karşı Politikası**, Barış Platin, Ankara, 2010, s. 250.

³⁶⁷ Erhan, “ABD ve...”, ss. 562-563.

³⁶⁸ “La Ligue Arabe Est Mécontente De L'attitude D'ankara”, **Le Monde**, 29.08.1951.

ve İsrail'in Batı çıkarlarının bölgedeki tezahüründen oluşan reel-politik gerekliliğinin bir arada yürütüldüğü saçaklı bir görünüm arz etmektedir.

İki ülke arasında rejim bakımından laik ve demokratik parlamenter benzerlikler Batı tipi bir görüntü vermekteydi. Bu durum ikili temasları kolaylaştıran temel hususlar olarak kabul görmüştür.

Ayrıca Ankara'da bulunan diplomatik misyonları sayesinde İsrail istihbarat kolaylığına kavuşmuş oluyordu. Ortadoğu ülkelerinde faaliyet gösteren entelijansiya Ankara'da bilgi teatisinde bulunmaktaydılar³⁶⁹. Türk istihbaratı ile de temaslar o dönemde çok ilerletilmiş ve İsrail ABD'nin Türkiye'ye gönderdiği silahlar hakkında bilgi sahibi olma imkânına kavuşmuştu³⁷⁰. Askeri yakınlaşmalar bu dönemde yoğunluk kazanmıştır. 07-07 Temmuz tarihleri arasında İsrail donanması'na ait "River Class" sınıfı 3 harp gemisinin İstanbul limanına gelmesine 20 Mayıs 1954'te Cumhurbaşkanınca izin verilmiştir. Bu kararlar söz konusu gemilerin karasularımızda telsizle haberleşmesine izin verilmiştir³⁷¹. 1955 yılında İsrail Birmanya'ya 23 adet Spitfire tipi av uçağı satmıştır. Bu uçakların İran'a geçişi için Türk hava koridorunun kullanılmasına İsrail'e izin verilmiştir³⁷².

2.2.6.2.1. Ekonomik ve Teknik İlişkiler

İki ülke arasında diplomatik ilişki kurulmasıyla Türkiye ve İsrail temaslarında gelişmeler gözlenmiştir. 4 Temmuz 1950'de İmzalanan "*Ticaret ve Ödeme Anlaşması*" ile Türkiye ile İsrail arasında ilk elle tutulur bir ilişki başlatılmış oldu(Bkz. Ek-2 Belgeler-9)³⁷³. 18 Mart 1960 Tarihinde yine iki ülke arasında bir "*Ticaret Anlaşması*" imzalanmış³⁷⁴ ve bu anlaşma ek protokoller ile geliştirilmiştir³⁷⁵. Bu görüşmelerde Fatih Rüştu Zorlu görev yapmıştır³⁷⁶. 5 Şubat

³⁶⁹ Erhan, "Türkiye'nin İsrail İle...", s. 254.

³⁷⁰ Erhan, "Türkiye'nin İsrail İle...", s. 257.

³⁷¹ BCA, 030-0-018-001-002, 136-48-3, 20.05.1954.

³⁷² BCA, 030-0-018-001-002, 138-112-14, 04.02.1955.

³⁷³ BCA, 030-0-018-001-002, 123-64-8, 04.08.1950.; BCA, 030-0-018-001-002, 122-23-14, 10.03.1950.; BCA, 030-0-018-001-002, 123-64-8, 04.08.1950., "İsrail Ticaret Heyeti Geldi", **Milliyet**, 05.02.1955., "İsrail İle Bir Ticaret Anlaşması Yapıyoruz", **Milliyet**, 24.08.1950., "İsrail Bize Üç Milyon Dolarlık Kredi Açıyor", **Milliyet**, 25.12.1954.

³⁷⁴ "Türkiye-İsrail Ticaret Anlaşması İmzalandı", **Milliyet**, 05.07.1950., "Türk-İsrail Ticareti İsrail Bizden Bol Miktarda Gıda Maddesi Almak İstiyor", **Milliyet**, 24.08.1954.

³⁷⁵ BCA, 030-0-018-001-002, 159-16-17, 05.04.1961.; BCA, 030-0-018-001-002, 161-44-20, 21.08.1961.; BCA, 030-0-018-001-002, 163-64-5, 26.12.1961.; BCA, 030-0-018-001-002, 164-24-1, 09.06.1962.

³⁷⁶ BCA, 030-0-018-001-002, 122-23-14, 10.03.1950.

1951 tarihinde “*Hava Ulaştırma Anlaşması*” imzalanmıştır. Türkiye bu anlaşmaların yerinde incelenmesi için Devlet Hava Yolları Genel Müdürü Osman Nuri Baykal’ı görevlendirmiştir³⁷⁷. Ardından İsrail ABD, Fransa ve İngiltere’den sonra Ankara’da askeri ataşelik ihdas etmiştir³⁷⁸. İki ülkede de ABD telkini ile benzer sermaye ve enerji kanunları hayata geçirilmekteydi³⁷⁹. İngiltere mandasında ve İsrail’in ilanından sonra da Filistin ile ticaret faaliyeti zaten yürütülmekte ve iş adamları bu konuda hayli deneyimli sayılmaktaydılar³⁸⁰.

1950 yıllarında sosyalist üretim teknikleri olan kooperatifçilik ile kibbutz, kolhozlarda yeterli üretim yapamayan İsrail pamuk, buğday, meyve, eti ve balık gibi ürün ihtiyaçlarını Türkiye’den tedarik etmiştir. Türkiye ise İsrail’den, sanayi malları ithal ediyordu³⁸¹.

Türkiye bu faaliyetleri 14 Mayıs 1952’de Hayfa’da bir Fahri Konsolosluk oluşturarak yürütmüştür. Aslında Türkiye’nin Kudüste’de bir Başkonsolosluğu bulunmaktaydı³⁸². Türkiye bu Konsolosluğa Hayfa Osmanlı Bankası Müdürü Mandil Behar’ı atamıştır³⁸³. 04 Nisan 1953’te İsrail’e buğday satışı için yapılacak anlaşma için Ticaret ve Ticari Anlaşmalar Dairesi Umum Müdürü Turgut Menemencioğlu’nu görevlendirilmiştir³⁸⁴. Ayrıca İsrail tebalı Dr. Mühendis Levi Koifman Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü’de üç ay süre ile görevlendirilerek teknik destek alınmıştır³⁸⁵. İsrail uyruklu Boris Robinovitch “Danışman Mühendis” olarak Toprak Mahsulleri Ofisinde 80 lira yevmiye ile çalıştırılmıştır³⁸⁶. 1961 yılında Türkiye konjonktürel olarak İsrail’den ödünç buğday almıştır³⁸⁷.

Türk Hükümeti 20 Şubat 1954 yılında, Türk iş adamı Vehbi Koç’un Tel-Aviv’deki Assi Ltd. Şirketi kurucularından Bejerano biraderler ile (%40 75,000 Amerikan Dolarlık makine şeklinde) sermaye ortaklığına “Yabancı Sermayeyi

³⁷⁷ *BCA*, 030-0-018-001-002, 122-28-17, 16.03.1950.

³⁷⁸ Dursunoğlu, ss. 32-33.

³⁷⁹ Çağrı Erhan-Ömer Kürkçüoğlu, “Filistin Sorunu” **Türk Dış Politikası Cilt:1, 1945-1960, Batı Bloku Ekseninde Türkiye**, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 641-642.

³⁸⁰ *BCA*, 030-18, 122-23-14, 10.03.1950.

³⁸¹ Erhan-Kürkçüoğlu, “Filistin...”, s. 643.

³⁸² *BCA*, 030-0-018-001-002, 153-51-9, 05.09.1959.

³⁸³ *BCA*, 030-0-018-001-002, 129-39-5, 14.05.1952.

³⁸⁴ *BCA*, 030-0-018-001-002, 131-25-10, 04.04.1953.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 132-36-12, 13.05.1953.

³⁸⁵ *BCA*, 030-0-018-001-002, 133-79-1, 01.10.1953.

³⁸⁶ *BCA*, 030-0-018-001-002, 138-136-4, 30.03.1955.

³⁸⁷ *BCA*, 030-0-018-001-002, 161-43-15, 12.08.1961.; “İsrail’den ödünç buğday alıyoruz”. **Demokrat İzmir**, (13.08.1961).

Teşvik Komitesi”nin kararı ile onay vermiştir³⁸⁸. Yine “Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi”nin kararına Vehbi Koç’un Tel-Aviv’deki Palalum Ltd. Şirketi kurucularından H.Hillman ile (%40 90,000 Amerikan Dolarlık makine şeklinde) sermaye ortaklığına Hükümet onay vermiştir³⁸⁹.

İstanbul’da Hüsnü Bilgin, İsak Gabay, Mazhar Özyöney ve İsrail’de Tambaur Paints Limited Şirketi’nce yüksek evsafa sentetik olarak çeşitli boya, vernik ve reçine imal etmek üzere 6224 sayılı kanundan faydalandırılması “Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi”nce uygun görülmüştür. 39,000 TL tutarındaki aynı sermaye, patent hakkı, alameti farika ve know-hov karşılığında Tambaur Paints Limited Şirketi’neTürk ortaklarca %4 ödenecektir³⁹⁰.

21 Temmuz 1966 yılında İsrail Tel-Aviv şehrinde bulunan Taal Manufacture Of Plywood Kwuzath Mishmarot Limited Firması Türk ortakları ile birlikte “tamamı ihraç edilmek üzere ambalaj kutusu imali için lüzumlu tahta plaka ve tahta başlık çitası imal etmek maksadıyla” yurt içinde kuracakları 4,500,000 TL değerinde anonim şirket %60 oranında yabancı iştirak hissesine karşılık yatıracağı 261,113 Dolar değerinde aynı ve mühendislik hizmetleri olarak koyacağı 38,888 Dolarlık Türkiye dışı kaynak sağlayacağı 500,000 TL’lik kredi hususu “*Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi*”nce uygun görülmüştür³⁹¹.

Görülüyor ki İsrail, henüz kurulmasına rağmen bu gün basit gelen bazı teknolojik birikimini o yıllarda pazarlayabilmekteydi. Öte yandan Türkiye ise bu tür ara mallarına ihtiyaç duymaktaydı.

19 Kasım 1960 yılında Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü ile İsrail Devleti Posta Bakanlığı arasında “*Koli Özel Anlaşması*” imzalamıştır³⁹².

İlişkilerin artması üzerine 25 Kasım 1960 yılında Türkiye Tel-Aviv Büyükelçiliği için ihtiyaç duyulan araç miktarını arttırmıştır³⁹³. 1960 yılında Büyükelçilik için 38,000 TL tahsisat ayrılmıştır.

19 Aralık 1960 tarihinde aldığı bir karar ile Türkiye İsrail, Romanya, Mısır, ABD ile yaptığı mevcut “*Ticaret ve Tediye Anlaşmaları*”nı yeniden gözden geçirmek ihtiyacı duymuştur³⁹⁴.

³⁸⁸ BCA, 030-0-018-001-002, 135-25-15, 20.02.1954.

³⁸⁹ BCA, 030-0-018-001-002, 135-43-2, 30.04.1954.

³⁹⁰ BCA, 030-0-018-001-002, 154-69-7, 16.12.1959.

³⁹¹ BCA, 030-0-018-001-002, 197-50-16, 21.07.1966.

³⁹² BCA, 030-0-018-001-002, 157-28-3, 19.11.1960.

³⁹³ BCA, 030-0-018-001-002, 157-29-16, 25.11.1960.

11Ekim 1962 yılında, 06 Nisan tarihli “İsrail’in Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Andlaşması’na Katılma Protokolü” imzalamaya Hükümet adına GATT nezdindeki daimi temsilci Cahit Kayra yetkilendirilmiştir³⁹⁵.

Ticaret andlaşmaları süreleri 21 Ağustos 1963, 21 Şubat 1964, 01 Temmuz 1964, 22 Ocak 1965, 16 Nisan 1965, 08 Ekim 1965, 03 Şubat 1966, 25 Eylül 1967, 29 Şubat 1968, 14 Ağustos 1968, 23 Temmuz 1969 tarihlerinde yenilenmiştir³⁹⁶. Türkiye 14 Mart 1964 tarihinde Türkiye-İsrail arasında uygulanacak teknik işbirliği programı görüşmelerinde bulunmak üzere, Dışişleri İkinci İktisat Dairesi Genel Müdürü Nazif Cuhruk başkanlığında, İmar ve İskân Bakanlığı Toprak ve İskân Genel Müdürü Ferruh İlter, aynı Genel Müdürlükten Üçüncü Şube Müdürü Selahattin Güman ve Bölge Planlama Dairesi Fen Heyeti Müdürü Selahattin İlter ile Tarım Bakanlığı Tetkik ve İstişare Kurulu Müşaviri Kadri Akad’dan oluşan bir heyeti İsrail’e göndermiştir³⁹⁷.

21 Nisan-11Mayıs 1964 tarihleri arasında Köy İşleri Bakanı Lebid Yurdoğlu İsrail ve Hindistan’a davetli olarak gönderilmiştir³⁹⁸.

07 Temmuz 1964’de Türkiye-İsrail Planlama Teşkilatları istihdaf eden anlaşma kararı alınmıştır³⁹⁹.

17 Eylül 1964’de İsrail uyruklu Profesör R. Bachi’nin Devlet İstatistik Enstitüsü’nde çalıştırılması Hükümet tarafından kararlaştırılmıştır⁴⁰⁰.

18 Eylül 1964’de İsrail uyruklu Profesör Rahel Shalon 1 ay, Asistanı Dr. Soroker 3 ay, Alman uyruklu Dr. İng. Umlauf’un 10 gün süre ile İmar ve İskân Bakanlığı’nda çalıştırılmaları kararlaştırılmıştır⁴⁰¹.

14 Aralık 1964 yılında İsrail-Kıbrıs-Türkiye arasında kurulacak feribot seferleri için yurt dışından açık deniz yolcu-araba feribotu alınması planlanmıştır⁴⁰².

³⁹⁴ BCA, 030-0-018-001-002, 158-34-10, 19.12.1960.

³⁹⁵ BCA, 030-0-018-001-002, 166-47-3, 11.10.1962.

³⁹⁶ BCA, 030-0-018-001-002, 172-46-3, 21.08.1963.; BCA, 030-0-018-001-002, 176-9-16, 21.02.1964.; BCA, 030-0-018-001-002, 179-37-9, 01.07.1964.; BCA, 030-0-018-001-002, 183-5-13, 22.01.1965.; BCA, 030-0-018-001-002, 185-23-17, 16.04.1965.; BCA, 030-0-018-001-002, 189-61-19, 08.10.1965.; BCA, 030-0-018-001-002, 192-7-15, 03.02.1966.; BCA, 030-0-018-001-002, 211-71-14, 25.09.1967.; BCA, 030-0-018-001-002, 216-18-8, 29.02.1968.; BCA, 030-0-018-001-002, 224-64-11, 14.08.1968.; BCA, 030-0-018-001-002, 237-51-6, 23.07.1969.

³⁹⁷ BCA, 030-0-018-001-002, 176-15-6, 14.03.1964.

³⁹⁸ BCA, 030-0-018-001-002, 177-24-3, 18.04.1964.

³⁹⁹ BCA, 030-0-018-001-002, 179-37-9, 01.07.1964.

⁴⁰⁰ BCA, 030-0-018-001-002, 180-57-13, 17.09.1964.

⁴⁰¹ BCA, 030-0-018-001-002, 180-58-9, 18.09.1964.

⁴⁰² BCA, 030-0-018-001-002, 182-77-9, 14.12.1964.; BCA, 030-0-018-001-002, 183-3-1, 12.01.1965.

01 Haziran 1974'te Türkiye çeşitli sebeplerden dolayı 96 kişiyi vatandaşlıktan çıkarırken 1949 doğumlu, İsrail oğlu İsak Ojalvo hakkındaki bu hükmü kaldırmıştır⁴⁰³.

2.2.6.2.2. Kültür, Turizm ve Spor alanında İlişkiler

İki ülke arasında BM'de lobicilik, sportif, akademik, vb temaslar ihdas edilmiştir⁴⁰⁴. Fenerbahçe ve Hapoel futbol takımlarının maç yapması karşılaşması ve Hayfa civarında Karmel Dağı'nda bir Atatürk Ormanı adı verilen bir yer açılması, konut yapımı gibi gelişmeler bu dönemde yaşanmıştır⁴⁰⁵.

İsrail ile kredi sınırı ise 1,5 milyon Türk Lirasına yükseltilmiştir⁴⁰⁶. 1956 yılının Ekim ayı içerisinde, Beşiktaş Futbol Klubü'nün Kudüs'te planlı bir maçı Türk tarafının son anda maça çıkmaması ile sonuçlanmıştır⁴⁰⁷.

İsrail'de toplanacak olan 11 Mayıs 1962'de "*Resmi Turizm Teşekkülleri Milletlerarası Birliği*" toplantısına Türkiye Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü Nejat Sönmez'i görevlendirmiştir⁴⁰⁸. 29 Temmuz 1965 yılında ise Tel-Aviv ikinci sınıf Turizm ve Tanıtma Bürosu Müdürü Bülent Almakta olduğu aylıkla birinci sınıf Turizm ve Tanıtma Bürosu Müdürü veya Basın Ataşeliğine atanması ve Tel-Aviv birinci sınıf Turizm ve Tanıtma Bürosu Müdürlüğüne, merkezde Turizm ve Tanıtma Bürosu Müdürü veya Basın Ataşesi Muhittin Yılmaz'ın almakta olduğu aylıkla ikinci sınıf Turizm ve Tanıtma Bürosu Müdürlüğüne(Roma) atamaları yapılmıştır⁴⁰⁹.

23 Eylül 1962 yılında Gaziantep-Nizip Turlu köyündeki Şehzade Höyük'te İsrail'deki Fransız Arkeoloji Enstitüsü adına Prof. Dr. Jean Perrot başkanlığında arkeolojik kazı yapılmasına izin verilmiştir⁴¹⁰.

02 Şubat 1962'de Türkiye Tel-Aviv'de bir "*Haberler Bürosu*"⁴¹¹, 06 Şubat 1974 tarihinde ise Basın-Yayın ve Turizm Müşavirliği kurmayı kararlaştırmış ve kurumlar düzeyinde bölgeyle olan ilgisini yoğunlaştırmıştır⁴¹².

⁴⁰³ BCA, 030-0-018-001-002, 316-37-14, 01.06.1974.

⁴⁰⁴ "Yüzme Yarışlarında İsrail Önde", **Milliyet**, 15.08.1965., "İsrail'de Türkiye Gecesi", **Milliyet**, 28.05.1964., "Atletizmde İsrail'i 116-103 Yendik", **Milliyet**, 15.06.1964.

⁴⁰⁵ Erhan-Kürkçüoğlu, "Filistin...", ss. 643-644.

⁴⁰⁶ BCA, 030-0-018-001-002,133-87-10, 05.11.1953.; BCA, 030-0-018-001-002, 134-102-17, 25.12.1953.

⁴⁰⁷ BCA, 030-0-018-001-002, 145-107-7, 17.01.1957.

⁴⁰⁸ BCA, 030-0-018-001-002, 164-19-15, 11.05.1962.

⁴⁰⁹ BCA, 030-0-011-001-000, 313-22-16, 30.07.1965.

⁴¹⁰ BCA, 030-0-018-001-002, 166-45-4, 23.09.1962.

⁴¹¹ BCA, 030-0-018-001-002, 168-7-13, 02.02.1962.

2.3. Türkiye-İsrail Arasında İlk Krizler

2.3.1. Soğuk Dönem 1954 Bağdat Paktı- “Gözlem Misyonu”

1954 yılındaki Bağdat Paktı içerisinde Türkiye'nin aktif rolü önemli bir krizin ilk habercisi olarak ilişkilerde sıkıntı yaratmıştır.

Ortadoğu'da İngiltere'nin çıkarları ABD ile başlangıçta çakışmaktaydı⁴¹³. “Ortadoğu Komutanlığı Projesi” adıyla İngiltere inisiyatifinde şekillenen girişimler pratik bulmayınca ABD bölgeye ağırlığını koymak zorunda kalmıştır. Ancak yine de Bağdat Paktı'nın oluşumu ABD'nin inisiyatifi ile başlamıştır. SSCB'ye karşı manevra niteliğindedir. 2 Nisan 1954'te başlangıç olarak Türkiye ve “*dostluk ve işbirliği antlaşması*” yaparak bir inisiyatif aldılar.

Ardından Ekim 1954'te Irak Başbakanı Nuri Said Paşa Türkiye ile Irak'ın Ortadoğu'da bir savunma örgütü niyetinde olduklarını deklare etmiştir. 24 Şubat 1955'te Türkiye ve Irak arasında imzalanan karşılıklı işbirliği antlaşmasına 4 Nisan'da İngiltere katılmıştı. Bunun sebebi İngiltere bölgede eski pozisyonunun devam ettiğini göstermek istemesinde aramak gerekir. İngiltere ve ABD arasında bölgesel bir rekabet fark edilmektedir.

Kudüs Tahrir (Hürriyete kavuşturma) Partisi, ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in Filistin sorununa yönelik 26 Ağustos 1955'te verdiği bir beyanattan duydukları rahatsızlığı TBMM Başkanı'na yazı ile şikâyet etmiştir⁴¹⁴.

Bu yazıda ABD ve İngiltere'nin Müslümanlar üzerine komplo inşa ettiğinin fark edildiği kaleme alınmıştır. Bu bilgi paylaşımının İslamiyet aidiyet ve şuuru ile yapıldığı yazıda vurgulanmıştır. ABD ve İngiltere'nin Ortadoğu'da bölgesel rekabet içine girmelerinin yaptıkları açıklamalardan anlaşıldığı belirtilmektedir. Bu rekabet İsrail'in güvenliğini tehlikeye attığı gibi Ortadoğu'nun savunulması, Süveyş Kanalı sorunu ile İsrail'in sulama zorluğu gibi konuları çözümsüz kalmasına yol açmaktadır. Dulles'e göre Mülteciler sorunu, İsrail'in Araplar tarafından denize dökülmesi olasılığı ve sınır sorunları esas konular kabul edilmektedir. Bu üç konu garantiye alındıktan sonra Araplar ile bir barış söz konusudur. Kudüs ise Araplar ve Yahudiler

⁴¹² BCA, 030-0-018-001-002, 311-11-12, 06.03.1974.

⁴¹³ Fırat-Kürkçüoğlu, “Ortadoğu'yla...”, ss. 617-618.

⁴¹⁴ BCA, 030-0-001-000-000, 5-28-15, 15.09.1955.

arasında taksim edilebilir. İngilizler ise Kudüs'e uluslararası bir muhtariyet-statü teklif etmektedir. Buradan şu anlaşılmaktadır. ABD ve İngiltere'nin yani Batı'nın Ortadoğu'da İslam dünyasını dost kılığında sömürme gayretleri fark edilmiştir.

Yazıya göre İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı; Hindistan'ı ikiye bölerek İslam egemenliğinin burada kontrolü ele almasını engellemiş, Filistin'i İsrail ile taksim ederek, İran petrolünü ABD ve İngiltere çıkarlarına teslim etmek suretiyle, Sudan ve Mısırda da aynı yöntemleri kullanarak haksız düzenlemelerde bulunmuştur. Yazı çözüm olarak İslam dünyası içine sokulan dost kılıklı ajanların deşifre edilmesi ve İsrail'in yok oluncaya kadar cihada devam edilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.

23 Eylül'de Pakistan 3 Kasım'da da İran ile birlikte Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere arasında Bağdat Paktı kuruldu. ABD ise pakta gözlemci üye olarak katıldı. Tabii tepkiler hemen geldi. Bağdat Paktı, Türk-Arap ilişkilerini ve SSCB ile olan sıkıntıları bir kat daha artırmıştır. Bu oluşum Arap ülkeleri ile SSCB'nin yakınlaşmasına yol açmıştır⁴¹⁵.

Türkiye-İsrail ilişkileri Bağdat Paktı yüzünden ilk testini yaşamıştır. Türkiye Cumhurbaşkanı ve Başbakanı'nın İsrail aleyhine sert demeçleri İsrail'in Filistin konusunda tutum değişikliği olup olmadığı yönünde endişelenmesine yol açmıştır. İsrail, Bağdat Paktı oluşumunu kendisine yönelik ve hedef haline geldiğini yüksek sesle ifade etmeye başlamıştır. Pakt içinde öncü rol üstlenmek isteyen Türkiye karşısına çıkan İsrail'i by-pas etmekte gecikmedi ve 1955 Temmuzunda ilişkileri en alt düzeye indirdi.

1954 yılında Hayfa'da basılan "Mektub-u Ahmed ve El -Huda v'el tebsiret-ü limenyera adlı kitapların Türkiye'ye sokulup dağıtılmasını yasaklamıştır⁴¹⁶.

1950'li yıllarda gelişmeler istikametinde elçilerin görev süresi kısalmıştır⁴¹⁷.

1956 yılında İsrail Dışişleri'nin yakınoğu ve BM siyasi işleri müşaviri Gideon Rafael İsrail Elçiliği'ne tayin edilerek "agreman" talebinde bulunmuştur.

Böylece İsrail'in Ankara büyükelçiliği bir "gözlem misyonu" şekline dönüştü⁴¹⁸. Arap ülkelerine verilen bu mesaj İsrail'in ekonomik olarak ithalatı

⁴¹⁵ Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının..., ss. 161-163.

⁴¹⁶ BCA, 030-0-018-001-002, 136-60-4, 01.07.1954.

⁴¹⁷ BCA, 030-0-001-000-000, 127-818-9, 07.07.1956.

⁴¹⁸ Geçmişten Geleceğe..., s. 8., "Les Cendres De Rıza Pehlevi Ont Été Ramenées A Tahrán", **Le Monde**, 09.05.1950.

düşürmesi ile sonuçlandı. Ayrıca verilen bir kredinin geri istenmesi de dillendirilmeye başlanmıştır⁴¹⁹.

17 Nisan 1956'da Şeyh İsmail Barzani, Dönemin Başbakanı Adnan Menderes'e "Filistin davasına sahip çıkılması ve Siyonizm'in bölgeden çıkarılmasını" isteyen bir mektubu göndermiştir. Bu mektup, bölge halkının Türkiye'yi Ortadoğu'da *doğal müttefik* olarak gördüğünün delili olarak sayılmalıdır⁴²⁰. Ayrıca bazı Batılı aydınlar da bölgedeki gelişmeler ile ilgili endişelerini Türk Hükümeti'ne iletmışlerdir⁴²¹. Heins Weber Türk Başbakanı'na gönderdiği mektubunda; Batı basınının 1956 yılında Mısır ve İngiltere'de gelişen olaylar karşısında tarafsız olmadığını, saldırganların tecavüzlerinin yaşam mücadelesi hakkı olarak sergilendiğini bunun kabul edilemez olduğunu ifade etmektedir.

2.3.2. 26 Kasım 1956 (Süveyş Kanal Savaşı)- "Maslahatgüzarlık" Seviyesi

1956 Süveyş Bunalımı, Türk-İsrail ilişkilerinde yine bir kırılma yaratmıştır. Kriz sırasında Türkiye bir yandan İsrail'i kınamıştır. Biraz da ifrata kaçarak Bağdat Pakti'nin bir toplantısında İsrail'i Ortadoğu'da en büyük tehdit ilan etmiştir.

1956 Süveyş krizi sebebiyle Türkiye 23 Kasım 1956 tarihinde Büyükelçisi Şevkati İstinyeli'yi geri çekerek, İsrail ile diplomatik ilişkileri "maslahatgüzar" seviyesine indirdi. Bu durum İngiltere'yi rahatsız etmiştir. İngiltere 1888 İstanbul Sözleşmesinin taraflarındandır⁴²². NATO üyesidir. Kriz Türkiye'yi yakından ilgilendirmiştir. Ancak, Türkiye Tel Aviv'deki Büyükelçisini çekme kararını açıklarken, İsrail'in Mısır'a yaptığı saldırıdan hiç bahsedilmemiştir. Bu da Arap Ülkeleri'ni memnun etmemiştir.

Çünkü o dönem Bağdat Pakti Türkiye için güvenlik gerekliliğinin yanı sıra bir tür eski küresel konumu test ettiği saha olarak birincil önem taşımaktaydı. Bu yüzden Arap irredantizmi ve İsrail arasında dış politikada gel-git yaşanmıştır. Öte yandan İsrail'i tamamen de gözden çıkarmadan ikincil aktörlerle temaslar sürdürülüp

⁴¹⁹ Erhan, "Türkiye'nin İsrail İle...", s. 255.

⁴²⁰ BCA, 030-0-001-000-000, 6-30-9, 17.04.1956.; BCA, 030-0-001-000-000, 6-30-15, 11.10.1956.

⁴²¹ BCA, 030-0-001-000-000, 6-31-22, 03.11.1956.

⁴²² Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi..., s. 492.

Türkiye'nin dostluğu iletilmiştir⁴²³. Böylece İsrail Türkiye ile bazen “gizli flört” yollarının hep açık tutulmasına razı olmuştur.

Hatta: “İsrail Başbakanı Ben Gurion Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerindeki gizliliğe atfen Türkiye'nin İsrail'e metresi gibi davrandığını, dolayısıyla ortada bir “metres sendromu” olduğunu söyleyerek durumu özetlemiştir⁴²⁴.

Mısır'ın Baraj yapımı için ABD ve Dünya Bankası, kredi talebini onaylamaması üzerine Nasır arayışlarını Batı eksenli politikaların ötesine taşımıştır⁴²⁵. Hatta Arap Birliği'ni kuvvetlendirmek ve lider olmak üzere temaslara başlamıştır. Nasır Batı ile sadece ekonomik olarak ilişkisini sürdürmek niyetindedir. Ortak savunma işbirliklerine gitmemektedir. Dolayısıyla Bağdat Paktı'na olumsuz tavırlar sergilemiştir. Sovyet Rusya'dan aldığı destekle Nasır 26 Temmuzda “Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini” açıklamıştır⁴²⁶. Süveyş Kanalı'nın İngiltere ve Fransa'nın kontrolundan çıkması üzerine, Batı petrol yolu kesilmiştir. Nasır iki kutuplu düzende güç dengesi mekanizmalarını kullanmak istemiştir⁴²⁷.

Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesine karşı çıkan ABD, İngiltere ve Fransa temsilcileri 16-23 Ağustos 1956 tarihinde 22 devletin katılımıyla Türkiye, ABD Dışişleri Bakanı J. Foster Dulles'in, “Kanalın tarafsız ve uluslararası bir duruma getirilmesini” öngören tezini desteklemiştir. Ancak Türkiye, Pakistan ve Habeşistan'ın bu plânın, Mısır'ın bağımsızlığı'na aykırı olmaması yönünde karar aldırca bile Süveyş bunalımına çözüm bulunamayacaktı. 19-21 Eylül tarihleri arasında toplanan İkinci Londra Konferansı'nda ise, yine bir çözüm yolu bulunamamıştır⁴²⁸.

Bu yüzden önce 29 Ekimde İsrail⁴²⁹, daha sonra da İngiltere ve Fransa 5 Kasımda Mısır'ın Port Said Limanı'na asker çıkardılar⁴³⁰. Fransızlar, Mısır Hava Alanını bombalamaya başladılar. Bu savaşta İsrail, ABD'nin tüm askeri desteğini örtülü olarak kullanmıştır⁴³¹. SSCB ve ABD'nin müdahalesi sonucu, taraflar BM'lerin ateşkes kararına uymuştur. İsrail, Tiran Boğazı'nın açılması Akabe

⁴²³ Altunışık, s. 183.

⁴²⁴ Amikam Nachmani, “The Remarkable Turkish-Israeli tie”, **Middle East Quarterly**, Cilt. 5, No. 2, Haziran 1998, Philadelphia, 1998, s. 21.

⁴²⁵ “Le barrage d'Asouan sera quand même construit assure-t-on au Caire Mais cette " Pyramide " Pourra-T-Elle Être Bâtie Sans L'aide Anglo-Américaine?”, **Le Monde**, 23.07.1956.

⁴²⁶ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi..., s. 499.

⁴²⁷ Sönmezoğlu, Uluslararası Politika..., ss. 573-574.

⁴²⁸ Geçmişten Geleceğe..., ss. 33-36.

⁴²⁹ T.C.Başbakanlık Mit Müsteşarlığı İstihbarat Başkanlığı, **Süveyş Kanalı Etüdü**, Ankara, 1972, ss. 3-7., “İsrail Birleşmiş Milletler Askerlerini Kabul Etmiyor”, **Milliyet**, 10.12.1956.

⁴³⁰ Muzaffer Erendil, **Çağdaş Ortadoğu Olayları**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992, ss. 75-77.

⁴³¹ Harp Akademileri Komutanlığı, *Petro-Strateji*, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1996, s. 55.

Körfezi'ne demilerinin girebilmesi şartıyla kuvvetlerini 1949 öncesi antlaşma sınırlarına çekmeyi kabul etmiştir. 1957 yılı başlarında ise geri çekilmesini tamamlanmıştır. Arap-İsrail çatışmaları 50'li yıllarda Türkiye-İsrail politikalarını şekillendirmiştir⁴³².

Bu savaş esnasında Türkiye de etkin bir diplomasi yürütmüştür. İngiltere ve Fransa'nın bu tavırları Bağdat Paketi içinde de sıkıntı yaratmıştır. Böylece Türkiye İsrail'deki büyükelçisini geri çekmiştir.

Bu konu ile ilgili İngiltere'de yayınlanan "The Jewish Chronicle" adlı gazetesinin 7 Aralık 1956 tarihli nüshasında; elçinin geri çekilmesinin Irak'ın Türkiye üzerinde tazyik uygulamasından kaynaklandığına yer verilmiştir. Ayrıca gazete Hürriyet Partisi liderlerinden ve dış politika uzmanı Feridun Ergin Türk temsilciliğinin geri çağırılmasının "bir hata" olarak değerlendirildiğini yazmıştır. Ergin Filistin meselesinde Türkiye'nin tarafsız kalması gerektiğini söylemiştir. Cumhuriyet Partisi ise Cemil Sait Barlas tarafından yaptığı açıklama ile: "Bize hiçbir faidesi olmayacak olan Arap taraftarı ve Müslümanlık taraftarı bir politikayı destekleyemeyiz" demiştir. Şükrü Kaya ise Hürriyet gazetesinde: "Türk-İsrail menfaatlerinin kat'ı umulan menfaatlerden ziyade Ortadoğu sulhüne ve Arapların kendi menfaatlerine yarayacaktır" demiştir. Gazetede: "elde edinilen kanaatlere göre Türk-İsrail ilişkileri soğuk bir safhaya girmiş ise de ilişkilerin kat'ı asla söz konusu değildir"⁴³³. Yorumu yapılmıştır.

1950 yılında "Elçilik" olarak açılan temsilciliğimiz, Süveyş Kanalı savaşı sonrasında 26 Kasım 1956 tarihinde "Maslahatgüzarlık" seviyesine indirilmiştir. Türkiye'nin İsrail büyükelçisi Şevkati İstinyeli 23 Kasım 1956'da, İsrail'in Türkiye büyükelçisi Maurice Fisher 22 Aralık 1956'da geri çağırılmışlardır⁴³⁴. Fisher Ankara'da "karşılıklık" esasına göre İsrail'e hemen dönmesi gerekirken görevine devam etmiştir. Ancak Türkiye baskı yapınca Ankara'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu tedbirin TBMM ve Türk basınında yankı yaptığı haberi Londra'daki "The Jewish Chronicle"de yer almıştır⁴³⁵.

⁴³² Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının..., s. 162.

⁴³³ BCA, 030-0-001-000-000, 133-862-3, 22.01.1957.

⁴³⁴ Tavlaş, s. 77.

⁴³⁵ BCA, 030-0-001-000-000, 133-862-3, 22.01.1957.

Türkiye bu dönemde Arapları, Batıyı ve İsrail'i aynı anda karşısına almıştır. Fakat Araplardan gelen tepki daha yüksektir⁴³⁶. Bağımsız hareket ederek herkesle iyi geçinmek Ortadoğu'da mümkün olamamaktadır⁴³⁷. Yine de bu gelişmelere rağmen Türkiye ile İsrail arasındaki temaslar örtülü olarak devam etmiştir. Ancak bu dönemde Türkiye'nin siyaseti ABD'nin bölge hâkimiyeti projeleri ile denk düşmüştür⁴³⁸.

İsrail bu dönemde siyasi temasların en üst düzeye çıkmasından, Türkiye ise ticaretin devamından yanaydı. Ekonomik önlemler ile ABD ve İngiltere baskısı bile Menderes hükümetince İsrail ile ilişkilerin eski durumuna dönülmesi için yeterli görülmemiştir.

2.3.3. Türkiye'nin Yeniden Güvenlik Arayışına Sebep Olan Gelişmeler

NATO'daki konumunu Bağdat Paktı ile pekiştirmek isteyen Türkiye çevresindeki olumsuz gelişmeler sonucu İsrail ile restleşmesini uzun zaman sürdürememiştir. Irak'ta darbe, Bağdat Paktı'nın çözülmesi, Mısır ve Suriye'nin birleşmeleri Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. Mısır'ın bölgedeki mevcut ağırlığının Türkiye-Mısır siyasi ilişkilerine yansımaları doğal görülmelidir. Kral Fuad'ın cenaze törenine Türkiye'nin elçilik düzeyinde katılımı buna örnek verilebilir⁴³⁹. Bu dış gelişmeler Türkiye'yi İsrail ile yeniden (diplomasi dışı da olsa) işbirliğine zorlamıştır. Aşağıda bu sürece sebep olan gelişmeler ele alınmıştır.

Bölgedeki gelişmeler Türkiye ve Suriye arasında çeşitli sorunların gündeme gelmesine yol açmıştır. 1950'li yıllarda Suriye ve Türkiye arasında yaşanan gerginlikler Suriye basınında önemle yer almıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Sayın Celal Bayar'a Suriye basınında Türkiye ile ilgili çeşitli konularda yer alan haberler bilgilendirmek amacıyla ilgili kurumlar tarafından arz edilmiştir.

Bu belgelerde⁴⁴⁰;

⁴³⁶ “Arap basının da Türkiye “Batıdan daha batıcı”, “Kraldan daha kralcı” olmakla suçlanmıştır”. Bakınız: Türel Yılmaz, “İsrail-Filistin Meselesi”, **Orsam Yaz Okulu**, Temmuz, 2012, Ankara, 2012, s. 33.

⁴³⁷ Sander, Türkiye'nin Dış Politikasında Sürekliliğin..., s. 114.

⁴³⁸ Altunışık, ss. 182-183.

⁴³⁹ BCA, 030-0-010-000-000, 266-795-23, 21.07.1939.

⁴⁴⁰ CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-38, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.; CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-39, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.; CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-40, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.; CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-41, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.; CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-42, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.; CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-43, Celal Bayar

Suriye Lazkiye’de yayımlanan “El-İstiklal” gazetesi (müstakil ve Türkiye aleyhtarı) bazı yazılarda; Türkiye sınırında okuyan ilkokul öğrencilerinin öğrenimlerini Lazkiye’deki okullarda sürdürmesi kolaylığının sağlanması istenmiştir. Böylelikle Türkiye’ye göçün önlenmesi konusuna dikkat çekilmiştir. Sınırı geçip Türkiye’ye göç edenlere af çıkarılması ve ormanlarda muhalefet edenlere maddi yardım yapılarak bu ve ilerideki göçlerin önlenebileceği ileri sürülmüştür. Şam’da yayımlanan “El-Şaab” (Şaap Partisi yayın organı) gazetesinde ise;

Türkiye Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü’nün Mısır’ı ziyareti dolayısıyla yaptığı bir açıklamaya yer verilerek, Türkiye ve Mısır arasındaki bir ittifakın İsrail’in hesabına yapılmayacağını bildirmektedir. Türkiye’nin İsrail’in emniyetinin masun kalmasına verdiği önem bu yazılarda ele alınmıştır. Devamla, Arap devletlerinin silahlanmasının İsrail’i tedirgin etmemesi için Türkiye’nin bu tür açıklamalarda bulunduğu yorumu yapılmıştır.

“El-Cumhur” (tarafı belli olmaya gazetesinde ise;

Suriye radyosunun bütçesinin görüşüldüğü bir parlamento toplantısında, Ahmet Cafer adlı bir milletvekilinin Kürtçe yayın yapılması yönündeki teklifine Vezirlerden Ali Buzo’nun şiddetle karşı çıktığına yönelik bir yazı yer almıştır.

“El-Inşa (sağcı ve Türkiye’ye yakın görüşlere sahip) gazetesinde yer alan yazılarda;

Arapları ve Türkiye ile İran’ı içine alacak bir anlaşma ile ilgili olarak Türk elçisinin Irak Başbakanı Nuri Said ile yaptığı görüşme de konunun ele alındığından bahsedilmektedir. Yazıda Türkiye’nin Irak, İran ve Afganistan’ın Sadabad muahadesi yerine geçecek yeni bir muahede kurulması konuları işlenmiştir. Buna göre Türkiye Ürdün’ü de buraya dâhil etmek için girişimlerde bulunacağından bahsetmiştir. Yazıya göre Türkiye ve İran bölgede etkinliği olan önemli iki aktör olarak yer almaktadır.

“El-Âlem (müstakil ve ılımlı günlük Şam gazetesi)’de yer alan bazı yazılarda;

Millet Meclisi Reisi Kudsi ve Müdafaa Veziri Bermada’nın Türkiye Maslahatgüzarını ziyaretleri sonrası yaptığı açıklamalara yer verilmiştir. Bu görüşmelerde Kamışlı üzerinde Türk uçaklarının dolaşması konularının ele alındığından bahsedilmektedir.

Arşivi, 24.01.1955.; CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-44, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.; CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-45, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.

Suriye basınının o döneme ait haberlerinden Türkiye'nin bölgedeki mevcudiyeti ve ağırlığının yarattığı etkiler kolayca anlaşılmaktadır.

Bölgedeki gelişmelerin sebepleri arasında SSCB'nin bölgede varlık göstermek istemesinde aramak gerekmektedir. Süveyş bunalımı sonrası Suriye'de mühimmat stokladığı öne sürülen SSCB'in varlığı bölgede tedirginlik yaratmıştır⁴⁴¹. Özellikle Türkiye bundan en çok rahatsız olan ülkelerin başında gelmiştir. Tepki olarak Menderes yönetimi Suriye sınırına askeri yığınaklanma yapmıştır. SSCB ise buna tepki göstermiştir. ABD devreye girince gelişmeler uluslararası boyut kazanmıştır. BM'deki görüşmeler ikili düzeye taşınınca sorun biraz ileriye atılmıştır. Ardından 1 Şubat 1958'de Mısır ve Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti adıyla birleşmesi gerçekleşmiştir. Ürdün ve Lübnan yönetimleri Nasırcı ideolojiden epey etkilenmiştir. Bu politikalar uzun ömürlü olmamasına rağmen Nasır'ın Arap milliyetçiliğini körüklemesi ve SSCB ittifakını Ortadoğu'ya taşımasıyla sonuçlanmıştır. Böylece Arap milliyetçiliği SSCB'yi Ortadoğu'ya müttefik olarak sokmuştur. Suriye bu ülkelerin başında gelmektedir⁴⁴². Türkiye bu durumdan en çok etkilenen ülkelerin başında olmuştur⁴⁴³. Türkiye'nin bu krizi, biraz da iç ve dış kamuoyuna dönük popülizm maksatlı tırmandırdığını ileri süren görüşlere de rastlanmaktadır⁴⁴⁴. 8 Ocak 1958'de Eliau Sasson Türkiye-İsrail ilişkilerinin "gizli" yürütülmesi gerektiği yönünde Başbakan Adnan Menderes'i telkin edici 5 sahifelik mektup göndermiştir⁴⁴⁵. Sasson Menderes ile her fırsatta temas etme gayretini sürdürmeye özen göstermiştir⁴⁴⁶. Sasson Türkiye-İsrail ilişkilerinin mimarlarından sayılmalıdır. 1949 yılında Elyas Sasson Ankara'da "Orta Elçilik" için agreman istenen bir İsrail diplomatıdır. Kendisi yirmi seneye yakın bir süre Arap işleri kısmı şefi olarak hizmette bulunmuş, aynı sıfatla Lake Succes'te toplanan BM Umumi Heyeti toplantısına yardımcı başkan olarak katılmıştır. Lozan'da "Uzlaştırma Komisyonu" çalışmalarına İsrail heyeti yardımcı başkanı olarak katılmıştır⁴⁴⁷.

Bu dönemde SSCB'nin nüfuzu Kanal Savaşı sonrası Ortadoğu'da sağlamlaşmıştır. ABD'nin de bizzat içinde yer almadığı oluşumlar Ortadoğu'da uzun

⁴⁴¹ "Moscou accuse à nouveau les États-Unis de pousser la Turquie à attaquer la Syrie et demande l'intervention de L'O.N.U.", **Le Monde**, 21.10.1957.

⁴⁴² Armaoğlu, *Yirminci Yüzyıl Siyasi...*, s. 528.

⁴⁴³ "Manœuvres militaires Soviétiques aux frontières Turque et Iranienne", **Le Monde**, 18.07.1958.

⁴⁴⁴ Fırat-Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla...", ss. 629-632.

⁴⁴⁵ *BCA*, 030-0-001-000-000, 126-814-2, 08.01.1958.

⁴⁴⁶ *BCA*, 030-0-001-000-000, 126-814-7.

⁴⁴⁷ *BCA*, 030-0-010-000-000, 131-942-5, 14.11.1949.

ömürlü olamamaktadır⁴⁴⁸. Biraz da bu saikle Türkiye 1945 sonrası güvenlik arayışıyla NATO dışındaki oluşumlara önem vermiştir. Bu düşünceyle kurulan ancak zayıf temeller üzerine bina edilen Balkan Pakti⁴⁴⁹ 14 Temmuz 1958’de, General Kasım’ın Irak’ta darbe yapması sonucu dağılmıştır⁴⁵⁰. Kasım ülkesinin yönünü SSCB’ye çevirmiştir⁴⁵¹. Böylelikle SSCB tehlikesi bölgede daha belirgin bir hal almıştır. Türkiye bu güvenlik açığını 5 Mart 1959’da *Türk-Amerikan Güvenlik İşbirliği Anlaşması* ile ikame etmek yoluna gitmiştir. Ama zaten NATO üyesi olan Türkiye’nin bu ikili anlaşmaya neden ihtiyaç duyduğu muhalefet tarafından tepki ile karşılanmıştır.

Hristiyan lider Camille Chamoun Cumhurbaşkanlığını devam ettirmek için anayasa değişikliği yapmak istemiştir. Ancak Nasır yanlısı muhalefet buna karşı çıkarak 15 Temmuz darbesini yapmıştır. 15 Temmuz’da ABD Beyrut’a asker çıkararak tepkisini gösterince Eisenhower Doktrini pratik bulmuş oldu⁴⁵². Türkiye bu esnada İncirlik üssünün kullanımına izin vermiştir. Irak darbesinin sonuçlarının Ürdün’e sıçramasından çekinen Ürdün Kralı Hüseyin’in ABD’den yardım istemesi üzerine birliklerin bir kısmı Ürdün’e kaydırıldı. Birleşik Arap Cumhuriyeti bu olaylara tepki verince Ürdün de bu ülke ile diplomatik temasını sonlandırdı. Türkiye bu olaylarda Batı yanlısı tutumunu sürdürmüştür⁴⁵³.

2.4. Türkiye-İsrail Arasında Örtülü Diplomasi Çözümleri

2.4.1. 28 Ağustos 1958-“Çevresel Pakt” (Türkiye ile İsrail Arasındaki Bilinen İlk Gizli İttifak)

Bu dönemde Sovyet nüfuzunun Ortadoğu’da etkinleşmesi ile birlikte Türkiye’nin Arap Ortadoğusu’ndan koptuğu görülmüştür⁴⁵⁴. ABD bu dönemde Türkiye’nin yakında yeni bir pakt oluşumu içerisine gireceğini açıklamıştır⁴⁵⁵.

⁴⁴⁸ Erhan, “ABD ve...”, s. 568.

⁴⁴⁹ “La Turquie paraît fonder de grands espoirs sur la reunion du conseil du pacte de Bagdad”, **Le Monde**, 27.01.1958.

⁴⁵⁰ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi..., s. 528.

⁴⁵¹ Rıfat Ucarol, **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1987, ss. 589-595.

⁴⁵² Fırat-Kürkçüoğlu, “Ortadoğu’yla...”, ss. 633-634.

⁴⁵³ Fırat-Kürkçüoğlu, “Ortadoğu’yla...”, ss. 634-635.

⁴⁵⁴ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi..., s. 514.

⁴⁵⁵ “Un nouveau pacte turco-américain serait conclu prochainement”, **Le Monde**, 17.12.1958.

Yine bu dönemde Türkiye ile İsrail işbirliğinin zirveye ulaştığı yıllar olarak adlandırılır⁴⁵⁶. Aslında İran da bölge jandarması olarak bu işbirliğinin içinde üçüncü aktör olarak yer almıştır. SSCB ve Arap milliyetçiliği, bu üç aktörün ortak mücadele sahasında adı konmamış bir zorunlu ittifaka yol açmıştır. İstihbarat birimleri bu dönemde çok etkin rol almışlardır⁴⁵⁷.

Bilindiği üzere Çevresel Pakt İsrail Başbakanı David Ben Gurion'un girişimiyle ve doğrudan çabasıyla gerçekleştirilmiştir⁴⁵⁸. Bu dönemde Mısır yönetimini elinde tutan Nasır ile birlikte jeopolitik tercihlerini SSCB eksenine doğru yönlendirdiğini görmekteyiz⁴⁵⁹. Türkiye'de 1957'deki sıkıntılar, ayrıca Mısır ve Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında 1958 Şubat'ında birleşmesi, Irak'ın darbe sonucu Bağdat Paketi'nden ayrılması NATO'da olsa bile Türkiye'nin kendini yalnız hissetmesine yol açmıştır⁴⁶⁰.

İsrail bu yeni jeopolitik sıkıştırmadan sıyrılmak için, ABD'nin bilgisi dâhilinde Arap topluluğun tamamen dışında (Etiyopya ve İran'ın da dâhil olduğu) "çevreleme politikası oluşturmak istedi. Arap milliyetçiliği ve komünizme karşı ortak bir cephe oluşturulması ve Türkiye'nin de buna dâhil olması fikri ABD tarafından istenmiştir⁴⁶¹. 28 Ağustos 1958'de İsrail Başbakanı Ben Gurion ve Dışişleri Bakanı Golda Meir⁴⁶² Ankara'ya gizlice gelmiştir. Türkiye bu gizli ziyaret sonucu Çevresel Pakt'a katılmıştır⁴⁶³. *Bu antlaşma ile İstihbarat paylaşımı, askeri eğitim ve tatbikat, silah sanayi konularında işbirliği yürütülmüştür. Dönemin İsrail Genelkurmay Başkanı Yitzhak Rabin, Türkiye ile ilişkilere "özel ilişkiler" adını vermiştir*⁴⁶⁴.

"Çevresel Pakt" ile ilgili Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Genkur. MİT'e bilgi talebi başvuru yazılarımıza karşılık bir belge gönderilmemiştir. İsrail-Ankara Büyükelçiliği'nden ise olumlu/olumsuz bir yanıt elde edilememiştir (Bkz. Ek-2, Belgeler-4,5,6,7).

⁴⁵⁶ Umut Uzer, "Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalım", **Ortadoğu Etütleri**, Cilt 2, Sayı 2, Ocak 2011, Ankara, 201, s. 143.

⁴⁵⁷ Atay, 32.

⁴⁵⁸ Erdemir, İsrail Devleti'nin İlanından..., s. 175.

⁴⁵⁹ Erhan Başyurt, "Türk-İsrail "gizli ittifakı" 1958'de kurulmuş", **Aksiyon**, Feza Yayıncılık, 552. Sayı, İstanbul, 2005, s. 34.

⁴⁶⁰ Tavlaş, ss. 77-78.

⁴⁶¹ Erhan-Kürkçüoğlu, "Filistin...", s. 647.

⁴⁶² "Kan ve Barutla Oynayan İki Kadın Golda Meir, İndira Gandhi", **Hürriyet**, 10.12.1971.

⁴⁶³ Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının..., s. 162.

⁴⁶⁴ Başyurt, s. 35.; http://www.kizilbayrak.org/2009/sikb.09.01/sayfa_09.html, (03.02.2015).

Çevresel Pakt'a İran da dâhil olmuştur. Üye ülkeler arasında hemen "Trident" denen bir istihbarat ağı oluşturulur⁴⁶⁵. Bu ilişkilerin kayıtları ve CIA raporları 1979 Tahran ABD elçiliğini işgal eden öğrenciler tarafından yayınlanmıştır. Evraklar incelendikçe MAH, SAVAK, MOSSAD arasında 1958 yılında 'Trident' adı verilen bir işbirliği anlaşmasının imzalandığı anlaşılmıştır⁴⁶⁶.

Bu güne dek Türkler, Sefarad ve Aşkenaz Yahudilerini kabul etmiş, Cumhuriyet yönetiminin kuruluş ve ekonomik atılımlarında Yahudilere pozitif ayrımcılık yapmış, Hitler zulmünden kaçan akademisyenlere kucak açmıştır. Bu konuda Einstein'ın Atatürk'e bir mektup yazdığı bilinmektedir (Bkz. Ek-Belgeler-11)⁴⁶⁷. İsrail Araplara karşı Türkiye ile "gizli" ilişkiler kurma ihtiyacı içindeydi. Cumhuriyet Halk Partisi'nin İsrail gerçekliği "fiili durumu"nu yeni yönetim olan Demokrat Parti de kavrayarak sürdürmüştür. İsmet İnönü, uluslararası Yahudi desteğinin farkına çok önceden varmıştır. Bunu David Ben Gurion ile yaptığı mektup yazışmalarından da anlıyoruz⁴⁶⁸.

ABD ve Londra o dönem Türkiye-İsrail arasında "Kanal Krizi" sonrası kesilen ilişkilerin tesisi için telkinlerine ağırlık vermişlerdi. Tam da o dönem, Lübnan iç savaşı, Irak'ta monarşinin yıkılması ve Mısır'ın buna destek açıklaması Ürdün'de rejimin Nasır etkisiyle sallantıya girmesi, genel duruma denk düşmüş ve Türkiye "gizli" temaslar için hassasiyetini üzerinden atmıştır⁴⁶⁹.

Ancak iki merkez sağ ve sol partinin (CHP-DP) tabanlarına rağmen nasıl oluyor da ABD-İngiltere "telkinlerine" yenik düşüyorlardı? Bunun sebebini hükümet edenler ile bürokratların gücünün çarpışmasının altında görenler de vardır. ABD ve İngiltere NATO yolu ilişki kurdukları askeri kanadı daha rahat temas edebilecekleri bir kanal olarak görmüşlerdir. O yüzden Batı, kendi politikaları ile uyum içinde olan hükümetlerin değişmesi/itirazı durumunda temas edebileceği Asker-sivil-istihbaratçı-akademisyen-diplomat-iş adamı mekanizmasını muhafaza etmek istemiştir. İsrail de düşünce kuruluşları arasında benzer bir yapıyı oluşturmaya dikkat etmiştir. Tel-Aviv Üniversitesi "Moshe Dayan Center" bu tür bir yapılanmaya örnek verilebilir.

⁴⁶⁵ Erhan-Kürkçüoğlu, "Filistin...", s. 648.

⁴⁶⁶ Tavlaş, ss. 77-78.

⁴⁶⁷ *BCA*, 030-10, 116-810-03, 17.09.1933.

⁴⁶⁸ *BCA*, 030-01, 7-43-22. -.1963.; *BCA*, 030-01, 7-43-22, 09.03.1963.

⁴⁶⁹ Tavlaş, s. 78.

Akademik yapılar bu çekirdek oluşumun merkezini teşkil etmektedir. Akademisyenler gerektiğinde saha araştırması içinde görev alabilmektedir⁴⁷⁰.

Şam doğumlu birikimli ve yetişmiş istihbaratçı (Arap uzmanı) Eliahu Sasson Dış işleri Bakanı ile doğrudan temas ederek sabırla bir ilişki çevresi kurmuştur. Kendisi ”özel ajan” statüsünde hareket etmiştir. MAH başkanı Hüseyin Avni Göktürk ve Mossad Şefi Reuven Shiolah gizli görüşmelerin istihbarat kanadını temsil etmişlerdir⁴⁷¹.

“Aksiyon” İsraili araştırmacı Ofra Bengio’nun⁴⁷² *Türk-İsrail İlişkileri*’ (The Turkish-Israeli Relationship) adlı kitabı’ndan şu alıntılar aktarmaktadır;

“İsrail Başbakanı David Ben Gurion ve Başbakan Adnan Menderes'in 1958'de Ankara'da gizlice bir araya geldikleri ve kapsamlı işbirliğinin alt yapısını kurdukları ortaya çıktı. İsraili araştırmacı Ofra Bengio, 1966'ya kadar süren gizli ilişkilerin özellikle istihbarat alanında ve askerî alanda geliştiğini belirtiyor. Türkiye ile İsrail arasında 1958 yılında 'gizli bir askerî ittifak anlaşması' imzalandığı ortaya çıktı. İsrail'in 'çevre ittifakı' adını verdiği bu anlaşma, 1966 Kıbrıs krizine kadar güçlü bir şekilde yürürlükte kalmış. Anlaşma kapsamında gizli askerî ziyaretler, gizli askerî tatbikatlar, istihbarat paylaşımı ve silah sanayii işbirliği olmak üzere çeşitli faaliyetler yürütülmüş.

Türkiye, İsrail'i de facto (fili) ve de jure (hukuki) olarak tanıyan ilk ve uzun süre tek İslam ülkesi. Bu sebeple, İsrail açısından Türkiye ile ilişkiler ayrı bir önem arz ediyor. Türkiye ile ilişkiler İsrail'in bölgesel yalnızlığını kuran bir stratejik etkiye sahip. İsrail'in, Türkiye ile gizli ittifakının arkasında da bu gerçek yatıyor. İsrail Liberal Partisi üyelerinden Baruch Uziel'in, Arap Birliği'nin kurulması ve Pan-Arabizm'in İsrail'in varlığına yönelik tehdit oluşturmaya başlaması üzerine geliştirdiği bir yaklaşım 'çevre ittifakları'.

Özel ve gizli zirveler...

Tüm bu çabalar İsrail’in Türkiye ile dış görüntü ne olursa olsun mutlaka açık bir istihbarat kanalı oluşturma yöntemine ve alışkanlığına işaret etmektedir.

⁴⁷⁰ BCA, 030-0-010-000-000, 200-369-7, 25.07.1938.

⁴⁷¹ Tavlaş, s. 79.; Erhan-Kürkçüoğlu, “Filistin...”, s. 642.

⁴⁷² Ortadoğu Analiz, **Türkiye-İsrail İlişkileri, İsrail’de Seçimler ve Filistin Sorunu**, Ortadoğu Analiz aylık uluslararası ilişkiler dergisi, ORSAM, Ocak 2013 Cilt: 5. Ankara, 2013. s. 148.: Profesör Ofra Bengio, Moshe Dayan Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi’nde Araştırma Görevlisi; Tel Aviv Üniversitesi, Ortadoğu ve Afrika Tarihi Bölümü’nde Kıdemli Öğretim Üyesi; Moshe Dayan Merkezi’nde Kürt Araştırmaları Programı Başkanı; ve söz konusu merkez tarafından yayınlanan “Tzomet Ha- Mizrah Ha- Tichon” bülteni başyazarı olarak görev yapmaktadır. Uzmanlık alanları; çağdaş Ortadoğu tarihi, modern ve çağdaş Irak siyaseti, Türkiye ve Kürtler. Prof Bengio Ortadoğu toplumlarındaki kültür ve edebiyat konularıyla da ilgilenmektedir. Aynı zamanda Emory, Pekin ve Boğaziçi Üniversiteleri ile Washington Enstitüsü’nde de misafir araştırmacı olarak görev yapmıştır. İsrail ve dünya basınında da yorumlarına sık sık yer verilmektedir. Kaleme aldığı bazı eserler; *Irak’ta Kürt İsyanı* (1989, İbranice), *Saddam Speaks on the Gulf Crisis, A Collection of Documents* (1991), *Siyasi Söylem ve Güç Dili* (1996, İbranice), *Saddam’s Word* (1998), *The Turkish-Israeli Relationship: Changing Ties of Middle Eastern Outsiders* (2. baskı 2010), *(Shmuel Regolant ile birlikte), Türkiye İsrail: Hayalet İttifaktan Stratejik İşbirliğine* (2009, Türkçe), Nazım Hikmet: BlueeyedGiant(2009). :http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2013110_orsamocak2013.pdf, (27.12.2014).

İsrail Başbakanı David Ben Gurion bu projeyi 'Çevre Doktrini' olarak hayata geçirmeye çalıştı. İsrail'in ilk başbakanı olan Gurion, bu sayede İsrail etrafındaki ambargoyu kırmayı, bölgede güçler dengesini lehine çevirmeyi istiyordu. İran, Etiyopya ve Türkiye ile 'güvenlik ittifakları' kurarak bu konuda önemli adımlar attı. Gurion'un Türkiye'ye birçok kez gizli ziyaretler yaptığı biliniyor. Bunların en önemlisi şüphesiz 29 Ağustos 1958'de Ankara'da Adnan Menderes ile yapılan 'gizli zirve' oldu. Araştırmacı-yazar Bengio, bu görüşmeye hazırlık nevinden son bir yıl içerisinde çok sayıda gizli görüşme gerçekleştiğini ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun iki kez İsrail Dışişleri Bakanı Golda Meir ile gizli görüştüğünü kaydediyor. Aynı şekilde dönemin Genelkurmay Başkanı İbrahim Fevzi Mengüç de İsrail'in Roma Büyükelçisi Eliyahu Sasson ile Roma'da gizli bir görüşme gerçekleştiriyor. Bengio, Türkiye ile ilişkileri geliştirmenin yollarını aramak üzere 1957'de gizli diplomatik çalışmalarda bulunmakla Reuven Shiloah'ın görevlendirildiğini belirtiyor. MOSSAD'ın kurucusu ve ilk başkanı olan Shiloah Türkiye'de yaptığı temaslar sonrasında, Türk askeri ile kamuya duyurulmadan ilişkilerin geliştirilip güçlendirilmesini öneriyor.

İstihbarat alanında da temaslar bu dönemde yoğunluk kazanmıştır.

Menderes-Gurion görüşmesinde sağlanan 'anlaşma' konusunda Türkiye'nin açık davranmadığını ifade eden Bengio, 1964-66 arasında askerî istihbaratın başında bulunan Sezai Orkunt'a dayandırarak, "Türkiye'de sadece 10 kadar üst düzey asker ve sivil bu anlaşmadan haberdardır." bilgisini veriyor. Bengio, buna karşılık İsrail arşivlerinde 'anlaşma' anlamına gelen 'heskem' kelimesinin değil, 'ittifak' anlamına gelen 'brit' kelimesinin kullanıldığını vurguluyor. Bengio, 1979'da Tahran'daki ABD Büyükelçiliği baskınında ortaya çıkan evraklardan birinin de Türk istihbarat teşkilatı MAH (MİT'in eski adı), İran istihbarat teşkilatı SAVAK ve İsrail istihbarat teşkilatı MOSSAD arasında 1958 yılında 'Trident' adı verilen bir işbirliği anlaşması imzalandığını ortaya koyduğuna dikkat çekiyor.

Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı, İsrail ile böyle bir anlaşmanın mevcut olmadığını belirtiyor. Dışişleri Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü, İsrail ile ilk güvenlik işbirliği anlaşmasının 3 Kasım 1994'te imzalandığını belirtiyor.

Menderes-Gurion gizli görüşmesinde yer alan eski Dışişleri Bakanı emekli Büyükelçi İlter Türkmen de, görüşmede yazılı değil, sözlü mutabakatlara varıldığını belirtiyor. Görüşmenin yapıldığı dönemde Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu Dairesi Başkanı olan Türkmen, görüşmede iki ülke diplomatik temsilciliklerinin büyükelçilik seviyesine yükseltilmesi konusunda da mutabakat sağlandığını, ancak daha sonra yaşanan gelişmelerin bu adımları atmaya imkân vermediğini vurguluyor.

İlginçtir, 'Çevre İttifakı'nın yürürlüğe girdiği tarih, Türkiye'nin Irak, İran ve Pakistan ile başlattığı 'Bağdat Paketi'ninki ile aynı. 1955'te, İngiltere ve Amerika'nın teşviki ile Arap dünyasını Sovyet etkisinden uzaklaştırmak için bir çatı altında toplamaya çalışan Türkiye, aynı dönemde Arapların en hassas olduğu ülke İsrail ile de askerî alanda ve istihbarat alanında ileri düzeyde işbirliğine gidiyor.

Askerî işbirliğine gidilme sebepleri arasında dış gelişmeler ağırlıklı olarak ortaya sürülmektedir.

Yazar Ofra Bengio, Türkiye'nin o dönemde İsrail ile askerî işbirliğine gitmesine neden olan faktörleri şöyle sıralıyor: Bağdat Paketi karşısında, Arap milliyetçisi Abdunnasır'ın gösterdiği sert tepkiler; Mısır ve Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurlmaları; Suriye'nin Sovyetlerle işbirliğini artırması; Irak'ta Türk yanlısı yönetime darbe olması ve ardından Irak'ın BM'de Kıbrıs konusunda Türkiye aleyhine oy kullanması; İsrail'in askerî olarak üstünlüğünü 1956 Süveyş Kanalı

işgalinde ortaya koyması; Menderes hükümetinin Amerika'daki Yahudi lobisinin gücüne inanması ve destek araması; İran'ın da İsrail ile askerî işbirliğine girmesi...

Iraklı Kürt liderler ile temaslar daha o dönemde İsrail'in ilgi odağı olmuştur⁴⁷³.

Barzani'ye yardım Dışişleri'nden saklanmış

Eski Dışişleri Bakanı Türkmen de İsrail'le yakınlaşma kararında, Türkiye'nin Bağdat Paketi politikasında yaşanan tıkanmanın ve Irak'ta yaşanan devrimin özellikle etkili olduğunu ifade ediyor.

Askerî ilişkiler üzerine ise aşağıdaki bilgilere yer verilmektedir.

İsrail, Türkiye ile askerî ilişkilerine 'Merkava' kodunu vermiş. Türkiye ile askerî ilişkiler, İsrail'in o döneme kadar bir başka ülke ile kurduğu ilk ve tek askerî ilişki olma özelliği taşıyor. Bengio, o dönemde Türk ve İsrail askerî yetkililerinin mümkünse Genelkurmay Başkanı'nın da katıldığı toplantılarda yılda iki kez düzenli olarak görüşmelerini anlatıyor.

Askerî işbirliği o dönemde şunları kapsıyor: Karşılıklı görüş ve bilgi değişimi; farklı askerî konularda işbirliği ve koordinasyon; savunma endüstrisi alanında know-how değişimi. Bengio, askerî olarak birçok işbirliğinin halen 'gizli' tutulduğumun da altını çiziyor. Dönemin İsraili yetkilileri, Türkiye için "İsrail'in Arap dünyasındaki gözü" tanımlamasını yapıyor. İsrail ve Türkiye 1959 yılında, Suriye'ye yönelik bir çatışma durumunda ortak askerî bir plan hazırlıyor. Benzer çalışmaların başka Arap ülkeleri için de olabileceğini ifade eden Bengio, ortak planlamanın her iki ülke tarihi açısından da bir ilk olduğunu kaydediyor.

1959'da İsrail Genelkurmay Başkanı Haim Laskov beraberindeki diğer üst düzey görevlilerle birlikte Türkiye'ye 'çok gizli' bir ziyaret gerçekleştiriyor. Türk Genelkurmay Başkanı Mustafa Rüştü Erdelhun, Yardımcısı Cevdet Sunay, Hava Kuvvetleri Komutanı Tekin Arıburun, Deniz Kuvvetleri Komutanı Fahri Korutürk ve Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel aynı yıl yine 'çok gizli' iade-i ziyaretlerde bulunuyorlar. Bengio, aynı yıl üçüncü ülkelere karşı ortak stratejik hareketi mümkün kılacak müşterek deniz gücü planlandığını ve Türk askerî istihbaratı tarafından da desteklendiğini kaydediyor.

Aynı dönemde Türkiye ile İsrail, Almanya'ya havan topu üretmek üzere ortak yatırım yapmışlar. İsrail, Türk hava kuvvetlerine paraşüt satmış. Türk ordusunun farklı birimleri İsrail'de özel harekât eğitimi almış. İsrail hava kuvvetlerine mensup pilotlar ise, Türkiye'de uçuş eğitimi almış. Aynı dönemde, İsrail Türk hava sahasını kullanarak İran'a silah nakliyatı yapmış. Daha önemlisi bu silahların önemli bir kısmı, Irak'taki ayrılıkçı Kürt gruplara (Baba Molla Barzani liderliğindeki) yapılmış. Araştırmacı yazar Ofra Bengio, bu sevkiyatların Türk silahlı kuvvetlerinin üst düzey komutanları tarafından çok gizli tutulduğunu, özellikle de Dışişleri Bakanlığı'ndan gizlendiğini kaydediyor.

8 yıl süren gizli temaslar..

Bengio, Türk-İsrail askerî işbirliğinin 1958-1966 arasında gizli olarak sürdüğünü ifade ediyor. Söz konusu dönemde Kürt gruplara önemli miktarlarda silah sevkiyatı yapıldığını İran-İsrail ilişkileri üzerine yazdığı bir makalede Prof. Dr. Nader Entessar da doğruluyor. Amerika'da araştırmalar yapan, aynı zamanda

⁴⁷³ "Un mouvement clandestin kurde s'efforce d'obtenir en Turquie les " libertés culturelles " dont jouissent leurs frères d'Irak et d'Iran", **Le Monde**, 26.12.1959.

Kürtler konusunda uzman olan Prof. Dr. Entessar, South Asian and Middle Eastern Studies Dergisi'nin 2004 yaz sayısına yazdığı makalede şu çarpıcı bilgileri veriyor: "1958'de MOSSAD, SAVAK ve Türk istihbaratı arasında işbirliği anlaşması imzalandıktan sonra, SAVAK ajanları 1960'ların başında İsrail ile Iraklı Kürt gruplar arasında arabuluculuk yaptı. İsrail Genelkurmay Başkanı Tsvi Tsur peşmerge kıyafeti giyerek SAVAK ajanları eşliğinde Irak'ın sınır kasabası Piranshar'de Molla Mustafa Barzani ile buluştu. İsrail, Barzani ve adamlarına Irak Ordusu'na karşı durabilecekleri oranda silah yardımı yapmak ve eğitim sağlamak sözü verdi. 1963'ün başından itibaren İsrail, SAVAK üzerinden MOSSAD ajanlarının da işbirliğiyle Barzani kuvvetlerine yüklü miktarda silah yardımında bulundu. Ağustos 1965'te İsrail askerî uzmanları Kuzey Irak dağlarında Barzani'nin adamları için sabit askerî eğitim kampları kurdu..." (Bkz. Ek-2, Belgeler-8)

İsrail kendi çok gizli bilgilerini doğal olarak saklamış..

Atom enerjisi bilgileri paylaşılmamış:

Yazar Ofra Bengio Türk-İsrail ilişkileri kitabında, Türkiye'nin İsrail'in atom enerjisi konusundaki çalışmalarını hakkında bilgi paylaşımı isteğinin ise reddedildiğini vurguluyor.

1964 Kıbrıs krizi⁴⁷⁴ ile ilişkiler gerilmeye başlasa da, 1966'da askerî işbirliği resmen sona erdirilene kadar gizli askerî ziyaretler karşılıklı olarak sürdürülmüş. 1964'te daha sonra Genelkurmay Başkanı olan Orgeneral Cemal Tural İsrail'i ziyaret ediyor. Aynı yıl, İsrail askerî istihbarat biriminin başındaki General Meir Amit beraberindeki üst düzey subaylarla, Türkiye'ye gelerek Erzurum'daki 'gizli' Amerikan üssünü ziyaret ediyor. Bengio, gizli ziyaretin üsteki Amerikalı subaylarda büyük bir şaşkınlığa sebep olduğunu vurguluyor.

Bu tarihler ise ilişkilerin artık zayıflamaya başladığı kırılma dönemleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye ile İsrail arasında kurulan sıra dışı 'gizli' askerî işbirliği veya 'ittifak'ın sona ermesinde ana unsur Kıbrıs krizi oluyor⁴⁷⁵. İsrail, BM'deki oylamalarda Türkiye'ye destek vermiyor. Dahası, İsrail Cumhurbaşkanı Zalman Shazar ülkesini ziyaret eden Makarios'un temsilcisine, kendilerine 'insanî destek sağlanacağı' sözü veriyor. Her iki tavır, Ankara'da hayal kırıklığına sebep oluyor. Bir diğer ilginç gelişme de, 10 Nisan 1966'da aralarında B'nai B'rith gibi

Amerikalı Yahudi kuruluşlarının liderlerinin de olduğu bir grubun New York Times'ta Patrikhane'nin haklarının iadesi ile ilgili bir bildiri yayınlamaları oluyor. Türkiye, İsrail'in bu etkin isimlerin imzacı olmasını engellememesi üzerine ipleri koparıyor. 27 Nisan 1966'da İsrail askerî ataşesine işbirliğinin resmen sonlandırıldığı bildiriliyor.

Kıbrıs konusundaki yalnızlık Türkiye'nin dış politikasının dönüm noktası oluyor.

Ankara açısından İsrail ile ilişkileri askıya almaya sebep olan bir husus ise, Kıbrıs sürecinde Batı'dan destek alamadığı gibi Arap ve İslam dünyasından da destek alınamaması. Nitekim daha önce Bağdat Paketi için ABD ve İngiltere'nin teşviki ile yola çıkan Türkiye, Kıbrıs konusunda her iki ülke tarafından da yarı yolda bırakıldı.

⁴⁷⁴ "İnönü Kıbrıs Davamızı Amerikalılara Anlattı", **Ulus**, 07.02.1964.

⁴⁷⁵ "Yunanistan'a Kıbrıs İçin Nota Verdik", **Milliyet**, 06.02.1966.

Türkiye, geçmiş politikalarını telafi etmek için İsrail'e yönelik politikalarını sertleştirdi, ilişkileri en aza indirerek Arap ve İslam dünyası ile ilişkilerini diplomatik olarak güçlendirdi. Bunun neticesinde özellikle BM'de daha fazla diplomatik destek bulmaya başladı ve bölgesinde 'yalnızlaşma' riskini azalttı"⁴⁷⁶.

Demokrat Parti'nin iktidarı döneminde boyunca Türkiye-Arap ülkeleri ile olan ilişkilerinde, aktif politikalar izlemekle birlikte, genel hatları ile Batı çıkarları ekseninden uzaklaşmamıştır⁴⁷⁷. Ama bu durum İsrail ile ilişkileri "arzu edilen düzeyde" yürüttüğü anlamına gelmemelidir. 1958-1966 arasında Türkiye-İsrail ilişkileri son derece yoğun bir işbirliği içerisinde geçmiştir. ABD'nin SSCB rekabeti ekseninde yaşanan dış gelişmeler⁴⁷⁸ bu işbirliğinin sınırları nisbetinde yürütülmüştür. İnönü ve Menderes döneminde Türkiye-İsrail ilişkileri sanılanın aksine zıt yönde olmayıp Batı eksenli, Arap ülkeleri-İsrail dengesini gözetmek ve SSCB tehditleri ile Arap milliyetçiliğinin önem kazandığı denge mücadelesi şeklinde saçaklı bir durum olarak özetlenebilir⁴⁷⁹.

⁴⁷⁶ Başyurt, ss. 34-37.

⁴⁷⁷ Armaoğlu, Yirminci Yüzyıl Siyasi..., ss. 524-527.

⁴⁷⁸ "L'Amérique Aux Pieds Du Roi Seoud", **Le Monde**, 01.01.1958.

⁴⁷⁹ Altunışık, s. 183.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1960-1983 DÖNEMİ TÜRKİYE-İSRAİL SİYASİ İLİŞKİLERİ

3.1. İlişkilerde Durgunluk ve Soğuma

Aşağıda 1960 sonrası Türkiye dış politikasında önemli kırılmalara yol açan gelişmelere yer verilmiştir. Türkiye-İsrail ilişkileri İç ve dış konjonktürdeki bu olaylar paralelinde tedricen gerilemiştir. Denilebilir ki 1950 sonrası Arap ülkeleri ile yara alan ilişkiler bu dönemde tamir edilmesine önem verilmiştir. Doğaldır ki Türkiye-İsrail ilişkileri bundan olumsuz etkilenmiştir⁴⁸⁰.

Türkiye Yunanistan ile Kıbrıs konusunda anlaşmazlığa düşünce Batı blokundan destek görememiştir. Bu dönem Türkiye Batı'nın ikiyüzlülüğü ile tanışmıştır⁴⁸¹. Bunun sonucu Türkiye Batı endekli politikaları hızla terk ederek yeni arayışlar içerisine girmiştir⁴⁸². Araplar ile ilişkilerin bu tepkiler sonucu geliştiğini söylemek yanlış olmaz. Bu gelişmeler sonucu Türkiye bilhassa 1960'lı yıllardan başlayarak İsrail'e karşı, Araplarla bir tür "Denge Politikası" yürütmüştür⁴⁸³.

Arap devletlerinde bu dönemde Mısır⁴⁸⁴, Suriye⁴⁸⁵ ve Irak başta olmak üzere Baasçı denilen sosyalist Arap milliyetçiliğinin ortaya çıktığı görülmüştür⁴⁸⁶. Yapısal değişiklik taleplerinin ateşli savunucusu subayların önde geleni Nasır olmuş ve diğer ülkedeki muhalefeti cesaretlendirmiştir. Türkiye'de rejim kaygısı gören subaylar ise 27 Mayıs 1960'da darbe gerçekleştirdiklerinde NATO ve CENTO'ya bağlılıklarını özellikle deklare etmişlerdir⁴⁸⁷.

Milli Birlik Komitesi üyeleri Cezayir'in bağımsızlığı konusunda Arap yanlısı bir tutum değişikliğine karar verince Fransa ile NATO bağtından dolayı müttefik

⁴⁸⁰ Melek Fırat ve Ömer Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap Devletleriyle ilişkiler" **Türk Dış Politikası Cilt:1, 1960-1980, Batı Bloku Ekseninde Türkiye**, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 784.

⁴⁸¹ "L'exemple Turc", **Le Monde**, 14.04.1960.

⁴⁸² "L'étape Turque", **Le Monde**, 08.12.1959.

⁴⁸³ Tavlâş, ss. 76-77.

⁴⁸⁴ Nadir Özkuyumcu, **Mısır ve Kuzey Afrika'nın Müslümanlar Tarafından Fethi**, Kültür ve Turizm Yayınları, Manisa, 2007, s. 209.

⁴⁸⁵ Eyal Zisser, "Syria at a Crossroads", (Ed. Eya Zisser and Paul Rivlin), **Syria: Domestic Political Stress and Globalization, Data and Analysis**, The Moshe Dayan Center For Middle Eastern And African Studies, Tel Aviv University, June, 1999, Tel-Aviv, 1999. ss. 7-18.

⁴⁸⁶ "Kaddafi: Araplar İsrail'i Yok Etmezse Kendileri Yok Olur", **Hürriyet**, 07.01.1982.

⁴⁸⁷ Fırat ve Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap...", s. 785.

olmaları önem taşımaktaydı. Dolayısıyla oluşabilecek başka gelişmeler Dışişleri Bakanlığınca kendilerine hatırlatılmıştır⁴⁸⁸.

Öte yandan 1961'de Suriye'de yeni yönetim tanınınca, Mısır Türkiye ile diplomatik ilişkilerini sonlandırmıştır. 1962'de Irak'ın Kuzeyi'nde Kürt ayaklanması sonucu sınır ihlalleri sonucu gerginlikler yaşanmıştır.

NATO ve SSCB arasında 1957 yılından beri tartışma konusu olan Jüpiter nükleer füze sistemleri 1960 yılı sonunda Türkiye'de üslenmiştir. SSCB bu gelişmeden oldukça rahatsızlık duymuştur⁴⁸⁹. Küba füzeleri krizinde Türkiye kendini nükleer restleşmenin ortasında bulmuştur. Yine 1960 yılı Mayıs'ında bir ABD casus uçağı U-2 SSCB hava sahası içinde düşürülünce Türkiye yine bir krizin merkezine düşmüştür⁴⁹⁰. Türkiye ABD eksenli politikaları ve doğal yansıması olan İsrail ile olan ilişkilerini de bu dönem gözden geçirmeye başlamıştır.

1960'lı yıllardan başlayarak Arap-İsrail anlaşmazlığında, Kıbrıs meselesi ve ekonomik sıkıntıları yüzünden de Türkiye dengeli, ama Arapların yanında dış politika izlemeye çalışmıştır. 1960'ların ortasından itibaren de bu politikasını hayata geçirmesi için uzun bir zaman gerekmiştir⁴⁹¹.

Çevresel Pakt'ın Türkiye-İsrail ilişkilerine kazandırdığı ivme, 1960'lı senelerde yukarıdaki sebepler yüzünden azalmaya başladı. Müslüman entellektüellerin Yahudiler ile ilgili kanaatlerini dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye mektuplar ile aktardığını da görmekteyiz⁴⁹². İsrail'in "*temasların güçlendirilmesi*" yönündeki mektupları ise bizzat Ben Gurion tarafından gönderilmiştir. İnönü bu mektuplara verdiği cevaplarda "*bazı geçici güçlüklerin*" etkisinden söz etmektedir⁴⁹³. İlişkiler 27 Nisan 1966'da tamamen sona ermiştir. Kıbrıs davasında Batı ve İslam dünyasından aradığı desteği bulamayan Türkiye tepkisini böyle dile getirmiştir⁴⁹⁴.

⁴⁸⁸ Fırat ve Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap...", s. 786.

⁴⁸⁹ "L'Iran et la Turquie souhaitant conserver la souveraineté totale sur leurs territoires", **Le Monde**, 12.05.1960.

⁴⁹⁰ Erhan, "ABD ve...", ss. 573-574.

⁴⁹¹ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi..., s. 515.

⁴⁹² BCA, 030-0-001-000-000, 7-42-1, 02.04.1962.

⁴⁹³ BCA, 030-0-001-000-000, 7-43-22, 14.03.1963.

⁴⁹⁴ Başyurt, s. 37.

3.1.1. Temmuz 1963-“Elçilik” Seviyesi

Ancak genel hatları ile bakıldığında 1960-1983 arasındaki dönemdeki Türkiye-İsrail ilişkilerine, Türkiye'nin Arap ülkeleri ve İsrail'e “eşit ve dengeli” bir politika uygulamaya özen gösterdiğini söylemek yanlış olmaz. Çünkü bu dönemde artık Ortadoğu'daki aktörler arasına Filistin sorunu da dâhil olmaya başlamıştır. Filistin sorununa Türkiye Filistin tezi istikametinde yaklaşmıştır. Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Senatoda: *“Arap dünyasının ortak sorunları karşısındaki politikamız bu güne kadar yanlış anlaşılmıştır. İleride daha sağlıklı ilişkiler için bu yanlışlığın doğrusuyla düzeltilmesinin faydalı buluyoruz”* diyerek Arap ülkeleri ile ilişkilerin Türk dış politikasının istikametindeki yön değişikliğini işaret etmiştir⁴⁹⁵.

Bu dönemde Türkiye ve İsrail'in Avrupa Birliği ile temaslarda bulunduğunu görmekteyiz⁴⁹⁶. Ardından ilişkilerde yaşanan olumlu gelişmelere denk düşecek şekilde⁴⁹⁷, Askeri yönetim sonrası İnönü hükümetlerinden başlayarak 1963 Temmuz ayında yeniden elçilik seviyesinde, faaliyetlerini devam ettirmiştir⁴⁹⁸. 1962-1966 yılları arasında Rıfat Ayanlar “Maslahatgüzar” sıfatı ile Türkiye'yi temsil etmiştir. 03 Kasım 1962'de Tel-Aviv elçiliği nezdinde görev yapan Müşavir Rıfat Baykal merkeze alınmıştır⁴⁹⁹. 25 Mayıs 1964 yılında ise elçilik Maliye Müşavirliğine 1250 lira maaşla Orhan Giray atanmıştır⁵⁰⁰. 05 Ağustos 1965'te Turizm ve Tanıtma Bürosu Müdürlüğünde Bülent Öz görev yapmıştır. 03 Kasım 1966'da ise Rıfat Ayanlar (Büyükelçi) maslahatgüzarlık görevini (Ortaelçi) Sakıp Bayaz'a devretmiştir⁵⁰¹. 15 Kasım 1968'den 07 Temmuz 1973'e kadar ise Melih Akbil (Ortaelçi) Maslahatgüzar sıfatı ile Tel-Aviv Elçiliği'ni tedvire memur edilmiştir⁵⁰².

⁴⁹⁵ Altunışık, s. 184.

⁴⁹⁶ “Les Négociations Des " Six " Avec Israël Et La Turquie”, **Le Monde**, 06.06.1963., “M. Ben Gourion : Israël est un pays européen, mais qui ne s'identifie pas avec le bloc occidental.”, **Le Monde**, 30.06.1960., “Aucune décision n'a été prise sur les rapports avec la Turquie, Israël et l'Iran • Un " régime transitoire " de relations avec les États d'Afrique associés va être mis au point avant le 1er avril”, **Le Monde**, 28.02.1963.

⁴⁹⁷ “Aucune décision n'a été prise sur les rapports avec la Turquie, Israël et l'Iran • Un " régime transitoire " de relations avec les États d'Afrique associés va être mis au point avant le 1er avril”, **Le Monde**, 28.02.1963.

⁴⁹⁸ [http://kdk.gov.tr/haber/turkiye-israil-iliskilerine-iliskin-bilgi-notu/468,\(02.02.2015\).](http://kdk.gov.tr/haber/turkiye-israil-iliskilerine-iliskin-bilgi-notu/468,(02.02.2015).);

[http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa,\(02.02.2015\).](http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa,(02.02.2015).)

⁴⁹⁹ *BCA*, 030-0-011-001-000, 294-31-15, 10.11.1962.

⁵⁰⁰ *BCA*, 030-0-011-001-000, 305-15-6, 25.05.1964.

⁵⁰¹ *BCA*, 030-0-011-001-000, 323-40-17, 31.10.1966.

⁵⁰² *BCA*, 030-0-011-001-000, 339-41-13, 09.11.1968.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 307-91-7, 07.11.1973.

08 Eylül 1973'te ise Ahmet Asım Akyamaç (Ortaelçi) Tel-Aviv Elçiliği'ne Maslahatgüzar sıfatı ile tedvire tayin ve memur edilmiştir⁵⁰³.

3.1.2. Kıbrıs Sorunu

Arap ülkeleri, özellikle 1963'ten sonra yaşanan gelişmeler sonucu Kıbrıs sorunu için 16 Aralık 1965'teki BM oylaması sırasında Türkiye'nin yanında yer almadılar⁵⁰⁴.

Johnson Mektubu gibi gelişmeler Batı'nın ikiyüzlülüğünü ortaya koyması ve kırılmanın oluşması bakımından önemlidir. "Kıbrıs sorunu" Türkiye'nin yeniden Ortadoğu'ya yönelmesine neden olmuştur⁵⁰⁵. 1965'ten 1971'li yıllara kadar Arap ülkeleri ile bir yakınlaşma gayretine tanık olunmuştur⁵⁰⁶.

Adalet partisi'nin 1965'teki iktidarı esnasında Irak, Mısır, Sudi Arabistan, nezdinde temasların asıl maksadı ekonomik olmakla birlikte, Kıbrıs davasına destek bulmak şeklinde özetlenebilir⁵⁰⁷. Arap ülkeleri ise CENTO vasıtasıyla ABD politikalarını bölgeye taşıyan Türkiye'ye tam manasıyla güvenmemişlerdir. Filistin sorununda da ayrıca Türkiye'yi yanlarında görmek istemekteydiler. Türkiye 20 Temmuz 1974 "Barış Harekâtı" sonrası 1975 yılındaki gelişmeler sonrası⁵⁰⁸ ilan edilen ambargo nedeniyle üslerle ilgili tedbir almıştır⁵⁰⁹.

3.1.3. FKÖ'ye Türkiye Desteği

Yine de Filistin meselesinde Türkiye'nin Araplardan yana tavır takınması, önceki Türkiye-İsrail yakınlaşması ve dikkatli tutumundan dolayı Arap devletlerinin Türkiye'ye olan ön yargısını yine de yok edememiştir.

⁵⁰³ BCA, 030-0-011-001-000, 394-47-17, 18.09.1973.

⁵⁰⁴ "Başbakan Kıbrıs Konusunda Vaziyet Çıkmaza Giriyor Dedi", **Cumhuriyet**, 28.01.1964.

⁵⁰⁵ Dursunoğlu, 38.

⁵⁰⁶ Fırat-Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap...", s. 788.

⁵⁰⁷ Fırat-Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap...", s. 789. ⁵⁰⁷ BCA, 030-0-011-001-000, 323-40-17, 31.10.1966.

⁵⁰⁷ BCA, 030-0-011-001-000, 339-41-13, 09.11.1968.

⁵⁰⁷ Dursunoğlu, 38.

⁵⁰⁷ Fırat-Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap...", s. 788.

⁵⁰⁷ Fırat-Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap...", s. 789.

⁵⁰⁸ "Kıbrıs'ta Türk Cumhuriyeti İlan Edildi!", **Akşam**, 14.02.1975.

⁵⁰⁹ "Üslere El Koyduk", **Hürriyet**, 26.07.1975.

Bu sebeplerden Kıbrıs meselesinde Ortadoğu devletlerinin bir kısmı Türkiye'yi ama önemli bir kısmı ise Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesiminin yanında yer almışlardır.

Ancak bu durum Türkiye'nin 1965 yılında SSCB ile olan ticaretinde sıçramaya yol açmıştır. Bu gelişmede 1964 Haziran ayında "Jhonson Mektubu" krizinin payı olduğu açıktır⁵¹⁰. 1965-1971 yılları arasında iktidar olan Demirel hükümeti Araplar ile aramızda oluşan mesafeyi kapatmak için çaba sarfetmekle birlikte, İsrail'i tamamen de yok saymamıştır. Bu dönemde İslam kardeşliğinden de hareketle Arap ülkeleri ile bir bahar havası yaşanmıştır⁵¹¹.

Öte yandan Türkiye, Filistin konusuna dâhil olarak FKÖ'yü uluslararası arenada desteklemiştir. 1967 Arap-İsrail Savaşında ise, işgallerden ötürü İsrail'i kınamıştır⁵¹². Bu savaşta NATO üslerinin kullanılmasına izin vermemiştir.

Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil 08 Haziran 1967 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşmasında şöyle demektedir:

"Muhterem arkadaşlarım, dün Güven Partisi adına Sayın Profesör Turhan Feyzioğlu, C. H. P. adına Sayın Profesör Nihat Erim ve T. I. P. adına Sayın Çetin Altan, Ortadoğu'daki buhran hakkında görüşlerini belirtmişlerdir. Bugün de benim grubuma mensup bir arkadaşım bu konudaki şahsi düşüncelerini açıkladılar. Dünkü konuşmalar yapıldığı sırada burada bulunamadığım için çok müteessirim. Mazeretim ne kadar muhik olursa olsun, bu konuşmaları izlemem ve cevaplandırmam gerektiğini müdrik olarak özür diliyorum. Şimdi, dün yapılan gündem dışı konuşmalara cevap vereceğim.

Hükümetimiz, Ortadoğu gelişmeleri karşısındaki tutumunu 27 Mayıs tarihli açıklaması, 29 ve 30 Mayıs'ta Dışişleri Bakan vekilinin Millet Meclisi ve Senatoda yaptığı konuşmalar ve nihayet benim 5 ve 6 Haziran tarihlerinde Millet Meclisine ve Senatoya verdiğim izahatla açıkça belirtilmiş bulunmaktadır. Sayın Nihat Erim, konuşmasında Türkiye'nin barışçı politikasını veciz bir şekilde tahlil ettikten sonra, C.H.P. nin gerek Hükümetimizi gerek Birleşmiş Milletler içinde, gerek Ortadoğu'daki faaliyetleri de ve barışçı gayretleri de desteklediğini ve Hükümetle beraber olduğunu söylemiştir. Bu değerli destek için Hükümetimizin teşekkürlerini arz etmek isterim. O H.P. nin bölgemizin geçirmekte olduğu bu kritik devrede millî tesanüt ve millî politika kaygısıyla hareket etmesi, hiç şüphesiz Hükümetimizin çalışmalarının müessiriyetini artıracak önemli bir unsur teşkil edecektir.

Sayın Profesör Feyzioğlu, Güvenlik Konseyinin ittifakla ateşkes kararını almış bulunmasını memnuniyetle kaydetmiştir. Bu hususta biz de kendisi gibi düşünüyor ve bu kararın Ortadoğu bölgesinde adalete ve hakkaniyete uygun bir barışın tekrar tesisi için olumlu bir ilk adım teşkil edeceği ümidini besliyoruz. Ger çekten bölgemizin barışı ve sükûnu için ateşkes zaruri, fakat çok gayrikâfi bir tedbirdir. Bunun arkasından başka tedbirlerin de gelmesi şarttır. Sayın Profesör Feyzioğlu,

⁵¹⁰ Armaoğlu, Yirminci Yüzyıl Siyasi..., ss. 617-618.

⁵¹¹ Altunışık, s. 187.

⁵¹² "L'Iran, La Turquie Et Le Pakistan Demandent Le Retrait Des Forces Israéliennes Des Territoires Qu'elles Occupent", **Le Monde**, 01.08.1967.

memleketimizde ittifaklarımıza dayanılarak kurulmuş üs ve tesislerin müttefiklerimiz tarafından Ortadoğu bölgesinde savaşa müdahale maksadıyla kullanılmasına müsait olmadığını Hükümetimizin resmî görüşü olarak müttefiklerimize resmen bildirilmiş olduğunu bu kürsüden duymak istediğini de ifade etmiştir. Bu tesis ve üsler konusunda hâlâ bâzı tereddütlerin mevcut olmasını biz Hükümet olarak anlamakta güçlük çekiyoruz. Bunlar, müşterek üs ve tesislerdir ve Türkiye'nin iradesi dışında, Türkiye'nin menfaatleri ile politikası ile bağdaşamayacak şekilde kullanılmaları asla mevzu bahis değildir, asla mümkün de değildir. Müttefiklerimizin bu husustaki görüşlerimizi gayet iyi bildiklerinden Sayın Prof. Feyzioğlu'nun emin olmasını bilhassa rica ederim.

Sayın Prof. Feyzioğlu dış politikada ideolojik yakınlık veya ayrılıkların temel unsur olamayacağını akılcı, gerçekçi, millî menfaat hesabına dayanan soğukkanlı bir politika takibi gerektiğini de işaret etmiştir. Bu hususta da kendisi ile tamamen hemfikiriz ve siyasetimizde bu prensipler üzerinde titizlikle duruyoruz. Ortadoğu bölgesindeki gayretlerimiz de hiç şüphesiz aynı prensiplere dayanacaktır. Sayın Feyzioğlu'nun Ortadoğu'daki buhran muvacehesinde millî tesanüt ve bütünlüğün tam olarak korunması gerektiğine dair sözlerini şükranla karşılıyoruz.

Sayın Çetin Altan, Ortadoğu'daki buhranı yine en çok sevdiği tema için bir vesile olarak kullanmıştır. NATO ve Amerikan üslerinden artık alıştığımız üslupla yeniden bahsetmiş tir. Bir kere şu hususu tekrar ve kesinlikle belirtmek isterim. Memleketimizdeki üsler NATO çerçevesinde kurulmuş müşterek tesislerdir ve biraz evvel belirttiğim gibi, Türkiye'nin iradesi dışında kullanılmaları mümkün değildir. Sayın Çetin Altan, bu tesislerin «Ortadoğu krizlerinde bizim inisiyatifimiz ve kontrolümüzü aşan bir ölçüde kullanılıp kullanılmayacağını emniyeti içinde değiliz» dediler. Bunların Arap devletlerine karşı kullanılmayacağı yolundaki teminatın da bazen fiilî kuvvetler karşısında geçerli olmadığını belirttiler. Bu düşüncelerin hiçbirine iştirak etmiyoruz. Türk Hükümetinin iradesini zorlayacak hiçbir kuvvetin mevcut olmadığını bu kürsüden sarahatle ifade ediyoruz.

Sayın Altan, «Müşterek tesislerin Türkiye'nin iradesi dışında kullanılacağı yolundaki teminatın Türkiye'nin tam bir bağımsızlık içinde olmadığı gibi bir intiba yarattığını» da söylemiştir. Yine özür dileyerek arz edeyim: Burada bulunmadığım için zabıtlardan çıkartarak aldığım mâna bana o hissi verdi ki, «Canım bu işte bir şey var ki durup durup mütemadiyen teminat veriyorsunuz, teminat vermek lüzumunu hissediyorsunuz, bu durum dahi ortada bir hâdisenin mevcudiyetine işaret ediyor» iddiası mevcut gibidir. Eğer bu hususta benim dün Senatoda konuşmamdan ilham alınmış ise benim dünkü Senatodaki konuşmam Sayın Ahmet Yıldız'ın aynı konuyu kürsiye getirip, «Biz bir tereddüt içindeyiz, acaba böyle bir durum var mıdır?» diye gündem dışı bir konuşma yapması üzerine verdiğim cevaptır. Muhterem arkadaşlarım, şunu açıkça belirtmek isterim ki, bu üslerin hükümlerlik haklarımızı ihlâl ettiği veya şu bu maksatlar için kullanılacağı şüphesi ne Ortadoğu devletlerinde, ne de bunu kullanmak istediği iddia olunan devletlerde, ne de Türk Hükümetinde yoktur. Bu şüphe Sayın Çetin Altan gibi o şekilde düşünenlerin ağızından tekrar edildiği ve bu şüphe o tarikle izhar edildiği içindir ki, bu mevzu avdet etmekte ve bu konuyu tazelemekteyiz Özgür, itibarlı bir devlet olarak Türkiye'nin nüfuzu her gün artmakta iken kendi içimizde Türkiye'nin bağımsızlığından şüphe edilmesinden ve bu şüphelerin, sistematik bir şekilde, tekrarından nasıl bir fayda elde edilebileceğini ve ne fayda beklendiğini Yüce Meclisin takdirine bırakıyorum.

Sayın Altan, bugünkü dış politikamızın Ortadoğu'da bize ait olması gereken liderliği, dünya diplomasisi çerçevesi içinde temsil eder görünmediğimizi de ifade

etmiştir. Biz, bir liderlik iddiasında değiliz. Zira liderliğin iddia ile kazanılan değil, fakat filiyat ile elde edilen bir haslet olduğunu biliyoruz. Sayın Altan, buhranda ağırlık sahibi olmamız için bir formül getirmemiz gerektiğinden de bahsettiler. Dış politikada formüllerin ne kadar dâhiyane olursa olsun, bazen faydadan ziyade zarar getirdiğini her halde bilirler. Son duruma gelince, Güvenlik Konseyi dün yeni bir karar kabul ederek ateşin ve her türlü askeri faaliyetin dün gece Türkiye saatiyle 20’ de kesilmesini talep etmiştir. Fakat muhasamat hâlâ devam etmekte ve bildiğimiz seyri takip etmektedir.

Pek muhterem arkadaşlarım çünkü konuşmalarda ileri sürülen ve esasen çoğu yıpratıcı olan noktaların en önemlilerine cevap verdiğimi zannediyorum. Hiç şüphesiz, bütün bölgemiz derin bir sarsıntı içindedir. Bu durumda, bize ümit veren unsurlar da yok değildir. Özellikle büyük devletlerin dünya barışını korumak hususunda gösterdikleri teenni bu bakımdan çok memnuniyet vericidir. Bu teenninin devam etmesini, bölgemizdeki ihtilâfların daha geniş buhranlara ve çatışmalara yol açmamasını en samimî şekilde temenni etmekteyiz. Yüce Heyetinizi saygılarımla selâmlarım”⁵¹³.

Yine bu eşit-yakınlığa yönelik olarak TBMM’de İsrail ve Filistin devlet başkanlarına aynı gün konuşma hakkı tanınmıştır⁵¹⁴. Bu yaklaşım Türkiye’nin Arap-İsrail sorununda hem Arap dünyasıyla hem de İsrail ile ilişkilerini korumaya özen gösterdiğinin bir özetidir. Araplar lehine tutumlarda bile dengeli tutum gözlenmektedir. Bu bir yandan İsrail ile 1949’da kurulan köprülerin atılmayacağını göstergesidir.

BM’de de Arapların yanında yer alarak İsrail’in işgal ettiği topraklardan çekilmesi yönünde oy kullanmıştır. Öte yandan, “İsrail’in varlığının da inkâr edilemez bir gerçek olduğunu” söyleyerek “ihtiyatlı” davranmıştır⁵¹⁵.

Bu denge politikaları ekseninde 08 Mayıs 1976’da Filistin Kurtuluş Teşkilatı’nın Türkiye’de büro açmasına izin verilmiştir⁵¹⁶.

3.1.4. 5 Haziran 1967 Arap-İsrail Savaşları

27 Mayıs askeri darbesinden sonra ise yönetim tarafından Demokrat Parti’ye tepki olarak Ortadoğu ülkeleri ile diplomatik ilişkiler kurulması düşünülmüş ama gerçekleştirilememiştir.

Ancak 1967 Arap-İsrail savaşı boyunca Türkiye’nin Arap yanlısı bir tutum sergilemesi değişen politikasını ortaya somut olarak koymuştur⁵¹⁷. Türkiye savaş

⁵¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dosya: 02, Cilt: 18, B: 115, O: 02, 08.06.1967. ss. 168-169.

⁵¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dosya: 23, Cilt: 04, B: 19, O: 1, 13. 11. 2007. ss. 439-442.

⁵¹⁵ Uzer, s. 144.

⁵¹⁶ BCA, 030-0-018-001-002, 352-131-12, 08.05.1976.; “Filistin Kurtuluş Örgütü İle Bu Gün Masaya Oturuyoruz”, **Hürriyet**, 18.08.1975.

⁵¹⁷ Geçmişten Geleceğe..., s. 9.; Dursunoğlu, 39.

yolu ile toprak kazanımına karşı olduğunu belirterek İsrail'i kınamıştır. O dönem İsrail gerçekliği karşısında da yapacak fazla bir şeyi yoktur. Bu politika olumlu sonuçlarını hemen göstermiştir. Arap Ligi Ekonomik Konseyi 1968'de, Türkiye'nin dış ticaretinde İsrail yerine Arap ülkelerinin olması gerektiği yönünde tavsiye kararı almıştır⁵¹⁸. Ayrıca yurt içinde de İsrail ile yürütülen ticari ilişkilerin Yahudi işadamlarınca yürütülmesinden duyulan endişe Cumhurbaşkanlığı katına kadar telgraflarla çeşitli platformlar tarafından iletilmiştir.

Bu belgelerde; devlet radyosunda Türkiye-İsrail arasındaki ticari ilişkilerin kesildiğine yönelik haberlerin yer alması üzerine Türk işadamlarında duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Ancak daha sonra gazetelerde bunun aksine haberlere rastlayınca Türk işadamlarının tepki verdiklerini anlamaktayız⁵¹⁹.

Özellikle Arap ülkeleri sivil toplum kuruluşları, Dışişleri Bakanlığı⁵²⁰ kanalı üzerinden Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a çektikleri telgraflarda Türkiye-İsrail arasındaki ilişkilerin kesilmesine yönelik taleplerini dile getirmişlerdir. Irak Barosu ve Arap Fonu Cemiyetinin bu yöndeki bir telgraf metni Irak Haberler Ajansı Bülteni'nde yayımlanmıştır. Bu telgrafta; Müslümanların ilk kiblesi olan Kudüs-ü Şerif şehrini topraklarına ekleyen İsrail ile ilişkilerin kesilmesi istenmiştir. Ayrıca Birleşmiş Milletler kararlarına İsrail tarafından meydan okunduğu belirtilmiştir. Bu yüzden "*İsrail ile temas kurmak bütün Müslümanlar için acı vericidir*" denmiştir.⁵²¹

Bu devrede Türk dış politikası yönünü Arap ülkelere çevirmiştir. Türkiye-İsrail ilişkileri özellikle, 1967 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra inişe geçmiştir⁵²². Ancak Türkiye'nin Arap-İsrail anlaşmazlıklarında eşit mesafeli bir tavrı korumaya özen gösterdiğini söylemek daha doğru olur⁵²³. Bu gelişmelerin ardından Nisan 1969'da Ankara İsrail ile imzaladığı "*Ticaret Anlaşması*"nı iptal etmiştir.

1965 yılında İsrail, ABD ve Batı Almanya'dan yüksek düzeyde silah alımına gidince Arap ülkelerinin tepkisi ile karşılaşmıştır⁵²⁴.

⁵¹⁸ Altunışık, s. 185.

⁵¹⁹ CA, 05003946-372, 3/2912, 5/4-2, 3976-557, Cevdet Sunay Arşivi, 25.04.1969.

⁵²⁰ CA, 05009931-39, 5/10-18, 9931-60, 325-199, Cevdet Sunay Arşivi, 06.04.1968.

⁵²¹ CA, 05009931-40, 5/10-18, 9931-61, Cevdet Sunay Arşivi, 30.04.1968.

⁵²² "Savaş Başladı", **Milliyet**, 06.06.1967.; "Ortadoğu'da Harp Tel-Aviv'de Buluşalım", **Milliyet**, 06.06.1967.

⁵²³ Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının..., s. 163.

⁵²⁴ Ferhat Pirinççi, "İsrail'in Silahlanmasında ABD'nin Rolü ve ABD-İsrail Stratejik İlişkisinin Başlaması (1956-1973)", **History Studies Ortadoğu Özel Sayısı / Middle East Special Issue**, Samsun, 2010, s. 359.

Bu süre içinde İsrail'in Arap devletleri ile gerginliği sürdürdüğü görülmüştür⁵²⁵. BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail'e yaptırımları sonuç vermemiştir. Kanal harekatı'ndan sonra Mısır-İsrail ilişkileri sınırlarında çıkan çatışmalar yüzünden gerginleşmiştir. Mısır Sina'ya yığınak yapınca İsrail silahlı kuvvetleri, 5 Haziran 1967 günü hava baskını ile Mısır hava gücünü meydanlarında imha etmeyi başarmıştır⁵²⁶. Bir İsrail Zırhlı Tugayı tek başına Mısır Zıhlı birliklerini elektronik harp desteği ile bozguna uğratmıştır. Savaş 6 günde kesinleşince "6 gün savaşı" olarak anılmaya başlanmıştır⁵²⁷. İsrail üçüncü kez galip gelmiştir⁵²⁸. ABD'nin istihbarat değerlendirmelerinden bu savaştaki yakın ilgisini kolaylıkla anlamaktayız⁵²⁹.

İsrail, bütün Filistin topraklarını İşgal etmiş ve 28 Haziran'da Kudüs'e hâkim olmuştur⁵³⁰. Arap ülkeleri⁵³¹ bu hezimetini unutturmak için yeni bir arayışı konuşmaya başlamışlardır⁵³².

Bölgedeki bu stratejik değişiklik, ABD ile SSCB arasında yumuşama anlaşmalarının imza edilmesi dönemine denk gelmiştir⁵³³. Bu yumuşama sonucu Mısır Batı paktı yanında SSCB'yi de kaybetmiş olarak daha olumsuz şartlarda yalnız kalmıştır⁵³⁴. Arap ülkeleri artık İsrail'in 1967 savaşında işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini ve Filistin davasının halledilmesi sorununa odaklanarak 1948 şartlarını

⁵²⁵ Veli Yılmaz, **Yakın Dünya Harp Tarihi Özetleri**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1993, ss. 69-73.

⁵²⁶ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi..., s. 706.

⁵²⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitapevi, 7. Baskı, Ankara, 1998, ss. 481-483.

⁵²⁸ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi..., s. 707.

⁵²⁹ *TTKA*, Confidential U.S State Dept. Central Files Palestine-Israel Internal Foreign Affairs 1967-1969, part 1(7-13).; *TTKA*, Confidential U.S. State Department Special Files..Arab-Israeli Conflict,1951-1976(2-22).; *TTKA*, Confidential U.S.State Department Central Files Palestine-Israel Foreign Affairs 1955-1959(15-17).; *TTKA*, Confidential U.S.State Department Central files. Palestine. United Nations Activities,1945-1949(6-14).; *TTKA*, M-287 Confidential British Foreign Office Political Correspondence World War 1 University Publications of America(14-107).; *TTKA*, OSS-State Department Intelligence and Research Reports. Part VII. The Middle East(2-3 PART 7).; *TTKA*, OSS-State Department Intelligence and Research Reports.Part XII.The Middle East.1950-1961 Supplement(3-3 PART 12).; *TTKA*, U.S. State Department Office of the Executive Secretary Crisis Files, Part 2 middle East Crisis 1967(19-19).

⁵³⁰ Harp Akademileri Komutanlığı, **Ortadoğu Barış Süreci ve Türkiye Üzerine Etkileri**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996, ss. 11-17.

⁵³¹ Mısır, Suriye başı çekmektedir.

⁵³² Harp Akademileri Komutanlığı, **Akdeniz'deki Egemenlik Mücadelesi ve Türkiye Milli Güvenliğine Olan Etkisi**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1972, ss. 17-27.

⁵³³ Samuel Pacteau,- Franklin Mouguel, **Uluslararası İlişkiler Tarihi**, (Çev., Galip Üstünel), İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1993, ss. 119-123.

⁵³⁴ Jhon Hurewitz, **Ortadoğu Siyaseti, Askeri boyutlar**, (Çev., Nusret Özselçuk), Gnkur Yayınları, Ankara, 1980, ss. 509-521.

bile ileri sürmeyi düşünemez hale gelmişlerdir⁵³⁵. Bu son gelişmeler bölgedeki sivil Arapların İsrail egemenliğine girmesine yol açmıştır⁵³⁶. Araplar bu sorunun lehlerinde hallolması için ellerindeki petrol kozunu sahaya sürmeyi dillendirmeye başlamışlardır.

Türkiye'nin 1967 savaşı sonucu Arap yanlısı bir tavra dönmesinin altında Kıbrıs konusunda mesafe almak istemesi önemli yer tutmuştur. Ayrıca Türk kamuoyunda muhafazakâr yaklaşımlar ve populist politikalar prim yapmaktaydı. İlginçtir sol fikirlere sahip olanlar da emperyalizme ve ABD'ye olan duruşlarından dolayı İsrail karşıtı ve FKÖ'ye sempati duymaktaydılar. Öte yandan Türkiye 1973 Petrol krizinden de en az zararla kurtulmak istemekteydi. Bu gelişmeler ardı ardına ve yoğun bir şekilde yeni politikayı oluşturmuştur⁵³⁷.

3.1.5. 21 Ağustos 1969 Mescid-i Aksa Yangını

22-25 Eylül 1969'da El-Aksa Camii yangınından sonra Rabat'ta toplanan İslam ülkeleri zirvesinde alınan ve "*İsrail ile her türlü ilişkinin koparılmasını öngören kararı*"nı Türkiye yine net olmayan tutumunu sürdürerek reddetmiştir. Bunun üzerine Arap ülkeleri ise Türkiye'yi yine CENTO'nun istikametinde hareket etmekle suçlamışlardır. Türkiye bu dönemdeki İslam Konferansı toplantılarında laik yapısını öne çıkararak bir tutum sergilemiştir⁵³⁸. Fakat Türkiye'nin toplantılara katılması BM çağrısında yer alması da Arap ülkeleri için önemliydi. Zaten Türkiye BM kararlarına göre İKÖ'ye uyacağı hususunu sonuç bildirisine eklettirmiştir. Bu yaklaşım İsrail ile mesafesinin sınırını çizmiştir⁵³⁹.

Mescid-i Aksa yangınında Türkiye'nin tutumu Araplar lehinde olsa da, İKÖ toplantılarında alınan kararlarda olumsuz oy kullanması ilişkileri Araplar ile tesis edilmeye çalışılan ilişkilerini de ters yönde etkilemiştir⁵⁴⁰.

⁵³⁵ "Ateşkesten Sonra İsrail'in Barış şartları: 1- Kudüs Şehrinin Tamamı, 2- Suveys' ten serbest geçiş, 3- Akabe Körfezi'nden İstifade", **Hürriyet**, 12.06.1967.

⁵³⁶ *BCA*, 030-0-001-000-000, 129-841-7, 15.05.1968.

⁵³⁷ Çağrı Erhan-Ömer Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap Olmayan Ülkelerle İlişkiler" **Türk Dış Politikası Cilt:1, 1960-1980, Batı Bloku Ekseninde Türkiye**, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 796-797.

⁵³⁸ Fırat-Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap...", s. 792.

⁵³⁹ Erhan-Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap Olmayan...", s. 799.

⁵⁴⁰ Dursunoğlu, 40.

3.1.6. İKÖ Toplantıları

Türkiye 22-25 Eylül 1969'da Rabat'ta toplanan ilk İKÖ zirvesinde Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil İsrail ile her türlü ilişkinin kesilmesine yönelik kararı, İran ile birlikte redetmiştir⁵⁴¹. Türkiye'deki iç politik gelişmeler de Türkiye-Arap ülkeleri ve İsrail ile ilişkilerinde iniş çıkışa yol açmıştır. Özellikle 12 Mart 1971 darbesi/muhtırası ertesinde Türkiye-Ortadoğu ilişkilerinde bir durgunluğa yol açmıştır. Bu durum 1973 yılı petrol şokuna kadar devam etmiştir⁵⁴². İlk İslam Kongresi esasen 07 Aralık 1931'de Türkiye'nin de bulunduğu 22 İslam ülkesinin katılımı ile gerçekleşmiştir⁵⁴³. Türkiye 03 Ocak 1962'de toplanan İslam Dünyası Konferansı'na 4 kişiden oluşan bir temsilci heyeti göndermiştir⁵⁴⁴.

1967 savaşı ertesinde Ürdün'de iskân olunan FKÖ gerillaları ile Ürdün hükümeti arasında çatışmalar yaşanmıştır⁵⁴⁵. Türkiye bu duruma müdahale etmek isteyen ABD'ye İncirlik üssünün kullanımına müsaade etmemiştir. Taraflar 27 Eylül 1970'de bir barış anlaşması imzalamışlardır⁵⁴⁶. Ardından "Lusaka Bağlantısızlar Toplantısı" sonucu Arap ülkeleri Makarios'un Kıbrıs tezlerini reddetmişlerdir.

Bu dönem 12 Mart 1971 darbesi süreci sayılmazsa Arap ülkeleri ile İKÖ üzerinden ilişkilerin olumlu yönde geliştiği yıllar olarak adlandırılabilir⁵⁴⁷. 1972 yıllarında SSCB ile temaslar ve FKÖ kamplarında Türkiye'den gelen gençlere askeri eğitim verilmesi üzerine Suriye ve Irak ile ilişkiler yeniden bozulmaya başlamıştır. Ancak Batı ile yeniden temas eden Mısır ile ilişkiler geliştirmek istenilmiştir.

22-24 Şubat 1974'te toplanan İkinci İslam Konferansı Örgütü'nün yayınladığı Lahor Bildirisindeki "*üye ülkelerin İsrail ile olan tüm ilişkilerini kesmesi*" hususunda Türkiye "çekimser" oy kullanmıştır. Dışişleri Bakanı Turan Güneş Ortak bildiriye konulan İsrail ile ilişkilerin kesilmesi kararına çekince koydurmuştur⁵⁴⁸.

Türkiye 11 Mayıs 1976'da İstanbul'daki 7. İslam konferansı'na tam üye olarak katılmış ve Kıbrıs tezini kabul ettirmiştir. Kıbrıs bu toplantıya *konuk*

⁵⁴¹ Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının..., s. 163.

⁵⁴² Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi..., ss. 725-728.

⁵⁴³ BCA, 030-0-010-000-000, 203-385-1, 21.10.1931.

⁵⁴⁴ BCA, 030-0-018-001-002, 163-70-4, 06.02.1962.

⁵⁴⁵ "İsrail Ürdün'e Saldırdı ve Geri Çekildi", *Milliyet*, 22.03.1968.

⁵⁴⁶ Fırat-Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap...", s. 790.

⁵⁴⁷ Fırat-Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap...", s. 793.

⁵⁴⁸ Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının..., ss. 163-164.

düzeyinden *gözlemci* statüsü ile katılmıştır. Ardından İsrail ile Siyonizm kınanmıştır⁵⁴⁹.

3.1.7. 1973 Yom Kippur Savaşı, Petrol Krizi ve Diğer Gelişmeler

Arap ülkeleri SSCB yardımıyla ordularını güçlendirmeye başlamışlardır. Araplar Yahudilerin büyük kutsal bayramı “Yom Kippur” gününde 1967 savaşı ile kaybettikleri prestiji ve sınırları geri kazanmak maksadıyla, 6 Ekim 1973 günü ani bir baskınla İsrail’den Sina’yı geri almayı planlamışlardır. İlk iki gün başarı kazanan Arap kuvvetleri İsrail’in 3 günde seferber olması ile gerileyerek ricat etmişlerdir. 9 Ekim 1973’te Mısır ve Suriye Türkiye’den siyasi destek talep etmişlerdir⁵⁵⁰. Türkiye “Arap milletinin meşru isteklerinin karşılanması” yönünde bir çağrıda bulunmuştur. Hatta ABD’nin İncirlik üzerinden İsrail’e yardımına izin vermeyerek, Sovyet uçaklarının Mısır ve Suriye uçaklarına Türk hava sahası üzerinden yardımına destek olmuştur. Bu savaşta Türkiye Arap ülkelere tam destek vermiştir. İsrail tüm hatlarını kaybetmeden elde bulundurmaya başarmıştır. Ancak şartların İsrail lehine dengeleri bozacak şekilde gelişmesine izin verilmemiş, duruma BM’nin müdahale etmesiyle ateşkes yapılmıştır⁵⁵¹. BM oylamalarında Türkiye Arap ülkeleri ile birlikte hareket etmiştir⁵⁵².

Bu dördüncü mağlubiyetle Araplar, onarılmaz bir şekilde kamuoylarında prestij kaybına düşmüşlerdir⁵⁵³.

Bu arada 1973’te darde rejimi bitince 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonucu konulan ambargo ve ekonomik sebeplerden Arap ülkeleri ile yakınlaşma artırılarak sürdürülmüştür⁵⁵⁴.

ABD, Türkiye’nin Batı eksenli politikaların yanında yer alması ve Türkiye ile İsrail arasındaki işbirliğinin kurulması/yürütülmesi yönünde yoğun çaba göstermiştir⁵⁵⁵.

Arap potansiyeli ve İsrail lobiciliği Türkiye’nin İsrail’e yönelik politikasını belirlemesinde etkili olmakla birlikte, Türkiye İsrail’le ilişki kurarken iç toplumsal

⁵⁴⁹ Tavlaş, s. 13.

⁵⁵⁰ “İsrail Şam’ı Bombaladı”, **Hürriyet**, 10.10.1973., “Suriye Bize Başvurdu”, **Hürriyet**, 12.10.1973.

⁵⁵¹ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi..., ss. 715-716.

⁵⁵² Uzer, ss. 144-145.

⁵⁵³ İsmail Soysal, “Ortadoğu Barış Süreci ve Türkiye” **Yeni Türkiye**, (Der. Güler Eren), YTMH yayınları, Sayı: 3, İstanbul, 1995, ss. 451-467.

⁵⁵⁴ Fırat ve Kürkcüoğlu, “Ortadoğu’yla İlişkiler/Arap..., s. 794.

⁵⁵⁵ Uzer, s. 145.

tepkileri de dikkate almak zorunda kalmıştır. Türkiye ateşkes sonrası İsrail ile ilişkilerinde en alt seviyeyi, Araplar ile de yakınlaşma pozisyonunu korumaya özen göstermiştir. FKÖ ile temaslarında kuşkusuz bunun da payı vardır⁵⁵⁶.

1973 petrol krizi de ekonomik olarak Türkiye'yi bir hayli zora sokmuştur. Ancak petrol üreten ülkeler ile teması ederek krizi hafif atlatmaya çalışmıştır. Diğer yandan SSCB ve ABD arasındaki “detant” görüşmeleri iki kutuplu düzen sistemine dâhil olan Türkiye ve benzeri ülkelerin ulusal karakterde çıkarlarını görebilmesine olanak sağlamıştır. ABD, Ortadoğu, uluslararası konjonktür gibi çok taraflı aktörleri Kıbrıs sorunu yüzünden elde ettiği deneyimlerle gözden geçirme imkanı bulan Türkiye pozisyon almayı öğrenmiştir.

Tüm bu gelişmeler Kıbrıs sorunun ortaya çıkması ile ardı ardına oluşmuştur. 1963 krizi ve 1974 müdahalesi Ankara'nın uluslararası arenadaki yalnızlığını görmesi ve dış politikasındaki tutumunu gözden geçirmesine neden olmuştur. Bu durum BM'deki oylamalarda kendini göstermiştir. Arap ülkelerinden de aradığı desteği bulamamıştır.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve sonrası ambargo kriz ile birlikte, Yunanistan ve Ege sorunları yeni gelişmeleri tetiklemiştir.

Bu dönemde Sayın Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Arşivi'nde Türkiye'nin Ortadoğu politikalarına yönelik derinlikli analizlere rastlanmaktadır.

İsrail ile ilişkilere değin⁵⁵⁷;

Arap ülkeleri ile temasta Türkiye-İsrail ilişkileri gündemin ilk maddesi olmaktadır. Türkiye tez olarak Yahudilere mali yardım karşılığı toprak imtiyazı tanınmasına da 1917 yılındaki Balfour beyannamesine de karşı duruş sergilemiştir. Filistin sorununda da BM de taksim aleyhinde olmuştur. Yani Türkiye İsrail'in kurulmasına her zaman karşı durmuştur. Buna rağmen İsrail devleti BM Genel Kurulu kararı gereği kurulmuş ve 11 Mayıs 1949 tarihinde de BM'ye üye kabul edilmiştir. Türkiye bu karara müsbet oy vermemiş ve çekimser kalmıştır. Ancak tüm bu gelişmeler sonrası İsrail tanınmış ve ardından Mart 1950'de karşılıklı temsilcilikler açılmıştır. Türkiye'nin bu teması İsrail'in haksız davranışlarını onaylaması anlamına gelmemektedir. 1956 Arap-İsrail savaşında İsrail'in saldırıları kınanmış ve Tel-Aviv'deki elçi geri çekilmiştir. 1950'de İsrail hükümet merkezini

⁵⁵⁶ Erhan ve Kürkçüoğlu, “Ortadoğu'yla İlişkiler/Arap Olmayan...”, ss. 799-800.

⁵⁵⁷ CA, 06000796-30, 6/2-1,796-132, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-30, 6/2-1,796-133, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-30, 6/2-1,796-134, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

Tel-Aviv'den Kudüs'e taşıyınca Türkiye elçiliğini burada tutmaya devam etmiştir. İsrail 1967 ve 1973 savaşlarında işgal ettiği topraklardan çekilmelidir. Kudüs'ün statüsü oldu bittiye getirilemez. Filistin halkının meşru ve milli menfaatleri desteklenmektedir. Türkiye Arap ülkelerinin lehinde olmaya özen göstermiştir. Türkiye İsrail ile zaten şekilden ibaret olan kültürel, ekonomik ve ticari ilişkilerini en aza indirmeye özel itina göstermektedir. Aksine Türkiye Arap ülkeleri ile olan ilişkilerine daha fazla önem vermektedir. Türkiye İsrail ile olan siyasi ilişkilerini BM'ye olan hukuk anlayışı ve geleneğinden dolayı sürdürmektedir.

Filistin hakkında⁵⁵⁸;

Eylül 1972 tarihinde Türk Dışişleri Bakanı'nın Irak, Kasım 1972'de Ürdün, Aralık 1972'de Suriye, Haziran 1973'de Kuveyt, Temmuz 1973'te Suriye Ağustos 1973'de Tunus, Ağustos 1973'te Cezayir, Ağustos 1973'te Irak, Eylül 1973'de Mısır, Ekim 1973'te Pakistan'ın memleketimizi ziyaretlerinden sonraki ortak bildirimlerde Filistin halkının meşru haklarını kazanma mücadelesinde desteklerini yinelemişlerdir. Kudüs için ve işgal altındaki Arap toprakları sorununda da Arap tezlerini desteklenmektedir⁵⁵⁹.

Kudüs hakkında;

Aksa Camileri ve Kubbet-üs sahara Müslümanlar, Ağlama Duvarı Yahudiler, Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği yer olduğuna inanan Hristiyanlar için Holy Sepulchre ve Beyt-Ül Lahim'deki Nativity kiliseleri kitaplı üç dinin Kudüs'e olan ilgilerini gösterir. 1516-1917 Osmanlı devleti, 1917-1948 İngiltere Kudüs'ün dinsel toplum ve liderlik bakımından da muhtariyet tarzı bir statü ile yönetilmesi gerektiğini fark etmişlerdir. BM Genel Kurulu 29 Kasım 1947'de 181 sayılı karar ile bu tarz bir statüyü öngörmüştür. Ancak 1948 savaşı bu uygulamayı engellemiştir. 1948-1967 döneminde Ürdün hükümeti Yahudilerin Ağlama Duvarı'nı ziyaretine izin vermemiştir. 1950 yılında Kudüs İsrail'in daimi başkenti ilan edilmiştir. 1967 Savaşı'ndan sonra Kudüs'ün tamamı İsrail'in idaresine geçmiştir. İsrail yerel belediyesince ve idari tedbirlerle şehrin Müslüman dokusunu yok etmektedir. Yani

⁵⁵⁸ CA, 06000796-30, 6/2-1,796-135, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-30, 6/2-1,796-136, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

⁵⁵⁹ CA, 06000796-30, 6/2-1,796-137, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-30, 6/2-1,796-138, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

Kudüs “Yahudileştirilmek”tedir. Hz. Ömer Camisi temeline yönelik arkeolojik kazılar sürdürülmektedir⁵⁶⁰.

Türkiye'nin dış politikasına değin⁵⁶¹;

Türkiye'nin dış politikasında istikrar ve barış ana ilke olmaktadır. Arap-İsrail anlaşmazlığında Türkiye barış ve huzuru desteklemektedir. Ancak bununla birlikte Türkiye bu politikasını yürütürken; taraf olmamak, kendi güvenliğini tehlikeye atmamak, anlaşmazlıkların Arap ülkeleri ile olan menfaatlerini karşılıklı olarak gözetmek ve ilişkilerin zedelenmemesine itina etmek şeklindeki prensiplere bağlı kalmaya çalışmıştır. Bu prensiplerin saha uygulamasında ise, bölgedeki anlaşmazlıkların giderilmesi hususunda Türkiye yapıcı, dengeli, bir tarafsızlık içinde kalmaya özel çaba sarf etmiştir. İhtilafın başlangıcından itibaren Türkiye bölgeye yönelik kendi menfaatlerinin uzun ve kısa vadeli yürütülmesini de esas almıştır. Ancak birinci öncelik kendi güvenliği olmaktadır.

Ayrıca Türkiye Güvenlik konseyinin 22 Kasım 1967 tarihli ve 242 sayılı kararının eksiksiz ve iyi niyet kapsamında çözüme ulaşılabileceğini değerlendirmiştir. İsrail ve ihtilafa dâhil olan tüm ülkelerin toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağımsızlığı bu kapsamda değerlendirilmelidir. Daimi beş üye de zaten bu kararı desteklemektedir. Ayrıca NATO ve CENTO çoğunlukla bu kararı desteklemektedirler. Türkiye bu tutumu dolayısıyla haklı bir eleştiriye maruz kalmamalıdır.

Yine Türkiye, barışın tesisi içi oldu bitti ve emrivakilere karşı durmuştur. Türkiye Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler için Kutsal kabul edilen Kudüs şehrinin statüsünün değiştirilmesine karşı durmaktadır. Türkiye sorunun başlangıcından itibaren barış yanlısı tutumunu korumuştur.

1967 yılındaki sorundan 06 Ekim 1973 silahlı çatışmasına kadar ki dönemde yukarıdaki esaslar kapsamında uygulamalara önem verilmiştir. Büyük devletlerin Ortadoğu körfez bölgesine sızarak yığınaklanması ve buradan taraflardan hasmane bir tutumun ülkemize yönlendirilmesi gayretlerinden kaçınılmasını göz önünde tutmaktadır.

⁵⁶⁰ CA, 06000796-31, 6/2-1,796-139, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-31, 6/2-1,796-140, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-31, 6/2-1,796-141, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-31, 6/2-1,796-142, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-31, 6/2-1,796-143, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-31, 6/2-1,796-144, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-31, 6/2-1,796-145, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-31, 6/2-1,796-146, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

⁵⁶¹ CA, 06000796-28, 6/2-1, 796-117, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

Yine bölgenin istikrarlı bir devleti olan Türkiye'nin İslamiyet kavramı ile bütünlük içerisinde olduğu Arap devletleri ile birlikte hareket etmesi yönündeki olası tahriklere karşı duruşunu da sürdürmesi doğal karşılanmalıdır⁵⁶².

“Ortadoğu Barış Görüşmeleri” konusunda Sayın Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk katındaki değerlendirmelere göre⁵⁶³;

Ortadoğu'da İsrail ile Araplar arasındaki sorun BM Güvenlik Konseyi'nin 338, 339 ve 340 sayılı kararlarınca ateşkese varılmıştır. İsrail ile Mısır arasında Kahire-Süveyş yolunun 101nci kilometresinde yapılan görüşmeler sonuçsuz dağılmıştır. Bunun üzerine ABD ilgili tarafların katılımı ile 21 Aralık 1973'te bir “Barış Konferansı” toplanmasına öncülük etmiştir. Suriye toplantıya katılmamıştır. ABD ve SSCB ortak başkanlığındaki bu konferansta Filistinlilerin de katılımı teklif edilmiştir. BM Genel Sekreteri'nin başkanlığında ABD, SSCB, Mısır, Ürdün, ve İsrail'in katıldığı konferansta ilgili taraflar yalnızca görüşlerini beyan etmişlerdir. Mısır ve İsrail arasındaki “Kuvvetler Ayrımı” sorunu 18 Ocak 1974 yılında Kahire-Süveyş yolunun 101nci kilometresinde imzalanmıştır. Anlaşma hükümleri gereği; Mısır kuvvetlerini Kanal'ın Batı yakasına çekecek, İsrail de kuvvetlerini doğuya çekecek ve araya BM kuvvetleri girecektir. Burada güvenlik bölgeleri oluşturulacaktır. Bu hatlar üzerinde kuvvetler uçabilecektir. Bu anlaşma ile İsrail'in bölgedeki varlığı Mısır tarafından meşrulaştırılmış ve teyit edilmiş oluyordu⁵⁶⁴. Diğer yandan ABD'ye karşı uygulanan petrol ambargosunun kaldırılması, Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın nüfuzunu kullanması ile kolaylaştırılmıştır⁵⁶⁵. Suriye ile anlaşmaya üç safhada varılmıştır. Suriye İsrail'in 1967 savaşı sonrası işgal ettiği bazı stratejik yerlerden çekilmesini ve tampon bölgeler oluşturulmasını kabul ettirmiştir. Ancak Suriye devlet başkanı Esad, Enver Sedat kadar muhaliflerine hâkim değildi. Tampon bölgelerdeki BM kuvvetleri ise “gözlemci” statüsünde görev yapacaklardır. İsrail Suriye'deki Filistinli gerillaların kendilerine yönelik faaliyetlerinin önlenmesi için garanti talep etmiştir. Suriye buna yanaşmamıştır⁵⁶⁶. Dikkat çekici olan bir husus da Suriye'nin bu görüşmelerde Mısır'ın bir unsuru-

⁵⁶² CA, 06000796-28, 6/2-1, 796-118, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-28, 6/2-1, 796-119, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

⁵⁶³ CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-120, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-121, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-124, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-125, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

⁵⁶⁴ CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-122, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

⁵⁶⁵ CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-123, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

⁵⁶⁶ CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-126, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

uzantısı gibi hareket etmesidir. Anlaşma 31 Mayıs 1974 günü Cenevre’de İsrail-Mısır askeri grubunca imzalanmıştır⁵⁶⁷.

Ürdün ve Filistinliler yaklaşık aynı sorunlara bağlıdır. Ayrıca Filistinliler tek başlarına temsil ile uluslararası arenada “varlığını” kabul ettirmeyi başarmış sayılmalıdır⁵⁶⁸.

Sonuç olarak bu anlaşmaların yansımaları uzun zamanda anlaşılacaktır⁵⁶⁹.

3.1.8. BM Siyonizm İrçılık Kararı

10 Kasım 1975’de Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda görüşülen "Siyonizm’in bir tür ırkçılık olduğu" yönündeki karar tasarısına “evet” oyu vermiştir. Böylece Türkiye Arap-İsrail sorununda Arapları desteklediğini göstermiş oldu⁵⁷⁰. İsrail bu dönemde en yetkin diplomatlarını Türkiye’de görevlendirmeye özen göstermiştir⁵⁷¹.

17 Eylül 1978 günü Camp David anlaşmaları olarak adlandırılan belgelerin Beyaz Saray’da imzalanmasıyla Arap-İsrail sorunu geçici olarak sona ermiştir⁵⁷². Camp David’le taraflar bir yerde barışa olan gereksinimlerini yeniden teyid etmişlerdir⁵⁷³.

1977’de Türkiye’nin Ortadoğu ülkeleri ile olan ticaret payı % 10,9’dan 1982’de % 37,6’ya çıkmıştır. Aynı dönemde İsrail’in payı ise % 0,4’ten %0,1’e düşmüştür⁵⁷⁴. Özellikle inşaat sektörü bu gelişmeden payını almıştır. Bu dönemde Irak’ın petrolünün boru hattıyla taşınması, Arap bankalarının kredi kolaylığı sağlaması, kültürel değişim faaliyetleri hız kazanmıştır⁵⁷⁵.

1977’de Mısır ile İsrail arasında başlayan Camp David süreci ve İsrail’in FKÖ’yü tanıdığı, Arapların İsrail’in varlığını kabul ettiği Oslo süreci ile birlikte

⁵⁶⁷ CA, 06000796-29, 6/2-1,796-127, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

⁵⁶⁸ CA, 06000796-29, 6/2-1,796-128, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-29, 6/2-1,796-129, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.; CA, 06000796-29, 6/2-1,796-130, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

⁵⁶⁹ CA, 06000796-29, 6/2-1,796-131, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.

⁵⁷⁰ Fırat ve Kürkçüoğlu, “Ortadoğu’yla İlişkiler/Arap...”, s. 795., “Ara Anlaşma ve Ortadoğu Dengeleri”, **Milliyet**, 07.09.1975.

⁵⁷¹ “İsrail Önemli Bir Diplomatını, Ankara’ya Elçi Olarak Atadı”, **Milliyet**, 08.05.1975.

⁵⁷² Gencer Özcan, “50. Yılı Biterken Türkiye-İsrail İlişkileri”, **Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç**, (Der. İsmail Soysal), TTK Yayınları, 7.Dizi, Sayı:1889 İstanbul, 1999, s. 542.

⁵⁷³ İhsan D. Dağı, “Ortadoğu’ya Demokrasi Neden Gelmiyor?” (Der. Güler Eren), **Yeni Türkiye**, Sayı:3, İstanbul, 1995, ss. 476-475.

⁵⁷⁴ “İsrail Narenciye Toplamak İçin 1.000 Türk İşçisi İstiyor”, **Milliyet**, 13.04.1979.

⁵⁷⁵ Altunışık, s. 186.

İsrail ile yakın ilişkiler kurma yönünde Araplardan duyulan çekince de ortadan kalkmıştır⁵⁷⁶. Ancak Türkiye büyükelçiliğini ABD ve Avrupa ülkeleri ile birlikte Tel Aviv’de bulundurmaktadır⁵⁷⁷. Türkiye İsrail’in 1967 sınırlarına çekilmesi ve FKÖ’nün durumuna yönelik destek açıklamalarını yaparak İsrail ile ilişkisini düşük profilli olarak sürdürmüştür.

Bu sırada ABD, Ortadoğu’da öncelikle ülkelerin kendi aralarında anlaşmalarına ağırlık vermiştir. Mısır ile İsrail arasındaki antlaşma, 26 Mart 1979’da Washington’da imzalanmış ve 1982’de yürürlüğe girmiştir. Bu süreç Türkiye’nin İsrail ile olan ilişkilerine bir esneklik getirmiştir⁵⁷⁸.

3.1.9. Türkiye-İsrail arasındaki Gizli Diplomasi Kanalları ve İstihbarat İlişkilerinin Tesisi

Ancak Türkiye’nin Arap ülkeleri ile olan münasebeti Türkiye’nin İsrail ile “çekingen” ve “gizli” temasına yol açmıştır. İki ülke istihbaratları “tali” temas kanalı olarak her zaman kullanılmıştır⁵⁷⁹. İşte bu yapıyı “balans” eden mekanizma böyle kurulmuştur.

Ta başında itibaren Türkiye İsrail’i tanımasından itibaren Arap ülkelerinin yoğun tepkilerine maruz kalmıştır. Aslında amaç, dışa karşı “olmayan” ilişki görünümüne aldırılmadan “çıkarlar” noktasında temasın kesintiye uğramamasına dayalıydı. “Trident” (Üç uçlu gladyatör Mızrağı) adı verilen bu ilişkiye İran’da dâhil edilmiştir⁵⁸⁰. Bu temaslar Celal Bayar, Ben Gurion ve Menderes’in özel çevrelerinin getirdiği yakınlıkla çok daha çabuk gelişmiştir⁵⁸¹. Türkiye’de NATO inşaatlarını yapan İsraili “Solel Boneh” firması böylelikle elde ettiği bilgileri bu yapı ile hiç kuşkusuz paylaşmış olmalıdır. Örneğin bu dönemde SSCB’nin ile Aşkenaz Yahudilerinin İsrail’e salıverilmesi hususunu “pazarlık unsuru” olarak kullandığı dillendirilmiştir⁵⁸². ABD Adalet Bakanlığı soruşturmasında bu konu saptanmıştır.

⁵⁷⁶ “Mısır, İsrail Ortadoğu ve Türkiye”, **Milliyet**, 11.12.1977., “İsraililer İlk Kez Kahire’de”, **Milliyet**, 14.12.1977.

⁵⁷⁷ Uzer, s. 147.

⁵⁷⁸ Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının..., s. 165.

⁵⁷⁹ Tavlaş, ss. 5-7.

⁵⁸⁰ MAH- Türkiye, MOSSAD-İsrail, SAVAK-İran; üç ülkenin Milli haberalma servislerinin adıdır.

⁵⁸¹ Tavlaş, s. 10.

⁵⁸² Tavlaş, ss. 9-11.

1964 yılında İnönü bu yapının gereği Fransa’da Kıbrıs konusunu görüşmeleri sonrası İsrail Başbakanı Eshkol ile buluşmuştur⁵⁸³.

Kısaca diğer gizli olayları şöyle aktarabiliriz; Irak’tan Mig-21 uçağının Türkiye’de ikmali yapılarak, İsrail’e götürülmesi, 1971’de İsrail’in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom’u öldüren Türk solu ve THKP-C ile ilgili bilgilerin Türkiye’ye teslimi gibi hususlar gerçekleştirilmiştir⁵⁸⁴.

Ancak Şah’ın 1979’da ülkeden kaçması sonucu “Trident” oluşumu yara almıştır. Böylece Türkiye üst mekanizmada daha da sorumluluk almaya zorlanmıştır.

1979 yılında İran’da meydana gelen İslami ihtilal/devrimsonrası ABD Türkiye, İsrail ve Mısır’ı kendine müttefik seçmiştir. Mısır ile İsrail arasında yapılan Camp David çerçeve anlaşmaları FKÖ eylemlerinin artmasına yol açmıştır.

Fakat FKÖ Ankara’da büro açıp 13 Temmuz 1979’da Mısır Büyükelçiliği’nde iki Türk güvenlik görevlisini öldürmesini “Trident” algılayamıyordu. Bu dönemdeki gelişmelere paralel olarak Türkiye’deki Yahudi cemaati İsrail’e kesin göç yapmaya başlamıştır⁵⁸⁵. 22 Eylül 1979’da İsrail nükleer gücünü Hint Okyanusu’ndaki Prens Edward adası yakınlarında test etmiştir⁵⁸⁶. İsrail kendini bu kadar düşman arasında ancak böyle güvende hissetmektedir. Türkiye’nin İsrail ile ilişkilerini kesmesi için Kuveyt’in yaptığı çağrıları reddettiği yönünde Kuveyt basınında yer alan haberler o döneme ait hassasiyetleri ortaya koymaktadır⁵⁸⁷.

Türkiye’de ise Erbakan’ın liderliğindeki “Milli görüş” cephesi Yahudilerle ilişkilerinden ötürü dönemin Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen’i gensoru önergesi ile bakanlıktan düşürmüştür⁵⁸⁸.

3.2. İlişkilerde Dalgalanmalar ve 1 Ocak 1980- “Büyükelçilik” Seviyesi

Türkiye-İsrail ilişkilerinin 1960-1980 arası yaşanan *durgunluk* ve *soğukluğun* ardından yaşanan kısa *dalgalanmaların* yerini 1990’lara doğru tedricen *ısınmaya* bıraktığı gözlenmiştir⁵⁸⁹.

⁵⁸³ Tavlaş, s. 11.

⁵⁸⁴ Tavlaş, s. 12.

⁵⁸⁵ Tavlaş, s. 14.

⁵⁸⁶ Tavlaş, s. 85.

⁵⁸⁷ CA, 06000796-34, 6/6-7,3323-51, Fahri Korutürk Arşivi, 23.05.1979.

⁵⁸⁸ 28 Temmuz 1980’de TBMM Başkanlığı’na verilen 9 maddelik bir gensoru sonucu bakanlığına son verilmiştir.

1 Ocak 1980’de “Büyük Elçilik” seviyesinin uygulanmasına Camp David sonrası dış gelişmelere paralel bakmak gerekmektedir.

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonucu, Türkiye’nin Ortadoğu’ya yönelik izlediği inişli çıkışlı politikaları aşamalı olarak sona ermiştir. Avrupa devletleri ile 12 Eylül askeri darbesi yönetiminin yaşadığı sorunlar, Türkiye’nin Ortadoğu’ya yönelişini hızlandırmıştır. Başlangıçta askeri rejime mesafeli duran İran ise sanılanın aksine olumlu yaklaşımlar sergilemiştir. İran-Irak Savaşı Türkiye’nin ihracat patlamasına yol açmıştır⁵⁹⁰. Bu dönem ihracat bakımından Kore savaşı ve İkinci Dünya savaşı dönemlerini andırmaktadır.

3.2.1. 30 Kasım 1980 (İsrail’in Doğu Kudüs’ü İlhakı ve Kudüs’ü Ebedi Başkent İlan Etmesi)- “İkinci Kâtip” Seviyesi

Türkiye 1980 yılında İsrail’in Doğu Kudüs’ü ilhak ve Kudüs’ü ebedi başkent ilan etmesi üzerine, 30 Temmuz’da kabul ettiği bir yasaya dayanarak 28 Ağustos 1980’de kamuoyu ve siyasî partilerden gelen tepkilerin artması üzerine Kudüs Konsoloslugu’nu kapatma kararı aldı⁵⁹¹. İlişkiler de “Maslahatgüzar/İkinci kâtiplik” düzeyine çekilmiştir. Bu dönemdeki iniş ve duraklamalar Türkiye-İsrail ilişkilerine hâkim olmuştur.

Ardından 2 Aralık 1980’de Bülent Ulusu Hükümeti, aldığı bir kararla İsrail’le olan diplomatik ilişkileri “ikinci kâtiplik” seviyesine indirgenmiştir. İsrail’in de bu yolu takip etmesi çağrısında bulunulmuştur⁵⁹². Suudi Arabistan hemen bu kararın ardından Türkiye’ye 250 milyon dolarlık bir çeki teslim etmiştir⁵⁹³.

⁵⁸⁹ Erhan ve Kürkçüoğlu, “Ortadoğu’yla İlişkiler/Arap Olmayan...”, s. 801.

⁵⁹⁰ Altunışık, s. 188.; Atay Akdevelioğlu ve Ömer Kürkçüoğlu, “Ortadoğu’yla İlişkiler/Arap Olmayan Ülkelerle İlişkiler-İran’la İlişkiler” **Türk Dış Politikası Cilt:1, 1960-1980, Batı Bloku Ekseninde Türkiye**, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 806.

⁵⁹¹ Alptekin Dursunoğlu, **Stratejik İttifak Türk İsrail İlişkilerinin Öyküsü**, Anka Yayınları, İstanbul, 2000, s. 43.

⁵⁹² Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının...**, s. 165.

⁵⁹³ Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının...**, s. 165.; <http://gundem.bugun.com.tr/filistin-politikamiz--haberi/755555>, (23.12.2014). Konuya ilişkin haberde aşağıdaki ifadeler yer verilmektedir.

“250 milyon dolarlık Suudi yardımı İsrail’le ilişkileri bitirdi. Maliye Bakanı İsmet Sezgin Aralık 1979’da gerçekleştirdiği Riyad ziyaretinde Suudi Arabistan’dan 1milyar dolar borç talep etti. Riyad, Ankara’nın talebine karşılık 250milyon dolarlık borcu onayladı ve Maliye Bakanı Ebu Khail Ağustos 1980’de ilgili borç anlaşmasını imzalamak üzere Ankara’ya geldi. Suudi Arabistan, istenilen petrolü sağlama ve kalan borç taahhüdünü yerine getirme karşılığında Türkiye’den üç şey istedi: İsrail’le diplomatik ilişkilerini kesmek veya en azından ilişkilerin seviyesini düşürmek, İslam dünyasıyla ilişkilerinde daha aktif olmak, Türkiye’de ve başka ülkelerdeki Suudi tarzı İslami faaliyetlere engel olmamak. 150 milyon doların Merkez Bankası’na yatırıldığı 2 Aralık günü Türkiye, İsrail’le

Batı cephesi ise bu durumu bertaraf etmek için ABD Sentosu'ndan 61 senatörün imzasıyla Türkiye Büyükelçiliğine mektup göndererek uyarıda bulunmuştur. Askeri yönetim Türkiye'ye gelmek isteyen bir İsrail sporcu kafilesine vize vermeyerek cevabını vermiştir. Bu olay köprülerin atılmasına yol açmıştır⁵⁹⁴.

Öte yandan 1981 baharında, Sina'da BM Gücü dağılmış, bunun yerine ABD, tarafların da uygun görmesi ile çok uluslu bir kuvvet oluşturmuştur.

14 Aralık 1981'de İsrail, 1967'de Suriye'den aldığı⁵⁹⁵ ve işgali altında tuttuğu Golan Tepeleri'ni 1981 yılında ilhak etmiş Camp David Antlaşması'nı çiğnemiştir⁵⁹⁶.

3.3. İlişkilerin Yeniden Isınmasına Yol Açan Gelişmeler

14 Şubat 1982'de Askeri yönetimin lideri Evren ile Yahui Cemaati dini lideri Hahambaşı Devit Aseo ile ABD "telkini" ile bir yumuşama maksatlı görüşme yapmıştır.

Bu telkin nedeniyle Suriye'deki Golan tepelerini ilhak eden İsrail'in kınanmasında jest olarak "çekimser" oy kullanılmıştır. Bir yandan İlter Türkmen iki tarafı idare edecek demeçler vermiştir⁵⁹⁷.

15 Mayıs 1982'de ABD Dışişleri Bakanı Alexandre Haig bu konuyu yeniden gündeme getirmiş ve ABD Kongresi de 100 milyon dolarlık bir yardım kesintisine gitmiştir.

İsrail'in, diplomatlarımızı katleden Ermeni terör örgütü ASALA⁵⁹⁸ konusunda istihbarat paylaşımı önerisini önce dikkate almayan Türkiye, diplomatlarına yönelik suikastler artınca bu teklifi değerlendirmeye almak zorunda

ilişkilerini ikinci kâtip seviyesine düşürdüğünü ilan etti. İki olayın zamanlamasındaki dikkat çekici kesişme, Türkiye'nin Filistin politikası üzerindeki Arap etkisine işaret etmekteydi."

⁵⁹⁴ Tavlaş, s. 15.

⁵⁹⁵ "İsrail Ordusu Şam'ı Kuşattı", **Milliyet**, 11.06.1967.; "İsrail 7 Suriye Uçağını Düşürdü", **Milliyet**, 09.07.1969.

⁵⁹⁶ Arı, Geçmişten Günümüze..., s. 6.

⁵⁹⁷ Tavlaş, s. 16.

⁵⁹⁸ "Amerikada İki Diplomatımız Öldürüldü", **Hürriyet**, 29.01.1973., "Atina'da Bir Diplomatımız Öldürüldü", **Hürriyet**, 01.08.1980., "Bu Kaçınıcı Kahpe Suikast", **Hürriyet**, 03.06.1978., "Bern Büyükelçimize Suikast Yapıldı", **Milliyet**, 07.02.1980., "Ermeni ve Kürt Örgütleri Eylem Birliğine Karar Verdi", **Hürriyet**, 06.08.1980., "Ermeniler Lyon Konsolosluğumuzu Bastı", **Hürriyet**, 06.08.1980., "Ermenilerin Son Vahşeti", **Günaydın**, 06.07.1977., "Fransa Elçimiz Erez De Dün Öldürüldü", **Cumhuriyet**, 25.10.1975., "Gizli Ermeni Örgütü Avustralya'da Başkonsolosumuzla Polisini Öldürdü, Kana Doymuyorlar", **Hürriyet**, 18.12.1980., "Yine Ermeni Çeteciler Yine Bir Türk Diplomatı.. Bir Canımızı Daha Aldılar", **Hürriyet**, 08.06.1982., "Viyana Elçimiz Daniş Tunalıgil Öldürüldü", **Cumhuriyet**, 23.10.1975.

kalmıştır. Böylece ülkücü camiasının mafya kanadı olarak bilinen Alaaddin Çakıcı ve 10 ülkücü Almanya üzerinden Beyrut'a uçarak JCGA lideri ve ARF Merkez Komitesi üyesi Apo Aşçıyan ile birlikte bir grup Ermeni terörist öldürüldü⁵⁹⁹. ASALA örgütü liderleri Agop Agopyan'ın daha sonra bir İsrail hava operasyonunda öldürüldüğünü bildirmişlerdir.

25 Nisan 1982'de İsrail, anlaşma çerçevesinde Mısır'ın Sina topraklarından bütün askeri güçlerini çekmeyi tamamlamıştır⁶⁰⁰.

1982 yılı Ocak ayına gelindiğinde ABD başkanı Reagan'ın kopan Filistin özerklik görüşmelerini yeniden başlatmak maksadıyla "Fez Planı" ile çözüm önerileri ortaya koymuştur. Golan Tepeleri ile ilgili; BM'de ilhakı kınayan karara Türkiye "çekimser" oy kullanmış ve Suriye ile gerginleşmeyi dengelemek amacı gütmüştür⁶⁰¹.

Ayrıca İsrail FKÖ kamplarındaki bazı bilgileri CIA üzerinden Türkiye ile paylaşmıştır. İsrail Ankara Büyükelçiliği görevlisi Alon Liel "çok kıymetli" bilgiler de içeren ASALA ve DEV-YOL listesini Türk Dışişleri'ne teslim etmiştir⁶⁰². Kurumda yeniden görev alan eski MIT görevlisi Hiram Abbas bu "iş" bitirmek için yoğun çaba içerisine girmiştir⁶⁰³.

24 Mayıs 1982'deki İslam Konferansı toplantısında Özal: "*Çıkarlarımızı düşünmek zorundayız. Amerika'daki İsrail lobisinin de rolünü biliyoruz.*" demiştir. Özal Yahudi lobisi ile temasını sürdürmüştür⁶⁰⁴.

Bu arada, FKÖ kuzey İsrail'deki (Celile) şehirler ve köylere karşı birçok zayıf ve maddi hasara sebep olan terör eylemlerine başlamıştır. İsrail Savunma Kuvvetleri sınırdan geçip Lübnan'a girdi. "Celile Barış Harekâtı" sonucunda 1 Eylül 1982'de FKÖ ve Yasar Arafat Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Arafat Türkiye'nin yüksek sesle tepkisini gösterememesini kırılgan bir dille ifade etmiştir.

Özetle, Türkiye İsrail'i tanınmasının ardından "*ihtiyatlı yaklaşım*"ını 1954 Bağdat Paktı ve Süveyş Krizleri ile birlikte "*ilk Kriz*" e dönüşmüştür. Türkiye 1960'lı yılların ortalarından sonra ilişkileri, "*soğumaya*" bırakarak Ortadoğu ülkelerine karşı gücü oranında "denge" kurmaya özen göstermiştir⁶⁰⁵. Filistin davasında Arap ülkelerin yanında olmuş, Kıbrıs konusunda yalnız kalmış, Sovyetler

⁵⁹⁹ Tavlaş, s. 17.

⁶⁰⁰ Arı, Geçmişten Günümüze..., s. 5.

⁶⁰¹ Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının..., ss. 165-166.

⁶⁰² Tavlaş, s. 18.

⁶⁰³ Tavlaş, s. 19.

⁶⁰⁴ Tavlaş, s. 90.

⁶⁰⁵ Altunışık, s. 188.

ile ekonomik olarak ilişkiye girmiş, petrol şokunu yaşamış, Arap-İsrail savaşlarında BM oylamalarında tutumunu dengeli sarfetmiş, kutuplaşma ve oluşumlarda siyaset yürütemeyip her iki tarafı da memnun edememiştir. İsrail ile ilişkileri alt düzeyde de olsa sürdürmüş ve kesmemiştir. Bu sebeplerle ekonomik eksenli ilişkileri göz önüne almaya özen göstermiştir. Ancak bir zaman sonra Arap ülkeleri ile olan ilişkiler Türkiye'yi zora sokmaya başlamıştır. FKÖ'nün Türkiye içindeki anarşi odaklarına militan eleman yetiştirmesi ve eğitmesi faaliyeti sıkıntı yaratmıştır. Yine de 5 Ekim 1979'da FKÖ'nün Ankara'da büro açıp İsrail ile aynı düzeyde temsil izni alabilmesi mümkün olmuştur. 1980'lerin ikinci yarısına kadar olan gelişmeler yukarıdaki çerçeveden uzak düşmemiştir⁶⁰⁶. Özal döneminde tedricen “*yeniden ısınma*” gözlenmiştir. 07 Aralık 1983'te Tel-Aviv Elçiliği bölgedeki gelişmeler ekseninde⁶⁰⁷ 3 ncü sınıf Kançılara Müdürü Osman Nuri Ulu merkeze alınarak yerine Bedii Rüstem 3 ncü sınıf Kançılara Müdürlüğüne memur edilmiştir⁶⁰⁸.

Eylül 1986'da diplomatik ilişkiler yeniden “elçilik” düzeyine çıkarılmıştır. Türkiye-İsrail ilişkilerinin 1990'lı yılların başlarından itibaren çok sıkı bir “*stratejik işbirliği*”ne doğru kaydığı gözlenmektedir⁶⁰⁹. 1990'lı yıllar Türk-İsrail ilişkilerinin en hızlı geliştiği dönem olmuştur. İki ülkenin siyasi ilişkilerinin derinleşmesinde Ortadoğu Barış Süreci'nin estirdiği olumlu hava ile bir anlamda ikili ilişkilerin “tavan yaptığı” bu dönemde askerî, siyasî ve ekonomik ilişkiler yeniden yapılandırılıp çeşitlendirilerek stratejik bir boyuta taşınmıştır⁶¹⁰. 1991 yılında, 1988'de Filistin Devleti'nin ilanının ardından İsrail ile ilişkiler yeniden “Büyükelçilik” düzeyine yükseltilmiştir. Bununla birlikte İsrail-Filistin sorununun devam etmesi, İsrail kamuoyunun daha muhafazakârlaşması ve İsrail hükümetlerinin izlediği şiddet sonucu 2000'lerde Türkiye İsrail ilişkileri yeniden inişe geçirmiştir. Türkiye hem 2006 Lübnan müdahalesine hem de 2009 Gazze'ye Dökme Kurşun” operasyonuna karşı çok sert tepki göstermiştir.

⁶⁰⁶ Altunışık, s. 189.; “FKÖ'nün İddiası Üzerine 12 İsraili'nin Türkiye'ye Gelip Gelmediği Araştırılıyor”, **Milliyet**, 06.06.1980.

⁶⁰⁷ “Suriye ve İsrail Uçakları Çatıştı”, **Milliyet**, 25.05.1983., “Sovyetler İsrail Çekilmezse Müdahale Ederiz”, **Milliyet**, 11.06.1982., “Ortadoğu'daki Yangın Büyüyor, İsrail, Beyrut Kapılarına Dayandı”, **Hürriyet**, 08.06.1982., “Ortadoğu Barış Çabası ve İsrail”, **Milliyet**, 03.12.1982.

⁶⁰⁸ *BCA*, 030-0-011-001-000, 586-58-9, 08.12.1983., “İsrail Maslahatgüzarı Türkiye'yle Biz Batı Dünyasının Bir Parçasıyız”, **Milliyet**, 25.06.1983.

⁶⁰⁹ Türel Yılmaz, “Türkiye-İsrail ilişkileri: Tarihten Günümüze”, **Akademik Ortadoğu**, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 2010, s. 17.

⁶¹⁰ Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikasının...*, s. 167.

İHH tarafından Gazze'ye ambargoyu delmek üzere yola çıkarılan yardım gönüllülerini ve bir takım yardım malzemelerini taşıyan filoaya yönelik İsrail silahlı güçlerince 31 Mayıs 2010'da yapılan kanlı müdahale ve 8'i Türk vatandaşı 9 kişinin ölmesi Türk-İsrail ilişkilerini en alt seviyede uzun süre tutacak düzeyde olumsuzluğa yol açmıştır. Üstelik BM adına hazırlanan Palmer Raporu İsrail'in müdahalesini meşru sayınca sonra ise Türkiye tek başına olayın üstüne giderek İsrail'e yönelik bir yaptırım planı açıklamıştır. BM'nin Mavi Marmara baskınına ilişkin raporunun ardından Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler⁶¹¹, 2 Eylül 2011'de İsrail ile ilişkisini diplomatik temsilde en alt düzey olarak kabul edilen "ikinci kâtiplik" seviyesine indirilmiştir⁶¹². İsrail'in Bergama doğumlu Ankara Büyükelçisi Gaby Levy⁶¹³, Türkiye'nin verdiği notanın ardından geri dönmemiştir.

Ana hatları ile bakıldığında Türkiye ve İsrail bölgesinde ve uluslararası alandaki ülkelerin etkisinde kalarak diplomatik ilişkiler kurmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca iç ve dış kamuoyu tepkilerini göze alarak ekonomik çıkar ve politikalarını yürütmüşlerdir.

1948-1983 yılları arasında sol ve sağ aydınlar refleks olarak Filistin bakımından pozitif ayrımcılık uygulamaya ve İsrail karşıtı duruşlarını sürdürmeye özen göstermişlerdir. Bazı aydınların kişisel olarak kitap ve basın yolu ile Siyonizm ile mücadelede yoğunluk göstermesi, Sami karşıtlığı (Anti-Semitizm) ile karıştırılmamalıdır. 1950'li yıllarda Cevat Rifat Atilhan ile 1969 yılında Siyonizm ile Mücadele Derneği başkanlığı yapan Kemal Fedai Çoşkuner (Yoldaş) bu konuda dikkat çeken faaliyetlerde bulunmuşlardır⁶¹⁴. Dönemin basını konjonktürel olarak hükümetlerin milli duruşlarına uygun istikamette bir çizgi takip etmişlerdir. Ancak yine de basının bu konuda keskin çizgilerle ayrılmasına rastlanamamıştır.

Ayrıca İsrail'e onca aşırılığına rağmen Batı'nın kayıtsız şartsız desteği topyekün sürmektedir. Wall Street "İsrail Normal Bir ülke" haberinde:

"Türkiye'siz bir Ortadoğu'da yalnız kalmaktan endişeye kapılan İsrail, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan gibi ülkelerle askeri işbirliği imkanları araştırmaktadır. Ancak, bu ülkelerin bölgede Türkiye'nin yerini alamayacağı gayet açıktır. İsrail'in artık bölgede koşulların değiştiğini anlaması ve samimi adımlar

⁶¹¹ Yılmaz, "Türkiye-İsrail...", s. 20.

⁶¹² Uzer, ss. 156-157.

⁶¹³ "İsrail'in Bergama kökenli Ankara Büyükelçisi Gaby Levy", **Şalom**, (09.01.2008), <http://www.salom.com.tr/haber-66268->

İsrailin_bergama_kokenli_turkiye_buyukelcisi_gabby_levys.html, (30.10.2015).

⁶¹⁴ Celil Bozkurt, **Yahudilik ve Masonluğa Karşı Cevat Rifat Atilhan**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2012, ss. 11-15.; Mehmet Soykan, **Cevat Rifat Atilhan'a Yahudiler Neden Saldırıyor?**, Fts Yayıncılık, İstanbul, 2010, ss. 239-240.

atarak, bu coğrafyanın gerçekleriyle yaşamaya alışması gerekmektedir. Özellikle, bölgede “terör istismarı”nı terk ederek, terör örgütlerine verdiği desteği kesmesi ve terörle İslami özdeşleştirme politikasından vazgeçmesi gerekmektedir.

İsrail’den başka artık Batının da bazı gerçekleri görmesi gerekmektedir. Özellikle Mavi Marmara Gemisi Krizinden sonra Wall Street Journal Gazetesinin 8 Temmuz 2010 tarihli sayısında yayınlanan haberde şöyle denilmektedir:

“İsrail: Normal Bir Ülke” başlıklı yazı, Batının İsrail hakkındaki düşüncelerini ortaya çıkarması açısından oldukça ilginçtir. Yazıda, başta İspanya’nın eski başbakanlarından Jose Maria Aznar’ın yer aldığı birçok Avrupalı eski devlet adamları, parlamenterler ve diplomatların imzasının bulunduğu bir “bildiri”den bahsedilmektedir. Bildiride, “Yahudilere karşı yapılan soykırımın Batının onurunun bir lekesi ve yüzkarası” olduğundan bahsedilmekte ve İsrail’den özür dilenmektedir. Aslında burada akla hemen bir soru geliyor? “İsrail’den özür dilemek şimdi mi akıllarına geldi?” Başta İspanya olmak üzere Avrupa’nın her yerinden kovulan, baskı ve zulme uğrayan Yahudilere Türkler kucak açmışlardır. Yahudiler, hala Türk milletine olan minnettarlıklarını dile getirmektedirler. Bildiride Mavi Marmara gemisine atıfta bulunularak, İsrail’in “adil olmayan bir muameleye maruz kaldığı ve İsrail’i savunmanın Batı medeniyetini sürdürmek anlamına geldiği” belirtilmektedir. Dokuz kişinin hayatını kaybettiği bu olaya, Batının İsrail açısından bakması, son derece manidar ve çifte standartlı bir politikadır.”⁶¹⁵

Aslında İsrail’in meşruiyeti Türkiye’nin tutumuna bağlı durumdadır. İsrail’in bölgedeki yalnızlığı ve İran faktörü Türkiye’nin desteği ile anlam kazanmaktadır. Bunu gören İsrail, Afrika kozunu kurulduğundan itibaren hep elinde tutmakta ve buradaki ilişkilerini yoğunlaştırmaktadır⁶¹⁶.

Çıkarları gereği iki her ülke de karşı karşıya geldiklerinde bunu diplomatik seviye ile deklare etmişlerdir. Ancak tam da bu dönemlerde ilişkilerini istihbarat mekanizmaları vasıtasıyla yürüterek örtülü bir ilişki sürdürmek zorunda kalmışlardır.

⁶¹⁵ http://www.orsam.org.tr/tr/yazilar_Yazdir.aspx?ID=2098, (08.02.2015).

⁶¹⁶ Örneğin İsrail Gana ile 50’li yıllardan itibaren ticari ve siyasi temas içindeydi.; BCA, 030-0-001-000-000, 63-386-9, 05.06.1959.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDEKİ İSTİKRARSIZLIĞIN TEMEL UNSURLARI (1948-1983)

4.1. Türkiye İsrail İlişkilerini Etkileyen Siyasal Coğrafi Unsurlar

Filistin sorunu Ortadoğu coğrafyasının doğrudan birincil kronik sorunu olduğu oranda Türkiye'nin de ilgi alanı içerisine girmektedir⁶¹⁷. Filistin konusu Türkiye'nin Kıbrıs konusundan önemsiz sayılmamalıdır. Filistin sorunu, aynı oranda da çözümsüzlük içermektedir⁶¹⁸. Ortadoğu'da "meşru ve kalıcı" bir barış tek başına diğer sorunların çözümü olamayacak ölçekte bir öneme sahiptir.

Bu nedenle Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkileri tıkayan öncelikli sorunlar ele alınmalıdır. Bu sorunlara jeopolitik unsurlar üzerinden yaklaşılmalıdır.

4.1.1. Filistin

Filistin'in güneyinde Mısır, kuzeyinde Lübnan, kuzeydoğusunda Suriye ve Ürdün bulunmaktadır. Filistin Ortadoğu'ya ayak basılan bir liman olma özelliği ile ekonomik, stratejik ve politik bir önemi haizdir⁶¹⁹. Osmanlı Devleti Filistin cephesinin elde tutulması için oldukça kayıplar ve esirler vermiştir⁶²⁰.

Bu yüzden Filistin sorunu yalnızca Filistin'in konusu olmaktan uzaktır. Filistin coğrafyasının % 80'e yakını İsrail'in, kalanı Filistin Devleti'nin kontrolündedir. Filistin Sorunu, Siyonist hareketin Filistin'de bir Yahudi devleti kurmaya karar verdiği ve kurulduğu 1948 yılından bu yana Filistinliler ve komşu Arap ülkeleri ile yaşadığı 4 savaştan sonra, hayatın gerçekliği haline gelmiştir⁶²¹.

⁶¹⁷ K. Krüger, **Kemalist Türkiye ve Ortadoğu**, (Çev., Nihal Önal), Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1981, ss. 153-159.

⁶¹⁸ Charles Zorgbibe, **Körfezin Tarihi ve Jeopolitiği**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1992, ss. 37-41.

⁶¹⁹ Muhsin Muhammed Salih, **Filistin Meselesinin Değişmez Gerçekleri**, (Çev., M. Beşir Eryarsoy), Filistin Dayanışma Derneği-FİDDER, İstanbul, 2001, s. 6.

⁶²⁰ *BCA*, 030-0-011-001-000, 198-13-13, 18.05.1948.; *BCA*, 030-0-011-001-000, 210-37-2, 28.11.1949.

⁶²¹ Salih, s. 3.

Filistin Özerk Yönetimi, çoğunluk Batı şeria'da olmak üzere, 4 milyona yakın nüfusa sahiptir. Kudüs başkent kabul edilmiştir. Yüzölçümü 10.435 kilometrekaredir. Çoğunluk Müslüman'dır. En önemli akarsuları Şeria nehri olarak da adlandırılan Ürdün nehri ile Yermük nehridir. Batı Şeria ve Gazze bölgelerinden oluşan Filistin'de Araplar ve Filistinliler iç içe yaşamaktadırlar⁶²².

Filistin'in bağımsızlığı için 10 Ekim 1959'da kurulan El-Fetih örgütü kısa zamanda Filistin Kurtuluş davasında en önemli kimlik aracı olmuştur⁶²³. El-Fetih'in birinci adamı Yaser Arafat adıyla anılmaya başlamıştır. FKÖ Üst Kimlik yapısını temsil eder. İsrail, 1978 yılından sonra yine Haziran 1982'de Lübnan'ı işgal etmiş⁶²⁴ ve FKÖ'nün karargâhının bulunduğu Beyrut'u terk etmesini sağlamıştır⁶²⁵. Ayrıca Mısır ile temaslarını geliştirmiştir⁶²⁶. Filistin Kurtuluş Örgütü, 12 Kasım 1988'de Tunus da sürgünde bağımsız Filistin Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Filistin İslami Direniş Hareketi (HAMAS), Haziran 1967 yenilgisinin ardından kurulmuştur.

30 Ekim 1991'de ABD, Rusya ve Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün ve Filistin heyetleri "Madrid Konferansı" olarak bilinen konferansta bir araya gelmişlerdir. İşgal altındaki topraklarda Filistin otonom bölgesi kurulması konusu ele alınmıştır. Madrid Barış Konferansı ilerleme göstermeden dağılmıştır⁶²⁷.

"Oslo Barış Süreci" ise, 9-10 Eylül 1993'de karşılıklı tanımayı öngören mektup teatisi ile başlayan süreçtir. 13 Eylül'de İlkeler Deklarasyonu, Arafat ve Rabin tarafından imzalanmıştır. Ardından 1994'de Kahire'de imzalanan Gazze-Eriha anlaşması gelmiştir. "Oslo II Anlaşması" ise 1995 yılı Eylül ayında Taba'da imzalanmıştır. İsrail Başbakanı İzak Rabin'in öldürülmesine yol açması sonucu uygulama alanı bulamamıştır⁶²⁸.

Yine aynı yaklaşım 2000 yılında Camp David'de yapılmak istenmiştir. Genel anlamıyla görüşmelerde Ehud Barak sonrası Ariel Sharon, Gazze ve Batı Şeria'nin

⁶²² Ortadoğu, *Bilim ve Medeniyet Kulübü Dış Politika Akademisi*, (Der. Hakan Mert-Meryem Bingül) Mart 2013, Ankara, 2013, s. 8.

⁶²³ Ortadoğu..., s. 54.

⁶²⁴ "İsrailliler 14 Türk'ün Ölümünden Üzgün", *Milliyet*, 14.06.1982., "İsrail'in Yola Geleceği Yok", *Güneş*, 25.09.1982., "İsrail Lübnan'ı Bombaladı", *Milliyet*, 05.11.1983., "İsrail Kuvvetleri Lübnan'ın Tır Bölgesini Top Ataşine Tuttu", *Milliyet*, 28.09.1975., "İsrail Güney Lübnan'ı İşgal Etti", *Hürriyet*, 16.03.1978., "İsrail Filistin Kamplarına En Büyük Saldırıyı Yaptı", *Milliyet*, 16.03.1978., "İsrail Falanjistleri Güçlendiriyor", *Milliyet*, 14.06.1982., "İsrail "Batı Beyrut'tan Çekilmeye Hazır", *Milliyet*, 18.09.1982.

⁶²⁵ "Filistinli Gerillalar Yeni Vatanlarında", *Hürriyet*, 23.08.1982., "Beyrut Katliamı Lanetlendi UtaçTablosu", *Hürriyet*, 20.09.1982.

⁶²⁶ "İsrail İskenderiye'de Konsolosluk Açtı", *Milliyet*, 23.04.1982.

⁶²⁷ Ben-Haim, s. 46.

⁶²⁸ Ortadoğu..., s. 55.

Filistin kontrolüne bırakılmasını kabul etse de Kudüs'ün geleceği konusu önemli bir çözümsüzlük yaratmıştır⁶²⁹.

İsrail'in Batı destekli bu girişimleri oyalamadan başka bir görüntü vermemektir. Bu gayretler İsrail'in kalıcı ve meşru barış peşinde olmadığı şüphesi uyandırmaktadır. Daha ziyade zaman ve toprak kazanmak için barış çabaları içinde olduğunun gösterilmesi maksatlı diplomatik manevralar kanatini pekiştirmektedirler. Bu manevralar algı yönetiminin ve uluslararası kampanya kontrol formatının uzantıları olarak tarihte yerini almışlardır. Bunun farkında olan Filistin bu diplomatik algı yönetimlerinin piyonu olmak istemeyince barışı bozan taraf olarak lanse edilmekten kurtulamamaktadır. İsrail'in Hamas'ın oluşumuna pek ses çıkarmadığı yönündeki eleştiriler ise başka bir incelemenin konusu olacak kadar derindir. "Filistin"de tekdüze iki devlet oluşturulmaması aslında dış güçlerin bir kararlılığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arap devletleri, mevcut mültecileri ırkdaşları olmasına rağmen onları adeta "getto" yaşamına mahkûm etmektedirler. Türkiye İsrail ile olan ilişkilerinde koz olarak Hamas ile olan temasını diğer ülkeler gibi yoğunlaştırabilmektedir⁶³⁰. Ancak bilinen bir gerçek var ki o da, bu sorunlar İsrail'in bölgede belirmesinden önce yoktu. Belirsizlik ortamının ve çatışmaların sürmesi demek dış çıkar gruplarının menfaatlerinin hala sürdüğü anlamına gelmektedir. Jeopolitik çakışma ve çatışmaların sürdüğü oranda Filistin'de kan akmaya devam edecek gibi durmaktadır. "Filistin sorunu" artık kendini aşan bir boyuta çoktan varmıştır. Sanki Çığ haline dönüşecek bir kartopu yumağı İngilizler tarafından Ortadoğu'ya yuvarlanıverilmiştir⁶³¹. Filistin, İngiliz çıkarlarını Batı ekseninde koruyacak Yahudilere, Siyonizm ülküsü ile karılarak İsrail adıyla teslim edilmesinden başka bir şey değildir. Tevrat buna referans gösterilmiştir. Bir oldu bittidir. BM buna alet olmuştur. Ama İsrail BM kararlarını tanımamaktadır.

Türkiye bu çatışma sahalarının çözümü maksadıyla, İsrail'in 1967 öncesi sınırlara çekilmesini,⁶³² yurdundan ettiği 3 milyona varan mülteciyi geri almasını,

⁶²⁹ "Türkiye-İsrail İlişkileri, İsrail'de Seçimler ve Filistin Sorunu", **Ortadoğu Analiz aylık uluslararası ilişkiler dergisi, ORSAM**, Ocak 2013 Cilt: 5. Ankara, 2013, s. 32.

⁶³⁰ ORSAM, Türkiye-İsrail İlişkileri, İsrail'de ..., s. 47.

⁶³¹ Ben-Haim, s. 33.

⁶³² Yılmaz, Türkiye-İsrail..., s. 13., "İnönü, Fazla İstek İsrail'e Çok şey Kaybettirir", **Tercüman**, 14.06.1967.

Yahudi yerleşimcileri durdurmasını ve başlangıçtaki sınırlarına çekilmesini⁶³³, Süleyman Mabedi'nin yeniden inşasını ve tüm dünya Yahudilerini Filistin'de toplama sevdasından vazgeçmesini istemektedir. Kudüs konusu artık evrensel bir niteliğe bürünmüştür⁶³⁴. Bir an evvel uzlaşma yolu ile çözüme gidilmelidir.

4.1.2. Kudüs

Kudüs 1948'de⁶³⁵ paylaşılmak için ayrılmak istendiyse de, Mescid-i Aksa ve Süleyman Mabedinin iç içe konumu gibi bir birliktelik, 1967'de bu duruma son verdi. Bir şehir tarihte belki ilk defa *üç dinin "kutsal" başkenti olmasının dışında* iki devletin başkenti olarak ilan edilmiştir⁶³⁶.

Kudüs'ün ilk önceleri Sahyun Tepesinde Yabus isminde kasaba olduğu bilinmektedir. MÖ. 1003 yılında Davud peygamber Kudüs'ü başkent yapmıştır. MÖ. 1049'da ise burayı surlarla çevirmiştir⁶³⁷.

1043'te Kral Süleyman burada adıyla anılacak bir Tapınak yaptırmıştır⁶³⁸.

MÖ. 586'da Babil Kralı Nabukadnezar Tapınağı yıkarak Yahudileri Babil'e sürmüştür⁶³⁹. 636'da Pers Kralı Hüsrev (Cyrus) Yahudilerin tekrar Kudüs'e dönmelerine izin verdi. Kudüs ve Süleyman Tapınağı yeniden imar edildi.

MÖ. 332'de Büyük İskender'in Kudüs'teki asimilasyon girişimi başarısız kalmıştır.

MÖ. 37-4 Roma İmparatoru Pompei Kudüs'e tamamen hâkim olmuştur. Böylece Yahudi Kral Herod vasilik yaparak bölgede hüküm sürmüştür. Nüfus sayımı ve imar faaliyetleri bu dönemde ileri boyutlara varmıştır.

MS. 66'da Yahudiler Roma'ya başkaldırdılar.

MS. 70'de Roma imparatoru Titüs Kudüs'e hâkim olarak ve Tapınağı ortadan kaldırdı.

⁶³³ "Le Ministre Turc Des Affaires Étrangères Se Prononce Pour Le Retrait À Brève Échéance Des Troupes Israéliennes", **Le Monde**, 05.10.1967.

⁶³⁴ Yılmaz, Türkiye-İsrail..., s. 17.

⁶³⁵ "Kudüs'ün Dün Teslim Olduğu Bildiriliyor, Araplar Genel Bir Hücum Yapacak", **Hürriyet**, 18.05.1948.

⁶³⁶ Türkaya Ataöv, **Kudüs ve Devletler Hukuku**, Yonca Matbaası, Ankara, 1981, s. 29., "Kudüs'ün Dün Teslim Olduğu Bildiriliyor, Araplar Genel Bir Hücum Yapacak", **Hürriyet**, 18.05.1948.

⁶³⁷ Christian Jacq, **Hiram ve Usta Süleyman Peygamber**, (Çev., Z. Zühre İlkelen), Arion Yayınevi, İstanbul, 2000, ss. 47-51.

⁶³⁸ CelalTevfik Karasapan, **Filistin ve Şark-ül-ürdün**, Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul, 1942, s. 81. Asuriler, Filistine hakim olduklarında Beyt-i Mukaddes'i tahrip etmişlerse de, sonradan onarılmıştır.

⁶³⁹ Ataöv, s. 31.

MS. 132-135 (Bar Kohba) ayaklanması sayılmazsa Kudüs, Roma hâkimiyetine geçmiş ve Yahudiler'in şehre girmeleri yasaklanmıştır. Bu yüzden "eski" Kudüs'ün batıya bakan dış duvarında Yahudiler'in şehre geri alınmaları için ağlaması gelenek halini almıştır.

MS. 313'te Bizanslılar Kudüs'ü fethederek hüküm sürmüşlerdir.

MS. 638'de Hz. Ömer Kudüs'ü kan akıtmadan ele geçirdi⁶⁴⁰.

MS. 691'de Mescid-i Aksa inşa edilmiştir. Ayrıca tam karşısındaki "Kubbet-üs-Sahra" (Taş üstünde şapka) Hz. Muhammed Mustafa'nın "Mirac" olayının başlangıç yeri olan bir mesciddir⁶⁴¹. Türkiye 1955 yılında Hz. Ömer Camii'nin çinilerinin onarımı için tetkike mimar görevlendirmiştir⁶⁴². Buradaki çiniler Türk çinisidir. Yüksek mimar Hüsni Tümer Keşif ve tetkik maksadıyla 19 Kasım 1955'te Ürdün üzerinden Kudüs'e gelmiş ve 22 Kasım 1955'te Amman'a dönmüştür. Tümer iki sandık çini numunesini trenle Ankara'ya yollamıştır.

MS. 1099'da Haçlılar⁶⁴³ yeniden Kudüs'ü ele geçirip kıyım ve yıkım yapmışlardır⁶⁴⁴. Ancak kendi dinlerine ait bol miktarda dini ritüel taşıyan eserlerin sayısını arttırmışlardır.⁶⁴⁵

S. 1187'da Selahaddin Eyyubi Haçlıları Kudüsten sürmüştür

MS. 1247'de Mısır Memlûklüleri Kudüs'e hâkim oldu.

MS. 1517'de ise Osmanlılar Kudüs'ü ele geçirerek imar faaliyetlerine girişmişlerdir. Başlangıçta Şam Eyaletine bağlı Sancak Merkezi olmuştur. Özel öneminden dolayı Kudüs, "*Müstakil Kudüs Mutasarrıflığı*" olarak da idari yapıya kavuşmuştur. Kudüs ile ilgili "*Şeriye sicilleri*" düzenli olarak tutulmaya başlanmıştır. Şeriye sicillerinin tetkiki İstanbul'da yapılabilmektedir. 1947 yılında Kudüs Kadısı Muhammed Nesip Bitar tarafından verilen bir dilekçede İstanbul "Şeriye Sicilli" mahzenindeki evrak ve kuyudat üzerinde tetkikatta bulunmak istediğine dair yazıya rastlanmıştır⁶⁴⁶.

MS. 1917'de İngiliz Mandası Filistin ve Kudüs'e hâkim oldu.

⁶⁴⁰ Hasan Tanrıverdi, "Hz. Ömer Dönemi Sosyal Devlet Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme", **İslami Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 4. Ankara, 2003, ss. 672-677.

⁶⁴¹ Burası mescid-i Aksa ile karıştırılmamalıdır.

⁶⁴² BCA, 030-0-001-000-000, 61-379-18, 30.12.1955.

⁶⁴³ Larry Collins ve Dominique La Pierre, **Kudüs Ey Kudüs**, (Çev., Emeç Aydın), E. Yayınları, İstanbul, 1973, ss. 545-549.

⁶⁴⁴ S. F. Mahmut, **İslam Tarihi**, (Çev., A. Kevenoğlu-Ayhan Sümer), Varlık Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 1973, ss. 171-179.

⁶⁴⁵ P. M. Holt, **Haçlılar Çağı 11 nci Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu**, Özden Arıkan, Numune matbaacılık, İstanbul, 1999, ss. 21-31.

⁶⁴⁶ BCA, 030-0-010-000-000, 17-96-19, 17.03.1947.

MS. 1922’de Milletler Cemiyeti İngiliz mandasını onayladı.

MS. 29 Kasım 1947’ de İsrail için Birleşmiş Milletler devlet statüsü kararı verdi.

MS. 1948 İsrail Devleti kuruldu. Karışıklıkların başladığı görüldü⁶⁴⁷.

MS. 1948-1968 Ateşkes ile Kudüs ikiye ayrıldı.

MS. 28 Mayıs 1968 şehir yeniden İsrail’in egemenliğine girdi. Bu gün milli bayram kabul edilir.

İsrail’in yaklaşımı Tevrat’ın *Hezekiel 9/5-6 bölümündeki “Vurun; gözünüz esirgemesin ve acımayın; ihtiyarı, genci ve ere varmamış kızı ve çocuklarla kadınları helak için vurun”* sözlerden beslenmektedir⁶⁴⁸. Osmanlı dönemindeki barış ortamı bu gün aranmaktadır⁶⁴⁹. Kur’an-ı Kerim’de barış sürekli vurgulanmıştır⁶⁵⁰.

Kudüs’te İngiliz manda yönetimi normlarına uygun olarak binalarda taş yontma işçiliğine halen rastlanmaktadır⁶⁵¹.

Bilindiği üzere Kudüs Yahudiler’in birinci kutsal şehridir. Hebron (El-Halil) ise Hz. İbrahim’in eşi Sara’nın mezarının bulunması sebebiyle ikinci kutsal şehirleri özelliğini taşır. Bu yüzden bugün burada 400’den fazla Yahudi yerleşimci bulunmaktadır⁶⁵². Burada Norveç önderliğinde tarafsız bir gözlemci statüsünde asker ve sivilden oluşan uluslararası görevliler bulunmaktadır.

Hıristiyanlar içinde Betlehem köyünde İsa’nın doğduğu mağaranın bulunması sebebiyle gene aynı duyarlılık vardır. Kudüs’e ilgileri sürmektedir⁶⁵³. Örneğin Heybeliada Baş Rahibi İoannis Başbakan İsmet İnönü’ye gönderdiği 08 Mart 1962 ve 09 Mayıs 1963 tarihli Kurban Bayramı telgrafında “*Kudüs Mümessili*” unvanını kullanmıştır⁶⁵⁴.

Müslümanların Mekke ve Medine’den sonra üçüncü kutsal şehri Kudüs olurken dördüncü kutsal şehirleri El-Halil’dir. Müslümanlar için önem taşıyan Zeytin

⁶⁴⁷ “İngiliz-Rus Rekabeti Yeni Bir Kapaşmaya Varırsa Bu defaki Harp Sahası OrtaŞark Olacaktır”, **Cumhuriyet**, 28.11.1945.

⁶⁴⁸ Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit (**Tevrat ve İncil**), İstanbul, 1991, Bab 11-15, Ayet 117-119.

⁶⁴⁹ Groeples, ss. 55-57.

⁶⁵⁰ Yaşar Nuri Öztürk, **Kur’an-ı Kerim Meali**, Baskı, İstanbul, 1999, Yeni Boyut Yayınları, (Surel-114).

⁶⁵¹ Benjamin Z. Kedar, **The Changing Land Between The Jordan And The Sea**, Hebrew University, “The Changing Land between the Jordan and the Sea: Aerial photographs from 1917 to the Present”, Yad Ben-Zvi Press and Israel Ministry of Defense, Jerusalem and Tel Aviv, 1999, p. 115-123.

⁶⁵² Temporary International Presence in the City of Hebron, TIPH, **Temporary International Presence in the City of Hebron** No:1, October 99, Hebron, El- Halil, 1999, p. 1-7.

⁶⁵³ Christopher Sykes, **Two Studies in Virtue**, Alfred A. Knoph, New York. 1953, p. 161-169.

⁶⁵⁴ *BCA*, 030-0-001-000-000, 133-868-9, 09.05.1963.; *BCA*, 030-0-001-000-000, 133-871-5, 08.03.1962.

dağı burada bulunmaktadır. Üç dinin de Kudüs'te dini ritüelleri bulunmaktadır. Bu yüzden konu bölgesel bir konu olacak kadar dar kapsamlı değildir.

4.1.3. Sınırlar/Mülteciler

14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail devleti'nin ilanı ile başlayan Arap İsrail savaşı Arapların yenilgisi ile sonuçlandı. İsrail, Filistin topraklarının dörtte üçünü ele geçirerek Kudüs şehrinin de yarısını kontrol eder hale geldi. Böylece Filistin'de yaşayan 1 milyon Arap savaş nedeniyle göç etmek zorunda kaldı⁶⁵⁵. Filistinliler Siyonistler tarafından komşu Arap ülkelerine sürülmeğe başlandı. Böylece mülteciler meselesi ortaya çıktı⁶⁵⁶.

BM Genel Sekreteri Trygve Lie'nin Cumhurbaşkanı'na telgraf ile Filistinli mültecilere yardım hususunda başvurulması üzerine Başbakanlık Kızılay Derneği Genel Başkanı Ali Rana Tarhan'a iki bin adet "mahruti çadır"ın İskenderun'a sevk edilmesi talimatı verilmiştir⁶⁵⁷. Bu çadırların "BM Filistin Muhacirlerine Yardım Komitesi"ne teslim edilmesi istenmiştir.

"Birleşmiş Milletler Filistin Mültecilerine Yardım ve Bayındırlık Ofisi (UNRWA)" nezdinde İstişari Komite'de Hakkı Kentli, Şahap Gürler Türkiye'yi temsil etmiştir⁶⁵⁸. Araplar buna "Nakba Günü" derler. Ancak 1948-1952 arasında Arap ülkelerinde yaşayan bir milyon kadar Yahudi bu ülkelerden çıkarıldı. Bunlar da İsrail'e yerleşti. Bölgede suni olarak yaratılan sınırlar başka sorunları tetiklemiştir⁶⁵⁹. Sykes-Picot Anlaşması (Bkz. Ek-4 Haritalar-8), İngiliz casusu Lawrence'a bu işin pratik yönünün iznini vermiştir⁶⁶⁰. Bu yüzden İngilizler Maverayı-Ürdün'ün başına Şerif Hüseyin'in oğullarından Abdullah'ı geçirmişlerdir. Bu

⁶⁵⁵ "Le problème des réfugiés de Palestine Pesé Lourdemont Sur Le Royaume", **Le Monde**, 21.04.1951.

⁶⁵⁶ *BCA*, 030-0-018-001-002, 118-80-14, 09.12.1948.

⁶⁵⁷ *BCA*, 030-0-001-000-000, 124-799-5, 11.12.1948.

⁶⁵⁸ *BCA*, 030-0-018-001-002, 153-51-9, 05.09.1959.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 159-19-15, 17.04.1961.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 164-16-9, 20.04.1962.; *BCA*, 030-0-018-001-002, 169-20-6, 05.04.1963.

⁶⁵⁹ Dilan, *Siyasi Tarih 1914...*, ss. 15-19.

⁶⁶⁰ Gerard Chaliand, "Psikolojik Savaş ve Kitlelerin İnandırılması Konusunun Çağdaş Kökenleri", TTD, (Çev., Can Kapyalı), (Der. Ertuğrul Zekai Ökte), **Tarihi Araştırmalar Vakfı Yayını**, Sayı:12, İstanbul, 1998, ss. 101-103.

sınırlar doğal engellere göre değil ırk ve mezhebe göre çatışma çıkaracak şekilde tasarılmıştır. Bu günkü olaylar adeta bunu ispatlamaktadır⁶⁶¹.

Suriye’de yaşananlar⁶⁶² Türkiye’de ve komşu ülkelerde, Irakta yaşananlarla aynı mülteci sorunlarına sebep olmaya devam etmektedir⁶⁶³. Günümüzde Filistin halkının yarısından fazlası “diaspora” değildir. Kendi iradelerinin dışında değişik ülkelerde mülteci konumundadırlar.

181 sayılı BM kararıyla da te’yid edilmesi üzerine çok sayıda Filistinli yurtlarında bir anda vatansız durumuna düşürülmüştür. Çoğunluk Batı Şeria ve Gazzede olmak üzere ABD ve Avrupa’da da Filistinli Araplar bulunmaktadır. Ürdün, Lübnan, Amman’da insanlık dışı biçimde yaşam sürmeye çalışmaktadırlar.

Buna karşılık Gazze’de özerk yönetim kurulması “de facto” olarak İsrail’in meşruiyetini kabul etmek anlamına gelmektedir. Artık İsrail’e “dönememek” resmiyet kazanmış olmaktadır. FKÖ önderliğinin 13 Eylül 1993 Gazze-Eriha anlaşmasını kabulünün, İsrail’in meşruiyetini onaylamak anlamına geldiğini söyleyip karşı çıkan yaklaşımlar da mevcuttur⁶⁶⁴.

Öte yandan Gazze’de Ekonomik bir yapıdan değil, kaostan söz etmek daha doğru olmalıdır. BM teşkilatı UNRWA ve dış yardımlar ise zaten yetersizdir. Türkiye’nin Mavi Marmara” operasyonu ile Ambargoyu kırma girişimi başka sorunlara sebep olmakla birlikte olayların seyrini değiştirdiği bilinmektedir. Mülteciler sorununun canlandırılması demek, sorunun kökleşerek İsrail sınırlarının garantiye alınmasına yardımcı olmaktadır. Sorunun çözümü için yapılan anlaşmalar ile mültecilerin sorunlarına hiçbir çözüm getirilmediği gibi İsrail’in eline koz da verilmiş oldu. FKÖ liderliği Filistin halkına başvurmadan bu anlaşmayı imzalamıştır.

Mülteci sorunu Oslo’ya göre İsrail tarafınca yoktur. Oslo İlkeler Anlaşması’nda mülteciler sorunu, zaten son aşamaya bırakılmış bir konudur. Şimdi boş sayılan ve ileride boşalacak olan Suriye mülteciler için “yurt” olarak planlanmaktadır. Artık geri dönüşün imkânsız olduğu algısı mülteciler üzerinde yaratılmaya çalışılmaktadır. İsrail, kamplara kendilerine misilleme yaptığı iddiasıyla saldırılarda bulunmaktadır. Sayıları 4,5 milyonu bulan mültecilerin kampları çeşitli

⁶⁶¹ Muhlis Nadas, **Geo-Astral Siyaset Boğazlar Deltalar**, Kastaş Yayınları, Cilt: 1, 2. Baskı, İstanbul, 1991, ss. 467-489.

⁶⁶² Augustus Richard Norton, **Ortadoğu Politikaları ve Güvenlik Yeni Yönelimler**, Tarihi Araştırmalar Vakfı Yayını, (Çev., Ceylan Topluoğlu), Büke Yayınları, İstanbul, 2000, s. 31.

⁶⁶³ Alan Friedman, **Örümcek Ağı, Bush-Thatcher-Saddam Üçgeni**, (Çev., Mehmet Harmanlı), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994 ss. 31-32.

⁶⁶⁴ Salih, s. 13.

Arap ülkelerine dağılmış olup 58 adet görünmektedir. Kamplar Ürdün 10, Lübnan 12, Suriye 9, Batı Şeria 19, Gazze Şeridi, 8 olmak üzere dağılmıştır⁶⁶⁵.

4.1.4. Yahudi Yerleşimciler Sorunu

Yahudi göçmenlerin sayısı 1948 deki kuruluşunda 600,000 gibi bir sayıya ulaşmıştır. Bu gün göçmenler nüfusun yarısını oluşturmaktadır. *Yahudi yerleşimleri/Mülteciler* sorunsalı aynı oranda sıkıntı yaratma potansiyelini taşımaktadır. “*Yahudi Ajansı*” organizasyonu Filistin’e yapılan göç (Aliyah) trafiğini yönetmekteydi. “*Haganah*” olarak bilinen askeri yapılanma bu göçlerde öz savunma gücü olarak oluşturulmuştur⁶⁶⁶. Nazi yönetiminin Yahudi karşıtlığı siyaseti Yahudi nüfusunun Filistin’deki sayının artmasındaki temel neden olarak bilinmektedir. Göç grupları arasındaki Sefarad, Aşkenaz, Falaşa ve Ortadoğu Yahudileri arasında bu günde içten içe bir çekişme konusu olabilmektedir. İsrail işgali altındaki topraklarda yeni yerleşim yerleri inşa edilmesi Filistin sorununa yeni boyutlar eklemeye katkıda bulunmaktadır (Bkz. Ek-5 Fotoğraflar-1), (Bkz. Ek-4 Haritalar-5).

4.1.5. Su

Su sorunu dünyada bariz bir şekilde önemini pekiştirmiş bir çevre konusudur.⁶⁶⁷ Nüfusun dengesiz dağılımı⁶⁶⁸ ve çevre sorunları su konusunu⁶⁶⁹ Ortadoğu’da daha belirgin olarak karşımıza çıkarır⁶⁷⁰. Temel yaklaşım terminolojisi, bölgedeki nehirlerin “Uluslararası su” ya da “Sınır aşan su”⁶⁷¹ şeklindedir. Bu sular, paylaşımına tabidir. Genelde *talveg* hattından bölünürler⁶⁷². Sorun sınır aşan sular

⁶⁶⁵ Fatma Tunç Yaşar, Sevinç Alkan ve diğerleri, **Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin**, İHH Yayınları 7. Baskı, İstanbul, 2010, ss. 109-117.

⁶⁶⁶ Atay, s. 23.

⁶⁶⁷ Necmettin Çepel, **Doğa Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1992, ss. 9-15.

⁶⁶⁸ Lester R. Brown, **Dünyanın Durumu Sürdürülebilir bir Toplum Yolundaki Gelişmeler Hakkında Bir Worldwatch Enstitüsü Raporu**, (Çev., Sinem Gül), TÜBİTAK, Ankara, 1997, ss. 48-49.

⁶⁶⁹ Erdem Denk, **Ortadoğu’da Su Sorunu Bağlamında Dicle Ve Fırat**, Ser ajans Stratejik, Ankara, 1997, ss. 55-69.

⁶⁷⁰ Ruşen Keleş ve Can Hamamcı, **Çevrebilim**, İmge yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1998, ss. 101-107.

⁶⁷¹ Harp Akademileri Komutanlığı **Sınırşan Sular ve Ortadoğu da Su Sorunu**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 25-29.

⁶⁷² İstanbul Deniz Ticaret Odası, **Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Sözleşmesi**, (Çev., Aydoğan Ozman), İDTO, sayı No: 5, İstanbul, 1984, ss. 15-17.

konusunda ikili anlaşmalar yapma gerekliliğinden kaynaklanır⁶⁷³. Sularla hayat bulan ülke örnekleri çoktur. Örneğin, Nil sularına en çok bağımlı devletler, Mısır ile Sudan'dır⁶⁷⁴. Sudan, Mısır ile anlaşmaksızın Nil üzerinde baraj, yapmak hakkına sahip değildi⁶⁷⁵. Yine de Mısır susuzluk tehlikesini önümüzdeki dönemde yaşayacak görünmektedir⁶⁷⁶. Habeşistan da su bakımından sıkıntı yaşaması muhtemel ülkelerdendir⁶⁷⁷. Ürdün Nehri, Şeria nehrine dökülür⁶⁷⁸. Ürdün Nehri'nin suları İsrail, Lübnan, Suriye, Ürdün devletleri ve Filistinliler tarafından kullanılmaktadır⁶⁷⁹. Fırat ve Dicle nehirleri ise Türkiye'den sınır aşarak denize dökülür⁶⁸⁰. Fırat⁶⁸¹ ve Dicle nehri, konusundaki çeşitli tezler⁶⁸² ileriye sürülmektedir⁶⁸³. BM ise ayrıca bir düzenleme ile ilgili yaklaşımları irdelemeye devam etmektedir⁶⁸⁴. GAP, Türkiye'nin jeopolitik sıçrama projesidir. Ortadoğu⁶⁸⁵ ülkelerinde tepki toplamaya devam etmektedir⁶⁸⁶. Su gittikçe artan oranda tartışma konusu olmaya devam edecektir. Nüfusun gittikçe artmaya devam etmesiyle de bu sorun sıkça gündeme gelecektir⁶⁸⁷. Asi nehri ile ilgili Suriye olumsuz tavrını tepki olarak Türkiye'ye yansıtmaktadır⁶⁸⁸. Stratejik olayların gittikçe çözülmez hal aldığı Ortadoğu'da su sorunu en önemli siyasal coğrafi çarpan konuma gelmiştir⁶⁸⁹.

⁶⁷³ Hava Kuvvetleri Dergisi, Ankara, 1993, Sayı:315, ss. 71-75.

⁶⁷⁴ Harp Akademileri Komutanlığı, **Ortadoğu'da Su Sorunu**, Harp Akademileri Bülteni, Sayı: 175, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 15-19.

⁶⁷⁵ *Ortadoğu Barış Süreci ve...*, ss. 55-57.

⁶⁷⁶ Mehmet Tomanbay, **Dünya Su Bütçesi ve Ortadoğu Gerçeği**, Gazi Kitapevi, Ankara, 1998, ss.77-79.

⁶⁷⁷ John Bulloch ve Adel Darwish **Su Savaşları**, (Çev., Mehmet Harmancı), Altın Kitaplar, İstanbul, 1994, ss. 95-99.

⁶⁷⁸ Özhan Uluatam, **Damlaya Damlaya Ortadoğu'nun Su Sorunu**, Kültür Yayınları, Ankara, 1998, ss. 87-89.

⁶⁷⁹ Özden Bilen, **Ortadoğu Su Sorunları ve Türkiye**, Ümit Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2000, ss. 109-137.

⁶⁸⁰ Harp Akademileri Komutanlığı, **Sınır Aşan Sularımız ve Ortadoğu'da Su Sorunu Sempozyumu, 1 Mart 1995**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 7-21.

⁶⁸¹ T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Ankara, 1999, Sayı 35-359.

⁶⁸² Sadıklar, ss. 275-279.

⁶⁸³ *Sınır aşan Sularımız ve Ortadoğu'da Su ...*, ss. 7-9.

⁶⁸⁴ Harp Akademileri Komutanlığı, **Ortadoğu Barış Süreci ve Türkiye Üzerine Etkileri**, İstanbul, 1996, ss. 52-55.

⁶⁸⁵ M. Zekai Doğanay ve A. Fikret Atun, **"Ortadoğunun Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Değerlendirilmesi" Körfez Harbi ve Alınan Dersler**, Nuro Basımevi, Ankara, 1994, ss. 449-453.

⁶⁸⁶ İhsan D.Dağı, **Gelenek ve Değişim**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1998, ss. 167-169.

⁶⁸⁷ Lester R. Brown ve Hal Kane **Yarım Düşünmek, Dünyanın Nüfus Taşıma Kapasitesinin Yeniden Değerlendirilmesi**, (Çev., Nilgün Karuşağı), TÜBİTAK-TEMA Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, ss. 83-97.

⁶⁸⁸ T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Gnkur Yayınları, Sayı 349, Ankara, 1996, ss. 5-11.

⁶⁸⁹ T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Gnkur Yayınları, Sayı 363, Ankara, 2000, ss. 43-45.

4.1.6. Enerji ve Enerji Koridorları

Bölgede petrolün önem kazanmasının oluşumu geçen yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir⁶⁹⁰. Küresel imtiyaz elde etme girişimleri de Osmanlı ve İran üzerinde uygulamaya konulmuştur⁶⁹¹.

Ortadoğu'da petrolün bulunması, çıkarılması ve kullanılması önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. İlk petrol sondajı 1842'de Apsheron yarımadasında, ilk rafineri ise 1863'te Bakü'de inşa edilmiştir. İsrail Kıbrıs'ta doğalgaz aramalarında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Türkiye'ye karşı bölgesel ittifakları oluşturmaktadır.

Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail arasında yaşanan doğalgaz tartışması yeni bir gerginliği hazırda tutmaktadır. 15 trilyon metreküp doğalgazın 7 trilyon dolar olarak kıymetlendirilmektedir. İsrail 2011'de çok zengin Leviathan doğalgaz kaynaklarını keşfettiğinden beri, önemli bir enerji oyuncusu ve arz edeni konumuna yükselmiştir⁶⁹². Çevresine doğal gaz arz edebilen İsrail boru hatlarına sabotaj sorununu da halletmiş görünmektedir. Türkiye ise enerji bakımından yoksul bir ülke olup petrol ve doğalgaza olan bağımlılığı sürmektedir.

4.2. Türkiye-İsrail İlişkilerini Etkileyen Jeopolitik Mücadele Alanları

Jeopolitik terimi kullanılırken yanlışla düşülebildiği gözlenmektedir. Bu yüzden çalışmamızdaki konular siyasal coğrafi unsurlar ve jeopolitik temelli olarak sınıflandırılmıştır. Aslında jeopolitik ifadesi coğrafi unsurları da içerdiğinden bu terimin durağan ve sabit unsurları öne çıkarılmak istenmiştir. Böylece kavram kargaşasının önüne geçmek mümkün olacaktır.

Dönem dönem Türkiye İsrail anlaşmazlıklarının hiç çözülemeyeceği yolunda görüşlere rastlanmaktadır. Bu yaklaşım doğru değildir. İki ülkenin de coğrafi zenginliklerinde stratejik bir gelişme olsa da olmasa da esas mücadelenin jeopolitik sahada yürütülmeye çalışılacağı/sürdürüleceği ortaya çıkmıştır. Bunlar devingen

⁶⁹⁰ Brian MacArthur, **Tarihe Yön Veren Yirminci Yüzyıl Konuşmaları**, (Çev., Özden Arkan), Sabah Kitapları, İstanbul, 1995, ss.3-7.

⁶⁹¹ Winstone, ss. 11-17.

⁶⁹² T.C. Kalkınma Bakanlığı 2023, **Enerji Güvenliği ve verimliliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2014-2018**, T.C. Kalkınma Bakanlığı 2023 yayınları, Ankara, 2014, s. 5.

unsurlar olup, tüm güçlerin seferberliğiyle doğrudan ilintilidir. Dolayısı ile bu konu daha yoğun bir sosyo-ekonomik alanı ilgilendirdiğinden cazibesi yüksektir. Değişkenlerin çokluğu irdelemeyi değerli kılmaktadır.

4.2.1. Türkiye ve İsrail'in Nüfuslarına Nitelik ve Nicelik Kazandırma Gayretleri

Değişken jeopolitik unsurlardan olan nüfus, nitelik ve nicelik bakımından ülkeler arası rekabette sürekli ve geri dönüşü olmayan telafisi imkânsıza yakın bir stratejik faktördür. Öne çıkan ülke görece fark yapmakla kalmayıp uzun soluklu bir yarışın galibi olabilir. Nüfusun çokluğu tek başına bir güç olmayıp, aynı zamanda çok üretmeyi gerektiren ters etkili bir faktördür. Rakibinin 1/10 nüfusuna sahip bir ülke rakibinin on katı bir katma değer ve GSMH yaratabilirse bu durum o ülkeye mükemmel avantaj sağlayan jeopolitik çarpan olarak yansır.

İsrail nüfusu 8 milyona ulaşmıştır⁶⁹³. İsrail Nüfus İstatistik Kurumu'na göre İsrail vatandaşı geç evlense bile ortalama 3 çocuk sahibi oluyor. Nüfus konusunda, Ankara'daki İsrail Büyükelçiliği verilerinde şu bilgilere rastlanmaktadır;

“İsrail çok çeşitli etnik, dinsel, kültürel ve toplumsal yapılardan gelen bir nüfusa ev sahipliği yapar. Eski kökleriyle birlikte yeni toplum, halen günümüzde de birleşip kaynaşmaya ve gelişmeye devam etmektedir. 7 milyonluk nüfusun⁶⁹⁴ %76.2'si Yahudi, %19.2'si Arap(çoğu Müslüman), ve geri kalan %4.3'lük kısım ise Dürziler, Çerkezler ve diğer küçük topluluklardan oluşmaktadır.

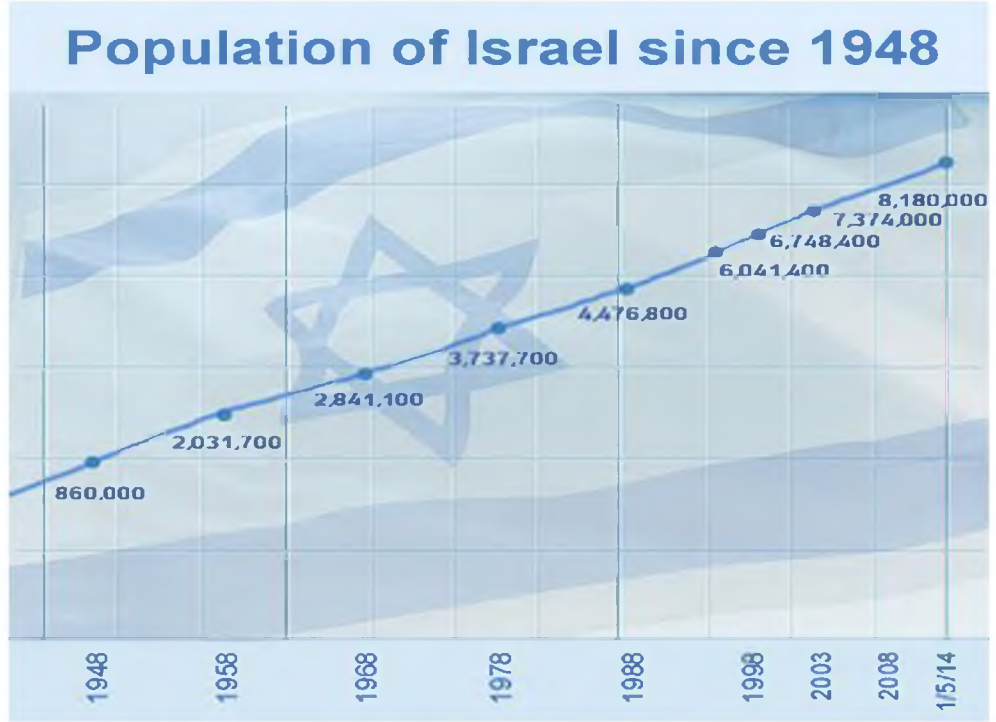
Toplum göreceli olarak genç bir nüfustan oluşmaktadır. En önemli toplumsal özellikler arasında toplumsal ve dini taahütlere bağlılık, siyasi ideoloji, iktisadi açıdan kaynak yaratma ve kültürel yaratıcılık bulunmaktadır. Tüm bu özellikler, toplumun sürdürülebilir kalkınmasının dinamik canlılığını oluşturmaktadır⁶⁹⁵”.

Yahudi nüfus artış oranı %1,8'dir. Araplar ise %2,4 oranındadır. Bu yüzden eğitim payı azalmaktadır.

⁶⁹³ <http://www.mynet.co.il/articles/0,7340,L-4279744,00.html>, (29.12.2014).

⁶⁹⁴ Büyükelçilik verileri, eski tarihli rakamları yansıtmaktadır.

⁶⁹⁵ <http://embassies.gov.il/ankara/AboutIsrael/HealthSocialServices/Pages/Departments.aspx>, (12.01.2015).

Tablo-4.1 1948'den Bu Yana İsrail'in Nüfus Artışı⁶⁹⁶

İsrail'e temelli yaşamak demek olan “*Aliyah*” İsrail'in varlık hedeflerinin başında gelir. 1956 yılındaki diaspora nüfusu Asya, ABD, ve SSCB'de yoğunluk kazanmıştır⁶⁹⁷. Dünya üzerindeki Yahudilerin yüzde 42'sinin İsrail'e kesin dönüşü sağlanmıştır.

Sağlık ve Sosyal Hizmetler;

“İsrail'in sağlık hizmetlerindeki yüksek standartlar, en üst kalitedeki tıbbi kaynaklar ve araştırma çalışmaları, modern hastane tesisleri ve kişi başına hekim ve uzman hekim sayısının gayet yüksek olması ülkenin düşük çocuk ölüm oranında (1.000 canlı doğumda 4,7) ve uzun yaşam beklentisinde (kadınlar için 82,8 yıl, erkekler için 78,5 yıl) kendini göstermektedir.” Bebeklikten yaşlılığa kadar her yaşta

⁶⁹⁶[http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.ynetnews.com/PicServer4/2014/05/01/5303142/population_kum_hamedina_2%252691%253B1%252693%253B.jpg&imgrefurl=http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4515489,00.html&h=443&w=490&tbnid=od9fZB0gvnVc7M:&zoom=1&docid=2-1IJTzcNZB7M&ei=TiG-VOITyMM81dmBiAQ&tbn=igAMAA, \(20.01.2015\).](http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.ynetnews.com/PicServer4/2014/05/01/5303142/population_kum_hamedina_2%252691%253B1%252693%253B.jpg&imgrefurl=http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4515489,00.html&h=443&w=490&tbnid=od9fZB0gvnVc7M:&zoom=1&docid=2-1IJTzcNZB7M&ei=TiG-VOITyMM81dmBiAQ&tbn=igAMAA, (20.01.2015).)

⁶⁹⁷ “La Répartition Des Israélites Dans Le Monde”, **Le Monde**, 02.03.1956.

New-York, 1er mars (A.F.P.). - La cinquante-septième édition annuelle de " American Jewish Year Book " (annuaire juif américain) déclare que le nombre des israélites a augmenté de 53 557 dans le monde pendant l'année 1955 pour atteindre le total de 11 908 443, soit 0,4 % de la population totale mondiale: L'annuaire donne la répartition suivante des Israélites dans le monde ; Europe (y compris l'U.R.S.S. asiatique et la Turquie), 3 442 627 ; Amérique (Nord et Sud), 6 062 362 ; Asie, 1 million 684 454 ; Afrique, 660 750 ; Australie et Nouvelle-Zélande, 58 250. L'annuaire cite les pays suivants ayant une population Israélite supérieure à 200 000 habitants : Etats-Unis, 5 200 000 (3,1 %) ; Union soviétique, 2 000 000 (1 %) ; Israël, 1 550 958 (88,9 %) ; Angleterre, 450 000 (0,9 %) ; Argentine, 360 000 (2%) ; France, 300 000 (0,7%).

insan için sağlık hizmeti kanunla temin edilmiştir. Milli sağlık harcamaları başka gelişmiş ũlkelerin bu alandaki harcamalarıyla denktir.

Bilim ve Teknoloji;

“Diğer birçok kũk ũlke gibi, İsrail de rekabetçi konumunu geliştirmeyi hedefleyen bilimsel ve teknolojik politikaları kesin biçimde tanımlamıştır. Bilimde, geniş bir bilimsel alan yelpazesinde belli bir kalite dũzeyini korurken, seçkin bilim insanlarının etrafında mũkemmellik merkezlerinin kurulmasını teşvik etmektedir. Teknolojide ise İsrail sınırlı sayıda alan ũzerinde yoğunlaşarak yũksek performans gŕstermeye çabalamaktadır. Bilimsel ve teknolojik araştırmayla uğraşan İsraililerin yũzdesi ve gayrisağfi yurtiçi hâsılasına oranla araştırma ve geliştirme harcamaları tutarı, dũnyada en yũksek oranlar arasındadır.”

Kũltũr;

İsrail, kũk fakat kũltũrel bakımından aktif heterojen bir nũfusa sahip olan eski-yeni bir ũlkedir. Dŕrt bin yıllık Yahudi mirası, bir asırdan uzun Siyonizm hareketi ve yarım asrı geçen ağdaş devlet idaresi, 70 farklı cemaatin benzersizliğini muhafaza ederken kendine ŕzgũ bir kimlik yaratmış olan bir kũltũre sahiptir. Bũyũk ŕlũde bir gŕmen toplumu olan İsrail’in yaratıcı ifade kabiliyeti, yenilik ile geleneği harman ederek ve ũlkeni ŕzel karakteriyle evrensellik arasında bir yol çizmeye çalışarak, birçok farklı kũltũrel ve sosyal etkileri kendi içinde ŕzũmlemiřtir. Kũltũrel kimlik için sũrekli arayış, gũnlũk hayatın bir parçası olarak çok sayıda insan tarafından takdir edilen ve zevkine varılan geniş sanat biçimleri yelpazesinde yaratıcılık yoluyla ifade edilir.”

Ancak siyasi bir ironi olarak İsrail Cumhurbaşkanı Rivlin İsrail halkının yabancı dũřmanlıđı konusunda farklı tespitlerde bulunmaktadır⁶⁹⁸.

Ekonomi;

“Dũnya ekonomileri arasında uzun yıllar en hızlı GSYH bũyũme oranlarından birine sahip olduktan sonra, İsrail hemen hemen bũtũn ekonomik faaliyetlerinde iki yıl sũren belirgin bir yavaşlamanın ardından 2003 yılında başlamış olduğu ekonomik toparlanmayı sũrdũrmektedir.” Tũrkiye’nin İsrail ile olan ticareti “son krizde”⁶⁹⁹ beklenenin aksine artış gŕstermiřtir⁷⁰⁰.

⁶⁹⁸ “Rivlin: İsrail Toplumunun Hasta Olduğunu İtiraf Etmenin Zamanı Geldi”. **Radikal**, 20 Ekim 2014.; “İsrail Toplumunun Tedaviye İhtiyacı Var”, **Buđũn**, 20 Ekim 2014. *İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin, Kasım 2014’te İsrail Bilim Akademisi’nde dũzenlenen “Yabancı Dũřmanlıđı ve Başkasını Kabullenme” konferansında yaptığı konuşmada, “İsrail’deki Araplar ve Yahudiler arasındaki gerginlik rekor seviyelere ulaştı. Farklı taraflar arasındaki ilişkiler ise en dũřtũk seviyede seyrediyor. şiddet hastalığı sadece belli bir kesimle sınırlı değil, tũm alanlara nũfuz etmiş durumda” ifadelerini kullandı.*

Facebook’ta “belli bir grubun gŕrũřũne tam olarak uymayan bir paylaşımda bulunduğunda kendisinin de sŕzlũ tacize uğradığını” sŕyleyen Rivlin, “İsrail toplumunun hasta olduğunu ve bunu tedavi etmemiz gerektiğini itiraf etmenin zamanı geldi” dedi. İsraili akademisyenlerin, şiddetin azaltılmasında çok ŕnemli bir yerinin olduğunu dũřũndũđũnũ anlatan Rivlin, řŕyle konuştu: “Her iki taraftan da çok edici şiddet olaylarına şahit olduk. Futbol stadlarında olduğu kadar akademide de şiddet var. Sosyal medyada, hastanelerde ve okullarda da şiddet var. Martin Buber’in sŕzlerini ŕzetleyerek, ‘Bizler Yahudi olmayı unuttuk mu?’ diye sormayacağım. Bunun yerine, ‘İnsan olmayı mı unuttuk?’ diye soracağım. Nasıl konuşulabileceğini mi unuttuk? İsraili akademisyenlerin, toplumdaki şiddeti azaltmada çok ŕnemli bir rolũ olduğunu dũřũnũyorum.” dedi.

⁶⁹⁹ “one minute” olayı kast edilmektedir.

⁷⁰⁰ <http://www.haberler.com/turkiye-ile-israil-ticarette-one-minute-demedi-6016489-haberi/>, (11.01.2015) “İsrail İstanbul Başkonsolosu Mosche Kamhi, İzmir Ticaret Odası (İTO) Başkanı Başkanı Ekrem Demirtaş’ı makamında ziyaret etti. Demirtaş, yaşanan krize rağmen 2 ũlke arasındaki

Eğitim;

“İsrail’de eğitim değerli bir mirastır. Geçmiş nesillerin geleneği izlenerek, eğitim temel bir değer olmaya devam etmektedir ve geleceğin anahtarı olarak görülmektedir. Eğitim sisteminin amacı, çocukları farklı etnik, dini, kültürel ve siyasi kökenlerden insanların bir arada yaşadıkları demokratik ve çoğulcu bir toplumun sorumlu bireyleri olmaya hazırlamaktır. Eğitim sistemi Musevi değerlerine, vatan sevgisine, özgürlük ve hoşgörü ilkelerine dayanır. Eğitim sistemi, ülkenin sürekli gelişimi için gerekli bilimsel ve teknolojik becerilere önem vererek yüksek düzeyde bilgi vermeye çalışmaktadır.” Nüfusun yarısı üniversite mezunudur.

Yahudiler, sıkıntılı bir coğrafyada toplumsak birlik ve algıları çok gelişmiştir. Nükleer, genetik, uzay, iletişim ve yazılım becerileri ileri teknoloji hevesleri yanında, buna ulaşmadaki toplumsal ve siyasal psikolojik öğelerin entegrasyonunu gösterir. Dayanışma onları var eder. Cemaat ruhu çok üstün seviyededir. Her Yahudi, kocaman bir ailenin üyesidir.

Devlet Yapısı;

“İsrail; yasama, yürütme ve yargı birimlerinden oluşan parlamenter bir demokrasidir.

Kurumları devlet başkanlığı, Knesset (parlamento), hükümet (bakanlar kurulu) ve yargıdan oluşmaktadır.

Sistem, denetim ve denge dâhilinde güçlerin ayrılığı ilkesi üzerine kurulmuştur. Buna göre yürütme birimi (hükümet) yasama biriminin (Knesset) güveni dâhilinde hareket etmektedir.

Yargının bağımsızlığı ise kamun tarafından güvenceye alınmıştır.”

İsrail vatandaşları içindeki (kutup uçları) seküler ya da aşırı dindar olanlar, ideolojiye saplanmadan Siyonizm’in asgari müştereklerini kesinkes içselleştirmeyi başaramış görünmektedirler.

Özellikle İsrail, topraklarının “Yahudilerin Ulus Devleti” düşüncesi ve bencilliğinden dönmelidirler. Gazetelere yansıyan bir haber bu konudaki endişeleri adeta teyit eder niteliktedir:

“24 Kasım 2014 İsrail kabinesi, İsrail’i "Yahudi ulus devleti" olarak tanımlayan yasa tasarısını onayladı. Hamas, yasa tasarısını "dini bir savaşın habercisi" olarak nitelendirdi. İsrail Başbakan Netanyahu başkanlığında toplanan kabinede, "yeni vatandaşlık yasa tasarısı" görüşülerek, onaylandı.

Söz konusu tasarıda, İsrail "Yahudi halkının ana vatani ve ulus devleti" olarak tanımlanıyor ve her vatandaşın eşit haklara sahip olduğu" vurgulanıyor.

Başbakan Netanyahu, toplantı öncesinde yaptığı açıklamada, kabineye sunulan "Yeni vatandaşlık yasa tasarısı"yla ilgili bilgi verdi.

Netanyahu, "İsrail Devleti, Yahudiler’in ulus devletidir. Her vatandaş eşit haklara sahiptir ve bu konuda ısrar ediyoruz. Fakat sadece Yahudiler’in bayrak, milli marş, her Yahudi için İsrail’e göç etme hakkı ve diğer semboller gibi ulusal hakları vardır" dedi.

ticaretin gerilemediğini söyledi. 2 ülke arasındaki ticaret hacminin 2011 yılında 4 milyar 22 milyon lira iken 2013 yılında 4 milyar 858 milyon liraya çıktığına dikkat çekildi.”

İsrail'in "Yahudi kimliğine" karşı pek çok kesimin muhalefet ettiğini belirten Netanyahu, "Filistinliler bunu kabul etmiyor.

Bu kesimden insanlar, Filistin devletinin tanınmasından memnuniyet duyarken, Yahudi ulus devletine şiddetle karşı çıkıyorlar" ifadelerine yer verdi.

İsrail'i "Yahudi halkının ulus devleti olarak" öngören ve kabine tarafından kabul edilen tasarının, yasalaşması için meclis onayına sunulacağı belirtildi.

Söz konusu yasa tasarısının, "İsrail devletinin yalnızca Yahudilere ait olduğu, Arap vatandaşların Yahudilerle eşit olmadığı ve onların ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüğü" fikrini teyit ettiği gerekçesiyle eleştiriliyor.

Hamas, İsrail'deki yeni vatandaşlık yasa tasarısının "dini bir savaşın habercisi" olduğunu iddia etti⁷⁰¹.

Ayrıca diasporanın⁷⁰² sermaye, medya, bilim, kültür alanında doğudan yatırım ve katkıları, İsrail toplumunun yadsınamaz enerjisini oluşturmaktadır.

Türkiye İsrail arasındaki ticarete sektörsel konu ve büyüklük olarak bakıldığında;

"Türkiye'nin İsrail'e ihracatı (İsrail verileri) 2010 yılında, 2009 yılına kıyasla %30 yükseliş göstermiş ve 2008 yılı verilerini tekrar yakalamıştır. (1.81 Milyar USD)."

"Türkiye'nin İsrail'e ihracatının %50'sinden fazlasını 3 bölümden oluşuyor:

Adi metaller ve adi metallerden eşya (2010 - %22): 392 Milyon USD

Nakil vasıtaları (2010 - %17) : 303 Milyon USD

Makinalar ve mekanik cihazlar (2010- %15): 274 Milyon USD.

Adi Metaller;

%67'si bina ve yapı yapımı kullanım hedefli demir çelik ürünler. Geriye kalan %23'ün büyük bir kısmını demir ve çelikten veya bakırdan eşya ihracatı oluşturuyor.

İsrail'in "demir çelik" ithalatının %22'si Türkiye'den yapılıyor.

Türkiye'den İsrail'e ihraç edilen nakil vasıtalarının hemen hemen tümünü motorlu kara taşıtları ve bu bölümün %73'ünü de insan taşıyan binek araçlar oluşturuyor.

İsrail'in 2010 yılında Türkiye'den nakil vasıtalarında yaptığı ithalat geçmişteki yıllara kıyasla (geçen 3 yıl boyunca tüm ithalatın %13'ü iken) artış göstererek Türkiye'den yapılan toplam ithalatın %17'si oranını yakaladı. İsrail'in ithal ettiği tüm motorlu kara taşıtlarının içinde Türkiye'nin payı %7dir.

Makineler ve mekanik cihazlar: (2010 yılında 274 M USD):

⁷⁰¹ "Dini bir savaşın habercisi", **Milliyet**, 21.12.2014.: Hamas'tan yapılan yazılı açıklamada; *Yasa Tasarısı, "İsrail'in Yahudi devleti kimliğinin pekiştirilmesi anlamı taşıdığı" gerekçesiyle eleştirildi. Açıklamada, "Bu kanun tasarısı, İsrail'in, Arap dünyasına her anlamıyla hakim olmak için kullanacağı dini bir savaşın habercisidir. Bu haliyle tüm Filistinliler ve bölgedeki Arap ülkeleri için tehlike çanlarının çalınması anlamına gelmektedir" ifadesine yer verildi.*

*Hamas'ın açıklamasında, Filistin halkının ve hareketlerinin, İsrail'in ırkçı yayılmacı projeleri sonuçsuz kalıncaya kadar direnmeye devam edeceği belirtildi" demmiştir.; Sigmund Bendkower, "Sofuların Laikliğe Karşı Mücadelesi Devleti Çatırdıyor!...", **Dünün Bugünün Defterleri Dünya Sorunları 1988/2 Ortadoğu Dosyası, Filistin Ayaklanması İsrail, İran ve Irak**, K15-88/, Cilt: 2, İstanbul, 1988, s. 151.*

⁷⁰² <http://www.internethaber.com/israile-kim-dur-diyecek-16294y.htm>, (02.01.2015) Sedat Laçiner: "New York Times, Newsweek, Time, US News & World; Google, AOL, MTV, CBS, ABC ve NBC; Paramount & DreamWorks film stüdyoları, Blockbuster Videos, Time Warner, Twentieth Century, Walt Disney benzeri edev medya grupları"

Türk ürünleri (özellikle beyaz eşya, klima, kablolar) pazarda yaygınca kullanılıyor. Bu ürünlerin (84 ve 85. fasıllar) ağırlığı İsrail'in aynı alandaki tüm ithalatının %2'sini oluşturuyor.

Dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşya (2010 yılında 179 M USD):

Bu bölüm Türkiye'nin İsrail'e ihracatındaki 4. sırayı ve ihracatının %10'unu oluşturuyor. İsrail'in bu bölümdeki tüm ithalatının yaklaşık %50'si Çin'den yapılıyor.

Taş Alçı Çimento Amyant Mika ve benzeri maddelerden eşya (2010 yılında 125 M USD):

Bu bölümü oluşturan ürünler: mermer ve tabii taşlar (29 M USD, Türkiye en fazla mermer ithalatı yapılan ülke –neredeyse tek- konumunda), yer ve duvar karoları (54 M USD, bu ithalat ürününde de Türkiye'den yapılan ithalat İspanya, İtalya ve Çin'den daha fazladır) ve cam ürünleri.

Bu bölümde Türkiye'den yapılan ithalat İsrail'in yine bu bölüm ürünlerindeki tüm ithalatının %18'idir.

Plastikler ve mamulleri, kauçuklar ve mamulleri (2010 yılında 122 M USD):

Bu bölümün %80'i plastikler ve mamulleridir (polimerler, tek kerelik yemek takımları, her türlü plastik ambalaj malzemesi, banyo takımları,..). Kauçuk ve kauçuk mamullerini ise çoklukla araç lastikleri ve makine konveyörleri oluşturuyor. Türkiyeden yapılan ithalat İsrail'in bu bölüm ürünlerindeki tüm ithalatının %5'ini oluşturuyor.

Mineral maddeler (2010 yılında 81 M USD):

Bu bölümdeki ithalatın en büyük kısmını 25. fasıl kapsamındaki beyaz çimento oluşturuyor (2010 yılında yaklaşık 50 M USD). Türkiyeden ithal edilmekte olan bu ürün İsrail'deki beyaz çimento ithalatının yaklaşık tamamını kapsıyor.

Kimya sanayii ve buna bağlı sanayi ürünleri (2010 yılında 71 M USD) :

28 ile 38 arasındaki 10 değişik fasıl kapsamında Türkiye'den 2010 yılında ithal edilen ürünlerin ithalat değeri yalnızca 71 M USD oldu.

Gıda sanayii mütahzarları, meşrubat, alkollü içkiler, tütün (2010 yılı 64 M USD) :16. ile 24. arasında bulunan 9 bölüm kapsamındaki gıda sanayii ürünlerinde Türkiyenin İsrail'e ihracatı 64 Milyon USD'dir.

Oduun ve diğer lifli selülozik maddelerin hamurları, kağıt ve mamulleri (2010 yılı 52 M USD):

Bu bölüm kapsamında Türkiye'den ithal edilen esas fasıl kağıt ve karton ürünleri. Türkiyeden yapılan ithalat bu fasıldaki tüm ithalatın %7'sini oluşturuyor.

Bitkisel ürünler (2010 yılı 33 M USD):

Bu bölümümdeki ithalatın %70'ini 8. fasıl olan "yenilen meyvalar ve sert kabuklu meyvalar" (özellikle kuru yemişler ve kuru meyvalar) oluşturuyor. Türkiyenin payı kuru incir, kuru kayısı, kuru üzüm, bazı fındık çeşitlerinde kayda değer şekilde büyük. Bunun yanısıra şamfistik ürününe konulan yüksek gümrük vergisi (%23) bu ürünün Türkiye yerine Amerika'dan ithaline neden oldu.

Türkiye'den yapılmakta olan kestane ithalatı ise, lezzetine rağmen, ürün pahalılığı nedeniyle tamamen Çin'e kaydı.

Türkiye'nin bu bölüm ürünlerindeki İsrail'e ihracatı, İsrail'in aynı bölümdeki tüm ithalatının %14'ü oranındadır.

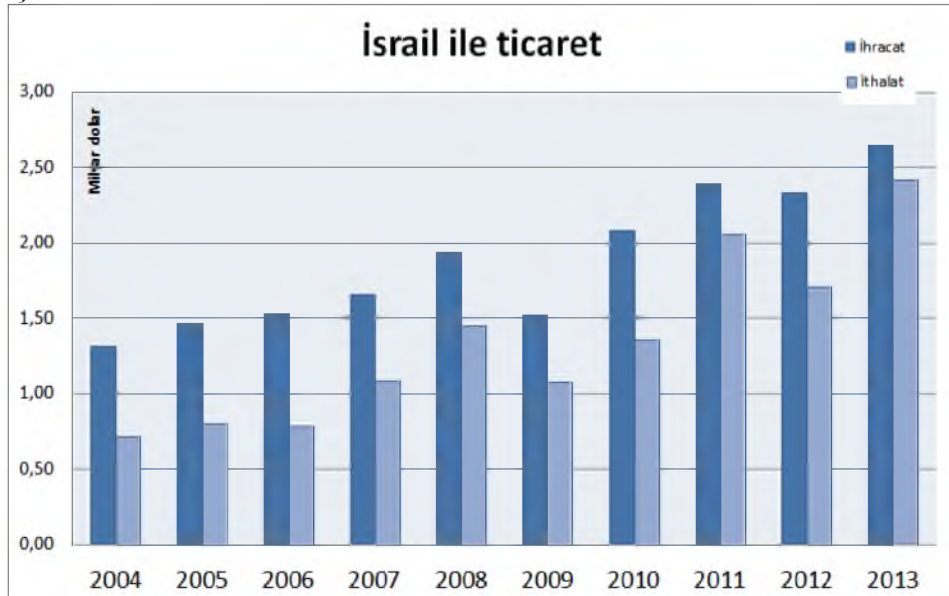
Muhtelif mamul eşya (2010 yılı 27 M USD):

Bu bölümün %90'ından fazlası (25 M USD) 94. fasıldan oluşuyor (mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları, ...). Türkiye'nin İsrail'e bu fasıldaki ihracatı, İsrail'in aynı fasıldaki ithalatının %4'ü”⁷⁰³.

İki ülke ticareti artan bir ivmeyle ilişkisini sürdürmektedir. Bir habere göre;

“Mavi Marmara katliamından sonra bozulduğu iddia edilen Türkiye İsrail ilişkileri tam gaz sürüyor. ...İsrail ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler, azalmadı tam tersine arttı. 2010-2011 yılları arasında Türkiye'nin İsrail'den yaptığı ithalat hacmi bir önceki yıla göre ortalama 700 milyon dolar arttı.... Türkiye ve İsrail arasındaki toplam dış ticaret hacmi de bu süre içinde 29 milyar 510 milyon dolara yükselmiş. 8 milyon nüfuslu İsrail ile yapılan bu ticaret hacmi,10 yıllık süre içinde ABD'de ile ihracatımız tavan yaparken, ithalatımız yerinde saymış. Türkiye'nin İsrail ile olan dış ticaret hacmi de yine aynı yılları kapsayan dönemde artmıştır.

Türkiye'nin İsrail ile dış ticaret hacmi de yine aynı yılları kapsayan dönemde artış trendi gösterdi. Türkiye bu dönemde İsrail'e 17 milyar 762 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirirken, 11 milyar 748 milyon dolarlık ithalat yaptı. Türkiye ve İsrail arasındaki toplam dış ticaret hacmi de 29 milyar 510 milyon dolar olarak gerçekleşti.

Tablo-4.2 2004-2013 yılları arasında Türkiye-İsrail Ticaret Hacmi⁷⁰⁴

.... Türkiye bu dönemde İsrail'e 17 milyar 762 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirirken, 11 milyar 748 milyon dolarlık ithalat yaptı. İsrail'e ihracatta demir ve çelik ilk sırada yer alırken, bunu motorlu kara taşıtları, elektrikli makineler ve elektriksiz makineler izledi. Türkiye ise İsrail'den sırasıyla mineral yakıtlar ve yağlar, plastik ve plastikten mamul eşyalar ile organik kimyasal müstahsallar satın aldı.”Şeklinde belirtilmektedir⁷⁰⁵.

⁷⁰³ Barış Erkaya, “İsrail-Türkiye Ticaretinin Kalem Kalem Analizi”, **Radikal**, 09 Eylül 2011.; <http://www.timeturk.com/m/haber.asp?id=394154>, (29.12.2014).

⁷⁰⁴ Fercan Yalınkılıç, “Yaşanan Gerginliklere Rağmen İsrail ve Türkiye'nin Ticareti 10 Yılda Katladı”, *bigpara.com*, **Hürriyet**, 22 07 2014.; <http://www.bigpara.com/haber-detay/gundem/yasanan-gerginliklere-ragmen-israil-ve-turkiyenin-ticareti-10-yilda-katladi/944531/>, (24. 01. 2015).

⁷⁰⁵ http://www.milligazete.com.tr/haber/Duygusal_muhabbet/270417#.VKG6mF4hqA , (19. 12. 2014).

T.C. Dışişleri Bakanlığı: “İki ülke arasındaki turizm hareketinin siyasi gelişmelerden etkilendiği görülmektedir. Türkiye’yi ziyaret eden İsraili turist sayısı 2008 yılında bulunduğu 514 bin seviyesinden, 2009 yılında 311 bin, 2010’da 109 bin, 2011’de ise 80 bin seviyesine gerilemiştir” demektedir⁷⁰⁶.

2014 yılı’nın ilk altı ayında ise ekonomik ilişkiler tavan yapmıştır. TÜİK verilerine göre;

“Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan ticaret verilerine göre ihracat 2014 yılının Haziran ayında 2013 yılının aynı ayına göre yüzde 4,2 artış gösterirken, İsrail’e yapılan ihracat oranı Ocak-Haziran periyodunda yüzde 24.9 ile en büyük artışı gösterdi. Wall Street Journal’da yer alan haberde Türkiye, Haziran ayına kadar geçen bir yıl itibarıyla 12 milyar 923 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirirken, bunun 264 milyon 984 bin doları İsrail ile gerçekleşti. En çok ihracat yapılan ülke ise 1 milyar 280 milyon dolar ile Almanya oldu. Türkiye’nin geçtiğimiz yılın Haziran ayından bu yana ihracatını en çok artırdığı ülke yüzde 31.8 ile Türkmenistan olurken, bunu yüzde 30.9 ile Hollanda izledi. Türkmenistan’a yaklaşık 191 milyon dolar ihracat gerçekleşti, Hollanda’ya giden ihracat hacmi ise 313 milyon 562 bin dolar oldu. Ocak ayından bu yana gerçekleştirilen ihracatta ise en büyük artış İsrail ile yaşandı. İsrail’e 2014 yılının başından bu yana yapılan ihracat oranı yüzde 24.9 artış göstererek yaklaşık 1 milyar 617 milyon dolara çıktı. İsrail’i yüzde 20.9 ile İngiltere izledi. İngiltere’ye yapılan ihracat Ocak-Haziran ayları arasında 4 milyar 859 milyon dolar olarak gerçekleşti. İhracatın 2013 Haziran’ından bu yana en büyük düşüşü yaşadığı ülke ise yüzde 38,9 ile İran olurken, yine Ocak-Haziran arasında yüzde 42,5’lik düşüş ile İran’a yapılan ihracat azaldı. Türkiye’nin en çok ihracat yaptığı 3 ülke Almanya, İngiltere ve Irak olarak sıralandı. İthalat ise geçtiğimiz yılın Haziran ayından bu yana yüzde 1,1 azaldı. 1 milyar 896 milyon dolarlık ithalat yapılan Rusya Federasyonu ise ilk sırada geldi. Geçtiğimiz yıla göre ithalat oranında yüzde 10,3 artışın yaşandığı Rusya ile yılın ilk altı ayında da yüzde 10,9 artış yaşandı. Ocak-Haziran arasında ithalatın en çok arttığı ülke ise yüzde 31,4 ile Güney Kore, en çok azaldığı ülke ise yüzde 55,5 ile Birleşik Arap Emirlikleri oldu”.⁷⁰⁷

Türkiye ekonomisinde ise cari açık henüz stabil değildir⁷⁰⁸. Milli gelirin % 10’u cari açığa gitmekte bunun % 80’i de enerji için sarf edilmektedir⁷⁰⁹.

Nispeten küçük iç pazarına rağmen Ortadoğu’nun en dinamik ekonomilerinden biri olan İsrail ekonomisi ise araştırma-geliştirme (AR-GE)⁷¹⁰ faaliyetlerine verdiği önem ile dikkat çekmekte, bilhassa silikon-nano teknoloji, savunma sanayii ve ilaç/tıp endüstrisinde yakaladığı performans ile ön plana çıkmaktadır. İsrail ekonomisi, 2013 yılında % 3,3 oranında büyümüştür. 2013 yılı itibarıyla kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 33.500 ABD Dolarıdır.

⁷⁰⁶ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (05.02.2015).

⁷⁰⁷ http://www.radikal.com.tr/ekonomi/tuik_rakamlarina_gore_en_yuksekk_ihracat_artisi_israile_oldu-1203940, (24.01.2015).

⁷⁰⁸ Enerji Güvenliği ve verimliliği Özel İhtisas Komisyonu..., s. 1.

⁷⁰⁹ Enerji Güvenliği ve verimliliği Özel İhtisas Komisyonu..., s. 65.

⁷¹⁰ Yağış, ss. 4-8.

İsrail ekonomisindeki büyüme eğiliminin devam etmesi, işsizlik rakamlarını aşağıya çekmektedir (2013 yılı itibarıyla % 6,2). Büyüme aynı zamanda enerjiye olan ihtiyacı artırmaktadır⁷¹¹.

T.C. Dışişleri Bakanlığı verilerine göre:

*“2011 yılında 4,4 milyar ABD Doları, 2012 yılında ise 4 milyar ABD Doları seviyesinde gerçekleşen Türkiye-İsrail ticaret hacmi, 2013 yılında 5 milyar ABD Doları olarak kaydedilmiştir”*⁷¹².

Doğrudan yatırım ve sermaye ihracının ana kaynağı tabî ki diaspora Musevi sermayesinin dinamizmi sayesinde avantaj sağlamıştır. 300 milyar Dolar civarında GSMH oluşturmuştur. 2010 yılında % 2 olan enflasyon⁷¹³ 2013'te %1,5 civarında gerçekleşmiştir.

İsrail düşük nüfus ve doğum oranını, elmas sektörü ve ileri teknoloji istihdamına yönelik işgücü piyasalarının niteliğini artırma yolundadır. Eğitim programlarını ve seferberlik faaliyetini “göç” ile eş güdümlü bir yapılanma içerisinde değerlendirmektedir.

Ayrıca genetik ve uzay çalışmaları nükleer kapasitesinin yanına eklendiğinde kısa sürede sosyo-ekonomik gelişmesinin ardındaki desteği işaret etmektedir⁷¹⁴.

Konuya Türkiye açısından bakıldığında ise, 2013 yılından beri milli geliri, döviz kurları ve nüfus artışından dolayı negatif seyretme trendine girdiği gözlenmektedir⁷¹⁵.

Türkiye enerji çeşitlemesini Rusya tekelinden kurtarıp çeşitlendirme yoluna gitmektedir. Yılda 1 milyon kişi nüfusa eklenmektedir. Ayrıca o oranda iş sahası yaratma zorunluluğu doğmaktadır⁷¹⁶.

4.2.1.1. Dini unsurlar

İsrail’de din, yönetimi on emirle, siyaseti Siyonizmle, toplumu, istihbaratı, orduyu, ekonomiyi ve tüm katmanları bir arada içinde barındırmaktadır. Denilebilir ki din ve sekülerizm uzlaşma içerisinde olarak özgün bir görünüm arz etmektedir. Bunda “Haskala”nın rolü vardır.

Şinasi Gündüz Haskala ile ilgili olarak şu tespitleri yapmaktadır;

⁷¹¹ Yağış, s. 8.

⁷¹² <http://www.mfa.gov.tr/israil-ekonomisi.tr.mfa>, (05.02.2015).

⁷¹³ Yağış, s. 5.

⁷¹⁴ Efeğil, s. 57.

⁷¹⁵ Enerji Güvenliği ve verimliliği Özel İhtisas Komisyonu..., s. 42.

⁷¹⁶ Enerji Güvenliği ve verimliliği Özel İhtisas Komisyonu..., s. 25.

“.....Yahudilikte ise Haskala denilen Yahudi Aydınlanması hareketinden sonra ortaya çıkan Reformist, Yeniden Yapılanmacı, Liberal Yahudilik gibi akımlarda örtü geleneği bir tarafa bırakıldı. Çünkü bu akımlar sadece örtüye değil, Yahudiliğin neredeyse bütün dogmatik inançlarına karşı bir başkaldırı içerisine girdiler. Arz-ı Mev'ud'u, İsrailoğullarının seçilmişliğini vs. sorguladılar ve bu çerçevede başörtüsünü terk ettiler. Ortodoks Yahudiler ise örtünme geleneğini geçmişte olduğu gibi bugün de devam ettiriyorlar” yorumunu yapmaktadır⁷¹⁷. Görülen o ki Ortodoks Yahudiler pozitifizmin sınırlarını belirleyici unsur olarak yönetimde kendine bir alan yaratmıştır. Böylece İsrail sekülerizmin sınırını çizebilmiştir.

Eski Ahit (Tevrat) Tekvin 32: "Ve Yakub yalnız başına kaldı; ve seher sökünceye kadar bir adam onunla güreşti. Ve onu yenmediğini görünce, uyluğunun başına dokundu ve onunla güreşirken Yakub'un uyluk başı incidi. Ve dedi: Bırak gideyim, çünkü seher vakti oluyor. Ve dedi: Beni Mübarek kılmadıkça seni bırakmam. Ve ona dedi: Adın nedir? Ve o dedi: Yakub. Ve dedi: Artık sana Yakub değil, ancak İsrail denecek; çünkü Allah ile ve insanlarla uğraşıp yendin. Ve Yakub sorup dedi: Rica ederim, adını bildir. Ve dedi. Adımı niçin soruyorsun? Ve orada onu mübarek kıldı. Ve Yakub o yerin adını Peniel⁷¹⁸ koydu; çünkü Allah'ı yüzyüze gördüm ve canım sağ kaldı, dedi."(Tekvin: Bab:32Ayet:24-30)⁷¹⁹

Tevrat 10 emir şöyledir:

1. Başka ilahların olmayacak.
2. Put, ve suretini yapmayacaksın, onlara ibadet etmeyeceksin.
3. Yehova'nın, Rab'ın isminden gereksiz bahsetmeyeceksin.
4. Sebt günü Rab'e Sebtir. O gün hiçbir şey yapmayacaksın. Çünkü Rab gökleri, yeri ve denizi ve onlardakini altı günde yarattı.
5. Babana ve anana hürmet edeceksin.
6. Öldürmeyeceksin.
7. Zina etmeyeceksin.
8. Çalmayacaksın.
9. Komşuna karşı yalan şahitlik yapmayacaksın.
10. Komşunun evine, karısına, kölesine, cariyesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin.

On emir böyle olmasına karşın, başka Baplar Siyonistlerin icraatlarına denk düşmektedir. Tevrat'ın Tekvin kitabının 15. Bab'ında şöyle belirtilmektedir: "O günde Rab, Abraham'la (Hz. İbrahim) ahdedip dedi: Mısır ırmağından (Nil Nehri)

⁷¹⁷ <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=84&makaleid=5549>, (24.01.2015).

⁷¹⁸ Peniel "Tanrı'nın yüzü" anlamında kullanılmaktadır.

⁷¹⁹ <http://www.sadabat.net/?title=tevrata&menuid=22>, (22.12.2014).

büyük ırmağa, Fırat Nehri'ne kadar bu diyarı senin zürriyetine verdim.”⁷²⁰

Tesniye kitabının 12. bab, 25. ayetinde ise ‘Arz-ı Mevud’ın sınırları şöyle çizilmektedir: *“O zaman Rab bütün milletleri önümüzden kovacak, sizden büyük ve kuvvetli milletlerin mülkünü alacaksınız. Ayaklarınızın basacağı her yer sizin olacak, sınırlarımız çölden (Sina Çölü) ve Lübnan’dan, ırmaktan (Nil), Fırat Irmağı’ndan garp (batı yani Akdeniz) denizine kadar olacaktır. Önünüzde kimse duramayacak, Allah’ınız Rab size söylediği gibi, dehşetinizi ve korkunuzu ayak basacağımız bütün diyar üzerine koyacaktır”*

Yahudiler, Tevrat ayetlerinde tarif edilen “sınırlar” konusu ihtilafli olsa da, “Arz-ı Mevud” kavramını iman esası sayarlar. Aslında din yolu ile sosyal düzenin korunmasına hep önem vermişlerdir⁷²¹. Günümüzde ise dinin siyaset yoluna kullanılması hep görülen bir şey olmakla birlikte Siyonizm’in ideoloji olmasına tanıklık etmekteyiz. Bazı araştırmacılar Sümer’den bu yana Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam içerisindeki Sümer kültürü etkisine işaret etmektedirler. Hatta bazı yorumcular daha da ileriye giderek Kabala, Taoculuk ve Melamilik arasındaki benzerlikleri ilginç bulmaktadır⁷²². Kuşkusuz bu çatışmaların altında yalnızca din kültürünü aramamak gerekmektedir⁷²³.

İslamiyet sirayet ettiği çeşitli coğrafyalarda kalplere seslenmekle kalmamış, bunun ötesinde zamana göre de sesini devam ettirecek bir kutsiyeti içinde barındırmıştır⁷²⁴.

Ortadoğu coğrafyasının devingen-dinamik temel unsuru olan jeopolitik çarpan güce sahip “din” olgusu önemli yer tutmaktadır⁷²⁵.

Toynbee: *“Yahudi cemiyetler, bizzat kendileri(birbirleriyle rekabet ederek ve kendilerinin dışında kalan insanlığı da unutarak) Allah’ın “seçkin milleti” rolünü üstlendiler. Telakkiye göre mezkur millet, Allah’ın onu seçmiş olması hasebiyle,*

⁷²⁰ Suat Bezeng, “İsrail Neden Israrcı”, **Aktif.be.**, 01.01.2015: *Theodor Herzl (1887)"Kuzey sınırlarımız Kapadokya'daki dağlara kadar dayanır. Güneyde de Süveyş Kanalı'na. Sloganımız, David ve Solomon'un Filistin'i olacaktır." Demektedir. "David Ben Gurion(1948)"Filistin'in bugünkü haritası İngiliz manda yönetimi tarafından çizilmiştir. Yahudi halkının, gençlerimizin ve yetişkinlerimizin yerine getirmesi gereken bir iş daha vardır. Nil'den Fırat'a kadar."* Demektedir. <http://www.aktif.be/israil-neden-israrcı-17247.html>, (30.10.2015).

⁷²¹ Muazzez İlmiye Çığ, **İbrahim Peygamber**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 123-125.

⁷²² Perle Epstein, **Kabala Musevi Mistiklerinin yolu**, (Çev., N. Karayazgın ve Ş. Barkın), Deharma Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 75-77.

⁷²³ Muazzez İlmiye Çığ, **Kur’an İncil ve Tevrat ‘ın Sümer’deki Kökeni**, Kaynak Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1998, ss. 65-69.

⁷²⁴ Ali Mazeheri, **Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1972, ss. 5-9.

⁷²⁵ Mahmud, ss. 7-8.

sahte ilahlara tapan insanlığın putperest ekseriyetine karşı, tarihte hâkim bir rol oynayacaktır” demektedir⁷²⁶.

Modern Avrupa’da ise yeni toplumsal dönüşümler meydana gelmiştir. Çöken Sovyet sistemi sonrası “din” olgusu yeniden hatırlanmakta ve yönelişlere rastlanmaktadır. Hatta teoloji lehine finansal düzenleme veya vergi muafiyeti uygulamaları gündeme gelmektedir. Bu destekler örtülü şekilde ve bireysel alanda zaten yürütülmektedir⁷²⁷. Dünya ölçekli siyasette din yeniden sahaya sürülmektedir.

Masonluk akılcılığı ile Bektaşilik ve Mevlevilik arasındaki benzeşmelerin günümüzde sık dile getirildiğine tanık olmaktadır⁷²⁸. Esasen Masonluk içindeki akılcılık, Bektaşilik ve Mevlevilik içindeki benzeşmede bulduğu sevgi ve hoş görüye denkliği ararken kendi içinde bilgiyi sevmeye ve bilimsel tarafsızlıkta çoktan görmüş olması gerekmez mi? Yesevi felsefesinin büyüklüğü⁷²⁹ zaten akıl ve sevgiyi bir arada yaşatma gücünde değil midir?

Öyle ki Yunan felsefesinin Batı’ya aktarımı ve dönüşümünde İslam dünyasının ne denli önemli katkısının olduğu bilinmektedir⁷³⁰.

İslam filozoflarından Farabi, İbni- Sina ve ayrıca Aristo’nun da tercüme ve şerhleri Batı ve Latin nitelendirilebilecek İspanya’da Tuleytule’de “mütercimler akademisi” marifetiyle yayılıyordu. Burada Yahudi mütercimlere rastlıyoruz⁷³¹.

Bu etkileşimlere örnek olarak, Mısır’da Ptahmos, Mos’a ve sonraları Musa’ya dönüşürken Firavundan taş üzerine taş koyma sanatlarını öğrenmemişmiydi? Her esaret bir bilgiyi doğuruyordu⁷³². Bu sarmalda ülkelerin kaderinde gel-git olarak tezahür edebiliyordu⁷³³. Buradan On Emir Taşı ve Ahit Sandığı doğmuştu⁷³⁴. Esareten din çıkmıştı. Ama Taş üzerine taş koyma sanatı yani inşaatçılık Hiram usta tarafından Süleyman peygambere aktarılmıştır. Bu sefer taşlar “*Süleyman mabedi*”

⁷²⁶ Arnold Toynbee, **Tarihçi Açısından Din**, (Çev., İbrahim Canan), Ufuk Kitapları, İstanbul, 2008, s. 41.

⁷²⁷ Grace Davie, **Modern Avrupa’da Din**, Küre Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 51-55.

⁷²⁸ Nurettin Gülmez, Ceyhan Demirkollu, “Manisa’da Manevi Bir Pınar Aynı-Ali,” **Erciyes Dergisi**, Mart, Yıl:37, Sayı: 435, Kayseri, 2014, s. 19.

⁷²⁹ A. Nevzad Odyakmaz, **Bektaşilik, Mevlevilik, Masonluk**, Özne Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 9-11.

⁷³⁰ Pozitivizmin bölümleri olmaktadır. Bkz: <http://www.varliktanveriler.com/aklin-cesitleri-mutlak-varlik-mutlak-bilgi>, (09.02.2015).

⁷³¹ O’leary, ss. 244-249.

⁷³² Bernard Lewis, **Ortadoğu’nun Çoklu Kimliği**, (Çev., Mehmet Harmancı), Ayhan Matbaa, İstanbul, 2000, ss. 17-39.

⁷³³ Gerald Messadie, **Musa Mısır Prensi I. Cilt**, (Çev., Gülseren Devrim), Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999, ss. 187-189.

⁷³⁴ Gerald Messadie, **Musa Mısır Prensi II. Cilt**, (Çev., Gülseren Devrim), Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999, ss. 213-214.

için üst üste konmuştu. Sarmal devam ederek dinler arası etkileşimler her zaman sürecek anlamına da gelmektedir⁷³⁵. Ta ki Süleyman'ın kayıp rulo yazma ve Ahit Sandığı bulununcaya dek⁷³⁶.

Acaba tüm bu uğraşlar Teodore Herzl'in bir ütopyası⁷³⁷ olarak mı kalacaktı? Siyonizm'in kitlelerin dönüşümü, hasat toplama, yayılmacı (Bkz. Ek-4 Haritalar-6/7) politikanın planlanması, kültürel rönesans hırsları acaba İsrail'in savaşını yozlaştırmış olabilir miydi⁷³⁸?

“Uzlaşmazlık” Yahudilerin tanımına denk düşen bir tabirdir. Bu tanımları Şimon Peres bir röportajında kullanmıştır. Peres şöyle demektedir:

*“Yahudiler ateş gibiydiler. Uzlaşmaya yanaşmazlardı. Hemen hemen tümü. Bir Yahudi belki özümsebilirdi ama uzlaşma yapmaya zorlanamazdı. Bir uzlaşmayı kabul ettiği an, Yahudi sayılmaktan çıkardı zaten. Yahudiler dünya'nın uyumasını engelliyor. Doğrudur ama Yahudileri de uyku tutmuyor. Gerçekten uykusuz bir kabileydi onlar.”*⁷³⁹

Öte yandan Filistinliler Arap toplumun içinde de tecrit durumdadırlar. Ve bir tür açık hava hapishanesinde yaşam biçimi geliştirmişlerdir. Tüm dünya aslında bu zulme ortaktır. Bu yaşam biçimi ileride uluslararası toplumun utancı olarak hiç silinemeyecektir. Dünya'nın sicili bozulmuştur. Filistinli Müslümanları bir arada tutan sadece İslamdır⁷⁴⁰.

Filistin Osmanlı reformları ile merkezileşmeye çalışırken hızlı ve eşitsiz bir şekilde toprağın burjuva eline, siyasetinde egemen elitlere kaymasına neden oldu. Örneğin Kudüs Müftüsü Hacı Emin El Hüseyini İngiliz aleyhtarı Alman taraftarı siyaseti çok nettir⁷⁴¹. Aslında gerçekte her zaman ayanlar her şeye hâkim olmuşlardı. Şimdi reformlar bunu açıktan tescilliyordu. Ama hesap merkezi yönetime fatura ediliyordu. Devlet reform yapıyormuş gibi duruyor, halk da itaat ediyormuş gibi yapıyordu. Beklenen son hızla gelmişti. Ayanlar ve soylular her rejim ve devlette konumlarını sürdürmüşlerdir. Ne reform, ne darbe, ne ihtilal, ne devrim, ne rejim, ne

⁷³⁵ Christian Jacq, **Hiram Usta ve Süleyman Peygamber**, (Çev., Z. Zühre İlgelen), Arion Kitapevi, İstanbul, 2000, ss. 276-279.

⁷³⁶ Richard Behrens, **Kral Süleyman**, (Çev., Hasan Hasta), Seç Yayın Dağıtım, İstanbul, 2002, ss. 392.

⁷³⁷ “Il y a un siècle naissait Théodore Herzl prophète de l'État d'Israël”, **Le Monde**, 03.05.1960.

⁷³⁸ Taylor, ss. 133-141.

⁷³⁹ Robert Littell, **Bir Politikacı İle Söyleyişi Şimon Peres**, (Çev., Nihal Önel), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 15.

⁷⁴⁰ Ahmet Varol, **Filistin'de İslami Direniş**, Seha Neşriyat, İstanbul, 1989, ss. 57-59.

⁷⁴¹ *BCA*, 030-0-010-000-000, 100-648-11, 31.01.1942.

de bölünme onların konumunu değiştiremiyordu⁷⁴². Çünkü uyum yetenekleri çok gelişmişti. Ulvi kurallar yalnızca avamın basit neferleri ve eziyeti için vardı.

Yahudilerin tıpkı Filistin’de uyguladıklarına benzer Irak’ın Kuzeyi ve Urfa dolaylarında toprak satın alma olayları, dikkat çekerek basına yansımakta ve bu miktarlar bazen ilgili devlet kurumlarınca açıklanmaktadır⁷⁴³. Türklerle tarihsel din illiyeti kurma çabaları Arhur Koestler’in “13ncü Kabile” kitabı üzerinden Yahudi yazarlarca canlı tutulmaya ve algı yaratılmaya yönelik olarak devam etmektedir. Ancak biliniyor ki sonradan Musevi olabilmek mümkündür. Ama nesebiyetten dolayı bir kişinin sonradan Yahudi olmasının imkânı yoktur. Çünkü Yahudi bir annenin çocuğu ancak Yahudi olabilir. Bu yüzden topluca Yahudiliğe geçiş teolojik manada mümkün olmamaktadır. Ama Musa’ya inanıp Musevi olmak ise Yahudi olmaktan farklı bir konudur⁷⁴⁴.

4.2.1.2. Nükleer eşitsizlik

İsrail devleti yeniden bir soykırıma maruz kalmamayı garantilemek algısını oluşturarak, kuruluşunun hemen ardından nükleer faaliyete girişmiştir⁷⁴⁵. Bu kapsamda 1950’li yılların sonuna doğru Fransa’nın desteğiyle Dimona’da gizli bir nükleer reaktör geliştirilmeye başlanmıştır. Ancak başka tartışmalı antlaşmalar da konuşulmaktadır.

*“1952 yılında Mısır’da iktidara gelen Cemal Abdül Nasır Kanal’ı kamulaştırınca çıkarları tehlikeye giren İngiltere ve Fransa İsrail’in Mısır’a saldırmasını önerirler. Bunun karşılığında Fransa, İsrail nükleer silah programı çerçevesinde nükleer reaktör yapımında destek olacaktır”*⁷⁴⁶.

⁷⁴² Philip Mattar, **Kudüs Müftüsü Hacı Emin El-Hüseyni**, (Çev., İsa Ölmez-Ali Soylu), Akademi Yayınları, İstanbul, 1991, ss. 11-13.

⁷⁴³ Hasan Demir, **Ankara’da Gizli İsrail Devleti Mi Var?**, Akasya Kitap, Ankara, 2007, ss. 76-79.

⁷⁴⁴ Monroe Kuttner, **13. Kabilenin Sırrı**, (Çev., Enver Günsel), Kalipso Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 8.

⁷⁴⁵ Robert W. Chandler ve John R. Backschies, **Savaşın Yeni Yüzü**, Rand Exploration of Association, İstanbul, 1998, ss. 21-25.

⁷⁴⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0srail%27in_n%C3%BCKleer_silahlar%C4%B1, (15.01.2015).

Tablo-4.3 Dimona Nükleer Tesisi (Negev)⁷⁴⁷

1980'li yılların başına gelindiğinde İsrail artık termonükleer silaha sahip olmuştur. Öte yandan İsrail Ortadoğu bölgesinde diğer ülkelerin nükleer silah edinmesine hem diplomatik hem de askeri harekâtlarla karşı durmuş ve engellemiştir.

İsrail, İran'ın nükleer programını da kendisi için tehdit olarak görmekte ve her türlü eyleme başvurmaktadır. İsrail 1968 yılında Nükleer Silahsızlanma Antlaşmasını imzalamamıştır⁷⁴⁸.

⁷⁴⁷ http://www.hasturktv.com/dunyada_bugun/1692.htm , (24.01.2015).

⁷⁴⁸ Kamer Kasım, "ABD-İsrail İlişkileri", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 6, Sayı: 2, Ankara, 2000, ss. 131-135.

Tablo-4.4 Nükleer Silaha/Programına Sahip Ülkeler Haritası⁷⁴⁹

Türkiye'nin klasik askeri gücünün büyük olmasına karşın, İsrail'in Nükleer gücü tartışılmaz bir caydırıcılık içermektedir. Tabii uç durumlar hariç İsrail'in elindeki nükleer gücün sırası (kapsama alanı) Ankara, İstanbul ve İzmir'i içine almaktadır. Türkiye olası bir çatışmada Pakistan'ın nükleer gücü ve Türk cumhuriyetlerinden ya da NATO dışı bir oluşumdan ihtiyacını karşılayabilir. İsrail'in nükleer silah elde etmesine başlangıçta izin veren Batı, bir yandan da İsrail'i hedef haline getirmiştir.

Nükleer güç ve silah üretenler aynı zamanda denetçi pozisyonunda olunca silahsızlanma ve nükleer dengesizlik, kimyasal, biyolojik tehlike⁷⁵⁰ olarak sürmeye devam etmektedir⁷⁵¹.

İsrail silah alım-satımında⁷⁵² oyuncu konumuna gelmiştir.

⁷⁴⁹ http://www.hasturktv.com/dunyada_bugun/1692.htm , (24.01.2015).

⁷⁵⁰ Mehmet Gönübol, **Uluslararası, İlkeler-Kavramlar-Kuramlar**, Atilla Kitapevi, 4. Baskı, Ankara, 1993, ss. 177-199.

⁷⁵¹ NBC Okulu Merkez Eğitim Komutanlığı, **NBC 2000 Bülteni**, Sayı 1, NBC Okulu Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 21-23.

⁷⁵² http://www.zaman.com.tr/dunya_israilden-tank-muhimmati-parcasi-alimina-devam_2131526.html , (24.01.2015).

4.2.1.3. Türkiye ve İsrail'in Terör Konusundaki Farklı Yaklaşımları

İsrail kuruluş yıllarındaki Haganah⁷⁵³ ve İrgun gibi milis yapılanmalarını terörist faaliyette kullanmaktaydı. Hatta Moşe Dayan, Golda Meir gibi liderler siyasette de liderliklerini devam ettirmişlerdir. İsrail Silahlı Kuvvetleri (IDF) Gazze ve Batı Şeria'da bu faaliyetini devlet terörü şeklinde en yüksek güçte icra etmektedir. Türkiye, PKK ile mücadelesini, "Çözüm süreci" ile siyasi alana kaydıramadan IŞİD terörü ile karşı karşıya kalmıştır. IŞİD'in amacının Sünni İslami bir devlet kurmak olarak yansıtılmıştır⁷⁵⁴. IŞİD Emel⁷⁵⁵ ve Hamas gibi radikal örgütlerin şiddetinin çok üstünde katliamları yapmıştır.⁷⁵⁶

Öte yandan Ukrayna'da Rusya'ya Kırım'ı kaptırıp yenilen ABD, Suriye'de siyasetini yürütememektedir. Bahreyn, Katar ve Suudi Arabistan bu oluşumlardan ise ziyadesiyle rahatsızdırlar. Burası artık eskisi gibi konvansiyonel askeri birliklerin yığılacakları alanlara uzak, özel savaş şeklinin yürütüldüğü sahaya dönüşmüştü. IŞİD'in kontrolünün kimde olduğu merak konusudur. Basit bir istihbarat analizine göre önce şu soru sorulmalıdır. Bu durumdan kim karlı, kim zararlı çıkmaktadır?

Sadece bu kaotik durum saçaklı yaklaşımların bile çözmekte zorlandığı ve doğru cevabın hiç bulunamayacağı Ortadoğu'ya özgü "*Gordion Düğümü*"dür⁷⁵⁷. IŞİD yüzünden İran Rusya ve Irak Akdeniz'e çıkamadığı için bazı noktalar aydınlanmış görünebilir. Ama belirsizlik, Batı'ya petrol sevkiyatını inkitaya uğratacak türden olmadığına göre bunun en arkasında İsrail gizli servisi'nin olduğu ABD ve İngiliz entelajansiyasını işaret eder görünümündedir. Ama Batı'da gözler Türkiye'ye dönüktür⁷⁵⁸. İngiliz diplomasisinin çizdiği jeopolitik dengeler, Akdeniz'e İran⁷⁵⁹, Irak ve Rusya'nın çıkışına kapalı olması esasına göre tasarlanmıştır⁷⁶⁰.

⁷⁵³ Livia Rokach, **İsrail'in Kutsal Terörü Moshe Sharett'in Özel Güncesi Üzerine Bir İnceleme**, (Çev., Zeynep Neşe), Belge Yayınları, İstanbul, 1984, ss. 3-11.

⁷⁵⁴ "IŞİD'i Mossad Eğitti", **Milliyet**, 09.12.2014.

⁷⁵⁵ Varol, ss. 29-33.

⁷⁵⁶ Murat Erdin, **Hizbullah ve Hamas**, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 13-23.

⁷⁵⁷ Mahir Kaynak ve Emin Gürses, **Yeni Ortadoğu Haritası**, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 41.; Mahir Kaynak ve Emin Gürses, **Büyük Ortadoğu Projesi**, İlk Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 11-17.; H.V.F Winstone, **Ortadoğu Serüveni**, (Çev., Fuat Davutoğlu), Risale Basın Yayın, İstanbul, 1999, ss. 19-21.

⁷⁵⁸ Harp Akademileri Komutanlığı, **Körfez Krizi Sonrası Ortadoğu, Mart 1991- Mart 1992 Dönemi**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1992, ss. 115-121.

⁷⁵⁹ Taha Akyol, **Hariciler ve Hizbullah İslam Toplularında Terörün Kökleri**, Doğan Kitapçılık, 3 Baskı, İstanbul, 2000, ss. 195-199.

Güçsüz bir Suriye bu siyaseti yerine getiremezse IŞİD icad edilmekte bir sakınca yoktu⁷⁶¹. Sunni yapılanma garanti altına alınarak yapının bozulmayacağı ispatlanmıştı. Herkes Batı ile uyumlu olmalıydı kendi yarattıkları terörist PKK⁷⁶², hükümetler, Kürtler mesajı almışlardı. Suriye dağılırsa yeni oluşumların provası IŞİD üzerinden test safhası böylece tamamlanmıştır. Çizgi dışına çıkacak Kürtler Batıyı daha yeni tanıyorlardı. IŞİD ne için nereye kadar gidileceğini gösterdiyse de aynı çizgiler onun için geçersiz değildir. Batı'nın çıkarı oranında nefes almasına izin verilecektir. Şimdilik Şii oluşuma⁷⁶³, Kürtlere, İran'a, Rusya'ya ve Çin'e Şiiler⁷⁶⁴ üzerinden siyasetle bölgeye el uzatamayacakları kesin bir dille anlatılmıştır. Gerekli mesaj verilmiştir. Sunni Körfez ülkeleri⁷⁶⁵, yine Batı şemsiyesi korumasına alınmıştır. Ama bu türden tehlikeli manevralar, Batı'nın saygınlığını çok düşürmüş görünmektedir.⁷⁶⁶ Başka bir bakış açısıyla, İsrail'in Türkiye üzerinde jeopolitik manevralarından biri olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır⁷⁶⁷. Ortadoğu'nun karmaşık yapısındaki her çatışma Türkiye'yi daha da doğrudan ilgilendirir hale getirmiştir⁷⁶⁸. IŞİD örneği yalnızca eski oyunların “retro” sürümleri olabilir⁷⁶⁹. Oyun aynı oyundur⁷⁷⁰. Çözumsuzlük genel strateji olarak hep Batı'ya yaramaktadır⁷⁷¹. İran'ın bu kaosa zaman zaman katkıda bulunması, Şah dönemlerini hatırlatır niteliktedir⁷⁷².

⁷⁶⁰ Terence K. Hopkins ve Immanuel Wallerstein, **Geçiş Çağı**, (Çev., Nuri Ersoy, Ender Abadoğlu, Yücel Kaya ve Orhan Akalm), Avesta Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 40-41.

⁷⁶¹ Yılmaz Altuğ, **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1995, ss. 7-25.

⁷⁶² Emin Demirel, **PKK**, GHMD Yayınları, İstanbul, 1996, ss. 55-59.

⁷⁶³ Emin Demirel, **Terör**, Alfa yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1999, ss. 31-35.

⁷⁶⁴ Ali Tekin, **İran'ın Dış Politikasında Terörizmin Yeri**, Avrasya Dosyası, ASAM Yayını, No: 2, Ankara, 1999, ss. 31-33.

⁷⁶⁵ Ankara University, **International Terrorism and the Drug Connection**, Ankara, 1984, Ankara University Press, pp. 239-243.

⁷⁶⁶ Can Başar, **Terör Dosyası ve Yunanistan**, Promat Basım, İstanbul, 1993, ss. 7-34.

⁷⁶⁷ **Ulusal Strateji Dergisi**, CNR Uluslararası Yayıncılık, Sayı 11, İstanbul, 2000, ss. 15-19.

⁷⁶⁸ Esat Çam, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1999, ss. 301-303..

⁷⁶⁹ Suat Parlar, "Ortadoğu'da Barış Yanılsaması", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 102-103.

⁷⁷⁰ Mustafa E. Erkal, **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, Der Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1995, ss. 393-403.

⁷⁷¹ İrfan Kaya Ülger, "Golan Tepeleri Sorunu", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 1, Sayı: 3, Ankara, 1994, ss. 75-77.

⁷⁷² Mustafa Kibaroglu, "İran Nükleer Bir Güç mü Olmak İstiyor?", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 5, Sayı: 3, Ankara, 1999, ss. 269-273.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-İSRAİL KARAR VERİCİLERİNİN BAĞIMSIZ İÇ VE DIŞ POLİTİKA ÜRETEMEMELERİNDEN KAYNAKLANAN TIKANIKLIKLAR

5.1. Türkiye-İsrail İlişkileri Hakkında Farklı Düşünceler

5.1.1. Temel Yaklaşım

Buraya kadar olan incelemelerde iki ülkenin de jeopolitik bir arayış içerisinde oldukları görülmektedir. Türkiye siyasal coğrafi unsurları üstünlüğünü, bölünme sonucu kaybetme ya da birleşme yoluyla daha da artırma trendine girmiştir/sokulmuştur. Jeopolitik olarak istenen seviyeyi yakalayabildiği söylenemez. İsrail ise siyasal coğrafya eksikliğini jeopolitik unsurlarını ikame ederek siyasetini güçlendirmeye çalışmakla birlikte yoğun çaba sarf ederek aşmayı hedeflemektedir. Şüphesiz iki ülke politikalarına hâkim elit karar vericilerinin algılama biçimleri görece önem taşımaktadır⁷⁷³.

Bu bölümde elde edilen verilerin salt katı yaklaşımdan ziyade daha derinlikli biçimde incelenmesine çalışılacaktır⁷⁷⁴. Buraya kadar elde edilen veriler, bize önümüzdeki parametrelere ve ufuk ötesine bakabilmemiz için temel yaklaşım yöntemini elde etmemize olanak sağlamıştır.

Dolayısı ise bu iki aktörün zahiren kavga eder gibi görünmelerinin altında zımnen bir ilişki olduğu şüphesi kuvvetlenmektedir. Doster şöyle demektedir:

“Nitekim Rusya ve Çin’in kararlı tutumu nedeniyle ABD, ne Suriye’ye ne de İran’a askeri müdahale yapmaya yanaşmamaktadır. Körfez’deki Sünni Arap rejimlerinin ve İsrail’in bu yöndeki baskılarına rağmen, sıcak çatışmayı göze alamamaktadır. İsrail’in İran’ı vurması halinde, İran’ın İsrail’e yanıt vereceğini bilmektedir. Son dönemde ABD üzerinden gelişmekte olan NATO-İsrail yakınlaşmasına bu açıdan da bakmak gerekir. O yüzden ABD, bölgedeki iki önemli

⁷⁷³ Efegil, s. 54.; Fuat Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları, Ankara, 2001, ss. 13-16.

⁷⁷⁴ “Yirmi yıl öncesine kadar Türkiye-İsrail ‘ilişkileri’ Türk dış politikasında önemli bir yer edinmezken, 1990’lı yıllarda bu durum değişti. 2000 yılına kadar sürekli ivme kazanan iki ülke arasındaki ilişkiler, 2000’li yıllarda ise çalkantılı bir hal almaya başladı”: Marsel Russo, “TÜRK - İSRAİL İlişkilerden Yansımalar 2”, **Şalom**, 16.06.2010.

müttefikleri olan Türkiye ve İsrail arasındaki gerginliğin bitmesi için devreye girmiştir. Arap Baharı üzerinden Avrasya-Atlantik rekabetini yorumlamak için: İran'ın, Irak ve Suriye'deki etkinliği, Filistin davasına verdiği destek ve ABD, İsrail karşıtı söylemleri sayesinde, Körfez'deki rejimler arasında olmasa bile, halklar arasında artan itibarı da ABD'nin elini zayıflatmaktadır. Şii-Sünni gerginliğinin yükseldiği bir dönemde artan İran etkisi, onun tarihsel olarak rekabet ettiği Türkiye'yle ilişkilerine de yansımaktadır. Nitekim Suriye meselesinde tam zıt cephelerdedirler. Tahran, Esed devrildiği takdirde sadece Suriye'de kaybetmeyeceğini, Lübnan'da Hizbullah, Filistin'de Hamas üzerindeki etkisini önemli ölçüde yitireceğini bilmektedir. O bağlamda hem İran hem de Suriye, Türkiye'nin İsrail'le yaşadığı gerginliğin göstermelik olduğunu, bu yolla İslam dünyasında, Arap âleminde öne çıkmaya çalıştığını açıklamışlardır. Türkiye'yi ABD'nin bölgedeki sözcülüğünü yapmakla, Suriye'nin içişlerine karışmakla suçlamışlardır. İsrail'in Türkiye'den özür dilemesini de, Mavi Marmara gemisine yaptığı saldırıya değil, Suriye meselesinde sıkışan Türkiye'yi rahatlatma çabasına bağlamışlardır” ifadelerini kullanmaktadır⁷⁷⁵.

Zaten 1948-1983 arasındaki diplomatik ilişkilerin altında defalarca tespit edilmiş “örtülü-ikili gizli diplomasi” örnekleri bunu teyid eder mahiyettedir⁷⁷⁶.

Yahudiler Mısır, Babil ve ardındantüm dünyaya sürülmelerinin ardından üç kez aynı topraklara geri dönmeyi becerebilmiştir. İsrail, eski ve yeni zamanlarda da küresel güçlerle arasında en büyük güçlerin korumasını elde ederek asimetrik bir güç olmaktan geri durmamıştır. Mısır, Babil, Roma, İspanya, Osmanlı, İngiltere, Rusya, ABD kastedilen büyük güçler sıralamasında belirli dönemlerde (Bkz. Ek-1 Olaylar dönemleri) ile İsrail'i büyük oranda yok ve var etmişlerdir. Kollamışlardır. Günümüzde İngiltere küresel gücünü ABD ve müttefiklerine devrederken İsrail'i bölgeye eklemlemiştir. Önümüzdeki dönemde Çin'de oluşan sermaye birikimi ABD'nin rolünün sone erdiğini göstermektedir. Çin, İsrail ve Yahudi diasporasının yeni hamisi olmaya aday görünmektedir.

Yahudiler Siyonizm üniformasını giyerek İsrail adıyla Filistin'e geri dönüş yaptıklarından itibaren bölgede sorunların fitili ateşlenmiştir⁷⁷⁷. Küresel güçler Siyonist İsrail'in başına gelecek olanların Yahudilere de fatura edilmesini umursamamaktadırlar. Bunun farkında olan sağduyulu Yahudiler Siyonist İsrail yönetiminin icraat ve tasarruflarından sorumlu olmak istememektedirler. İsrail, Sina ve Fırat arasında bir bölgede (değişken sınırlarda) bağımsız yönetimler kurmuştur. Ama bu sınırlar kesin ve net olarak uzun süreli homojen tanımlamalardan uzaktır. Bunun anlamı bir başka bakış açısıyla şöyle anlaşılmalıdır. İsrail'in komşuları ile

⁷⁷⁵ Barış Doster, “Arap Baharı Üzerinden Avrasya-Atlantik Rekabetini Yorumlamak” (Der. Atilla Sandıklı, Erdem Kaya), **Ortadoğu'da Değişim ve Türkiye**, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 170-171.

⁷⁷⁶ Başyurt, s. 35.

⁷⁷⁷ Yılmaz, Türkiye-İsrail..., ss. 19-20.

barış içinde olması onun güvenliğini tek başına garantilemez. Buna ilaveten bu komşuların birbiriyle çatışma içinde olması ve bunu karışık ittifakların takip ettiği bir sarmalda sürdürülmesi gerekmektedir. Yani kalıcı ve meşru bir barış İsrail'e huzur garantisi vermeyecektir, Ama kalıcı ve sürekli bir kaos ortamı İsrail'in güvenliğini kesinkes garantilemektedir. İsrail, Golan, Sina ve Batı Şeria arasında, Akdeniz sahil şeridinde, Necef kumluklarında zamansal ve mekânsal olarak farklı olarak hâkimiyet sürmüştür. Bunların ötesi olan, Ürdün doğusu, Irak, Suriye kuzeyi, Mısır piramitleri ve Kızıldeniz güneyinde varlık göstermemiştir. Bir yandan da sınırlarının ötesindeki çöller onun korunmasına olanak sağlamıştır. Eski bir deyimini tekrarlamak doğru olacaktır. Eskiden denildiği gibi “Mısrısız savaş, Suriyesiz barış Ortadoğu'da imkânsız gibidir”⁷⁷⁸.

5.1.2. Marjinal Yaklaşımlar

Bir düşünceye göre, Jeopolitik karar vericiler İsrail ve Türkiye arasında “one minute ve Mavi Marmara Olayı” ile ilişkilerin bozulduğu imajını dünya'ya vermek istemişlerdir⁷⁷⁹.

Siyasi krize rağmen, Türkiye ve İsrail arasında ekonomik işbirliği ve silah alışverişi belgeleri bunun aksini göstermektedir (Bkz. Ek-2. Belge-14). Bu konuda Yılmaz şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır:

“1973 yılında 4. Arap-İsrail Savaşında ise neredeyse Arapları destekler bir tutum izleniyor. Amerikan gemilerine ve uçaklarına İsrail'e yardım etmesi için izin verilmezken, Sovyet uçaklarına Arap ülkelerine yardım götürebilmesi için izin veriliyor. Kısaca bu dönemde Türkiye'nin Arap-İsrail karşıtlığında Batı politikalarına göre değil denge politikasına göre hareket ettiği görülüyor. Türkiye Araplar lehinde politika izlerken İsrail buna hiç gücenmiyor. Çünkü Türkiye-İsrail arasındaki ilişkilerin nedeni istihbarata dayalı. 1958 yılında Türkiye-İsrail arasında istihbarata yönelik anlaşmalar imzalanmıştır. 1970 yılında MOSSAD ve MİT özellikle ASALA'ya yönelik ortak operasyonlar düzenlemişlerdir”⁷⁸⁰.

Görünen o ki Osmanlı Devleti sonrası kurulan suni sınırlar çözüme yönelik değil, bizzat çatışma doğuracak niteliktedir. Çatışma ortamına uygun olarak çizilmiş sınırlar, yine burada çatışma ihtimali olan güçler tarafından değiştirilmek istendiğinde, kurguyu çizen güçlerce masaya oturtularak güçsüzleştirilmeye çalışılmaktadır. Sarmal böyle sürdürülmek istenmektedir. Türkiye ve İsrail'in bu tip

⁷⁷⁸ Ramazan Kılıç, “Esad Sonrası Suriye'de Değişim İmkânı” **Stratejik Analiz, ASAM Dergisi**, Grafiker Ltd. Şti, Temmuz, Cilt:1, Sayı: 3, Ankara, 2000, ss. 11-13.

⁷⁷⁹ Doster, s. 171.

⁷⁸⁰ Yılmaz, “İsrail-Filistin...”,s. 34.

imajla gizli diplomasi yürütmeye çalışması yukarıdaki düşüncenin ruhuna denk düşmektedir. Çünkü Türkiye ve İsrail'in dost görünmesi Arap irredantizmine açıklanması zor bir olgudur. Türkiye'nin Arap halklarının sempatisini arkasına alarak jeopolitik oyuncu olması daha akılcıdır görünmekle birlikte sürdürülebilir olması da tartışma konusudur.

Başka bir yaklaşıma göre, Türkiye ve İsrail bölgede küresel jeopolitik oyuncuların desteği olmaksızın tek başlarına “karar uygulayıcılık” yeteneğine kavuşmamışlardır. Dolayısı ile tek başlarına bağımsız şekilde karşı karşıya gelerek savaşmaları küresel bağları dâhilinde mümkün olmamaktadır. Ancak “kendi sınırları dâhilinde” “kendi jeopolitik sınırları kadar” yeteneklerini kullanabilirler⁷⁸¹.

Diğer bir yaklaşım ise, İsrail'in “uzlaşmaz” tavırlarının kendi bilerek ve isteyerek tercihi olmadığı yönündedir. Ülke yönetiminde dışişlerinin etkin olamaması ve dış bağları onun bu destekli gücünü “özgüvenini” yansıtmaktadır⁷⁸². Fakat günün birinde bu seçeneği de tükenebilir.

Başka bir yaklaşıma göre ise, İsrail'in “uzlaşmaz” tavırları onun parlamentoda mevcut parçalı bir siyasi yapıdan da kaynaklanabilmektedir.

Yine bir görüşe göre, sebebi ne olursa olsun İsrail uzlaşmaz tutumunu yeniden gözden geçirerek günümüze uyarlayacaktır. Çünkü egemenlere dayalı politikalar “son”sürgün”e yol açabilir. “Dördüncü bir dönüş” bir daha mümkün olmayabilir. Bu risklidir. Arap toplumlarında beliren son uyanışlar İsrail için fırsat olabilir. Yoksa yalnızlık politikası ona zarar verebilir⁷⁸³. Buna çevresine gaz arzı yaparak başlayabilir. Enerji arzı barış politikası yanında olan İsraili egemen elitler için fırsat olabilir.

Yine devamla, İsrail bölgede kalıcı ve meşru bir barışı gerçekleştirebilirse Türkiye Arap toplumları nezdinde cazibe kaybına uğrayabilir. Ama bu çözüm şimdilik uzaktır. İntifadalar sürecektir görünmektedir⁷⁸⁴. Tabiki ardından ölümler ve tutuklamalar gelecektir. BM'nin 181 Sayılı kararının belirlediği sınırlar bu gün çok uzaklarda durmaktadır. Uluslararası toplum bile bundan söz etmemektedir. Bu bile İsrail'in Filistinlilerce meşruiyetinin kabulü anlamına gelecektir. Ama şimdi bunlar söz konusu bile değildir.

⁷⁸¹ Oral, Sander, “Türkiye'nin Batı Bağlantısı -1- A.B.D. ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1-4 Cilt: 35, Ankara, 1980, ss. 68-76.

⁷⁸² Efeğil, s. 57.

⁷⁸³ Efeğil, s. 55.

⁷⁸⁴ Yılmaz, Türkiye-İsrail..., s. 19.

5.1.3. Filistin Bakımından Değerlendirmeler

Ancak 2014 yılının son gününe bırakılan “Filistin Tasarısı” oylaması olumsuz yönde sonuçlanmıştır. BM Güvenlik Konseyi (BMGK) karar tasarısı tarafından oluşturulan içerik şu hususlardan oluşmakta;

*“Karar tasarısında, 12 ay içinde kalıcı bir barışa ulaşılması ve İsrail ile Filistin’in demokratik ülkeler olarak yan yana barış içinde yaşamalarının temini isteniyordu. Tasarıda, barış anlaşmasının ardından İsrail’in Haziran 1967’den sonra işgal ettiği topraklardan 2017 sonuna kadar çekilmesi ve bu çekilme ile başkenti Doğu Kudüs olacak Filistin devletinin kurulmasını üçüncü bir tarafın denetlemesi kabul ediliyordu. Gazze’ye ablukanın kaldırılmasının da talep edildiği tasarıda sınır kapıları açılarak Gazze’ye insanların ve eşyaların giriş çıkışlarının normale dönmesi isteniyordu. Tasarıda çözüm bulunması istenen diğer konular arasında İsrail hapishanelerindeki Filistinli tutuklular ve su sorunu da yer alıyordu.”*⁷⁸⁵ denmektedir.

Yukarıda farklı/uç olasılıklar içeren görüşler incelendiğinde konunun ne denli karışık olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye ve İsrail ilişkilerinin temel anlaşmazlık konularının diğer dış değişkenlere ne oranda bağlı olduğunu gösteren önemli örneklerdir. Türkiye İsrail ilişkilerinin temelinde her şeyden önce egemen güçlerin görüşleri de söz konusu olmaktadır⁷⁸⁶.

Zaten egemen elitler Filistin Devleti’ne müzakere yapmayı ve İsrail’in onayını almayı salık vermektedirler⁷⁸⁷. Demek ki Filistin Devleti’ni 200’e yakın dünya devletinin 130 adedinin tanınması yeterli olamamaktadır. Uluslararası “iki devletli çözüme” onay vermektedir. Sadece ABD ve Batı bunu kabul etmemektedir. İsrail lobisi ağırlığını burada ortaya koymaktadır.

FKÖ Batı Şeria’da Hamas ise Gazze’de kontrolü elde tutmaktadırlar. İsrail ise bundan istifade etmektedir⁷⁸⁸. Ancak yeni bir intifada yakın durmaktadır.

⁷⁸⁵ “BM Güvenlik Konseyi’ne sunulan Filistin tasarısı”, *Bugün*, 30 Aralık 2014.: “BM Güvenlik Konseyi’ndeki oylamada 8 ülke lehte oy kullanırken ABD ve Avusturalya tasarıya ret oyu verdi. İngiltere, Litvanya, Nijerya, Güney Kore ve Ruanda ise çekimser kaldı. Evet oyu kullanan ülkeler ise Fransa, Ürdün, Şili, Arjantin, Çad, Lüksemburg, Çin ve Rusya oldu. Tasarı, kabul için gerekli olan 9 oyu sağlayamadı. Tasarının kabul edilmesi için 15 üyeden 9’unun destek vermesi ve daimi üyeler ABD, Çin, Rusya, Fransa ve İngiltere’den herhangi birisinin veto yetkisini kullanmaması gerekiyordu. ABD’den dün yapılan açıklamada tasarıya destek verilmeyeceği bildirilmişti. İngiltere de bugün tasarıya destek vermeyeceğini duyurmuştu.”: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/27869878.asp> , (29.11.2014).

⁷⁸⁶ Sander, Türkiye’nin Batı..., s. 80.

⁷⁸⁷ Mustafa Coşkun, “Ortadoğu Araştırmaları-Camp David Görüşmeleri ve Sonuçları” **Stratejik Analiz, ASAM Dergisi**, Grafiker Ltd. Şti, Eylül, Cilt: 1, Sayı: 5, Ankara, 2000, ss. 39-43.

⁷⁸⁸ Fetih ve Hamas 2 Haziran 2014’te birlikte hükümet kurmuşlardır.

İsrail'in egemen güçlerden otonom politika üretememesi populizmin ötesinde boyutlara işaret eder niteliktedir. Artık sağlıklı ilişkiler için yeni inisiyatifler oluşturulmadan mesafe alınması temenni den öteye geçememektedir. Karşılıklı algılar konusunda çeşitli platformların kanalları dinamik süreçlere dâhil edilerek bir başlangıç yapılabilir. Kurumsal bir iyi niyet ya da akil heyet mekanizmaları gibi kanat grupları mevcut algıyı rayına oturtabilir. Türkiye'den İsrail'e göç etmiş Yahudiler temas noktası olarak önemli unsurlardır⁷⁸⁹. Benny Peiser adlı bir Yahudinin kaleme aldığı "Bunları biliyor muydunuz?" başlıklı bir yazıda şu tespitlere rastlanmaktadır:

"700 yıl kadar önce, 14. yüzyılın başlarında çok sayıda Avrupa ülkesinde baskı ve zulümle karşı karşıya kalan Musevilerin, Osmanlı İmparatorluğunun o dönemdeki başkenti olan Edirne 'ye kaçarak sığınma olanağı bulduklarını?"

Osmanlıların, Bursa'nın 1324'teki fethinde, Bizanslılar tarafından baskı ve zulüm görmekte olan bir Musevi cemaatiyle karşılaşmış olduğunu? Bu Musevilerin Osmanlıları kurtarıcı olarak coşkuyla karşıladıklarını ve Sultan Orhan'ın onlara yeni bir sinagog inşa etmeleri için izin verdiğini?"

1376 yılında Macaristan'dan kaçan çok sayıda Musevi'nin, Osmanlı himayesinde kurtuluş bulduğunu?"

15. yüzyılın başlarında Sicilya'dan sınır dışı edilen Musevilere, o tarihte Osmanlı topraklarının bir parçası olan Dubrovnik'te (Ragusà) yerleşme izni verildiğini?"

1450'de Edirne'de bulunan Haham İshak Zarfati'nin, Batıdaki tüm Musevilere bir mektup yazarak, Hıristiyanların baskısından kurtulmak için Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmelerini tavsiye ettiğini?"

Fatih Sultan Mehmet'in Musevilerle ilgili resmi bir beyanname yayınlayarak kendilerinin Osmanlı Tahtı'nın himayesine girerek, ülkenin en verimli topraklarında, sahip oldukları hayvan sürüleriyle birlikte yerleşmelerine izin verdiğini?"

1470 yılında Bavyera Kralı Ludwig tarafından ülke dışına sürülmüş olan tüm Musevilerin, Osmanlı topraklarında sığınma ve kurtuluş olanağı bulduklarını?"

İspanya'da Musevilerin (Sefarad Yahudileri) engizisyon yöntemiyle ülke dışına sürülmeleri nedeniyle Padişah II. Beyazıt'ın devlet memurlarını, söz konusu Musevilerin ülkeye kabul edilmesinin engellenmemesi ve kendilerine herhangi bir güçlük çıkarılmaması konusunda uyardığını ve bilakis münasip bir biçimde karşılanmaları için gerekli emri verdiğini? ... 1542'de Kral Ferdinand tarafından Bohemya'dan sürgün edilen Musevilerin çoğunun, Türkiye'de sığınma hakkı ve kurtuluş bulduklarını?"

Mart 1556'da cebren vaftiz edilen ve Papa IV. Paul tarafından yakılan 25 Musevi nedeniyle, Kanuni Sultan Süleyman'ın Papa'ya bir mektup yollayarak, Ascona'da bulunan diğer Musevilerin derhal serbest bırakılmasını talep ettiğini; çünkü Kanuni'nin, bu insanları Osmanlı'nın yurttaşları olarak gördüğünü ve Papa'nın, Kanuni'nin bu baskısına boyun eğmek zorunda kaldığını?"

1881, 1891, 1897 ve 1903 yıllarında Rus pogromundan ve 1917'de Bolşevik İhtilali'nden kaçarak kurtulan on binlerce Musevi sığınmacının Türkiye tarafından kabul edildiğini? ...

⁷⁸⁹ Yılmaz, Türkiye-İsrail..., ss. 22-23.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün, 1933'ten itibaren, Hitler Almanya'sından kaçmak zorunda kalan çok sayıda bilim adamını, sanatçıyı, siyasetçiyi, müzisyeni Türkiye'ye davet ettiğini ve onların Türk üniversitelerinin kuruluşunda önemli katkılarda bulduklarını?

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında antifaşist sığınmacılar için transit ülke görevi yaptığını ve bu suretle 20.000 Musevi sığınmacıyı ölümden kurtardığını?

*Türk diplomatlarının, Almanya'nın işgal ettiği Balkan ülkelerindeki Musevileri soykırım tehlikesinden kurtardığını?*⁷⁹⁰

Türkiye, İsrail'le ilişkilerin normalleşmesi için, İsrail Hükümetinin özür dilemesi sonrası, kurbanların ailelerine tazminat ödemesi hususunda görüşme yapmaktadır. Ancak Türkiye Gazze'ye yönelik ablukanın da bir an önce kaldırılmasını talep etmiştir. Özür konusundaki olumlu yaklaşım Türkiye-İsrail ilişkilerinin normalleşmesine yönelik sürecin ilk adımını teşkil etmiştir. Bu bağlamda, İsrail'in attığı adım olumlu karşılanmıştır⁷⁹¹.

İsrail'in kendisinden beklenen diğer adımları atmaması, Türkiye ve İsrail diplomatik ilişkilerinin asgari seviyeye indirilmesi, iki ülke arasındaki tüm askeri anlaşmaların askıya alınması ve bu çerçevede yürütülen tüm projelerin durdurulması sonucunu doğurmuştur. Türkiye'nin aldığı bu önlemler Musevi camiasına değil, münhasıran İsrail Hükümetinin tutum ve uygulamalarına yönelik olmuştur.

Aşağıdaki değerlendirmeler, İsrail'in 2020'li yıllara kadar ev ödevi, performansı olarak bakıldığında varlığının ciddi şekilde tehdit altında olduğunu göstermektedir.

5.1.4. ABD ve Batı Dünyasının Yaklaşımları

İsrail'i yöneten aşırı egemenler, kanun-dışı yerleşimcilere göz yumarak şiddeti tırmandırmaktadır. Irkçı duvar ve kontrol noktaları gibi büyüyen yapının kendisini destekleyen ABD yönetimince bile savunulamaz bir halde olduğu bilinmektedir. İsrail 2002 yılında yapımına başladığı bu duvarı "anti-terörist duvar" olarak nitelemektedir. Batı Şeria vatandaşlarına ise "Batı Yakası (Şeria) teröristleri" demektedir⁷⁹². ABD hükümetinin kendi ulusal çıkarlarını göz önüne aldığı İsrail'i İslam Dünyası'na karşı ne zamana kadar savunacağı merak edilmektedir.

⁷⁹⁰ http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu9makale/turel_yilmaz.pdf; <http://www.ataturk.de/bunlari%20bilyormuydunuz.pdf>, (05.02.2015).; Yılmaz, Türkiye-İsrail..., ss. 21-22.

⁷⁹¹ Yılmaz, Türkiye-İsrail..., ss. 19-23.

⁷⁹² Ben-Haim, s. 65.

Ancak Amerikan Yahudi toplumunun ve lobilerinin İsrail desteği noktasında çok da homojen davranışlar sergilemediği bilinmektedir. Siyonist lobiler artık eskisine göre rahat kamuoyu oluşturamamaktadırlar. Bu yüzden muhalefet görevini de lobiler kontrolü elde tutmak için kendileri yapmaktadırlar.

Örneğin, Ulutaş bu konuda şu değerlendirmede bulunmaktadır: “*ABD-İsrail ilişkileri konusunda ABD’deki en etkin organizasyonu olan AIPAC’ın Demokrat ve Cumhuriyetçi kanattan olmak üzere 100 bini aşkın üyesi bulunmaktadır. Bununla birlikte Lobi Amerika’da yaşayan Yahudilerin genel tutumunu yansıtmamaktadır. Amerikalı Yahudilerin İsrail- Filistin sorumuna bakışında lobi, sağcı ve uzlaşmaz bir tutum sergilerken lobi faaliyetleri dışında kalan Yahudilerin önemli bir kısmı konuya daha liberal bir yaklaşımla eğilmektedir. Bu görüşe uygun olarak ülkede İsrail’in politikalarını eleştiren ve bu politikalar aleyhine kampanyalar düzenleyen pek çok Yahudi bulunmaktadır. Diğer yandan Amerika’daki Yahudilerin önemli bir kısmı, İsrail’le doğrudan bir bağı olmadığını ifade etmektedir. 2004’te yapılan bir araştırmaya göre Amerikalı Yahudilerin %36’sı İsrail’le duygusal bir bağının olmadığını ifade etmiştir. ABD’de diğer Yahudi örgütlerden farklı olarak İsrail’le yan yana yaşayacak Filistin devletinin kuruluşuna destek veren örgütler de bulunmaktadır. 2008’de Jeremy Ben Ami liderliğinde kurulan J Street bu örgütlerin başında gelmektedir. Kendisini İsrail ve barış yanlısı olarak tanımlayan örgüt, Filistin devletinin kuruluşuna verdiği destek nedeniyle İsrail’in tepkisi ile karşı karşıya kalmaktadır. Arap- İsrail sorununun çözümünde barışçıl yöntemleri gündemde tutmak için çaba sarf eden örgüt, Aralık 2008’deki Dökme Kurşun Operasyonu sırasında İsrail’e acil ateşkes çağrısında bulunmuştur. J Street, barışın tesisi için Golan Tepelerinin Suriye’ye bırakılmasını, İsrail’in 1967 sınırlarına çekilmesini ve Kudüs’ün paylaşılmasını savunmaktadır*”⁷⁹³.

Canikoğlu’na göre de Yahudi lobilerinin tutumlarında bir homojenlik yoktur: “*Yahudi lobisi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi yazarlar Yahudi lobisi söz konusu olduğunda, tüm eyaletlerde ve şehirlerde mükemmel biçimde örgütlenmiş Yahudi kuruluşlarının, başta basın olmak üzere çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren Yahudilere ait şirketlerin, yürütme ve yasama organlarının muhtelif kademelerinde görev alan Yahudilerin ve nihayetinde ülkedeki tüm Yahudilerin dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir Yahudi lobisinin tüm Amerikalı Yahudileri değil, ABD hükümetinin İsrail’in güvenlik ve dış yardım ihtiyaçlarını desteklemesini güvence altına almak için çalışan dar bir grubu kapsadığını vurgulamaktadır*”⁷⁹⁴.

Öte yandan lobilerin ABD üzerindeki etkisi, ters tepecek bir mekanizmayı da içinde barındırmasında yatmaktadır. Süper güç olsa da ABD, sonsuza kadar yanlı tavrını sürdüremez. Çünkü bumerangın İsrail’e dönme olasılığı her zaman mevcuttur.

İsrail’de gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar ağırlıklı olarak bilgi teknolojileri, iletişim teknolojileri, sağlık, temizlik teknolojileri, su ve tarım teknolojileridir. Teşvikler doğrudan yatırımları bu sahalara yönlendirdiğinden diğer

⁷⁹³ Ufuk Ulutaş (Der. ve Selin M. Bölme, ve diğerleri). **İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Yayınları, Ankara, 2012. s. 90., “İsrail’in Barış Şartları”, **Milliyet**, 12.06.1967.

⁷⁹⁴ Erhan Canikoğlu, “Körfez Savaşları’nda İsrail ve Yahudi Lobilerinin Rolü”, **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler**, / Eylül-Ekim-Kasım’13, Sayı: 5, Ankara, 2013, ss. 195-196.

sektörlerden buraya doğru kayma olasılığı vardır. Dolayısıyla mevcut sektörlerin hızlı değişimi ekonomik yapı eşitsizliği yaratma potansiyeli taşımaktadır⁷⁹⁵.

Amerika Ortadoğu bölgesinde bilhassa Arap topraklarında bulunan geniş petrol ve gaz kaynaklarına İsrail dışında bir seçenekle ulaşabilirse bu ABD açısından iyi bir şey demektir. İsrail'in mevcudiyetinin maliyeti görece ikinci plana itilebilir.

İsrail'in GSYİH'nın bütçe açığı yüzde 46/02 ve 2009'da da bütçe açığı yüzde 40/2 olarak gerçekleşmiştir. Bütçe açığı okul ve eğitim merkezlerinin yapımını da kapsamaktadır. İstatistiklere göre 2001'den 2008'e kadar eğitim bütçesinden yüzde 50 kısıtlamaya gitmişlerdir. Keza 2001 yılında yüksek öğretim bütçesinden kısıtlamaya gidilmiştir. İleriki yıllarda bunun daha çok düşürülmesi beklenmektedir. 2004'den 2009'a kadar cari açık dengesi yerine oturtulamamıştır⁷⁹⁶.

Aynı şekilde İsraili ailelerin sağlık giderleri, vergi politikası, pahalı eğitim İsrail toplumunda eşitsizlik yaratmaktadır. Yapısal sorunlar ile birlikte büyümenin getirdiği enerji ihtiyacı ve güvenlik arasına sıkışmış İsrail'in barışa olan ihtiyacı gittikçe daha sık dillendirilmeye başlamıştır. Bu durum ABD'den gelecek mali yardım ihtiyacı ve dolayısıyla onun politikalarına tabi olma zorunluluğunu doğurmaktadır.

Bu olgular; tarım ve sanayileşme sürecini diaspora bilgisi sayesinde sosyal katmanlarında içselleştirmeden hızlıca yaşayan İsrail için aslında bir çelişki sayılmalıdır. Bu durum İsrail'i yapay ve hormonlu bir sosyolojik olgu devlet olarak karşımıza çıkarmıştır. Yüksek değerlere sahip bir toplum olmanın hoşgörüsünü içselleştirememiş Siyonist egemenler “dördüncü bir sürgün” için çevresine sebep yaratacak her şeyi yapmaktadırlar.

İşe Filistin sorununun çözümü ve mültecilerden başlamayan bir İsrail kendi geleceğini de tehlikeye sokmaktadır. Ayrıca bir tür apartheizm⁷⁹⁷ sayılan “ayrımcılık anıtı duvarın” inşasının maliyeti Gazze'deki alt yapının iyileştirilmesine harcanabilirdi. İsrail “militer” yapısını hemen “sivil” konuma evirmelidir.

Örneğin Mescid-i Aksa'da yaptıkları kazı çalışmaları ile Süleyman mabedini yeniden tesis etme gayreti aslında başka yıkım ve çatışmaların startı olabilir (Bkz. Ek-5. Fotoğraflar-2/7)

⁷⁹⁵ Yağış, ss. 8-9.

⁷⁹⁶ Yağış, s. 10.

⁷⁹⁷ Afrika dilinde “ayrılık” anlamına gelmektedir. Bkz: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Apartheid> , (05.02.2015).

Sosyolojik ilerlemeyi sosyolojik sıçramayla geçmek isteyen İsrail elitleri Siyonizm'den vazgeçmeyecek gibi durmaktadır. Anti-Siyonizm'i Anti-Semitemizm ile karıştıran Siyonistler önümüzdeki 20'li yılların sonuna doğru İsrail Devleti'ni taşıyacak beceriden yoksundurlar. Bu çerçeveden hareketle Türkiye ilerlemesinin iç ve dış aktörlerce kesilmek istendiğini böylece enerjisinin harcandığını düşünmektedir. Çevresindeki ateş çemberinin daraldığını hisseden Türkler, yanı başındaki çatışmaların ve oldu bittilerin kendi topraklarında devam edecek bir "armageddona" dönüştürülmesinin planlandığını da olasılıklar içinde görebilecek devlet tecrübesini haizdir.

Ancak Batı dünyasının Mavi Marmara Olayı sonrası yayınladığı bir bildiri küresel güçlerin İsrail'e biçtiği rolün, *Batı medeniyeti'nin temsilciliği rolü* olduğu yönündedir. Bu konuda Yılmaz şöyle demektedir:

"İsrail'den başka artık Batının da bazı gerçekleri görmesi gerekmektedir. Özellikle Mavi Marmara Gemisi Krizinden sonra Wall Street Journal Gazetesinin 8 Temmuz 2010 tarihli sayısında yayınlanan "İsrail: Normal Bir Ülke" başlıklı yazı, Batının İsrail hakkındaki düşüncelerini ortaya çıkarması açısından oldukça ilginçtir. Yazıda, başta İspanya'nın eski başbakanlarından Jose Maria Aznar'ın yer aldığı birçok Avrupalı eski devlet adamları, parlamenterler ve diplomatların imzasının bulunduğu bir "bildiri"den bahsedilmektedir. Bildiride, "Yahudilere karşı yapılan soykırımın Batının omurunun bir lekesi ve yüzkarası" olduğundan bahsedilmekte ve İsrail'den özür dilenmektedir. Aslında burada akla hemen bir soru geliyor? "İsrail'den özür dilemek şimdi mi akıllarına geldi?" Yukarıda da ayrıntılı olarak bahsedildiği üzere başta İspanya olmak üzere Avrupa'nın her yerinden kovulan, baskı ve zulme uğrayan Yahudilere Türkler kucak açmışlardır. Yahudiler, hala Türk milletine olan minnettarlıklarını dile getirmektedirler. Bildiride Mavi Marmara gemisine atıfta bulunularak, İsrail'in "adil olmayan bir muameleye maruz kaldığı ve İsrail'i savunmanın Batı medeniyetini sürdürmek anlamına geldiği" belirtilmektedir. Dokuz kişinin hayatını kaybettiği bu olaya, Batının İsrail açısından bakması, son derece manidar ve çifte standartlı bir politikadır"⁷⁹⁸.

5.1.5. Türkiye'nin Bakışı

Türkiye'nin karşısına yeni Sevr uygulamaları değişik isimler altında çıkarılmaktadır. Bu konuda;

"1856 tarihli Paris Antlaşması'nın 7. maddesi ile Osmanlı Devleti Avrupalı bir devlet sayılmıştır ve böylece Avrupalı devletlerin hukukundan yararlanabilmesi sağlanmıştır. Gerçekte ise bu böyle olmamıştır. Çünkü İngiliz siyasetine göre Paris Antlaşması İngilizlere Türklerle ilgili her türlü komuya katılma hakkı tanımaktaydı. Böylece Avrupalılar Osmanlı Devleti'nin iç işlerine daha çok karışmışlardır ve Osmanlı Devleti'nin dış borçları gittikçe artmıştır. 1881 tarihinde kurulan Düyun-u

⁷⁹⁸ Yılmaz, Türkiye-İsrail..., s. 23.

Umumiye İdaresi'nin de IMF'den hiçbir farkı yoktur. Her iki kurum ile Türk ekonomisinin yabancılara eline geçmesini sağlamıştır. AB ile de bu karışma siyaseti devam etmektedir. Hatta bazen AB için Türkiye'nin 150 yıllık hayali yorumları 1856 Paris Antlaşması'na dayanılarak yapılırsa da AB'nin Türkiye üzerindeki yaptırımları Türkiye'nin lehine hiçbir zaman olmamıştır. Günümüz Türkiye'si için de gelişmeler aynidir. Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye uyguladığı ekonomik, siyasi, kültürel alandaki dayatmalarının, Osmanlı Devleti zamanında yenilikler adı altında Türklere dayattıkları baskılardan hiçbir farkı yoktur. Sadece isimleri ve zamanları değişmiştir.

Nitekim Kazım Karabekir Paşa'da bu konu ile ilgili olarak geçmişte şunları ifade etmektedir;

“Bizi parçalayarak yutmak isteyen dış güçler, Kürtlük hareketini de geçmişten beri yayıyorlardı. Hristiyan unsurların dışında Araplar, Arnavutlar gibi bu sessiz İslam unsuruna da beylik, muhtariyet gibi zehirli haplar yutturuluyordu. Meşrutiyetin ilanından sonra ‘adem-i merkezîyet’ diyerek bu gayeye ulaşmak isteyen akılsız harisler türedi”.

Yine Ege ve Karadeniz'de de Pontus ve Bizans ideallerini gerçekleştirme çabaları, bu düşüncenin ürünü olarak değerlendirilmelidir. Bu konu ile ilgili olarak şu değerlendirmeler de dikkate değerdir;

“Lozan'ı içine sindiremeyenler, Türkiye'ye Sevr koşullarını dayatıyorlar. AB hangi Türkiye'yi almak istiyor? Kıbrıs'tan vazgeçmiş, Türk-Yunan dengesini kaybetmiş, Ermeni iddialarını kabul etmiş, azınlık olmayan insanlarına azınlık statüsü vermeyi kabullenmiş, dolayısıyla Sevr şartlarını kabul etmiş bir Türkiye'yi almak istiyor...”

AB tarafından Atatürkçülüğün engel olarak gösterilmesi ürkütücüdür. Türkiye'nin temelinde kaynağını tam bağımsızlıkta bulan ilkeleri vardır ve onu koruyan, onun güvencesi Türk Ordusudur. Avrupa Birliği, Türk Ordusunu idare edilebilir duruma getirmek istiyor. Buna dikkat etmek gerekir”. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'ün ortaya koyduğu “Ne mutlu Türküm diyene!” anlayışı ve amacı ortadan kaldırılmak istenmektedir. Osmanlı Devleti gizli antlaşmalar ile parçalanarak topraklarında pek çok küçük devletler oluşturularak ortadan kaldırılmak istenmiş ve büyük devletler tarafından bu amaç I.Dünya Savaşı sonunda büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Çünkü Türklerin Anadolu ve Rumeli'ye sahip olup yerleşmelerini bir türlü içlerine sindirememişlerdir. Dolayısıyla, tam anlamıyla Türkleri Anadolu topraklarından Milli Mücadele sayesinde atamadıkları için bu plan günümüz itibarıyla devam etmektedir. Yeni amaçları Türkiye'yi küçük devletçikler haline getirmektir. Dolayısıyla “Şark Meselesi” günümüz uygulamaları ile devam etmektedir.”⁷⁹⁹.

Türkiye, dostlarının O'na biçmeye çalıştığı tüm rollerin bir gün gerçek anlamının ihanetle sonuçlanmasını istememektedir. Bu yüzden İsrail'e tanınan sürenin dolduğunu ilk kendileri söylemek istemişlerdir. Türkiye aslında İsrail'e

⁷⁹⁹ Uluhan, Şark Meselesi..., ss. 229-256.; Harp Akademileri Komutanlığı, **Lozan Antlaşması, Montreux Sözleşmesi ve Paris Sözleşmesi**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1987, ss. 111-114.; İsmet İnönü, **İsmet İnönü'nün Hatıraları, Lozan Antlaşması I**, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 1998, ss. 45-47.; İsmet İnönü, **İsmet İnönü'nün Hatıraları, Lozan Antlaşması II**, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 1998, ss. 86-88.; Rahmi Apak, **İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?** Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990, ss. XI-XIII.

dönüşüm şansı vermiştir. Karar, artık bir tür “afazia”⁸⁰⁰ sendromu yaşayan İsrail’in sağduyusuna teslim edilmiştir. Gelecek Türkler için acı ve gözyaşı ile savaştan ibaret olabilir. Türkler için yeniden toparlanma şansı hep olmuştur. Söz İsrail’e geldiğinde ise söz konusu olan şüphesiz beka sorunudur.

Türkiye geçmişte olduğu gibi bundan sonra da, Filistin halkının hakkını savunmaya ve İsrail-Filistin ihtilafına “iki devletli adil, kalıcı ve kapsamlı bir çözüm” bulunmasına yönelik uluslararası ve bölgesel tüm çabaları desteklemeye devam edecektir.

Varılan bu noktada Ortadoğu’nun güvenliğini sağlamada önemli rol oynayacak olan kalıcı ve meşru yaklaşımların olumlu bazı sonuçlarına karşın, somut bir çözüm yakın gelecekte de beklenmemektedir.

Ortadoğu’daki rejimler ulusal çözüm yaratma refleksinden uzaktır. Ayrıca bu ülkelerdeki siyasi partiler, henüz evrensel kriterleri yakalayabilmiş değillerdir. Siyasi çözüm için terör⁸⁰¹ hala bir başvuru unsuru olarak kullanılmaktadır⁸⁰². Bu örgütlerin siyasi arenaya süratle çekilmesi elzemdir⁸⁰³. Dış güçlerin bunlara örtülü desteği de ortadan kaldırılmalıdır⁸⁰⁴.

Böylece bir yandan İran’a diğer taraftan Kuzey Afrika üzerinden İspanya’ya⁸⁰⁵ ve VIII. yüzyılda Hindistan’a kadar evrensel etkileşimden çekinmeyen İslami açılıma tanık olunmuştur⁸⁰⁶. Laik Türkiye’nin Kurtuluş mücadelesinin Arap irredantizmine rehberlik ettiği bilinmektedir⁸⁰⁷. Manda yönetimlerine karşı Atatürk’ün dinamizmini Arap gençliği okumuş olsalardı bu günkü çelişkiler yaşanmayacaktı⁸⁰⁸. Kuzey Müslümanlığını okuyamayan Güney Müslümanları

⁸⁰⁰ Ceyhun Demirkollu, “Tarihsel Yaklaşımda Afazia Çarpanı Metodunun Kullanımı”, *Erciyes Dergisi*, Kayseri, 2014, Nisan, Yıl: 37, Sayı: 436, s. 3.

⁸⁰¹ Nihat Ali Özcan, “Terör ve Çatışma Araştırmaları-İran’ın Türkiye Algılaması ve Politik Araç Olarak Terör” *Stratejik Analiz, ASAM Dergisi*, Grafiker Ltd. Şti, Haziran, Cilt: 1, Sayı: 2, Ankara, 2000, ss. 49-51..

⁸⁰² Noam Chomsky, *Terörizm Efsanesi*, (Çev., Bahadır Sina Şener), Ayraç Yayınevi, Ankara, 1999, ss. 31-32.

⁸⁰³ Kenneth Kaztman, “Terörizm; Ortadoğu’da Terör Örgütleri ve Terörü Destekleyen Devletler”, *Avrasya Dosyası*, (Çev., Mevlüt Tikenöz), ASAM Yayını, Cilt:3, Sayı:2, Ankara, 1996, ss. 59-61.

⁸⁰⁴ Taha Akyol, *Osmanlı’da ve İran’da Mezhep ve Devlet*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999, ss. 141-145.

⁸⁰⁵ Ceyhun Demirkollu, *Ayrımcılığa İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi, İnsan Kaynakları Bölümü, İzmir, 2007, ss. 70-74.

⁸⁰⁶ Bahriye Üçok, *İslam Tarihi Emeviler-Abbasiler*, Milli Eğitim Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1983, ss. 57-59.

⁸⁰⁷ Terken Hacıoğlu, “Afganistan’daki Çatışmalar ve Uluslararası Politika”, *Avrasya Dosyası*, ASAM Yayını, Cilt: 4, Sayı: 3-4, Ankara, 1996, ss. 84-85.

⁸⁰⁸ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, TDK yayınları, 220/1, Atatürk Dizisi:1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1981, s. 576.; Reşit Ülker, *Atatürk’ün Bursa Nutku*, Yenigün Haber Ajansı Basın ve

“akılcılık”⁸⁰⁹ yerine “teslimiyeti” rehber edinince sömürülmeleri kaçınılmaz olmuştur. Ancak yine de aydınlar ülkelerinin bağımsızlığı için hareketlenmelerini tamamen kesmemişlerdir⁸¹⁰. Siyonizm karşıtlığı bölge halklarının bilinçlenmesine yol açmıştır⁸¹¹. Filistin⁸¹² konusu bir yandan emperyalizmin⁸¹³ ikiyüzlülüğünün ve bölgedeki mevcudiyetinin fark edilmesine doğru katkısı bulunmaktadır⁸¹⁴.

Türkiye gelişen dinamizmi ile eski nüfuz alanlarında söz sahibi olduğunu yüksek sesle dillendirmekte ve bölge sorunlarının kendisi oyuncu aktör olmadan kalıcı ve meşru bir şekilde çözülemeyeceğini ısrarla ifade etmektedir. İç barışın çözümü ile birlikte bu sarmal ve engeller sonrasında Arap enerji ve sermayesinin kendi kontrolü ile Avrupa’ya aktarımında başat güç olduğunu dış politikasında hissettirmektedir. Katar-Suriye-Türkiye doğalgaz stratejik koridoru Rusya-İran⁸¹⁵ Suriye koridoru enerji nakli⁸¹⁶ bakımından son dönem çatışmalarının ana kaynağı olarak bu kompleks ilişkilerin ileride ne hal alabileceğinin basit bir örneğidir.

İsrail Türkiye’nin lehine olabilecek küresel ölçekli olaylarda, kendi güvenlik ve emperyal çıkarlarını sahaya sürmekte gecikmemektedir. Çatışma ve gerginlikler ekonomik temelli görünmekle birlikte, sayısız başka etkenler günden güne etkisini uzun zaman hissettirecek gibi görünmektedir.

Türkiye enformel ekonomisini maliyet merkezli konumdan katma değer üreten konuma geçişini henüz tüm sektörler düzeyinde sürdürmektedir. İsrail ise bu

Yayıncılık, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 1998, s. 9.; Harp Akademileri Komutanlığı, **Ulusal Kurtuluş savaşında İngiliz İşgal Bölgelerinde Sivil İşler/Askeri Hükümet Faaliyetleri**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2009, s. 58.; Harp Akademileri Komutanlığı, **Türklerde Motivasyon**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996, ss. 28-29.; Paraşkev Paruşev, **Demokrat Diktatör Atatürk**, (Çev., Naime Yılmaer ve Samet Çelik), Kent Kitap, Ankara, 2007, ss. 73-78.

⁸⁰⁹ Şaban Ali Düzgün, **Maturidinin Düşünce Dünyası**, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s. 27.; Levent Köker, **İki Faklı Siyaset (Bilgi Teorisi-Siyaset Bilimi Açısından Pozitivizm ve Eleştirel Teori)**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s. 121.

⁸¹⁰ Sarıca, ss. 219-221.; Sina Akşin, “Düşünce Tarihi (1945 Sonrası)”, **Türkiye Tarihi 5 Bugünkü Türkiye 1980-2003**, (Ed. Sina Akşin), Cem Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 247-260.; Samih Nafiz Tansu, **iki Devrin Perde Arkası**, İlgil Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2011, ss. 130-141.

⁸¹¹ Muzaffer Özdağ, “Ortadoğu’da Yaşanan Durum ve Yakın Gelecek Üzerine Değerlendirmeler”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 12-13.

⁸¹² Alvin ve Heidi Toffler, **21. Yüzyılın Şafağında Savaş ve Savaş Karşısı Mücadele**, (Çev., Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994, ss. 5-19.

⁸¹³ Pierre Celerier, **Jeopolitik ve Jeostrateji**, (Çev. Emin Gezen), Genelkurmay Yayınları, Ankara, 1963, s. 106.

⁸¹⁴ Norman G. Finkelstein, , “Wye River Anlaşmasının Genel Anlamı”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt:5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 11-15.

⁸¹⁵ Tekin, s. 45.

⁸¹⁶ Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Enerji Çevre ve Teknoloji Araştırmaları Masası, **“Eğrisiyle Doğrusuyla Türkmen Gazı ve Türkiye” Stratejik Analiz**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, Ağustos, Cilt:1, Sayı:4, Ankara, 2000, ss. 51-59.

performansını ileri teknoloji üretimine kaydırmak istemektedir. Her iki ülke de enerjiye akan bir bütçe sarmalından bağımsız hareket edememektedir.

İsrail Suriye⁸¹⁷ ve İran⁸¹⁸ üzerinde oluşabilecek kitle olaylarının kendisini koruyacak gelişmeler olarak değerlendirebilir. Böylece sorunlar ertelenerek zaman kazanmak İsrail'in lehine olabilecektir⁸¹⁹. Radikal gruplar çatıştıkça kazanan taraf İsrail olmaktadır⁸²⁰. Böylece barış başka zamana ertelenmektedir⁸²¹. Aslında İsrail kaynaklarının büyük bölümünü askeri harcamalara aktarmakla eğitim bütçesinden ödün vermiş olmaktadır.⁸²²

İsrail ya bağımsız olmak için barış peşinde koşmalıdır. Böylece kendisi ve bölge huzuru yakalayabilecektir. Ya da egemenlerle olan temasını sürdürerek maceraya atılmalı ve halkını tehlikeye atmalıdır. Bunun sonu da dördüncü sürgün olasılığıdır.

Tabi her iki durumda da içyapısında gittikçe beliren refah farklılıklarının giderilmesi gerekmektedir. İsrail normalde stratejik gücü sebebiyle dış güçlerin cazibe sahası olmaya devam edecektir. Bunu fark eden İsrail bölgeye barışı ya da savaşı taşıyabilir.

Türkiye ve İsrail siyasal coğrafi unsurlarını ikame etme içgüdü ve kaygısıyla jeopolitik olarak karşı karşıya gelmektedirler⁸²³. İki ülkenin jeopolitik çekişmelerini tırmandırarak sürdürmek zorunluluğu kendi arzuları dışında geliştirilmiş suni bir durum gibi görünmektedir. İç çekişmeleri iki ülkenin aydınları dışarıdan bakarak daha iyi tahlil edebilmektedirler.

Cari açıklarının kontrollerini yalnızca üreterek en sağlıklı biçimde kontrol edebilmeleri gerekmektedir. Bu da maliyet merkezli üretimden katma değer merkezli üretime geçerek mümkün olur. Dolayısıyla her iki aktör bu konulara odaklanmalıdır.

⁸¹⁷ Haluk Alkan, "Lübnan Ulus Devlet Olabilirmi?", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 6, Sayı: 3, Ankara, 2000, ss. 298-299.

⁸¹⁸ Charles Kurzman, "ABD-İran İlişkilerinde Sorunlar: Şeytan Konusu", **Avrasya Dosyası**, (Çev., Ramazan Kılınç), ASAM Yayını, Cilt: 5, Sayı: 3, Ankara, 1999, s. 361.

⁸¹⁹ Bülent Aras ve Ahmet Okumuş, "Basra Körfezi Güvenliği ve Hazer Zenginlikleri", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 6, Sayı:1, Ankara, 2000, ss. 63-67.

⁸²⁰ Eyal Risser, "Ortadoğu'-Geçiş ve Halefiyet-Süreklilik ve Değişim", **Avrasya Dosyası**, (Çev., S. Rana Sezal), ASAM Yayını, İlkbahar, Cilt: 6, Sayı: 1, Ankara, 2000, ss. 113-125.

⁸²¹ Suna Ercan, "İsrail'deki Arap Azınlığın Kimlik Sorunu", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt:6, Sayı:1, Ankara, 2000, ss. 237-251.

⁸²² Aryeh Shmuelevitz, **Turkey's Experiment In Islamist Government, 1996-1997**, Data and Analysis, The Moshe Dayan Center For Middle Eastern And African Studies, Tel Aviv University, May, 1999, Tel-Aviv, 1999, p. 11.

⁸²³ Daniel Pipes, "Ortadoğu'da İki Takım", **Avrasya Dosyası**, Ankara, 1999, ASAM Yayını, Cilt:5, Sayı:3, ss. 245-247.

Örneğin Türkiye nüfusunun çeşitli sebeplerden dolayı %12,29'u engelli durumdadır. Bu miktar İsrail'in nüfusunun üstündedir⁸²⁴.

Milli gelirlerin belli yüzdesi nükleer, genetik, uzay, ileri teknoloji, enerji gereksinimi, yazılım gibi AR-GE sahalarına kaydırılarak gelecek yakalanabilmektedir. Bu yetenekler ancak başkaca bir gizli gündem veya ajanda yoksa harekete daha çabuk geçirilebilir. Kuşkusuz siyasi kişiliklerin algılamalarında da uç düşünceler buna engel olabilir⁸²⁵. Askeri operasyon yetenekleri savunma planlarının dışındaki ihtimallere göre de dizayn edilmeye başlandığı takdirde sorunlar daha da artacaktır. Olası çatışma saha ve sorunların azaltılması yönündeki gayretlerin sürdürülmesi gerekmektedir. Dış mihraklar her türlü hassasiyeti istismar için tetikte beklemektedir. İki ülkede toplumsal, politik, ekonomik güçlerini algı dönüşümü istikametinde kullanabilir. Bu fırsat her zaman yaratılabilir.

Türkiye, soğuk savaş sonrası tekrar etkin ama büyük planlara ihtiyaç duyulan bir konuma dönüş yapmaktadır. İki kutuplu düzen zamanındaki gibi çok güçsüz bir durumda değildir artık. Ancak tek başına hareket edecek kadar da otonom olduğu da söylenemez. İsrail bu durumdan rahatsızdır. Bu yüzden Türkiye'nin Güneydoğusunda ABD ekseninde oluşturulmaya çalışılan Kürt devleti projesinde etkin olduğu kanaati hâkimdir. Böylece Türkiye'nin büyük bir jeopolitik travma yaşayacağını düşünmektedir. Türkiye ise bu çabaları boşa çıkarmak için "çözüm süreci" ile bu sarmaldan genişleyerek çıkmayı planlamaktaydı. Bütün kartlar masaya sürülmüş gibi durmaktadır. Türkiye'nin beka ve yaşamına etkisi yüksek olacak bu manevra sonuçları İsrail bakımından da hayati önemi haiz olması muhtemeldir.

ABD ve küresel aktörler Afrika ve Ortadoğu'daki konumlarını revize etmeyi elbette eski konumlarını sürdürmek maksadıyla "bahar" arayışlarına girişmişlerdir. Türkiye bu irtibat ve koordinasyonda İsrail'e göre daha etkin konumda görünmektedir. İsrail bu olguyu geri çevirmek için yoğun çaba sarfetmektedir. Türkiye-İsrail arasındaki çatışma sahalarını çıkış noktası bu noktadan sonra oluşmuştur. Filistin, Gazze, Hamas, Arap kamuoyunun Türkiye'ye olan olumlu tavrı İsrail'i hemen köşeye sıkıştırarak sıkıntılı konular olarak sırada beklemektedir. İsrail

⁸²⁴ "Nüfusun yüzde 12,29'u engelli", **Hürriyet**, 05 Şubat 2015.

⁸²⁵ Efeğil, ss. 57-59.

için eski rahat günler bitmiş olabilir mi⁸²⁶? İleride farklı sarmallardaki sorunların Türkiye için de geçerli olabilmesi mümkündür.

Kuşkusuz İsrail de Yunan-Rum-Kürt kartları ile Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Güneydoğusunda jeopolitik bir cevap vermek istemektedir. Özkan bu konuda şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

“Jeopolitik ve jeostratejik önemi haiz bir bölge olan Doğu Akdeniz havzası, mevcut siyasi konjonktür açısından oldukça karışık bir coğrafya olma özelliğine sahiptir. Bunun nedeni, Doğu Akdeniz olarak anılan yerin Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, İngiltere, KKTC ve GKRY kıyıları ile çevrili olmasıdır. Bölgede İsrail-Filistin, İsrail-Lübnan, Türkiye-Yunanistan, KKTC-GKRY gibi kıyıdaş devletler ya da hükümetler arasındaki mevcut ciddi uyuşmazlıklar olduğu müddetçe, çatışan menfaatler ve birbirlerine olan güvensizlikler devam edecektir. Son yıllarda bölgede varlığından söz edilen zengin petrol ve doğalgaz yatakları, bu uyuşmazlıkları daha da alevlendirmektedir. Bölgeye ve bölge devletlerine ilişkin bu türden gelişmeler, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki komşuları ile deniz alanlarını sınırlandırması meselesine her zamankinden daha fazla önem kazandırmaktadır”⁸²⁷.

Ayrıca İsrail ileri teknoloji kozunu elde etmiş durumdadır⁸²⁸. Fakat bunlar statik ve sığ yaklaşımlar olup başka bir algı yönetiminin sonuçları da olabilir. Bizim arayışımız verileri artırarak Ortadoğu ekseninde öncelikle bilimsel metodun temel evresi olan, sebep-sonuç ekseninde incelemeler yapmaktır. Ardından da farklı ve karışık, arayışları devreye sokmaktır. Son değişikliklerin İsrail tarafından, ya okunamadığı ya da yönetim değişikliğinin gerçekleştirilmesinde zorlanıldığı şeklinde değerlendirilmesi akla daha yatkın durmaktadır⁸²⁹. Mevcut sıkışmışlığın daha akil ve uzun vadeli yaklaşımlarla atlatılması İsrail için mümkün olabilecektir.

5.2. İsrail'in Jeopolitik Belirsizliği

İngiltere, Fransa ile yaptığı antlaşmalarla ve Osmanlı Devleti'ni bir takım ittifaklarla tasfiye edince, işbirliği yaptığı yerel unsurlara bölgede suni toprak vermek durumundaydı. Haşimilere Ürdün'ün doğusunda yer vermesi ilk eksen noktası olmuştur. İsrail ise Filistin'de oluşturulmuştur. Diğer halklar bu oluşumun üzerine

⁸²⁶ Paul Rivlin, "Arap Dünyasında Liderlik ve Ekonomi", **Avrasya Dosyası**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, İlkbahar, Cilt: 6, Sayı: 1, Ankara, 2000, s. 267.

⁸²⁷ Arda Özkan, "Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı", **II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, 1-2 Ekim 2012**, KSÜ, Kahraman Maraş, 2012, s. 375.

⁸²⁸ Ben-Haim, s. 206.

⁸²⁹ Suna Ercan, "İsrail'de Laiklik Tartışmaları: Sivil Darbe Yolda mı? **Stratejik Analiz**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, Temmuz, Cilt:1, Sayı: 6, Ankara, 2000, ss. 40-43.

çizilen sınırlar içerisine ileride karışıklık olacak şekilde yerleştirilmiştir. İngiltere'nin bu siyaseti günümüze uzanan sorunların odak noktasını oluşturmuştur⁸³⁰.

İngiltere sonrası ABD ve SSCB zaten Doğu Akdeniz'de bir mücadeleye girmişlerdir. Bölgede ise buraya sahip çıkacak yetenekte bir rakip yoktu⁸³¹.

1948'den önce ve sonra Çekoslovakya üzerinden ona silah sağlayan SSCB'nin, kuruluşta Aşkenazların göçü ve sosyalist düzenleme bakımından İsrail'e kol kanat gerenlerin başında olduğu görülür.

Bu tehlikeli manevra alanından çıkış için yeni hamisi ise Fransa olmuştur. Cezayir olayında Fransa Araplarla yeniden ilişki kuruncaya dek İsrail'e destek vermiştir.

Bu desteği silah tedarikinde de görmekteyiz. Pirinççi bu konuda şunları yazmaktadır: *“İsrail, Süveyş Savaşı'na kadar Ortadoğu ülkeleri içinde silah kaynaklarını en fazla çeşitlendiren ülke olmuştur. Bu dönemdeki silah alımları, İsrail'in Avrupa ülkelerinde bulunan resmi ve gayri resmi kanalları sayesinde gerçekleşmiştir. Bununla beraber, İsrail'in gelişmiş silah sistemlerini tek bir kaynaktan alma girişimleri 1950'li yıllara kadar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu konuda en önemli gelişme, İsrail ile Fransa arasında 1950'li yılların başından itibaren giderek gelişen silah ticaretidir.*

Süveyş Savaşı'na kadar İsrail, Fransa'nın haricinde 1951'de Kanada'dan beş eğitim uçağı, 1952'de, İtalya'dan 30 Spitfire savaş uçağı, 1954'te Hollanda'dan 41 eğitim uçağı, 1952-1953'te İsveç'ten 25 Mustang savaş uçağı ve 1955'e kadar İngiltere'den 10'u eğitim amaçlı toplam 45 uçak almıştı. İsrail'in bu dönemde yukarıdaki ülkelerden aldığı savaş uçağı sayısı 90; tank sayısı ise 25'ti. Fransa'nın bu dönemde İsrail'e sattığı silahlar ise, söz konusu ülkelerin toplam satışlarının oldukça üstündeydi. Nitekim Süveyş Savaşı'na kadar İsrail Fransa'dan 390 Sherman ve AMX-13 tipi tank ile 138 savaş uçağı almıştı”⁸³².

ABD, 1967 sonrası İsrail ile Doğu Akdeniz hâkimiyeti noktasında ilişkilerinde dönüm noktası ve yeni hamisi olmuştur. Mısır kontrol altına alınmış, Ürdün ile barış, baskılanan Suriye, yine baskılanan Irak ve Filistin hareketi ile tüm çevre düşmanları çöl ile korumaya alınmıştır⁸³³. Artık iç bütünlüğünü koruduğu takdirde ABD hamiliğini sürdürmekteydi. ABD'nin jeopolitik bir marjinal hareketi, ABD'nin ölümcül bir ihtiyacı belirinceye kadar kendisinden beklenmemektedir. Bu İsrail'in kaderini tayin edecektir.

⁸³⁰ İlder Türkmen, “Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası”, (Der. Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya), **Ortadoğu'da Değişim ve Türkiye**, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 1-9.

⁸³¹ Sander, Türkiye'nin Dış Politikasında Sürekliliğin..., ss. 114-115.

⁸³² Pirinççi, s. 354.

⁸³³ Efeğil, ss. 58-59.

Türkiye'ye zarar veren, PKK'ya⁸³⁴ Suriye'nin verdiği desteği kesmek, Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde terör⁸³⁵ unsurlarına desteği, İran'a karşı istihbarat sağlamak ve Kuzey Irak'taki oluşuma istihbarat vermek ve silah ile teknoloji desteği için yürütülen işbirliği ortadan kalkmıştı. Türkiye hem bu yeteneğe ihtiyacı kalmamış, hem de "barış süreci" ve değişen stratejik ortaklıklarda etkin duruma gelmişti.

İsrail'de, Türkiye ile stratejik işbirliğine dönülmesi gerektiğine inanan insanların sayısı epey fazladır. Acaba geriye dönmek nasıl olur? Ya da gerekiyor mu? Suriye sorunu, Türkiye'yi PKK kadar rahatsız etmektedir. İsrail ise derin bir yalnızlığa koşmaktadır. Türkiye ve İsrail arasındaki temel sorun Filistin sorunudur. Buna şimdi Suriye denklemi de ilave edilmek istenmektedir. Ancak bu kadar çıkar çatışmasını ve ihtiyacın bile olumlu bir etki yapmaması gelecek için hiç ümit verici değildir.

Geleceği yeni oyuncular ve jeopolitik yakınlaşmalar tayin edecektir. Bu günkü jeopolitik okumalar Türkiye-İsrail siyasi ilişkilerinin geleceğine dair bir ipucu vermemektedir⁸³⁶. ABD'nin yeni ilgi alanının Avrasya yani Büyük Ortadoğu olduğu ortaya çıkmıştır, Ortadoğu'da Rusya⁸³⁷, İran ve Türkiye yeni oyuncular olarak sahaya inmişlerdir⁸³⁸. Kuşkusuz Türkiye Batı ittifakı gereği de tercih sebebi olmaktadır. ABD doğrudan askeri müdahaleyi terk ettiğini dış politika uygulamaları ile göstermektedir. Suriye ve İran nükleer potansiyeli nasıl çözülecekti. İsrail derin kaygılar içerisindedir. Bu durum Türkiye'nin önemini şimdilik ve görece ileri çıkarmaktadır. İsrail'in iç jeopolitik dengeleri gelişmekteyse de dış jeopolitik konjonktür şimdilik onun aleyhine gözükmemektedir⁸³⁹. ABD "Genişletilmiş Ortadoğu

⁸³⁴ Nihat Ali Özcan, "Terör PKK Nereye" **Stratejik Analiz**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, Haziran, Cilt: 1, Sayı: 1, Ankara, 2000, ss. 42-44.

⁸³⁵ Kaztman, s. 53.

⁸³⁶ "Pravda: Bazı ABD Senato Çevreleri, İsrail'i Türkiye'ye Karşı Şantaj Aracı Olarak Kullanıyor", **Milliyet**, 01.03.1975.

⁸³⁷ G. Bacık-F. Canbaş, "Kimlik-Din-Tarih ve Rusya", **Avrasya Dosyası**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, Cilt:5, Sayı:2, Ankara, 2000, s. 313.

⁸³⁸ Anıl Çeçen, "Ortadoğu Yeniden Yapılanırken" **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, İlkbahar, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 258-262.

⁸³⁹ Ahmet Davutoğlu, "Yahudi Meselesinin Tarihi Dönüşümü ve İsrail'in yeni stratejisi", **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sonbahar, Cilt: 1, Sayı: 3, Ankara, 1994, ss. 87-89.

Projesi” (Avrasya)⁸⁴⁰ ile kast ettiği, Ortadoğu’daki konumunu buraya taşıyarak geleceğini dünya ölçeğinde sağlamlaştırmak istemesi anlamına gelmektedir⁸⁴¹.

Sandıklı bu konuda şöyle demektedir:

*“ABD ve İsrail’in bağımsız bir Filistin’e karşı çıkması nedeniyle anlaşmazlığın çözülebileceği bir gidişat bulunmamaktadır. ABD başta olmak üzere Batılı devletlerin İsrail’e koşulsuz desteği devam etmekte, Tel Aviv barışın önündeki en büyük engel haline gelen Yahudi yerleşimlerini genişletmeyi ve Gazze kuşatmasını sürdürmektedir”*⁸⁴².

Görülen o ki İsrail, artık sınırlarının dışına taşımak istemekte ve bu olmadan kalıcı ve meşru barış istememektedir. İsrail “Büyük İsrail”e ulaşmadan bölgeye rahat vermeyecektir. Türkiye, sınırlarının “Misak-ı Milli” olan doğal konumuna kavuşmasını emperyal konuma düşmeden en azından ekonomik olarak ve bağımsız bölge lideri olarak sürdürmek istemektedir⁸⁴³. Ama İran’ın Doğu Akdeniz’e Rusya desteği ile çıkmasına kesin karşı gözükmektedir⁸⁴⁴.

Suriye ve Irak zaten suni olarak çizilmiş haritalarının yeniden tasarlandığının bilincindedirler. IŞİD ise taşeron rolünü oynamaktadır. Diğer Körfez ülkeleri ABD liderliğine razı gözükmektedirler⁸⁴⁵. Akdeniz⁸⁴⁶ ve Kafkasya⁸⁴⁷ bölgesi enerjileri ve koridorları Türkiye için hayati anlamda önemlidir. Bu son jeopolitik fırsatı kaçırmak dağılmasına sebep olabilecek ya da bölgesel güç olabilecek ölçekte anlam ifade etmektedir. Ne olursa olsun Türkiye bu coğrafyanın jeopolitik anahtarını elinde tutmaktadır⁸⁴⁸.

⁸⁴⁰ Jeffrey E. Key, “Soğuk Savaş Sonrası Yeni Bir Güney Asya Politikası” **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sonbahar, Cilt: 4, Sayı: 3-4, Ankara, 1999, ss. 161-163.

⁸⁴¹ Anıl Çeçen, “A.B.D. Süper Güç Olarak Kalabilir mi?” **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yaz, Cilt: 6, Sayı: 2, Ankara, 2000, ss. 233-239..

⁸⁴² Atilla Sandıklı, **Ortadoğu’da Değişim ve Türkiye**, (Der. Atilla Sandıklı, Erdem Kaya), Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2014, s. sunuş.

⁸⁴³ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi**, İmge Kitapevi, Ankara, 2003, s. 19.; Şevket Pamuk, **Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 23.

⁸⁴⁴ Lee Peterson, “Başkan Putin ve İcraatları Rusya’da Eskiye Dönüş Olarak Kabul Edilebilir mi?” **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Kış, Cilt: 6, Sayı: 4, Ankara, 2001, ss. 17-19.

⁸⁴⁵ Özgül Erdemli, “İsrail’in Irak Politikasına Bir Bakış” **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sonbahar, Cilt: 6, Sayı: 3, Ankara, 2000, ss. 221-227.

⁸⁴⁶ Selda Paydak, “Avrupa-Akdeniz Ortaklığına Bakış”, **Avrasya Dosyası**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, Kış, Cilt: 6, Sayı:1, Ankara, 2000, ss. 267-269.

⁸⁴⁷ Sinan Oğan, “Hazar’da Tehlikeli Oyunlar: Statü Sorunu, Paylaşılmayan Kaynaklar ve Silahlanma Yarışı”, **Avrasya Dosyası**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, Cilt:7, Sayı:2, Ankara, 2001, ss. 143-145.

⁸⁴⁸ Muammer Demirel, “Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açından Türkiye”, **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II**, T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genelkurmay Yayınları, Ankara, 1997, ss. 1-3.; Muzaffer Erendil, **Tarihte Strateji**, T.C.

Bu bölgesel siyasal psikolojik refleks, Laik-Müslüman Türkiye'nin bölgede doğal "Nakibül Eşraf ülke" olarak görünmesinden kaynaklanmaktadır⁸⁴⁹. Dış psikolojik harp üniteleri bu noktada Hz. Muhammed dönemindeki Haşimi-Emevi ihtilaf ve çekişmelerini günümüze taşıyarak çözüm için çözümsüzlük ürettiklerini kabul etmekte güçlük çektikleri anlaşılıyor.

Türkiye sınırlarında maceraya girmeden sanayisi ve işadamlarına yaşam alanları göstermek için bu fırsatı kaçırmak istememektedir. Türkiye eski politikalarla bunu yapamayacağını, aktif olması gerektiği yönündeki tartışmaları kendi içinde sürdürmektedir. Türk aydınları ittifakların çıkarlarını engellediğini düşünenler ile ittifakların kendilerine yettiğini düşünenler konusunda yoğun fikri mücadeleyi sürdürmektedir.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998, ss. 72-73.

⁸⁴⁹ "**Nakibüleşraf**, İslâm devletlerinde seyyidlerin ve şeriflerin doğum ve vefât kayıtlarını tutan ve işleriyle ilgilenen müessesenin idarecisidir. Hazret-i Fâtımâ ile Hazret-i Ali'nin evlâdından Hazret-i Hüseyin'in soyundan gelenlere **seyyid**; Hazret-i Hasan'ın soyundan gelenlere **şerif**, denir. Evlâd-ı Resûl olan bu kıymetli insanlara Abbâsiler, Memlûkler gibi İslâm devletlerinde hürmet gösterilirdi. Osmanlı Devletinde de gösterilen hürmetin yanında, onlara âit işleri görmek için vazîfeli memur tâyin edilmiştir. Nakibüleşraf adı verilen ve sâdâttan (seyid ve şeriflerden) seçilen bu memûr, Peygamber efendimizin torunlarının işlerine bakar, neseplerini kayd ve zapteder, doğumlarını ve vefâtlarını deftere geçirirdi. Nakibüleşraf bütün bu vazîfeleriyle, Peygamber efendimizin torunlarının umûmî bir vasîsi durumunda idi." Bkz: <http://www.dallog.net/kurumlar/nakibulesraf.htm> , (24.01.2015).

SONUÇ

1948-1983 arası Türkiye-İsrail ilişkileri büyük oranda soğuk savaş yıllarını kapsayan bir döneme denk gelmektedir. Türkiye-İsrail ilişkileri, aralarında diplomatik ilişkilerin kurulduğu 1949 yılından itibaren 1983 yılına kadar inişli çıkışlı, ancak en alt düzeyde olsa bile kesintiye uğramadan günümüze kadar devam etmiştir.

Türkiye başlangıçta, Arap ülkelerinin BM Genel Kurulunda, Filistin'e bağımsızlık verilmesi ile ilgili karar tekliflerini desteklemiştir. Öte yandan 29 Kasım 1947 tarihinde BM Genel Kurulunun 181 sayılı "Taksim" kararına, yani Filistin'in Araplar ve Yahudiler arasında paylaşılmasına Arap ülkeleri ile birlikte karşı çıkarak aleyhte oy kullanmasıyla başlayan bir tercihler süreci günümüze kadar sürecek Türkiye-İsrail ilişkilerindeki iniş çıkışların habercisi olmuştur.

İsrail Devleti 1948 yılında kurulduktan sonra, 1949 yılında bu devleti "defacto" tanıyan ilk Müslüman ülke Türkiye'dir. Türkiye'nin İsrail'i tanımasının ardında, o dönem siyasi olarak Batı dünyasına dönük ve askeri olarak da SSCB'ye karşı NATO içinde güvence arayışında olan Ankara elitlerinin Arap dünyasına biraz da mesafeli sayılabilecek ilgisizliğini bir arada değerlendirmek gerekir. Bu tarihten itibaren diplomatik ilişkiler Batı politikalarına uygun şekilde yürütülmüştür. CHP ve DP döneminde ilişkiler artarak sürdürülmüştür.

Türkiye-İsrail ilişkileri belirli bir döneme kadar Arap-İsrail çatışmaları ekseninden uzak düşmemiştir. Arap ülkelerinin tepkileri, bu dönemlerde ekonomik veya iç tepkiler sebebiyle göz önüne alınmıştır.

Bu durumdan hareketle 1952-64 yılları arasında Türkiye-İsrail politikaları tamamen Batı eksenli olarak Araplara karşı yürütülmüştür.

1956 Süveyş Savaşı'nda Türkiye Mısır aleyhine görünürken Türkiye-İsrail ilişkileri Maslahatgüzarlık düzeyine "gönül alınarak" indirilmiştir. Montreux henüz hafızalardayken Türkiye Süveyş Kanalı sorununda İngiltere ve Fransa'nın yanında yer almıştır. Bariz olarak Türkiye-İsrail ilişkileri Araplara rağmen bu dönemde "Batıcı" olmuştur. Bu durum Araplar ve özellikle Mısır karşıya alınarak yapılmıştır. Daha sonra bu kırılmaların onarılması güç olmuştur.

1955-56 yılında Cezayir bağımsızlık savaşında Türkiye Fransa'nın politikalarını destekleyerek, BM'de Fransa lehine oy kullanmıştır.

Ortadoğu bölgesinde başlangıçta Arap ülkelerini içine alan bir güvenlik kuşağı oluşturulması niyetiyle 1955 yılında Türkiye ve Irak arasında Bağdat Paktı oluşturulmuştur. Daha sonra İngiltere, İran ve Pakistan'ın katılmasıyla genişletilmiştir. Paktın “Arap Birliğinin üyelerine ve taraflarca tanınmış” ülkelere açık olduğu şeklindeki maddesi, “İsrail’e karşı” olduğu açıktır. Pakt Türkiye-İsrail ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

1955 yılındaki Bandung Konferansında ise Türkiye Arap ülkeleri tarafından “Batı politikalarının taşeronu” suçlamasına maruz kalmıştır. Kanal Savaşı ve Filistin sorunu o dönemin başlıca konuları arasında yer alarak ilişkilerin boyutunu şekillendirmiştir. Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinde Batı yanlısı politikalar güderek İsrail'in yanında yer alması Arap ülkelerinde Türkiye karşıtlığı yaratmıştır. Genel olarak Arap-İsrail çatışması boyutuyla evrilen ilişkilerin tepkilerini BM ve İKÖ toplantı ve kararlarındaki Türkiye'nin tutumlarından anlıyoruz. Türkiye-İsrail ilişkileri politik ve ekonomik ilişkilerden ziyade 1950'lerin sonuna doğru istihbarat alanında yürütülmüştür.

Örneğin Bağdat Paktı'na karşı İsrail'in tepkisi bir yana, 1958-1966 arasında Türkiye-İsrail ilişkileri zirveye ulaşmıştır.

1960 darbesinin ardından İnönü ve Ben Gurion arasındaki bahar havası Kıbrıs sorununa takılmıştır diyebiliriz. ABD ve Araplar'ın Kıbrıs konusundaki sert (Jhonson mektubu) ve umursamaz tutumu o yıllarda Türkiye'yi AP hükümeti iktidarı boyunca SSCB ile ekonomik ilişkiler kurmaya sevk etmiştir. Kıbrıs sorununda Arap ülkeleri, Türkiye'nin kendilerine karşı olan ihmalkâr tutumunu BM'de Türkiye'nin tezlerini desteklemeyerek fatura etmişlerdir. Türkiye kendi ulusal davası olan konuları uğruna Batı politikaları yanında yer almaması gerektiğini fark etmiştir. Türkiye o tarihten 1980'li yıllara kadar İsrail ve Arap ülkeleri arasında bir denge politikası yürütmeye özen göstermiştir.

Adalet Partisi döneminde Arap ülkeleri ile dostane ilişkilerin iç politikaya dönük “popülist” bir şekilde ivme kazandığını görüyoruz. Türkiye 1967'deki 3. Arap-İsrail Savaşında Arap ülkelere yardıma giden Sovyet uçaklarına ikmal kolaylığı sağlamıştır. Zaten özellikle Kıbrıs davası, Filistin sorunu, İsrail'in 1967 Savaşı sonrası Kanal ve Kudüs üzerinde ateşkes için ağır taleplerde bulunması ve Mescid- Aksa'nın yakılması olayı sonrası yaşanan olumsuzluklar yüzünden Türkiye-İsrail ilişkileri aşağıya çekilmek zorunda kalmıştır.

1970'li yıllar ASALA'nın diplomatlarımıza suikastler tertip ettiği bir dönemdir.

1973 yılında 4. Arap-İsrail Savaşında Araplar'a tam destek verilmiştir. Savaş esnasında Amerikan gemilerinin, uçaklarının İncirlik üzerinden ve limanlardan İsrail'e yardım etmesine izin verilmemiştir. Ancak Sovyet uçaklarının Arap ülkelerine yardımına ise müsaade edilmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin Arap-İsrail meselelerinde Batı politikalarını terk ettiğine ama kendi ulusal çıkarlarına uygun şekilde “denge” gözettiğine tanık olunmuştur. Ancak İsrail bu duruma temkinli yaklaşarak yüksek perdeden tepki vermemiştir. Bu yaklaşım “gizli” ve “istihbari” örtülü ilişkiye işaret etmektedir.

Diğer yandan bu gelişmeler, iki kutuplu düzene hâkim olan ABD ve SSCB boyutundan olayların değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Örneğin “detant” döneminde Türkiye-İsrail ilişkileri konusunda Türkiye Arap yanlısı tutumunu yüksek perdeden dillendirebilmiştir. İkinci bölümde Türkiye-İsrail ilişkileri'nin inişli çıkışlı seyrini grafik ortamda gösteren tabloda da anlaşılacağı üzere ilişkiler gel-gitler ile yürütülmüştür. 1973 petrol krizi sebebiyle ve detant ile birlikte ayrıca Camp David barış ortamı sonrasında serbestliği Türkiyenin İsrail ile temasını kolaylaştıran gelişmeler olarak değerlendirilmelidir.

1975 yılında Türkiye BM'de Siyonizm'in ırkçılık olduğunu ifade eden karara Araplarla birlikte olumlu oy kullanmıştır (1990 yılında bu karar iptal edilmiştir).

Türkiye daha Arap yanlısı politikalarına yine devam ederek FKÖ'nün Ankara'da şubesinin açılmasına izin vermiştir. FKÖ'yü İsrail ile aynı düzeyde kabul ederek onları siyasal bir zemine çektiğini göstermiştir

1980 yılında İsrail, Doğu Kudüs'ü ilhak edince, 1982 yılında Lübnan'ın işgali sırasında da ilişkilerin en alt düzey olan “ikinci kâtiplik” seviyesine çekildiğini görüyoruz. Dikkatle fark edilmesi gereken konu şudur ki Türkiye-İsrail diplomatik ilişkileri hiç kesilmemiştir.

1948-1983 arasındaki Türkiye-İsrail ilişkilerindeki dalgalanmalar ilişkileri bitirmemiştir. Askeri iktidarlar döneminde de Türkiye-İsrail ilişkilerindeki iniş çıkışta iç ve dış konjonktürün etkisinden kurtulanamadığı ya da homojen bir politikanın uzun süre yürütülemediği görülmektedir.

Kısaca şunu belirtmek daha doğru olacaktır. Türkiye-İsrail ilişkileri Soğuk Savaş ortamlarında “gizli” şekilde, yumuşama ortamların da ise “açıktan” yürütülmüştür. Bu durumun sebebini, aynı zamanda İslam dünyasının bir parçası

olan Türkiye'nin, Batı yönündeki seküler dış politikalarını ulusal çıkarlarına dönük olarak kullanabilme yeteneğinde aramak gerekmektedir. Dolayısı ile bu diplomatik seviyelerin iniş-çıkışı seyri olayların sonuçlarını görmemizi sağlayabilmiştir.

İsrail'in bölgeye eklenmesinin altındaki yapıya bakıldığında ise daha önemli detaylara ulaşılmaktadır. İsrail Devleti'nin 1948'de kurulmasıyla bölgedeki yapı savaşı tetiklemiştir. Bu olgu İsrail sorununun kendisidir.

Uygar dünya, toprakla uğraştığı çağda din savaşlarını sürdürmüştür. Sanayileşme çağı öncesine denk düşen zamanda ise aydınlanma ile birlikte ulus devletlerin önü açılmıştır. Hemen ardından ise Meternicht, imparatorluklar sonrası düzenlemeleri ve paylaşımları gerçekleştirmiştir. Bu paylaşımlar ve pazar mücadelesi sanayileşme döneminde doruğa çıkmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı bu eşitsiz ve dengesiz dağılımların sonucu olarak patlak vermiştir. Ekonomik ve dini olarak çeşitli mazeretlerle savaşa doğru giden aktörler, bilgi çağında da aynı sebeplerle çatışmaları körüklemeye devam etmektedir. Üretim biçimi ve refleksleri Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman toplumlarda farklılıklar göstermektedir. Bu durum bir yandan bu toplulukların birbirleri ile olan ilişkilerini de etkilemektedir. Yahudiler günümüzde Hıristiyan toplulukların desteği ile mevcudiyetlerini meşru kılmak ve sürdürmek için kıyasıya mücadele etmektedirler. Ancak Yahudiler Filistin coğrafyasından üç defa hicret etmek durumunda kalmışlardır. O zamanlarda, şimdi olduğunun tam tersine bu işbirliğini Müslümanlar ile dirsek temasında olarak sıkı bir şekilde Hıristiyanlara karşı sürdürmüşlerdir. Yahudi kimliği Osmanlı Devleti topraklarında ümmet kavramı içerisinde normal seyrini devam ettirebilmiştir. Devlet içerisinde diğer unsurlar dağılma yönünde milliyetçi yaklaşımlara başvururken, politik Siyonizm bu konuda daha planlı bir tutumu seçmiş görünmektedir. Hatta bir tür mitoz bölünme ile zaten tüm dünya'da diaspora ve gettolaşma zorunluluklarını içselleştirerek edilgen bir konumda kabul görmekteydiler. "Balfour Deklarasyonu", "İngiliz Mandası", "İsrail Devleti" olgularını bu günkü perspektiften algılamak ne kadar olağansa; dönemine göre ise yalın olarak anlaşılması ve tahmin edilmesi bile güç bir kurgu olarak içinde karışıklık taşımaktadır. İki bin yıllık "Sürgün Yaşantısı", "Pogrom" ve "Soykırım" olumsuzlukları; Avrupa diasporasının egemenleri tarafından,

kırılma noktaları olarak var güçleri ile Siyonizm ülküsünün dayanak noktalarına dönüştürülebilmişlerdir. Böylece Yahudiler, Siyonizm ülküsü kavramlarını Ortadoğu'da 14 Mayıs 1948'de "İsrail Devleti" somut pratiğine-gerçekliğine dönüştürmeyi başaramışlardır. Bu gerçeklik; Arap Dünyası'nda bölgesel bir suni eklemlenme şüphesi ve meşruiyet kaygısını da beraberinde getirmiştir.

Başlangıçta Osmanlı Devleti'nden Theodore Herzl "Yahudi Yurdu" talebi ile Yahudilik dillendirilmiştir. Bu gün İsrail adıyla anılıyor olması; Siyasi Siyonizm'in "gizli planı"nın ifşasına delil olarak gösterilmektedir. Tam karşıt görüş olarak bunun (iç politika malzemesi yapılmak üzere) bir "toplum mühendisliği" ürünü olduğunu ileri süren fikirlere de rastlamaktayız. Birinci Dünya Savaşı sonrası yeni jeopolitik yapılanmada, Türkiye Osmanlı devletinin devamı olarak, Batı yanlısı, laik Cumhuriyet rejimini tercih etmiştir. Türkler Müslüman kimliklerinin yanında seküler bir yaşam biçimi formatını içselleştirmeyi sürdürmektedir. Türkiye'nin her konuda Batı'nın desteğini aldığı söylemek mümkün olamamaktadır. Türkiye Batı ve İslam dünyasının arasında dengeyi gözetecek kadar güçlü jeopolitik avantajını kullanacak özgün fırsatları Soğuk Savaş döneminde hayata geçirememiştir. Bu yüzden iki tarafı da gâh memnun etmiş, gâh kızdırmıştır. Kendisinde bazen kazanıp, bazen kaybetmiştir.

İsrail ise siyasetinin kaynağını Tevrat'tan besleyen ülkücü Siyonizm ile Batı'nın tam desteğini arkasına alarak, Ortadoğu coğrafyasına eklemlendiği günden beri sorunların temel kaynağı olarak dünyayı uykusuz bırakmaya devam etmektedir. Herkese ve her şeye rağmen bildiğini okumak isteyen İsrail kendisine dur denilmesine alışık değildir. Tüm bunlara karşın Batı İsrail'e olan kayıtsız şartsız tam desteğini sürdürürken, Türkiye kendine özgü ve insancıl politikasını sürdürmektedir. Batı'nın İsrail'e olan şartsız desteği ona prestij kaybettirirken Türkiye büyük jeopolitik oyuncu olabilmek için, gayretlerini ve ittifak arayışlarını iç barışının üzerine bina etmek istemektedir. Türkiye soğuk savaş döneminde iki kutuplu düzen etkisiyle jeopolitik konumunu kullanamamasına karşın alt yapısını sağlamlaştırma fırsatı elde etmiştir. Bu jeopolitik konum, uluslar arası arenada Türkiye'ye çok yönlü politikalar üretme olanağı sunmaktadır. Avrasya pazarları Ortadoğu enerji kaynaklarının cazibesinin ötesine geçmeye başladığından beri, İsrail bölgede jeopolitik yalnızlık hissetmekte ve Batı'nın kendisine olan desteğinin devam edip etmediği kuşkusuna kapılmaktan geri duramamaktadır. Bu sorgulamanın Batı'ya dönük bir şiddete dönüşmesinden endişe duyulmaktadır.

1948-1983 arasındaki Türkiye-İsrail temasları, iki ülkenin coğrafi konumlarını ve jeopolitik arayışlarını garantiye alma çabalarının ilişkilerde yarattığı iniş-çıkışlar olarak anlaşılmalıdır. Çünkü iki ülkenin coğrafyaları içerisinde menfaati olan süper güçler her olaya dâhil olmakta gecikmedikleri gibi, aynı zamanda planlayıcıları da kendileridir. Bu yüzden Türkiye-İsrail ilişkileri kendi dinamiklerinin dışında gelişmemektedir. İki ülkenin de ilişkilerini en üst seviyeye taşıyacak ya da tam tersine en alta düşürecek yeterince hassasiyet ve koza sahip olduğu bilinmektedir. Öte yandan bölgede senelerdir kan akmaktadır. Tüm taraflar sağduyulu düşünüp bir karara varabilirler.

Türkiye'nin varlığı bölgedeki istikrarın garantisi olmuştur. İthal aktörler bunu karışıklığa yol açarak bozmaktadırlar. Türkiye tarihsel, dinsel ve etnik bağları ile etkin bir oyuncudur. ABD ve Batı yanlısı politikalar bölgede tepkiye neden olmaktadır.

Buradan şu sonuçlar elde edilmiştir. Savaş yolu ile İsrail yenilememektedir. Çünkü Batı buraya da örtülü müdahalede bulunmaktadır. Yahudiler bölgede kalıcı oluklarını ispatlamışlardır. Bunu da eğitilmiş ve azimli bir birlik inancı ile gerçekleştirmektedirler. Ayrıca çok dindar olmalarına rağmen, seküler eğitimle ve Siyonizm'i bayrak ederek yeni bir refleks geliştirmeyi öğrenmişlerdir. Ayrıca doğrudan Yahudi sermayesi verimli şekilde kullanılmasına karşı daha zengin Araplar organizasyon ve eğitim düzeylerini geliştirememişlerdir. Türkiye bu oluşumu kavrayarak İsrail ile olan ilişkilerinde zaman zaman "*örtülü diplomasi*"yi tercih etmektedir.

Araplar, bölgede beliren İsrail'in 1948 BM kararlarını arar hale gelmişlerdir. 1956 Kanal Savaşı, 1964'te FKÖ'yü yaratmıştır. 1967 "6 Gün Savaşı" ise Batı'nın tam bir örtülü savaşıdır. 1973 "Yom Kipur" ise Arapların ümitlerinin savaş alanlarında bittiğinin eşiğidir. Petrol kozu da işe yaramayınca bir dizi barış görüşmeleri ve çatışmaların sürdürüldüğüne tanık olmaktadır. Bu girişimler Filistin davasının oyalanması ve İsrail'in Batının çıkarlarını Siyonizm ile koruma çabaları olarak görülmektedir. Filistin davası ve Siyonist olmayan Yahudiler bundan en çok zarar görenler olmaktadır. İşte Türkiye ve İsrail ilişkileri çoğu kez bu eksenlerdeki gelişmeler üzerine kurgulanmaktadır.

Ancak Türkiye-İsrail ilişkilerinin Filistin bağlamında en önemli çözülecek konuların başında, sınırlar, mülteciler, Yahudi yerleşimciler, Kudüs'ün statüsü, Mescid-i Aksa sorunu gelmektedir.

İki ülke arasında “Çevre İttifakı”na benzer bir oluşumu yürütecek genel gelişmelerin, ekonomi boyutundan ötede olabileceği düşünülmektedir. Yahudi lobisinin yardımına ihtiyaç duyacağı türden “Ermeni sorunu” gibi konuları Türkiye barış hamleleri ile boşa çıkarmak istemiştir.

Türkiye İsrail'den uzak düştüğü zamanlarda nedense İsrail ile temas kurmayı gerektiren konjonktürel gelişmelerle karşılaşmaktadır.

Örneğin 1949'da NATO ve Bağdat Paktı sonrası ile aranılan güvenlik arayışı 1958'de Türkiye-İsrail arasında oluşturulan “Çevre İttifakı” ile sonuçlanmıştır.

1966'da kesilen ilişkiler, 1970'lerde anarşi ve ASALA terörü ile bir iç ve dış güvenlik sorununa dönüşürken, yine İsrail'in istihbarat desteği ile büyük ölçüde sorun bertaraf edilmiş görünmektedir.

1983'de PKK oluşumu yeni bir güvenlik arayışına yol açmıştır.

1990'larda ise yine İsrail'in istihbarat desteğine ihtiyaç duyulmuştur. PKK kuzu küresel güçlerin elinden “çözüm süreci” ile alınmaya çalışılırken, IŞİD ve göç krizi Türkiye'nin önüne konmuştur. Bu sarmal İsrail'in yine “örtülü” olarak devrede olduğu düşüncesini çağrıştırmaktadır. Türkiye-İsrail diplomasisinin kesilmesi süper güçlerin en son istediği bir olumsuzluktur.

Her topluluk gibi Yahudiler de Hz. İbrahim döneminden günümüze geldikleri noktayı yeterli/yetersiz buldukları yönündeki tartışmalarını değişik düzey ve kurumlarda sürdürmektedirler.

Küresel bir destek/kabul ile bölgeye suni bir şekilde eklemlenen İsrail kendisine sunulan bu denklemi fırsata ve yayılmacılığa dönüştürmeyi başarmış görünmektedir.

Çünkü İsrail bölgede varlığını ortaya koyarken sürekli “Siyasal Siyonizm”in delilleri ve diplomasisiyle ortaya çıkmış ve “reel-politik”ten yana hiç ödün vermemiştir. İsrail bu yaklaşımını son derece katı bir şekilde “uzlaşmaz” ve tek yönlü olarak sürdürmüştür. Bu tek boyutluluk ve mantık yaklaşımı ona çelişkili bir gelecek örmüştür.

İsrail bugün “Siyasal Siyonizm” ve onun uzantısı olan yönetiminin kuralları ile karmaşık ve her gün içinden çıkılmaz bir hal alan yeni sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

İsrail'in kurulması Müslüman devletlerin gerçekte bağımsızlıklarının test edilmesini ortaya koymakla kalmamış Batı'nın enerjiye olan ilgi ve desteğini İsrail'in lehine vermesi onu bu noktaya getirmiştir.

Doğal olarak İsrail dini Siyonizm'in hedeflerini dış dünya çıkarlarını siyasal Siyonizm ile örtüştürmeyi becermiştir. Tabiki bilgi teknolojisini kullanarak ekonomik ve sosyal üstünlüğünü bu destekle kurabilmiştir.

Ancak gelecekte kalıcı ve meşru bir barış için İsrail'in otonom bir yaklaşım sergileyebilecek kadar bağımsız olduğu tartışmalıdır. Küresel aktörler ya da konjonktür kendisine bu aşamada şans tanır mı? Bilinemez.

İsrail'in "vaad edilmiş topraklar" ülküsünü gizli bir ajanda ile takip edeceğine dair dış kamuoyunda kuvvetli bir şüphe oluşmuştur. İsrail siyasal Siyonizm'i bir kenara bırakarak, yenilenerek yoluna devam edebilecek iradeyi ortaya koyabilecek midir?

Dış dünya bölgenin yönetimini değişik yöntemlerle dolaylı şekilde sürdürmek isteyecek görünmektedir. Avrupa, Amerika ve Uzakdoğu, BM kararlarını etkileyerek Ortadoğu enerji kaynaklarını kendi ekonomik çıkarları istikametinde kullanmaktadırlar.

Sanki gelecekte enerjinin tükenmesi ya da alternatif stratejik başka bir kaynak bulunmadıkça Ortadoğu'ya huzur gelemeyecek gibi görünmektedir.

Bunun doğal sonucu olarak Ortadoğu devletleri kendilerini bekleyen yalnızca "zenginlik, eşitlik, özgürlük ve daha çok adalet" için bağımsız kalamayacak gibi görünmektedir.

Ayrıca bölgede hiç bitmeyecekmiş gibi süren son terör-çatışma ve huzursuzluk ortamı, hakim güçlerin bölge haritalarını yeniden dizayn etmek istediğini işaret etmektedir. Çünkü Türkiye bölge politikalarına dâhil olduğunu deklare etmektedir. Öyleyse onu dolaylı bir manevra ile meşgul edip yeni ülke ve oyuncuların sahaya sürülmesi akla yatkın gelmektedir.

Sanılanın aksine ve Batı'nın anlamakta zorlanacağı bir şekilde Ortadoğu halkları ve Türkiye ayağa kalkıncaya kadar dış ittifakları sürdürmeyi ve bazen elindeki piyonları feda etmeyi kendi tercih ve tasarrufu ile uygulaya gelmiştir.

Ancak egemen elitlerin bölgeye ilişkin anlamakta daha da zorlanacağını düşündüğümüz bölgesel siyasal ve psikolojik dinamikler burada durmaktadır. Müslüman yapının içine asker soğanlar ne var ki orada

tutunamamaktadırlar. “Ulus devlet” modelleri “Arap Baharı” IŞİD-PKK vb. terör yapıları yönetimleri devşirmek gibi çözümler Batı'nın bölgede uzaktan yönetimi denediğinin ama bölgede tutunamadığının ayrı bir çelişkisi ve ispatıdır.

Diğer bir bakış açısıyla suni Batı ittifakı ve güdümlü yönetimler, esasen içerisinde Ortadoğu Devletleri-Türk-Kürt-İran mezhep ve ırk farklılıklarının İslam potasında ilk fırsatta buluşmasını analiz edememektedirler.

Esasen Seyid-Şerif kanı dökülerek başlayan ilahi lanet Müslüman kanının akıtılmasının sürdürülmesiyle acıların katmerleşmesine yol açmaktadır. Bölgedeki oluşumlar-yönetimler bağımsız kuvvet ve tercihlerini Türkiye ittifakı istikametinde kullanmaya devam edeceklerini çeşitli kereler göstermişlerdir. Batıyı sonsuza kadar bölgede taşımayacak yönetimler bu refleksten beslenmektedir.

İki ülke arasında “Çevre İttifakı”na benzer bir oluşumu yürütecek genel gelişmeler, ekonomik kapsamın daha ötesine işaret eder mahiyettedir. Yahudi lobisinin yardımına ihtiyaç duyacağı türden “Ermeni sorunu” gibi konuları Türkiye barış hamleleri ile boşa çıkarmaktadır. Öte yandan İsrail, Afrika kozunu hep elinde tutmakta ve buradaki ilişkilerini yoğunlaştırmaktadır.

Bu bakış açısı çerçevesinde Türkiye-İsrail ilişkilerine ancak yeni anlamlar yüklenebilir. Gelecek dönemde bu iki aktörün siyasal coğrafyalarında daralma ve ya genişleme uzak bir ihtimal olarak ele alınmamalıdır. Türkiye için belki daralma ve genişleme tartışılırsa bu durum İsrail açısından var olma yok olma biçiminde tezahür etmesi yakın bir ihtimal olarak görülmelidir.

Öte yandan Türkiye dinamik yapısını iktifa ettirmeyi başararak bölgesel çözüm konusunda Ortadoğu politik arenasında Amerikan-İngiliz oyun kurucularının planlarını zorlayabilecek konuma ulaşmıştır. Türkiye-İsrail ilişkilerine bu pencereden bakmanın daha yerinde olacağı anlaşılmaktadır.

Özetle, Türkiye-İsrail ilişkilerinin “iniş-çıkış” ve “gizlilik”ten sıyrılabilmesi için İsrail'in Ortadoğu gerçekleriyle yüzleşmesi ve “kalıcı-meşru barış için samimi olması” ilkesine uygun olarak hareket etmesinin yanısıra Türkiye'nin değişen konumunu göz önüne alması gerekmektedir. Çünkü tüm yukarıdaki sorunlardan bağımsız Türkiye-İsrail arasında özel bir ilişkinin “açıktan” yürülmesi mümkün görünmemektedir. Öte yandan Türkiye bölgede taraflara aynı oranda uzak durmak yerine aynı oranda yakın durmayı daha ciddi ve sağlıklı gören devlet vakarını içselleştirmiş görünmektedir.

Günümüzde Türkiye-İsrail ilişkilerinin en alt düzeyde “açıktan” yürütülüyor olması, bir yandan temasların, “ekonomik ilişkilerin zorunlu olarak sürdürülmesi gerektiği” fikri öne sürülerek “gizli” olarak sürdürüldüğü şüphesini uyandırmaktadır.

1948-1983 yılları arası dönemde Türkiye-İsrail arasında kurulan diplomatik ilişkilerinin arabulucularının ve sebeplerinin aranmasına yukarıdaki temel jeopolitik fikirlerden hareketle yola çıkılmıştır.

Yine bu çalışma ile konuya ilişkin tartışmalara nokta konması için değil ama sis perdesinin biraz daha aralanması hedeflenmiştir. Tabidir ki yine de dönemsel bir sıralamadan kaçmamız mümkün olamamaktadır.

Bu çalışma sonucu, 1948-1983 tarihlerinde, Türkiye-İsrail arasında yaşanan tüm gelişmelerin inişli-çıkışlı ve örtülü-açık bir görünüm arz ettiği tespit edilmiştir. İki ülkenin diğer güçlü aktörlerden bağımsız olmayan ilişkilerine bu açıdan bakıldığında, günümüzdeki karışık durum anlaşılabilir.

BİBLİYOGRAFYA

A. ARŞİV YAYINLARI

1. Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA)

- CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-38, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.*
- CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-39, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.*
- CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-40, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.*
- CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-41, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.*
- CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-42, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.*
- CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-43, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.*
- CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-44, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.*
- CA, 03003238-6, 3/6-30, 3238-45, Celal Bayar Arşivi, 24.01.1955.*
- CA, 05003946-372, 3/2912, 5/4-2, 3976-557, Cevdet Sunay Arşivi, 25.04.1969.*
- CA, 05009931-39, 5/10-18, 9931-60, 325-199, Cevdet Sunay Arşivi, 06.04.1968.*
- CA, 05009931-40, 5/10-18, 9931-61, Cevdet Sunay Arşivi, 30.04.1968.*
- CA, 06000796-28, 6/2-1, 796-117, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*
- CA, 06000796-28, 6/2-1, 796-118, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*
- CA, 06000796-28, 6/2-1, 796-119, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*
- CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-120, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*
- CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-121, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*
- CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-122, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*
- CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-123, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*
- CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-124, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*
- CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-125, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*
- CA, 06000796-29, 6/2-1, 796-126, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.*

CA, 06000796-29, 6/2-1,796-127, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-29, 6/2-1,796-128, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-29, 6/2-1,796-129, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-29, 6/2-1,796-130, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-29, 6/2-1,796-131, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-30, 6/2-1,796-132, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-30, 6/2-1,796-133, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-30, 6/2-1,796-134, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-30, 6/2-1,796-135, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-30, 6/2-1,796-136, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-30, 6/2-1,796-137, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-30, 6/2-1,796-138, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-31, 6/2-1,796-139, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-31, 6/2-1,796-140, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-31, 6/2-1,796-141, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-31, 6/2-1,796-142, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-31, 6/2-1,796-143, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-31, 6/2-1,796-144, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-31, 6/2-1,796-145, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-31, 6/2-1,796-146, Fahri Korutürk Arşivi, 08.06.1974.
CA, 06000796-34, 6/6-7,3323-51, Fahri Korutürk Arşivi, 23.05.1979.

2. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 030-0-001-000-000, 5-23-8, 17.10.1947.

BCA, 030-0-001-000-000, 5-27-17, 31.05.1955.

BCA, 030-0-001-000-000, 6-30-9, 17.04.1956.

BCA, 030-0-001-000-000, 6-31-22, 03.11.1956.

BCA, 030-0-001-000-000, 6-35-1, 23.09.1957.

BCA, 030-0-001-000-000, 7-42-1, 02.04.1962.

BCA, 030-0-001-000-000, 7-43-22, 14.03.1963.

BCA, 030-0-001-000-000, 58-352-8, 03.05.1956.

BCA, 030-0-001-000-000, 60-368-11, 25.07.1947.

BCA, 030-0-001-000-000, 84-531-14, 23.12.1948.

BCA, 030-0-001-000-000, 101-628-7, 13.11.1948.

BCA, 030-0-001-000-000, 126-814-2, 08.01.1958.

BCA, 030-0-001-000-000, 133-862-3, 22.01.1957.

BCA, 030-0-010-000-000, 89-589-6, 14.06.1940.

BCA, 030-0-010-000-000, 99-640-20, 18.04.1939.

BCA, 030-0-010-000-000, 99-641-7, 09.12.1940.

BCA, 030-0-010-000-000, 99-641-13, 08.10.1942.

BCA, 030-0-010-000-000, 101-656-10, 06.08.1934.

BCA, 030-0-010-000-000, 110-736-4, 14.03.1939.

BCA, 030-0-010-000-000, 110-736-5, 25.01.1938.

BCA, 030-0-010-000-000, 110-736-7, 25.11.1940.

BCA, 030-0-010-000-000, 116-810-3, 07.11.1933.

BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-46, 17.05.1946.

BCA, 030-0-018-001-002, 89-102-17, 23.10.1939.

BCA, 030-0-018-001-002, 94-16-5, .03.1941.

BCA, 030-0-018-001-002, 97-127-5, 11.03.1942.

BCA, 030-0-018-001-002, 101-15-3, 24.02.1943.

BCA, 030-0-018-001-002, 104-6-22, 08.01.1944.

BCA, 030-0-018-001-002, 114-45-7, 25.06.1947.

BCA, 030-0-018-001-002, 118-108-3, 24.03.1949.

BCA, 030-0-018-001-002, 121-95-15, 13.01.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 122-23-14, 10.03.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 123-54-20, 22.06.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 123-61-6, 30.07.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 123-64-8, 04.08.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 145-109-14, 06.02.1957.

BCA, 030-0-001-000-000, 5-28-15, 15.09.1955.

BCA, 030-0-001-000-000, 6-30-15, 11.10.1956.

BCA, 030-0-001-000-000, 7-36-28, 16.10.1957.

BCA, 030-0-001-000-000, 61-379-18, 30.12.1955.

BCA, 030-0-001-000-000, 63-386-9, 05.06.1959.

BCA, 030-0-001-000-000, 84-532-8, 09.02.1950.

BCA, 030-0-001-000-000, 124-799-5, 11.12.1948.

BCA, 030-0-001-000-000, 126-814-7.

BCA, 030-0-001-000-000, 127-818-9, 07.07.1956.

BCA, 030-0-001-000-000, 129-841-7, 15.05.1968.

BCA, 030-0-001-000-000, 133-868-9, 09.05.1963.

BCA, 030-0-001-000-000, 133-871-5, 08.03.1962.

BCA, 030-0-010-000-000, 5-25-15, 22.04.1933.

BCA, 030-0-010-000-000, 17-96-19, 17.03.1947.

BCA, 030-0-010-000-000, 100-648-11, 31.01.1942.

BCA, 030-0-010-000-000, 110-736-15, 13.11.1944.

BCA, 030-0-010-000-000, 110-736-16, 24.01.1945.

BCA, 030-0-010-000-000, 131-942-5, 14.11.1949.

BCA, 030-0-010-000-000, 180-243-6, 28.12.1930.

BCA, 030-0-010-000-000, 200-369-7, 25.07.1938.

BCA, 030-0-010-000-000, 203-385-1, 21.10.1931.

BCA, 030-0-010-000-000, 222-499-6, 11.07.1939.

BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-7, 06.11.1933.

BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-24, 10.08.1937.

BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-40, 21.07.1939.

BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-42, 24.11.1939.

BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-48, 06.06.1947.

BCA, 030-0-010-000-000, 266-793-49, 08.12.1947.

BCA, 030-0-010-000-000, 266-795-23, 21.07.1939.

BCA, 030-0-011-001-000, 198-13-13, 18.05.1948.

BCA, 030-0-011-001-000, 210-37-2, 28.11.1949.

BCA, 030-0-011-001-000, 294-31-15, 10.11.1962.

BCA, 030-0-011-001-000, 305-15-6, 25.05.1964.

BCA, 030-0-011-001-000, 313-22-16, 30.07.1965.

BCA, 030-0-011-001-000, 323-40-17, 31.10.1966.

BCA, 030-0-011-001-000, 339-41-13, 09.11.1968.

BCA, 030-0-011-001-000, 394-47-17, 18.09.1973.

BCA, 030-0-011-001-000, 586-58-9, 08.12.1983.

BCA, 030-0-018-001-002, 118-80-14, 09.12.1948.

BCA, 030-0-018-001-002, 118-87-1, 03.01.1949.

BCA, 030-0-018-001-002, 118-87-3, 10.01.1949.

BCA, 030-0-018-001-002, 119-46-7, 13.06.1949.

BCA, 030-0-018-001-002, 120-66-14, 12.09.1949.

BCA, 030-0-018-001-002, 121-83-4, 21.11.1949.

BCA, 030-0-018-001-002, 121-95-15, 13.01.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 122-23-14, 10.03.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 122-28-17, 16.03.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 122-32-5, 08.04.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 123-54-20, 22.06.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 123-61-6, 30.07.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 123-64-8, 04.08.1950.

BCA, 030-0-018-001-002, 129-39-5, 14.05.1952.

BCA, 030-0-018-001-002, 131-25-10, 04.04.1953.

BCA, 030-0-018-001-002, 132-36-12, 13.05.1953.

BCA, 030-0-018-001-002, 133-79-1, 01.10.1953.

BCA, 030-0-018-001-002, 133-87-10, 05.11.1953.

BCA, 030-0-018-001-002, 134-102-17, 25.12.1953.

BCA, 030-0-018-001-002, 135-25-15, 20.02.1954.

BCA, 030-0-018-001-002, 135-43-2, 30.04.1954.

BCA, 030-0-018-001-002, 136-48-3, 20.05.1954.

BCA, 030-0-018-001-002, 136-60-4, 01.07.1954.

BCA, 030-0-018-001-002, 138-112-14, 04.02.1955.

BCA, 030-0-018-001-002, 138-136-4, 30.03.1955.

BCA, 030-0-018-001-002, 145-107-7, 17.01.1957.

BCA, 030-0-018-001-002, 150-57-8, 04.11.1958.

BCA, 030-0-018-001-002, 153-37-13, 17.07.1959.

BCA, 030-0-018-001-002, 153-51-9, 05.09.1959.

BCA, 030-0-018-001-002, 154-69-7, 16.12.1959.

BCA, 030-0-018-001-002, 157-28-3, 19.11.1960.

BCA, 030-0-018-001-002, 157-29-16, 25.11.1960.

BCA, 030-0-018-001-002, 158-34-10, 19.12.1960.

BCA, 030-0-018-001-002, 158-39-3, 23.01.1961.

BCA, 030-0-018-001-002, 159-16-17, 05.04.1961.

BCA, 030-0-018-001-002, 159-19-15, 17.04.1961.

BCA, 030-0-018-001-002, 161-43-15, 12.08.1961.

BCA, 030-0-018-001-002, 161-44-20, 21.08.1961.

BCA, 030-0-018-001-002, 163-64-5, 26.12.1961.

BCA, 030-0-018-001-002, 163-70-4, 06.02.1962.

BCA, 030-0-018-001-002, 164-11-16, 15.03.1962.

BCA, 030-0-018-001-002, 164-16-9, 20.04.1962.

BCA, 030-0-018-001-002, 164-19-15, 11.05.1962.

BCA, 030-0-018-001-002, 164-24-1, 09.06.1962.

BCA, 030-0-018-001-002, 166-45-4, 23.09.1962.

BCA, 030-0-018-001-002, 166-47-3, 11.10.1962.

BCA, 030-0-018-001-002, 168-7-13, 02.02.1962.

BCA, 030-0-018-001-002, 169-20-6, 05.04.1963.

BCA, 030-0-018-001-002, 172-46-3, 21.08.1963.

BCA, 030-0-018-001-002, 176-9-16, 21.02.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 176-15-6, 14.03.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 177-24-3, 18.04.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 178-36-2, 20.06.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 179-37-9, 01.07.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 179-39-13, 07.07.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 180-57-13, 17.09.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 180-58-9, 18.09.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 182-77-9, 14.12.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 182-79-12, 26.12.1964.

BCA, 030-0-018-001-002, 183-3-1, 12.01.1965.

BCA, 030-0-018-001-002, 183-5-13, 22.01.1965.

BCA, 030-0-018-001-002, 185-18-6, 27.03.1965.

BCA, 030-0-018-001-002, 185-23-17, 16.04.1965.

BCA, 030-0-018-001-002, 189-61-19, 08.10.1965.

BCA, 030-0-018-001-002, 192-7-15, 03.02.1966.

BCA, 030-0-018-001-002, 196-41-11, 13.06.1966.

BCA, 030-0-018-001-002, 197-50-16, 21.07.1966.

BCA, 030-0-018-001-002, 205-25-5, 31.03.1967.

BCA, 030-0-018-001-002, 211-71-14, 25.09.1967.

BCA, 030-0-018-001-002, 216-18-8, 29.02.1968.

BCA, 030-0-018-001-002, 224-64-11, 14.08.1968.

BCA, 030-0-018-001-002, 232-22-6, 02.04.1969.

BCA, 030-0-018-001-002, 237-51-6, 23.07.1969.

BCA, 030-0-018-001-002, 248-22-1, 27.03.1970.

BCA, 030-0-018-001-002, 273-80-15, 05.11.1971.

BCA, 030-0-018-001-002, 304-71-5, 23.08.1973.

BCA, 030-0-018-001-002, 307-91-7, 07.11.1973.

BCA, 030-0-018-001-002, 311-11-12, 06.03.1974.

BCA, 030-0-018-001-002, 316-37-14, 01.06.1974.

BCA, 030-0-018-001-002, 352-131-10, 30.04.1976.

BCA, 030-0-018-001-002, 352-131-12, 08.05.1976.

BCA, 490-0-001-000-000, 607-102-13, 12.10.1936.

BCA, 490-0-001-000-000, 607-102-22, 14.04.1948.

3. Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etütler Başkanlığı Arşivi (ATASE)

ATASE, 1-044-1,1-250, 28.01.1941.

ATASE, 1-046-1, 1-252, 06.10.1941.

ATASE, 1-062-1, 1-313, 09.12.1939.

ATASE, 1-062-2, 1-314, 06.12.1939.

ATASE, 1-154-1, 2-199, 12.03.1942.

ATASE, 1-154-2, 2-200, 12.03.1942.

ATASE, 1-154-3, 2-201, 02.03.1942.

ATASE, 2-034-1, 3-5, 02.03.1942.

ATASE, 2-034-2, 3-6, 02.03.1942.

ATASE, 2-034-3, 3-7, 02.03.1942.

ATASE, 2-034-4, 3-8, 02.03.1942.

ATASE, 2-034-5, 3-9, 02.03.1942.

ATASE, 2-034-6, 3-10, 02.03.1942.

ATASE, 2-084-1, 4-76, 26.06.1943.

ATASE, 2-084-2, 4-77, 26.06.1943.

ATASE, 2-084-3, 4-78, 26.06.1943.

ATASE, 2-084-3a, 4-57, 28.06.1943.

ATASE, 2-102-1, 4-145, 15.06.1943.

ATASE, 2-102-2, 4-146, 15.06.1943.
ATASE, 2-102-3, 4-147, 15.06.1943.
ATASE, 2-108-1, 4-162, 05.06.1943.
ATASE, 2-114-1, 5-10, 27.09.1943.
ATASE, 2-114-2, 5-9, 04.10.1943.
ATASE, 2-114-3, 5-11, 27.09.1943.
ATASE, 2-114-4, 5-12, 23.09.1943.
ATASE, 2-126-1, 5-90, 21.04.1942.
ATASE, 2-126-2, 5-91, 21.04.1942.
ATASE, 2-131-1, 5-139 (127-142), 28.01.1941.
ATASE, 2-131-2, 5-140 (127-142), 28.01.1941.
ATASE, 2-131-3, 5-141 (127-142), 28.01.1941.
ATASE, 2-131-4, 5-142 (127-142), 28.01.1941.
ATASE, 2-131-5, 5-143 (143-152 11.01.1941.
ATASE, 3-031-1, 6-277, 19.06.1939.
ATASE, 4-100-1, 8-2, 23.06.1939.
ATASE, 4-100-2, 8-3, 23.06.1939.
ATASE, 4-100-14, 8-15, 23.06.1939.
ATASE, 4-100-15, 8-16, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-1, 9545, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-1a, 20-01, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-2, 20-02, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-3, 20-03, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-4, 20-04, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-5, 20-05, 31.12.1951.

ATASE, 9-030-6, 20-06, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-7, 20-07, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-8, 20-08, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-9, 20-09, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-10, 20-10, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-11, 20-11, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-12, 20-12, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-13, 20-13, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-14, 20-14, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-15, 20-15, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-16, 20-16, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-17, 20-17, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-18, 20-18, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-19, 20-19, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-20, 20-20, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-21, 20-21, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-22, 20-22, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-23, 20-23, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-24, 20-24, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-25, 20-25, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-26, 20-26, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-27, 20-27, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-28, 20-28, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-29, 20-29, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-30, 20-30, 31.12.1951.

ATASE, 9-030-31, 20-31, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-32, 20-32, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-33, 20-33, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-34, 20-34, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-35, 20-35, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-36, 20-36, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-37, 20-37, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-38, 20-38, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-39, 20-39, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-40, 20-40, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-41, 20-41, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-42, 20-42, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-43, 20-43, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-44, 20-44, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-45, 20-45, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-46, 20-46, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-47, 20-47, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-48, 20-48, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-49, 20-49, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-50, 20-50, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-51, 20-51, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-52, 20-52, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-53, 20-53, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-54, 20-54, 31.12.1951.
ATASE, 9-030-55, 20-55, 31.12.1951.

ATASE, 9-030-56, 20-56, 31.12.1951.

ATASE, 9-030-57, 20-57, 31.12.1951.

4. Türk Tarih Kurumu Arşivi (TTKA)

TTKA, CIA Research Reports The Middle East, 1946-1976 (1-3 CIA).

TTKA, CIA Research Reports The Middle East, 1946-1976 (2-3 CIA).

TTKA, CIA Research Reports The Middle East, 1946-1976 (3-3 CIA).

TTKA, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-İsrail Internal and Foreign Affairs, 1960 January 1963(15-17).

TTKA, Confidential British Foreign Office Political Correspondence Palestine, 1947-1948 University Publications of America(12-46).

TTKA, Confidential U.S State Department Central Files Arab Confederation and Other Issues, 1950-1959(21-27).

TTKA, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-Israel and Foreign Affairs, 1945-1949(18-29).

TTKA, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-Israel Foreign Affairs, 1950-1954(4-6).

TTKA, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-Israel Internal Affairs, 1950-1954(21-21).

TTKA, Confidential U.S State Department Central Files Palestine-İsrail Internal Affairs 1955-1959(5-19).

TTKA, Confidential U.S State Dept. Central Files Palestine-Israel Internal Foreign Affairs 1967-1969, part 1(7-13).

TTKA, Confidential U.S. State Department Special Files..Arab-Israeli Conflict,1951-1976(2-22).

TTKA, Confidential U.S.State Department Central Files Palestine-Israel Foreign Affairs 1955-1959(15-17).

TTKA, Confidential U.S.State Department Central Files.Palestine.United Nations Activities,1945-1949(6-14).

TTKA, M-287 Confidential British Foreign Office Political Correspondence WORLD WAR 1 University Publications of America(14-107).

TTKA, OSS-State Department Intelligence and Research Reports. Part VII. The Middle East(2-3 PART 7).

TTKA, OSS-State Department Intelligence and Research Reports.Part XII.The Middle East.1950-1961 Supplement(3-3 PART 12).

TTKA, U.S. State Department Office of the Executive Secretary Crisis Files, Part 2 middle East Crisis 1967(19-19).

5. TBMM Tutanak Dergisi

TBMMTD, Dosya:08, Cilt: 21, B: 1, O: 1, 01. 11. 1949.

TBMMTD, Dosya:02, Cilt: 18, B: 115, O: 02, 08.06.1967.

TBMMTD, Dosya:19, Cilt: 35, B: 96, O: 1, 28.04.1993.

TBMMTD, Dosya: 23, Cilt: 04, B: 19, O: 1, 13. 11. 2007.

B. SÜRELİ YAYINLAR

Aksiyon (2005)

Akşam (1945-1975)

Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları (1994-2001)

Bugün (2014)

Cumhuriyet (1943-1975)

Data And Analyses (1996-1999)

Demokrat İzmir (1967)

Günaydın (1977)

Güneş (1982)

Hava Kuvvetleri Dergisi (1993)

Hürriyet (1948-2015)

Le Monde (1948-1967)

Milliyet (1946-2014)

Radikal (2011-2015)
Sabah (2014-2015)
Silahlı Kuvvetler Dergisi (1996-2000)
Son Posta (1943-1950)
Şalom (2008)
Takvim (2010)
Tercüman (1967)
Times (1948-1973)
Türkiye Gazetesi (2014)
ORSAM (2012-2015)
Ulus (1945-1964)
Ulusal Strateji Dergisi (2000)

B. KİTAPLAR

Ahmad, Feroz. **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, Hil Yayın, İstanbul, 2010.

Aksu, Fuat. **Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları, Ankara, 2001.

Akyol, Taha. **Hariciler ve Hizbullah İslam Toplularında Terörün Kökleri**, Doğan Kitapçılık, 3 Baskı, İstanbul, 2000.

Akyol, Taha. **Osmanlı'da ve İran'da Mezhep ve Devlet**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999.

Alatlı, Alev. **Batr'ya Yön Veren Metinler**, İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı, İstanbul, 2011.

Altuğ, Yılmaz. **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1995.

Altunışık, Meliha Benli. **Türkiye ve Ortadoğu Tarih Kimlik Güvenlik**, Boyut Kitapları, İstanbul, 1993.

Anapala, Ahmet. **Kurtuluşun Faturasını Ödeyen Adam**, Limon Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Ankara University. **International Terrorism and the Drug Connection**, Ankara University Press, Ankara, 1984.

Apak, Rahmi. **İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?** Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990.

Arı, Kemal. **Tarih Yöntemi**, İleri Yayınevi, İzmir, 2011.

Arı, Kemal, "Kurtuluş Savaşı'nda Musevi Cemaati ve Hahambaşı Hayım Nahum Efendi", **Bildiriler Türk İsrail Müşterek Askeri Tarih Konferansı II (Sunulmayan Bildiriler)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2003, ss. 43-57.

Arı, Tayyar. **Basra Körfezi ve Ortadoğu da Güç Dengesi 1978-1996**, Alfa Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1999.

Arı, Tayyar. **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş, Diplomasi**, Mkm Yayıncılık, Bursa, 2012.

Arı, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1997.

Armaoğlu, Fahir. **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983.

Armaoğlu, Fahir. **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989.

Ataöv, Türkkaya. **Kudüs ve Devletler Hukuku**, Yonca Matbaası, Ankara, 1981.
Atatürk Araştırma Merkezi. **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Divan Yayıncılık, Ankara, 2006.

Atatürk Araştırma Merkezi. **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Semih Ofset Matbaacılık Ankara, 2011.

Atatürk Araştırma Merkezi. **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt: II, 6. Baskı, Ankara, 1999.

Atatürk, Mustafa Kemal. (1329 Hicri, İnci fırka umera ve zabitanına verilen konferanslardan oluşmuştur.) **Zabit ve Kumandan ile Hasbihal M. Kemal**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998.

Atatürk, Mustafa Kemal. **Nutuk**, TDK yayınları, 220/1, Atatürk Dizisi:1, Ankara, 1981.

Ateş, Toktamış. **Balkan Araştırmaları**, T.Ü Balkan Uygulama ve Araştırma Merkezi, Edirne, 1998.

Babur, Gazi, Zahiraddin, Muhammed. **Babürname**, (Çev., Reşit Rahmeti Arat), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006.

Başar, Can, **Terör Dosyası ve Yunanistan**, Promat Basım, İstanbul, 1993.

Baykara, Tuncer. **Tarih Araştırma ve Yazma Metodu**, IQ, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Behrens, Richard. **Kral Süleyman**, (Çev., Hasan Hasta), Seç Yayın Dağıtım, İstanbul, 2002.

Ben-Haim, Ruth. **İsrail Hakkında Gerçekler**, İsrail Enformasyon Merkezi, Keter Pres, Kudüs, 2008.

Bilen, Özden. **Ortadoğu Su Sorunları ve Türkiye**, Ümit Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2000.

Bilim ve Medeniyet Kulübü Dış Politika Akademisi. **Ortadoğu**, (Der. Hakan Mert ve Meryem Bingül) Mart 2013, Ankara, 2013.

Bloch, Marc. **Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2013.

Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi**, İmge Kitapevi, Ankara, 2003.

Bozkurt, Celil. **Yahudilik ve Masonluğa Karşı Cevat Rifat Atilhan**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2012.

Brown, Lester ve Hal R.-Kane. **Yarını Düşünmek, Dünyanın Nüfus Taşıma Kapasitesinin Yeniden Değerlendirilmesi**, (Çev., Nilgün Karuşağı), TÜBİTAK-TEMA Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.

Brown, Lester, R. **Dünyanın Durumu Sürdürülebilir bir Toplum Yolundaki Gelişmeler Hakkında Bir Worldwatch Enstitüsü Raporu**, (Çev., Sinem Gül), TÜBİTAK, Ankara, 1997.

Bulloch, John ve Adel Darwish. **Su Savaşları**, (Çev., Mehmet Harmancı), Altın Kitaplar, İstanbul, 1994,

Celerier, Pierre, **Jeopolitik ve Jeostrateji**, (Çev., Emin Gezen), Genel Kurmay Yayınları, Ankara, 1963,

Chandler, Robert W., Backschies ve John R. **Savaşın Yeni Yüzü**, Rand Exploration of Association, İstanbul, 1998.

Chomsky, Noam. **Dünyanın Düzeni: Eskisi Yenisi**, (Çev., Ali Çakıroğlu-Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

Chomsky, Noam. **Noam Chomsky'nin önsözüyle, Terör ne? Terörist Kim?** Cilt I, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2000.

Chomsky, Noam. **Terörizm Efsanesi**, (Çev., Bahadır Sina Şener), Ayraç Yayınevi, Ankara, 1999.

Collins, Larry,-La Pierre, Dominique. **Kudüs Ey Kudüs**, (Çev., Emeç Aydın), E. Yayınları, İstanbul, 1973.

Coşkun, Alev. **Devrimin İlk Karşıtları**, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Coşkun, Alev. **Samsun'dan Önce Bilinmeyen 6 Ay İşgal, Hüzün, Hazırlık**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2013.

Çam, Esat. **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1999.

Çay, Abdulhaluk M. **Nevruz**, Tamga Yayıncılık, Ankara, 1999.

Çelebi Ahmet, **Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik**, Kalem Yayınevi, İstanbul, 1978.

Çepel, Necmettin. **Doğa Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1992,

Çığ, Muazzez İlmiye. **Kur'an İncil ve Tevrat 'ın Sümer'deki Kökeni**, Kaynak Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1998.

Çığ, Muazzez, İlmiye. **İbrahim Peygamber**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997.

Dağı, İhsan D. **Gelenek ve Değişim**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1998.

Dam, Nikolaos, Van. **Suriye'de İktidar Mücadelesi**, (Çev., Semih İdiz ve Aslı Falay Çalkıvık), İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Dando, Malcolm. **Savaşın Yeni Şekli, Öldürücü Olmayan Silahların Gündeme Yerleşmesi**, St. Andrews Üniversitesi, Washington, 2001.

Davie, Grace. **Modern Avrupa'da Din**, Küre Yayınları, İstanbul, 2005.

Davutoğlu, Ahmet. **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları. İstanbul, 2001.

Deacon, Richard. **İsrail Gizli Servisi**, (Çev., Yaşar Onay), Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993.

Demir, Hasan. **Ankara'da Gizli İsrail Devleti Mi Var?**, Akasya Kitap Ankara, 2007.

Demirel, Emin. **PKK**, GHMD Yayınları, İstanbul, 1996.

Demirel, Emin. **Terör**, Alfa yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1999.

Demirer, Temel, ve diğeri. **Noam Chomsky'nin önsözüyle, Terör ne? Terörist Kim?** Cilt II, Ütopya Yayınları, İstanbul, 2000

Demirkollu, Ceyhan. **Ortadoğu Barış Sürecinde İsrail**, Uış. Okl. Matbaası, İzmir, 2005.

Denk, Erdem. **Ortadoğu'da Su Sorunu Bağlamında Dicle Ve Fırat**, Ser ajans Stratejik, Ankara, 1997.

Devlet Su İşleri. **Güneydoğu Anadolu Projesi**, GAP, Ocak 1997, No:1, Ankara, 1997.

Dilan, Hasan, Berke. **Siyasi Tarih**, Alfa Aktüel Kitapevleri, İstanbul, 1998.

Dilan, Hasan, Berke. **Atatürk Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası (1923-1939)**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998.

Dinçmen, Kriton. **600'lü Yıllardan 1461'e**, (Hazırlayan ve Çev., Kriton Dinçmen), Arion Yayınevi, İstanbul, 2004.

Doğan, Gürkan. **Dünü ve Bugünü ile Avrupa Birliği'nde Ekonomik ve Parasal Birlik**, Etki Matbaacılık, İzmir, 2000.

Doğanay, M. Zekai ve A. Fikret Atun. **"Orta Doğunun Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Değerlendirilmesi" Körfez Harbi ve Alman Dersler**, Nuro Basımevi, Ankara, 1994.

Dolukhanov, Pavel. **Eski Ortadoğu'da Çevre ve Etnik Yapı**, (Çev., Suavi Aydın), İmge Kitapevi, Ankara, 1998.

Dursunoğlu, Alptekin. **Stratejik İttifak Türk İsrail İlişkilerinin Öyküsü**, Anka Yayınları, İstanbul, 2000.

Dünün ve Bugünün Defterleri Dünya Sorunları. **Ortadoğu Dosyası, Filistin Ayaklanması İsrail, İran ve Irak**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1988.

Düzgün, Şaban, Ali, **Maturidinin Düşünce Dünyası**, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

Epstein, Perle. **Kabala Musevi Mistiklerinin yolu**, (Çev., N. Karayazgın Ş. Barkın), Deharma Yayınları, İstanbul, 1998.

Eralp, Atilla. **Türkiye ve Avrupa**, İmge Kitapevi, Ankara, 1997.

Erdemir, Halil, **Why Turks Turned Their Faces To The West?**, Manisa Ofset Basın ve Yayın Matbaacılık, Manisa, 2006.

Erdemir, Halil. **Turkish Political History**, Manisa Ofset Basın Yayın Matbaacılık, Manisa, 2007,

- Erdemir, Halil. **Türkiye-İsrail İlişkileri**, CBÜ Rek. Matbaası, 2. Basım, Manisa, 2007.
- Erdin, Murat. **Hizbullah ve Hamas**, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1999.
- Erendil, Muzaffer. **Çağdaş Ortadoğu Olayları**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992,
- Erendil, Muzaffer. **Tarihte Strateji**, T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998.
- Ergil, Doğu. **Körfez Bunalımı**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.
- Erkal, Mustafa E. **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, Der Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1995.
- Ertuna, Hamdi ve Necati Ökse. **Tarihte Türk-İngiliz İlişkileri**, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara, 1975.
- Eryılmaz, Bilal. **Tanzimat ve Yönetimde Mordernleşme**, İşaret Yayınları, İstanbul, 2010.
- Ford, Henry. **Beynelmilel Yahudi**, (Çev., Adalet Avanoğlu), Otağ Yayınları, İstanbul, 1974.
- Frederic, Louis. **Medeniyet Tarihi**, (Çev., Vahdet Gültekin), Doğan Kardeş, Cilt: 1, İstanbul, 1974.
- Friedman, Alan. **Örümcek Ağı, Bush-Thatcher-Saddam Üçgeni**, (Çev., Mehmet Harmancı), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994.
- Fromkın, David. **Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922**, (Çev., Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994.
- Fuller, Graham, E.- ve Ian O Lesser. **Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu**, (Çev., Yaşar Bülbül), Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
- Galante, Avram, **Histoire des Juifs de Turquie**, İsis yayınları, Cilt: II, İstanbul, 1986.
- Genç, Reşat. **Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil**, Ankara Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.
- Gökmen, Ertan, M. **Soğuk Savaşta Sıcak Çatışma-Kore savaşı**, Hazırlayan: Samet Çelik, Kent Kitap, Ankara, 2008.
- Gönlübol, Mehmet. **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1996.
- Gönlübol, Mehmet. **Uluslararası Politika**, Atilla Kitapevi, Ankara, 1993.

Gönlübol, Mehmet. **Uluslararası, İlkeler-Kavramlar-Kuramlar**, Atilla Kitapevi, 4. Baskı, Ankara, 1993.

Gözübüyük, A. Şeref. **Anayasa Hukuku**, Turhan kitapevi, Ankara, 1998.

Gresh Alain ve Vidal Dominique, **Ortadoğu Mezopotamya'dan Körfez Savaşına**, (Çev., Hamdi Türel), Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991.

Groeples, Eva, **İslam ve Osmanlı Dünyasında Yahudiler**, (Çev., Süheyla Kaya), Belge Yayınları, İstanbul, 1999.

Gürün, Kamuran. **Savaşın Dünya ve Türkiye**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.

Güvenç, Bozkurt. **Türk Kimliği**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1997.

Haldun, İbni, **Mukaddime I**, Onur Yayınları, Ankara, 1977.

Hallett Carr, Edward. **Tarih Nedir?**, (Çev., Misket Gizem Gürtürk), İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

Halloum, Ribhi, (Firas, Abu). **Belgelerle Filistin Dün, Bugün, Yarın**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1989.

Hallsell, Grace. **Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak**, (Çev., Mustafa Acar-Hüsnü Özmen), Kim Yayınları, Ankara, 2003.

Hammer, J. Von. **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011.

Hammer, J. Von. **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011.

Hammer, J. Von. **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi III**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011.

Harp Akademileri Komutanlığı, **Lozan Antlaşması, Montreux Sözleşmesi ve Paris Sözleşmesi**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1987.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Akdeniz'deki Egemenlik Mücadelesi ve Türkiye Milli Güvenliğine Olan Etkisi**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1972.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Askeri Coğrafya**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1992.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Bağımsız Filistin Devletinin Doğuşu ve Geleceği**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1994

Harp Akademileri Komutanlığı. **Körfez Krizi Sonrası Ortadoğu, Mart 1991- Mart 1992 Dönemi**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1992.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Ortadoğu Barış Süreci ve Türkiye Üzerine Etkileri**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Ortadoğu'da Su Sorunu**, Harp Akademileri Bülteni, Sayı: 175, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1994.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Petro-Strateji**, Harp Akademileri Yayınları, Harp Akademileri Basımevi. İstanbul, 1996.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Sınırşan Sularımız ve Ortadoğu'da Su Sorunu Sempozyumu, 1 Mart 1995**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1995.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Türkiye İsrail İlişkilerinin Dünü-Bugünü-Yarını**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1997.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Türkiye ve Türk Dünyası**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1997.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Türklerde Motivasyon**, Harp Akademileri Basımevi. İstanbul, 1996.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Ulusal Kurtuluş savaşında İngiliz İşgalBölgelerinde Sivil İşler/Askeri Hükümet Faaliyetleri**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2009.

Harp Akademileri Komutanlığı. **Zengezur Bir Bölge İncelemesi**, Harp Akademileri Basımevi. İstanbul, 1996.

Hazard, Paul. **Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme**, (Çev., Erol Güngör), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1999.

Helmreich, Paul, C. **Sevr Entrikaları, Büyük Göçler, Maşalar, Gizli Anlaşmalar ve**

Herzl, Theodore. **Siyonizmin ve İsrail'in Kurucusu Theodore Herzl Hatıralar**, (Çev., Ergün Göze), Boğaziçi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2002.

Holt, P. M. **Haçlılar Çağı 11 nci Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu**, Özden Arıkan, Numune matbaacılık, İstanbul, 1999.

Hopkins, Terence K. ve Immanuel Wallerstein. **Geçiş Çağı**, (Çev., Nuri Ersoy, Ender Abadoğlu, Yücel Kaya ve Orhan Akalın), Avesta Yayınları, İstanbul, 2000.

Houanam, Peter. **Mossad'dan Gelen Kadın**, (Çev., Ali Çimen), Timaş Yayınları, İstanbul, 2002.

Hungtington, Samuel. **"Clash of Civilisations"**, Foreign Affairs, Summer 3, New York, 1993.

Hurewitz, Jhon. **Orta Doğu Siyaseti, Askeri boyutlar**, (Çev., Nusret Özselçuk), Gnkur Yayınları, Ankara, 1980.

İlhan, Suat. **Jeopolitik Duyarlılık**, TTK Yayınları, VII dizi, Ankara, 1998.

İnalçık, Halil ve Erol Manisalı. **“Türkler ve Balkanlar”**, **Balkanlar**, (Der. İsmail Soysal), OBİV Yayınları, İstanbul, 1993.

İnalçık, Halil, Seyid Danlıoğlu ve Mehmet Seyit **Tanzimat Değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Kültür Yayınevi, İstanbul, 2012.

İnalçık, Halil. **Balkanlar**, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993.

İnönü, İsmet. **İsmet İnönü'nün Hatıraları, Lozan Antlaşması I**, Yenigün, İstanbul, 1998.

İnönü, İsmet. **İsmet İnönü'nün Hatıraları, Lozan Antlaşması II**, Yenigün, İstanbul, 1998.

İstanbul Deniz Ticaret Odası. **Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Sözleşmesi**, (Çev., Aydoğan Ozman), İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayını, No, 5, İstanbul, 1984.

Jacq, Christian. **Hiram Usta ve Süleyman Peygamber**, (Çev., Z. Zühre İlkelen), Arion Kitapevi, İstanbul, 2000.

Karasapan, Celal, Tefik. **Filistin ve Şark-ül-ürdün**, Ahmet İhsan Basımevi, İstanbul, 1942.

Karpat, Kemal, H. **Kısa Türkiye Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Karpat, Kemal, H. **Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Karpat, Kemal, H. **Türk Siyasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Kaynak, Mahir ve Emin Gürses. **Büyük Ortadoğu Projesi**, İlk Yayınları, İstanbul, 2004.

Kaynak, Mahir ve Emin Gürses. **Yeni Ortadoğu Haritası**, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Kazgan, Haydar. **Galata Bankerleri**, Tarihçi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2014.

Kedar, Benjamin Z. **The Changing Land Between The Jordan And The Sea**, Hebrew University, “The Changing Land between the Jordan and the Sea: Aerial photographs from 1917 to the Present”, Yad Ben-Zvi Press and Israel Ministry of Defense, Jerusalem and Tel Aviv, 1999, pp. 1-208.

Keleş Ruşen ve Can, Hamamcı. **Çevrebilim**, İmge yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1998.

Keyder, Çağlar. **Toplumsal Tarih Çalışmaları**, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 1983.

Kili, Suna. **Atatürk Devrimi**, Minpa Matbaacılık, 6. Baskı, Ankara, 1998.

Kissinger, Henry. **Diplomasi**, (Çev., İbrahim H. Kurt), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2000.

Kocaoğlu, Mustafa. **Ortadoğu / Parçalanmak istenen Topraklar ve istismar edilen İnsanlar**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995.

Koestler, Arthur. **Onüçüncü Kabile**, (Çev., Belkıs Çorakçı), Say Yayınları, İstanbul, 1999.

Koloğlu, Orhan. **İttihatçılar ve Masonlar**, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2012.

Konukçu, Enver. **Alaşehir Kongresi**, Yücel Ofset, Ankara, 2000.

Köker, Levent. **İki Farklı Siyaset (Bilgi Teorisi-Siyaset Bilimi Açısından Pozitivizm ve Eleştirel Teori**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008.

Kramer, Samuel Noah. **Tarih Sümer’de Başlar**, (Çev., Hamide Koyukan), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2002.

Krüger, K. **Kemalist Türkiye ve Ortadoğu**, (Çev., Nihal Önal), Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1981.

Kuttner, Monroe. **13. Kabilenin Sırrı**, (Çev., Enver Günsel), Kalipso Yayıncılık, İstanbul, 2011,

Kürkçüoğlu, Ömer. **Türkiye’nin Arap Ortadoğu’suna Karşı Politikası**, Barış Platin Yayınevi, Ankara, 2010.

Lacoste, Yves. **Büyük Oyunu Anlamak**, (Çev., Emre Ergüven), NTV Yayınları, İstanbul, 2007.

Laurent, Eric ve Pierre, Salinger. **Körfez Savaşı 2, Çöl Fırtınası, Beyaz Saray’ın Savaş sırları**, E Yayınları, İstanbul, 1991.

Lenin, V.İ. **Marx-Engels-Marksizm**, (Çev., Vahap Erdoğan), Sol Yayınları, Kuban Matbaacılık, 3. Baskı, Ankara, 1997.

Lewis, Bernard. **Ortadoğu**, (Çev., Mehmet Harmancı), Sabah Yayınları, İstanbul, 1995.

Lewis, Bernard. **Ortadoğu’nun Çoklu Kimliği**, (Çev., Mehmet Harmancı), Ayhan Matbaa, İstanbul, 2000.

Littell, Robert. **Bir Politikacı İle Söyleyişi Şimon Peres**, (Çev., Nihal Önal), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1998.

Litvak, Meir. **The Islamization of Palestinian Identity The Case of Hamas**, Data and Analysis, The Moshe Dayan Center For Middle Eastern And African Studies, Tel Aviv University, Second Printing, August, 1996, Tel-Aviv, 1996.

Lukacs, John. **20. Yüzyılın ve Modern Çağın Sonu**, (Çev., Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları 2. Baskı, İstanbul, 1994.

MacArthur, Brian. **Tarihe Yön Veren Yirminci Yüzyıl Konuşmaları**, (Çev., Özden Arıkan), Sabah Kitapları, İstanbul, 1995.

Mahmut, S. F. **İslam Tarihi**, (Çev., A. Kevenoğlu ve Ayhan Sümer), Varlık Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 1973.

Mahnaimi Uzi ve Ebu Şerif Bassam. **Ateşle Sınırdılar**, (Çev., Ali Cevat Akkoyunlu), Doğan Kitap, İstanbul, 1999.

Mango, Andrew. **Atatürk**, (Çev., Füsün Doruker), Remzi Kitapevi, İstanbul, 2010.

Manisalı, Erol. **2000'li Yıllara Başlarken Dünya ve Türkiye**, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2000.

Manisalı, Erol. **Bıçak Sırtındaki Cumhuriyet**, Derin Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Mansfield, Peter. **Ortadoğu Tarihi**, (Nicolas Pelham'ın Katkısıyla), (Çev., Ümit Yolsal), Hüsrev Say Yayınları, İstanbul, 2012.

Mattar, Philip. **Kudüs Müftüsü Hacı Emil El-Hüseyni**, (Çev., İsa Ölmez, Ali Soyulu), Akademi Yayınları, İstanbul, 1991.

Mazeheri, Ali. **Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları**, Varlık yayınları, İstanbul, 1972.

Messadie, Gerald. **Musa Mısır Prensi**, Cilt: I, (Çev., Gülseren Devrim), Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999.

Messadie, Gerald. **Musa Mısır Prensi**, Cilt: II, (Çev., Gülseren Devrim), Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999.

Messadie, Gerald. **Musa Ulus Yaratan Peygamber**, (Çev., Gülseren Devrim), Doğan Kitapçılık, 4. Baskı, İstanbul, 1999.

Milli Savunma Bakanlığı. **Araştırma Teknoloji ve Faaliyetler Bülteni**, Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Sayı 13, Ankara, 2000.

Morgan, Lewis, Henry. **Eski Toplum 1**, (Çev., Oskay Ünsal), Payel Yayınları, İstanbul, 1994.

Nadas, Muhlis. **Geo-Astral Siyaset Boğazlar Deltalar**, Kastaş Yayınları, Cilt: 1, 2. Baskı, İstanbul, 1991.

NBC Okulu Merkez Eğitim Komutanlığı. **NBC 2000 Bülteni**, Sayı: 1, NBC Okulu Yayınları, İstanbul, 1999.

Nevins Allan ve Henry Steele Commager. **Amerika Birleşik Devletleri Tarihi**, (Çev., Halil İncılık), Varlık Yayınları, İstanbul, 1961.

Nicol, Donald M. **Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453**, (Çev., Bilge Umar), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

Noreng Qystein. **Petrol ve İslam**, (Çev., Dilek Başak), Sabah Kitapları, İstanbul, 1998.

Norton, Augustus Richard. **Ortadoğu Politikaları ve Güvenlik Yeni Yönelimler, Tarihi Araştırmalar Vakfı Yayını**, (Çev., Ceylan Topluoğlu), Büke Yayınları, İstanbul, 2000.

Odyakmaz, A.Nevzad. **Bektaşilik, Mevlevilik, Masonluk**, Özne Yayınları, İstanbul, 1999.

Okyar, Ali, Fethi. **Serbest Cumhuriyet Fıkrası**, İhlâs Gazetecilik, İstanbul, 2014.

Oran, Baskın. **Türk Dış Politikası** Cilt:1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Oran, Baskın. **Türk Dış Politikası** Cilt:2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Ortadoğu Analiz. **Türkiye-İsrail İlişkileri, İsrail'de Seçimler ve Filistin Sorunu**, Ortadoğu Analiz aylık uluslararası ilişkiler dergisi, *ORSAM*, Ocak 2013 Cilt: 5. Ankara, 2013.

Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı. **Balkanlar**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993.

Ortaylı, İlber. **Cumhuriyetin İlk Yüzyılı**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Ortaylı, İlber. **İlber Ortaylı Seyahatnamesi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

Ortaylı, İlber. **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Ortaylı, İlber. **Osmanlı Barışı**, Timaş Yayınları. İstanbul, 2007.

Ortaylı, İlber. **Tarihimiz ve Biz**, Timaş Yayınları. İstanbul, 2011.

Ortaylı, İlber. **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedid Neşriyat, Ankara, 2012.

Ortaylı, İlber. **Yakın Tarihin Gerçekleri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Ögel, Bahaeddin. **Dünden Bu Güne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Özrenk Matbaa, İstanbul, 2001.

Ögel, Bahaeddin. **Türk Milli Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, TKAE Yayınları, Ankara, 1986.

Öymen, Onur. **Türkiye'nin Gücü**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Özbaran, Salih. **Tarih ve Öğretimi**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992.

Özbudun, Ergun ve Ömer Faruk Gençkaya, **Türkiye'de Demokratikleşme ve Anayasa Yapımı Politikası**, Doğan Kitap, İstanbul, 2010.

Özcan, Gencer ve Şule Kut. **En Uzun On Yıl**, Büke Yayınları, İstanbul, 2000.

Özdağ, Ümit. **Türkiye Kuzey Irak ve PKK, Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi**, Avrasya Dosyası, Jeopolitik Strateji ve terör Dizisi 1, ASAM Yayınları, Ankara, 1999.

Özkan, İ. Reşat. **Türkiye'nin Dış Politika Sorunları**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1999.

Özkuyumcu, Nadir. **Mısır ve Kuzey Afrika'nın Müslümanlar Tarafından Fethi**, Kültür ve Turizm Yayınları, Manisa, 2007.

Öztürk, Yaşar, Nuri. **Kur'an-ı Kerim Meali**, 103. Baskı, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul, 1999.

Pacteau, Samuel, ve Mouguel, Franklin. **Uluslararası İlişkiler Tarihi**, (Çev., Galip Üstünel), İletişim Yayınları, 3. Baskı. İstanbul, 1993.

Pamuk, Şevket. **Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi**, Gerçek Yayınevi. İstanbul, 1993.

Parlar, Suat. **Ortadoğu'da Yeni Dünya Düzeni**, Yar Yayınları, İstanbul, 1999.

Paruşev, Paraşkev. **Demokrat Diktatör Atatürk**, (Çev., Naime Yılmaer), Kent Kitap, Ankara, 2007.

Peres, Simon ve Arye Naor. **Yeni Ortadoğu ve Uzun Bir Yol**, Milliyet Yayınları. İstanbul, 1995.

Popper, Karl Raymond. **Açık Toplum ve Düşmanları**, Cilt: 1, (Çev., Harun Rızatepe), Liberte Yayınları, Ankara, 2010.

Popper, Karl Raymond. **Açık Toplum ve Düşmanları**, Cilt: 2, (Çev., Harun Rızatepe), Liberte Yayınları, Ankara, 2010.

Prittie, Terence. **İsrael (Miracle In The Desert)**, Frederic A. Praeger, Inc, New York, 1967.

Rodrigue, Aron. **Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması**, (Çev., İbrahim Yıldız), Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997.

Rokach, Livia. **İsrail'in Kutsal Terörü Moshe Sharett'in Özel Güncesi Üzerine Bir İnceleme**, (Çev., Zeynep Neşe), Belge Yayınları, İstanbul, 1984.

Roux, Jean, Paul. **Türklerin Tarihi, Büyük Okyanus'tan Akdeniz'e İki bin yıl**, (Çev., Galip Üstün), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995.

Sadıklar, Cafer, Tayyar. **2000'li Yıllar Dünya ve Türkiye**, TBMM Vakfı Ofset Tesisi, Ankara, 1998.

Safa, Peyami. **Türk İnkılabına Bakışlar**, AAM, Ankara, 2010.

Salih, Muhsin Muhammed. **Filistin Meselesinin Değişmez Gerçekleri**, (Çev., M, Beşir Eryarsoy), Filistin Dayanışma Derneği-FİDDER, İstanbul, 2001.

Sander, Oral. **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü, Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme**, AÜ, SBF ve BYO, Basımevi, Ankara, 1987.

Sander, Oral. **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitapevi, 7. Baskı, Ankara, 1998.

Sander, Oral. **Türkiye'nin Dış Politikası**, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2006.

Sarıca, Murat. **Siyasal Tarih**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1980.

Segev, Tom. **Elvis Kudüs'te, Post-Siyonizm ve İsrail'in Amerikanlaşması**, (Çev., Birpınar-Ömer F.), Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Sever, Ayşegül. **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye Batı ve Ortadoğu 1945-1958**, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997.

Shaw, Stanford J. **Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler**, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.

Shmuelevitz, Aryeh. **Turkey's Experiment İn Islamist Government, 1996-1997, Data and Analysis**, The Moshe Dayan Center For Middle Eastern And African Studies, Tel Aviv University, May, 1999, Tel-Aviv, 1999.

Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı. **Ortadoğu ve Geleceği**, SİSAV, Yayın No,16, Final Ofset, İstanbul, 1992.

Smith, Michael, Llewellyn. **Yunan Düşü**, (Çev., Halim İnal), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002.

Sonyel, Salahi R. **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.

Sonyel, Salahi R. **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003.

Soykan, Mehmet. **Cevat Rifat Atilhan'a Yahudiler Neden Saldırıyor?**, Fts Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Sönmezoğlu, Faruk. **Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, Der Yayınları, İstanbul, 1998.

Sönmezoğlu, Faruk. **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, İstanbul, 1998,

Sönmezoğlu, Faruk. **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Filiz Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul, 1993.

Stratejik Düşünce Enstitüsü, **Geçmişten Geleceğe Türkiye-İsrail İlişkileri**, SDE ANALİZ, Uluslararası İlişkiler Koordinatörlüğü, Ekim, 2011, Ankara, 2011.

Sykes, Christopher. **Two Studies in Virtue**, Alfred A. Knoph, New York, 1953.

Şehsuvaroğlu, Lütfü. **Su Barışı Türkiye ve Ortadoğu Su Politikaları**, Gümüş motif Yayınları, İnceleme 1, İstanbul, 1997.

Şen, Faruk, ve diğerleri. **2000 Yılı'nın Eşiğinde Avrupa ve Türkiye**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 1999.

Şener, Cemal. **Şamanizm**, Ant Yayınları, İstanbul, 2000.

T.C. Başbakanlık Mit Müsteşarlığı İstihbarat Başkanlığı. **Arap-İsrail Savaşı**, Mit Müsteşarlığı, İstihbarat Başkanlığı, Ankara, 1974,

T.C. Başbakanlık Mit Müsteşarlığı İstihbarat Başkanlığı. **Süveyş Kanalı Etüdü**, Mit Müsteşarlığı, İstihbarat Başkanlığı, Ankara, 1972.

T.C. Başbakanlık Mit Müsteşarlığı. **İsrail'de Kırsal Yerleşme Şekilleri**, Mit Müsteşarlığı, İstihbarat Başkanlığı, Ankara, 1973.

T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Kaçırılan Fırsatlar**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997.

T.C. Genelkurmay Başkanlığı. **Balkan Harbi Kronolojisi**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999.

T.C. Kalkınma Bakanlığı 2023, **Enerji Güvenliği ve verimliliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2014-2018**, T.C. Kalkınma Bakanlığı 2023 yayınları, Ankara, 2014.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. **Matüridi'nin Düşünce Dünyası**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

Taneri, Aydın. **Türk Devlet Geleneği**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.

- Tanilli, Server. **Uygarlık Tarihi**, Adam Yayınları, İstanbul, 1999.
- Tanör, Bülent. **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.
- Tansu, Samih Nafiz. **İki Devrin Perde Arkası**, İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Tanyu, Hikmet. **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler**, I. Kitap, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Tanyu, Hikmet. **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler**, II. Kitap, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Taylor, Alan, R. **İsrail'in Doğuşu 1897-1947 Siyonist Diplomasininin Analizi**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000.
- Tekeli, İlhan. **Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek**, Dost Kitapevi, Ankara, 1998,
- Tekin, Ali. **İran'ın Dış Politikasında Terörizmin Yeri**, Avrasya Dosyası, ASAM Yayını, No: 2, Ankara, 1999.
- Temporary International Presence in the City of Hebron, **Temporary International Presence in the City of Hebron, TIPH**, No:1, October 99, El-Halil, 1999.
- Thomas, Gordon. **Gideon'un Casusları (Mossad'ın Gizli Tarihi)**, (Çev., Durul Salman), Sabah Yayınları, İstanbul, 2000.
- Toffler, Alvin, Heidi. **21. Yüzyılın Şafağında Savaş ve Savaş Karşısı Mücadele**, (Çev., Mehmet Harmancı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994.
- Tomanbay, Mehmet. **Dünya Su Bütçesi ve Ortadoğu Gerçeği**, Gazi Kitapevi, Ankara, 1998,
- Topçu ve Füze Okulu Komutanlığı. **Topçunun Sesi**, Topçu ve Füze Okulu Yayını, Sayı 19, Ankara, 2000.
- Touraine, Marisol. **Altüst Olan Dünya 21. Yüzyılın Jeopolitiği**, (Çev., Turhan Ilgaz), Ümit Yayıncılık, Ankara, 1997.
- Toynbee Arnold J. **Bir Devletin Yeniden Doğuşu I**, (Çev., Kasım Yargıcı), Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 1999.
- Toynbee, Arnold J. **Dünya, Batı ve İslam**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002.
- Toynbee, Arnold J. **Medeniyet Yargılanıyor**, İşaret yayınları, İstanbul, 1988.
- Toynbee, Arnold J. **Tarihçi Açısından Din**, (Çev., İbrahim Canan), Ufuk Kitapları, İstanbul, 2008.

- Tunaya, Tarık Z. **Hürriyet'in İlanı**, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 1998.
- Turan, Şerafettin. **Türk Devrim Tarihi 4**. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Turan, Şerafettin. **Türk Devrim Tarihi 5**. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2002,
- Turan, Şerafettin. **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005.
- Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. **Türk Milli Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu**, TKAE Yayınları, Ankara, 1986.
- Türkiye'nin Taksimi**, (Çev., Şerif Erol), Sabah Kitapları, İstanbul, 1996.
- Uçarol, Rıfat. **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1987.
- Uğur, Ali. **Dünya Gündemindeki İsrail**, Burak Yayınevi, 4. Baskı. İstanbul, 1998.
- Uluatam, Özhan. **Damlaya Damlaya Ortadoğu'nun Su Sorunu**, Kültür Yayınları, Ankara, 1998.
- Uluslararası Politika Dizisi. **Siyonizm ve Irkçılık**, (Çev., Türkkaya Ataöv), Birey Toplum Yayınları, 2. Baskı, Ankara. 1985.
- Ulutaş, Ufuk (Der. Selin M. Bölme, ve diğerleri). **İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Yayınları, Ankara, 2012.
- Üçok, Bahriye. **İslam Tarihi Emeviler-Abbasiler**, Milli Eğitim Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1983.
- Ülker, Reşit. **Atatürk'ün Bursa Nutku**, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 1998.
- Varol, Ahmet. **Filistin'de İslami Direniş**, Seha Neşriyat, İstanbul, 1989.
- Vatandaş, Aydoğan. **Armagedon**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003.
- Wells, H. G. **Kısa Dünya Tarihi**, (Çev., Ziya İshan), Varlık Yayınevi, İstanbul, 1972.
- Winstone, H. V. F. **Ortadoğu Serüveni, 1898-1926 Yılları Arasında Ortadoğu'daki Siyasi ve Askeri İstihbaratın Öyküsü**, (Çev., Fuad Davudoğlu), Rısale Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Yağış, Muhammet Murat. **İsrail Ülke Raporu**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Aralık, 2010, Ankara, 2010.
- Yalçın, H. Cahit. **Talat Paşa'nın Hatıraları**, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1998.
- Yaşa, Memduh. **Ortadoğu ve Geleceği**, SİSAV, Sayı 16, İstanbul, 1992.

Yaşar, Fatma Tunç, Sevinç Alkan ve diğerleri. **Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin**, İHH Yayınları 7. Baskı. İstanbul, 2010.

Yerasimos, Stefanos. **Milliyetler ve Sınırlar**, (Çev., Şirin Tekeli), İletişim Kitapları, İstanbul, 1999,

Yergin, Daniel. **Petrol Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**, (Çev., Kamuran Tuncay), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı. Ankara, 1999.

Yetkin, Çetin. **Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler**, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2. Baskı. İstanbul 1996.

Yılmaz, Veli. **Yakın Dünya Harp Tarihi Özetleri**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1993,

Ze'evi, Dror. **Kudüs 17. yüzyılda bir Osmanlı Sancağında Toplum ve Ekonomi**, (Çev., Serpil Çağlayan), Numune Matbaacılık, İstanbul, 2000.

Zengingönül, Oğul. **Küreselleşme**, Adres Yayınları, Ankara, 2004.

Zorgbibe, Charles. **Körfezin Tarihi ve Jeopolitiği**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1992.

Zürcher, Erik, JAN. **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İmge Kitabevi, 7. Baskı. İstanbul, 2000.

C. MAKALELER, YAYINLANMAMIŞ ESERLER

Akşin, Sina, "Düşünce Tarihi (1945 Sonrası)", **Türkiye Tarihi 5 Bugünkü Türkiye 1980-2003**, (Ed. Sina Akşin), Cem Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 247-357.

Alkan, Necmettin, "Emanuel Karasu ve II. Abdülhamid", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, Erzurum, 2008, ss. 179-195

Amado, Selim, "Kopmayan Bağ, İsrail'de Türkiye Kökenli Yahudiler", **Görüş (Türkiye Yahudileri Özel Sayı)**, Eylül, 2003, Sayı: 56, İstanbul, 2003, ss. 53-57.

Andreev, Stoyan, "Kemal Atatürk ve Bugün Balkanlar'daki Güvenlik Meseleleri", **Harp Akademileri Dış Basın Bülteni**, Harp Akademileri Basımevi, Mart 1999, Sayı: 271, İstanbul, 1997, ss. 1-6.

Anzerlioğlu, Yonca, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", **bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Güz / 2006, Sayı: 39, Ankara, 2006, ss. 31-51.

Aras, Bülent, ve Ahmet Okumuş, "Basra Körfezi Güvenliği ve Hazer Zenginlikleri", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 6, Sayı: 1, Ankara, 2000, ss. 60-70.

Aslan, Taner, “İttihad-ı Osmani’den Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne”, **bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Güz 2008, Sayı: 47, Ankara, 2008, ss. 79-120.

Atay, Mehmet, “İsrail Devleti Gizli İstihbarat ve Güvenlik Servisleri”, **Avrasya Dosyası (İsrail Özel)**, ASAM Yayını, İlbahar 1999, cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 21-36.

Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Enerji Çevre ve Teknoloji Araştırmaları Masası, “**Eğrisiyle Doğrusuyla Türkmen Gazı ve Türkiye**” Stratejik Analiz, ASAM Yayını Grafiker Ltd. Şti, Ağustos, Cilt:1, Sayı: 4, Ankara, 2000, ss. 53-60.

Ayan, Ergin, “Türk Tarih Yazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu”, **Tarih Okulu**, Eylül-Aralık 2011, Sayı XI, Ordu, 2011, ss. 75-101.

Aydın, Mehmet, “Bizans Kilisesinde, İkonoklast, (Tasvir Kırıcı) Hareketin Kökenleri”, **Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2002 Bahar, Sayı: XIII, Konya, 2002, ss. 117-145.

Aydoğan, Osman, “Jeopolitiğin Yeni Faktörleri ve Çatışmanın Yeni Boyutları”, **Harp Akademileri Bülteni**, Harp Akademileri Basımevi, Sayı: 192, İstanbul, 1999, ss. 145-158.

Bacık, G ve Fahrettin Canbaş, “Kimlik-Din-Tarih ve Dış Politika Tartışmaları Işığında Rusya”, **Avrasya Dosyası**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, Cilt:5, Sayı: 2, Ankara 2000, ss. 313-328.

Barış, Doster, “Arap Baharı Üzerinden Avrasya-Atlantik Rekabetini Yorumlamak” (Der. Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya), **Ortadoğu’da Değişim ve Türkiye**, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 167-191.

Başol, Dünya, “İsrail’in Demografik Sorunları: Ultra Ortodoks Yahudiler (Harediler)”, **Uluslararası Politika Akademisi**, 16.04.2012, <http://politikaakademisi.org/israilin-demografik-sorunlari-ultra-ortodoks-yahudiler-harediler/>, (03.11.2015).

Bendkower, Sigmund, “Sofuların Laikliğe Karşı Mücadelesi Devleti Çatırdıyor!...”, **Dünün Bugünün Defterleri Dünya Sorunları 1988/2 Ortadoğu Dosyası, Filistin Ayaklanması İsrail, İran ve Irak**, Kış-88/, Cilt: 2, İstanbul, 1988, ss. 146-151.

Berber, Şarika Gedikli, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Geçişte Yahudiler’in Türkiye Cumhuriyeti’ne Uyum Süreci: (MOİZ KOHEN ÖRNEĞİ)”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Fall 2012, Volume: 7/4, s. 1779-1800, Ankara, 2012, ss. 1779-1800.

Bezeng Suat. “İsrail Neden Israrıcı”, **Aktif.be**, 01.01. 2015, <http://www.aktif.be/israil-neden-issarci-17247.html>, (30.10.2015).

Birgöl, Mehmet, “İbn Rüşd’ün Felsefe-Din Çözümlemesinin Aristotelyen Kökenleri Üzerine”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 1, 2010, Bursa, 2010, ss. 243-253.

Bozkurt, Celil, “Filistin Sorunu ve İlk Arap-Yahudi Çatışmalarının Türk Basınındaki Yankıları (1929-1939)”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, December 2012 Volume: 5, Issue: 8, Strasbourg, 2010, ss. 265-295.

Canikoğlu, Erhan, “Körfez Savaşları’nda İsrail ve Yahudi Lobilerinin Rolü”, **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler**, / Eylül-Ekim-Kasım’13, Sayı: 5, 195-196, Ankara, 2013, ss. 183-206.

Chaliand, Gerard, “Psikolojik Savaş ve Kitlelerin İnanandırılması Konusunun Çağdaş Kökenleri”, (Çev., Can Kapyalı), (Der. Ertuğrul Zekai Ökte), **TTD, Tarihi Araştırmalar Vakfı**, Tarihi Araştırmalar Vakfı Yayını, Sayı:12, İstanbul, 1998, ss.

Coşar, Nevin, “Varlık Vergisi Konusundaki Yolsuzluk Söylentileri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı: 58, Cilt: 2. Ankara, 2003, ss. 1-27.

Coşkun, Mustafa, “Ortadoğu Araştırmaları-Camp David Görüşmeleri ve Sonuçları” **Stratejik Analiz**, Grafiker Ltd. Şti, Eylül, Cilt:1, Sayı: 5. Ankara, 2000, ss. 35-41.

Çeçen, Anıl, “A.B.D. Süper Güç Olarak Kalabilir mi?” **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yaz, Cilt: 6, Sayı: 2. Ankara, 2000, ss. 233-251.

Çeçen, Anıl, “Ortadoğu Yeniden Yapılanırken” **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, İlkbahar, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 258-269.

Çölaşan, Emin “Filistin Tapusu”, **Hürriyet**, 21.02.2006.

Dağı, İhsan D. “Ortadoğu’ya Demokrasi Neden Gelmiyor?”, (Der. Güler Eren), **Yeni Türkiye**, Sayı: 3, İstanbul, 1995, ss. 475-477.

Davutoğlu, Ahmet. “Yahudi Meselesinin Tarihi Dönüşümü ve İsrail’in Yeni Stratejisi”, **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sonbahar, Cilt: 1, Sayı: 3, Ankara, 1994, ss. 87-98.

Demirel, Muammer, “Birinci Dünya Savaşı’nda Rusların Kürtleri Elde Etme Girişimi”, **Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açından Türkiye, Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II**, T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genelkurmay Yayınları. Ankara, 1997, ss. 1-8.

Demirkollu, Ceyhun ve Kudret Altun. “Bilgi kullanımında “Kuantum Yaklaşımı” Yöntemi”, **KALEM Uluslar arası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi**, Haziran 8, Cilt: 5, Sayı: 1, İstanbul, 2015, ss. 133-169.

Demirkollu, Ceyhun. “Milli Mücadele’nin Askeri Yönü Salihli Örneği”, **Krallardan Efelere Salihli Sempozyumu Bildirileri**, (Ed. Nurettin Gülmez), Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, No: 37 (Tarih 2), Salihli, 2013, ss. 31-52.

Demirkollu, Ceyhun. “Tarihsel Yaklaşımda Afazia Çarpanı Metodunun Kullanımı”, **Erciyes Dergisi**, Nisan, Yıl:37, Sayı: 436, Kayseri, 2014, ss. 1-7.

Demirkollu, Ceyhun. **Ayrımcılığa İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi, İnsan Kaynakları Bölümü, İzmir, 2007.

Dilan, Hasan, Berke. “Asur Nasturiler, Nasturi Ayaklanması, Nasturi Devleti Kurma Girişimi”, **İÜ, İktisat Fakültesi Uluslararası ilişkiler dergisi**, sayı 3. İstanbul, 1998, ss.

Durdu, Mehmet Burak, “Osmanlı Devleti’nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı: 14, Ankara, 2003, ss. 291-318.

Dyatlov, Vladimir I.”Sibirya’ya Çinli Göçü ve Yeni Bir Diaspora Oluşumunun Başlangıcı”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 6, Sayı: 4, Ankara, 2001, ss. 322-355.

Efegil, Ertan. “İsrail’in Dış Politikasının Belirleyicileri”, **Orsam, Ortadoğu Analiz**, Ocak 2013, Cilt: 5, Sayı:11 Ankara, 2013, ss. 53-61.

Elekdağ, Şükrü. “Balkanlardaki Son Gelişmeler ve Türkiye’ye olan Etkileri”, **Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2000, ss. 1-30.

Ercan, Suna, “İsrail’de Laiklik Tartışmaları: Sivil Darbe Yolda mı? **Stratejik Analiz**, ASAM Yayını, Grafiker Ltd. Şti, Temmuz, Cilt:1, Sayı: 6, Ankara, 2000, ss.

Ercan, Suna, ”İsrail’deki Arap Azınlığın Kimlik Sorunu”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt:6, Sayı: 1, Ankara, 2000, ss. 40-45.

Erdemir, Halil. “İkinci Meşrutiyet’in İlanı ve Uygulanmasında Nesim Masliah’ın Rolü” **100.Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslar arası Sempozyumu 22-24 Ekim 2008**, Yayına Hazırlayanlar: Zekeriya Kurşun ve diğerleri, Marmara Üniversitesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul, 2009, ss. 321-328.

Erdemir, Halil. “İsrail Devleti’nin İlanından Önce David Ben-Gurion’un Filistin’i Yahudileştirme Politikası” **Gazi Akademik Bakış**, Yaz 2011, Cilt : 4, Sayı: 8, Ankara, 2011, ss. 175-194.

Erdemli, Özgül. “İsrail’in Irak Politikasına Bir Bakış”, Ekip Grafik, **Avrasya Dosyası, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sonbahar, Cilt: 6, Sayı: 3, Ankara, 2000, ss. 219-234.

Erkaya, Barış. “İsrail-Türkiye Ticaretinin Kalem Kalem Analizi”, **Radikal**, 09.09.2011.

Finkelstein, Norman G. “Wye River Anlaşmasının Genel Anlamı”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 330-338.

Gökbayır, Satılmış. “Gizli Bir Cemiyetten İktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1908 Seçimleri Siyasi Programı”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, Çankırı, 2012, ss. 61-96.

Gülmez, Nurettin ve Ceyhun Demirkollu. “Bir İstihbarat Savaşı Çiçero Örneği”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 2, Manisa, 2013, ss. 414-431.

Gülmez, Nurettin ve Ceyhun Demirkollu. “Manisa’da Manevi Bir Pınar Aynı-Ali,” **Erciyes Dergisi**, Kayseri, Yıl:37, Sayı: 435, 2014, Mart, ss. 19-23.

Güngör, Önder. “İsrail-Arap Çatışmasında Dini Temelin Etkisi”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, (Der. Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 535-551.

Hacaloğlu, Terken. “Afganistan’daki Çatışmalar ve Uluslararası Politika”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 4, Sayı: 3-4, Ankara, 1996, ss. 63-71.

Hanioğlu, Şükrü. “Atatürk: Entelektüel Biyografi” 2, Taha Akyol, **Kayıp Tarihimiz –II-**, Yakın Plan Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 178-180.

İlhan, Suat. “Jeopolitik Kavramı ve Unsurları”, **Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel**, Kış, 2002, Cilt: 8, Sayı: 4, Ankara, 2002, ss. 318-322.

İşeri, Emre. “Ya İran Nükleer Programı Enerji İçinse? Türkiye’nin Enerji Güvenliğine Yansımaları”, **Orsam, Ortadoğu Analiz**, Haziran, 2012, Cilt: 4, Sayı:42, Ankara, 2012, ss. 55-67.

Karataş, Ali İhsan. “Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlere Tanınan Din ve Vicdan Hürriyeti”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Bursa, 2006, Cilt: 15, Sayı: 1, 2006, ss. 267-284.

Kasım, Kamer. “ABD-İsrail İlişkileri”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, cilt: 6, Sayı: 2, Ankara, 2000, ss. 121-139.

Kaztman, Kenneth. “Terörizm; Ortadoğu’da Terör Örgütleri ve Terörü Destekleyen Devletler”, **Avrasya Dosyası**, (Çev., Mevlüt Tikenöz), ASAM Yayını, Cilt:3, Sayı: 2. Ankara, 1996, ss. 53-87.

Kenanoğlu, M. Macit. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Dinler arası İlişkiler (14-20. Yüzyıllar)”, **MİLEL VE NİHAL İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, 2009, Mayıs – Ağustos 2009, cilt: 6, sayı: 2, ss. 103-164.

Key, Jeffrey E. “Soğuk Savaş Sonrası Yeni Bir Güney Asya Politikası” **Avrasya Dosyası, Ekip Grafik, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sonbahar, Cilt: 4, Sayı: 3-4, Ankara, 1999, ss. 160-172.

Kılıç, Musa. “Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Bürokrasisinde Yahudi Memurlar”, **OTAM**, Bahar 2012, Ankara, 2012, ss. 129-156.

Kılıç, Ramazan. “Esad Sonrası Suriye’de Değişim İmkânı” **Stratejik Analiz**, ASAM Yayını, Grafiker Ltd. Şti, Temmuz, Cilt:1, Sayı: 3. Ankara, 2000, ss. 9-16.

Kıbaroğlu, Mustafa. “İran Nükleer Bir Güç mü Olmak İstiyor?”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 5, Sayı: 3, Ankara, 1999, ss. 271-283.

Koçak, Cemil. “Siyasal Tarih (1923-1950)”, **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, (Ed. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, ss. 127-215.

Köse, Murtaza. “Osmanlıda Borsa ve Galata Bankerlerinin Devletin Mali Yapısındaki Yeri”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 18. Erzurum, 2001, ss. 229-251.

Kurt, Ali Osman. “Yahudi Aydınlanma Hareketi: Haskala”, **MİLEL VE NİHAL İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi**, Ocak-Nisan 2010, Cilt: 7, Sayı: 1, İstanbul, 2010, ss. 33-59.

Kurzman, Charles. “ABD-İran İlişkilerinde Sorunlar: Şeytan Konusu”, (Çev., Ramazan Kılınc), **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 5, Sayı: 3, Ankara, 1999, ss. 360-373.

Mezkit, Mesut. “II. Abdulhamid Han ve Siyonizm”, **Yenifikir Uluslararası Hakemli Akademik Fikir Araştırma Dergisi**, Temmuz 2013, Cilt: 2, Sayı:11, Aydın, 2013, ss. 93-98.

Nachmani, Amikam. “The Remarkable Turkish-Israeli tie”, **Middle East Quarterly**, Cilt: 5, No: 2, Haziran1998, Philadelphia, 1998, ss. 19-30.

Oğan, Sinan. “Hazar’da Tehlikeli Oyunlar: Statü Sorunu, Paylaşılmayan Kaynaklar ve Silahlanma Yarışı”, **Avrasya Dosyası**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, Cilt:7, Sayı: 2, Ankara, 2001, ss. 143-184.

Ortaylı, İlber. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 10, Ankara, 2002, ss. 216-220.

Ortaylı, İlber. “Tanzimat ve Cumhuriyet”1, Taha Akyol, **Kayıp Tarihimiz -I-**, Yakın Plan Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 7-27.

Özcan, Gencer. “50. Yılı Biterken Türkiye-İsrail İlişkileri”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, (Der. İsmail Soysal), TTK Yayınları, Dizi: 7 Sayı: 189, İstanbul, 1999, ss. 537-552.

Özcan, Gencer. “Türkiye-İsrail İlişkileri 50nci Yılına Gireirken”, **Türk Dış Politikasının Analizi**, (Der. Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 159-179.

Özcan, Nihat Ali. “Terör PKK Nereye”, **Stratejik Analiz**, Grafiker Ltd. Şti., ASAM Dergisi, Haziran, Cilt: 1, Sayı: 1, Ankara, 2000, ss. 42-46.

Özcan, Nihat, Ali. “Terör ve Çatışma Araştırmaları-İran’ın Türkiye Algılaması ve Politik Araç Olarak Terör”, **Stratejik Analiz, Dergisi**, ASAM Grafiker Ltd. Şti. ASAM Dergisi, Haziran, Cilt: 1, Sayı: 2, Ankara, 2000, ss. 49-55.

Özdağ, Muzaffer. “Ortadoğu’da Yaşanan Durum ve Yakın Gelecek Üzerine Değerlendirmeler”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 9-21.

Özdağ Ümit. “Terör ve Ekonomi” (Der. Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk. **Terörizm İncelemeleri, Teori, Örgütler, Olaylar**, Avrasya Dosyası, Jeopolitik Strateji ve terör Dizisi 3, ASAM Yayınları, Ankara, 2000. s. 300-313.

Özdemir, Hikmet. “Siyasal Tarih (1950-1960)”, **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Yayın Yönetmeni Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, ss. 227-293.

Özey, Ramazan. “Türk Dünyası’nın Jeopolitik Önemi ve Başlıca Sorunları.” **T.C. Başbakanlık TİKA, Avrasya Etüdüleri, Türk Dünyası Özel Sayısı**, Sayı: 20, Ankara, 2001, ss. 83-94.

Özkan, Arda. “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı”, **II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, 1-2 Ekim 2012**, KTÜ, Kahraman Maraş, 2012, ss. 374-380.

Parlar, Suat. ”Ortadoğu’da Barış Yanılsaması”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 102-111.

Paydak, Selda. “Avrupa-Akdeniz Ortaklığına Bakış”, **Avrasya Dosyası**, Grafiker Ltd. Şti, ASAM Yayını, Kış, Cilt: 5, Sayı: 4, Ankara, 2000, ss. 266-294.

Peterson, Lee. “Başkan Putin ve İcraatları Rusya’da Eskiye Dönüş Olarak Kabul Edilebilir mi?” **Avrasya Dosyası**, Ekip Grafik, Uluslararası ilişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Kış, Cilt: 6, Sayı: 4, Ankara, 2001, ss. 16-24.

Pipes, Daniel. ”Ortadoğu’da İki Takım”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Sonbahar, Cilt: 5, Sayı: 3, Ankara, 1999, ss. 244-250.

Pirinççi, Ferhat. “İsrail’in Silahlanmasında ABD’nin Rolü ve ABD-İsrail Stratejik İlişkisinin Başlaması (1956-1973)”, **History Studies Ortadoğu Özel Sayısı / Middle East Special Issue**, Samsun, 2010, ss. 353-374.

Risser, Eyal. “Ortadoğu’-Geçiş ve Halefiyet-Süreklilik ve Değişim”, **Avrasya Dosyası**, (Çev., S. Rana Sezal), ASAM Yayını, İlkbahar, Cilt: 6, Sayı: 1, Ankara, 2000, ss. 115-124.

Rivlin, Paul. ”Arap Dünyasında Liderlik ve Ekonomi”, **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, İlkbahar, Cilt: 6, Sayı: 1, Ankara, 2000, ss. 267-283.

- Russo, Marsel. "TÜRK-İSRAİL İlişkilerden yansımalar 2", **Şalom**, 16.06.2010.
- Sander, Oral. "Türkiye'nin Batı Bağlantısı -1- A.B.D. ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1-4 Cilt: 35, Ankara, 1980, ss. 63-86.
- Sander, Oral. "Türkiye'nin Dış Politikasında Sürekliliğin Nedenleri" (Der. Melek Fırat) **Türkiye'nin Dış Politikası**, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2006, ss. 105-124.
- Sandıklı, Atilla "Sunuş" (Der. Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya), **Ortadoğu'da Değişim ve Türkiye**, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2014. ss. Sunuş.
- Semiz, Yaşar. "İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 35, Konya, 2014, ss. 217-244.
- Seyfeli, Canan. "Osmanlı Devlet Salnamelerinde Hahambaşılık (1847-1918)", **MİLEL VE NİHAL İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi**, Ocak-Nisan 2010, cilt: 7, sayı: 1, İstanbul, 2010, ss. 95-136.
- Soysal, İsmail. "Ortadoğu Barış Süreci ve Türkiye", **Yeni Türkiye**, (Der. Güler Eren), YTMH yayınları, Sayı: 3, İstanbul, 1995, ss. 464-475.
- Şentürk Onur, Kutlu. "Ortaçağ'da İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri: Üç Kıtada Sosyal, Siyasi, Ekonomik İlişkiler, Azınlıklar, Dini Kurumlar ve Haçlı Seferleri", **Tarih Okulu**, Ocak-Nisan 2010, Sayı: VI. Ordu, 2010, ss. 263-272.
- Şıvgın, Hale. "İttihat ve Terakki Politikalarının Balkan İttifaklarını Hızlandırmadaki Rolü", **Gazi Akademik Bakış**, Kış 2012, Cilt: 6, Sayı: 11, Ankara, 2012, ss. 1-15.
- Tanör, Bülent. "Siyasal Tarih (1980-1995)", **Türkiye Tarihi 5 Bugünkü Türkiye 1980-2003**, Yayın Yönetmeni Sina Akşin, Cem Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 27-62.
- Tanrıverdi, Hasan. "Hz. Ömer Dönemi Sosyal Devlet Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme", **İslami Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 4, Ankara, 2003, ss. 672-677.
- Tavlaş, Nezih. "Türk-İsrail Güvenlik ve İstihbarat ilişkileri", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Sonbahar, Cilt:1, Sayı: 3, Ankara, 1994, ss. 5-32.
- Tavlaş, Nezih. "Türk-İsrail Güvenlik ve İstihbarat ilişkileri", **Avrasya Dosyası**, (Der. Ümit Özdağ), ASAM Yayınları, İlkbahar, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, 1999, ss. 76-102
- Tepe, Sultan. "Siyasal Din: Ulusal ve Uluslar arası Uzlaşım" **Uluslar arası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, (Der. Faruk Sönmezoglu), Der Yayınları İstanbul, 1998, ss. 519-535.
- Tuncer, Polat. "İttihatçı Cavid Bey (Liberal Mazlum)" **liberal Düşünce**, Bahar 2004, Sayı: 34, Ankara, 2004, ss. 5-22.

Turan, Sibel. **Türkiye'nin Coğrafi Konumunun Dış Politikasına Etkisi**, Yayınlanmamış doktora tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Uls. İlg. Böl, İstanbul, 1992.

Türkmen, İlter. "Türkiye Cumhuriyeti'nin Orta Doğu Politikası", (Der. Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya), **Ortadoğu'da Değişim ve Türkiye**, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 1-37.

Ulusan, Şayan. "Şark Meselesi'nden Sevr'e Türkiye" **ÇTTAD**, VIII/18-19, /Bahar-Güz, İzmir, 2009, ss. 229-256.

Ulusan, Şayan. "Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne (Cemiyet'i Akvam) Girişi Öncesi ve Sonrası" **ÇTTAD**, VII/16-17, 2008/Bahar-Güz, İzmir, 2008, ss. 237-258.

Umar, Ömer Osman. "Osmanlı Döneminde Yahudi'lerin Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 2, Elazığ, 2002, ss. 421-438.

Uysal, Ömer Faruk. "Sosyal Bir Olgu veya Toplum Mühendisliği Projesi Olarak Türk Müslümanlığı", **Köprü**, Bahar 99, Sayı: 66, İstanbul, 1999, ss. 24-48.

Uz, Mehmet Ali. "Vefat yıldönümünde II. ABDÜLHAMİD HAN", **Merhaba, Akademik Sayfalar**, Şubat 2009, Cilt: 9, Sayı: 4, Kasım, Konya, 2009, ss. 50-64.

Uzer, Umut. "Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalım", **Ortadoğu Etütleri**, , Cilt 2, Sayı 2, Ocak 2011, Ankara, 2011, ss. 137-168.

Ülger, İrfan Kaya. "Golan Tepeleri Sorunu", **Avrasya Dosyası**, ASAM Yayını, Cilt: 1, Sayı: 3, Ankara, 1994, ss. 70-78.

Yalınkılınc, Fercan. "Yaşanan Gerginliklere Rağmen İsrail ve Türkiye'nin Ticareti 10 Yılda Katladı", **bigpara.com, Hürriyet**, 22.07.2014.
http://www.bigpara.com/haberler/ekonomi-haberleri/yasanan-gerginliklere-ragmen-israil-ve-turkiye-nin-ticareti-10-yilda-katladi_ID944531/, (02.11.2015).

Yamaner, Şerafettin. "Cumhuriyet Dönemi'nde Ulusal Kültür Modeli Arayışları ve Ulusal Kültür/Ulusal Kimlik", **Harp Akademileri Bülteni**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2000, ss. 88-109.

Yılmaz, Türel. "İsrail-Filistin Meselesi", **Orsam Yaz Okulu**, Temmuz, 2012, Ankara, 2012, ss. 33-41.

Yılmaz, Türel. "Türkiye-İsrail ilişkileri: Tarihten Günümüze", **Akademik Ortadoğu**, Cilt: 5, Sayı: 1. Ankara, 2010, ss. 9-24.

Zeki, Mesut. "Orta Zaman Hatıraları", **Hakimiyet-i Milliye**, 2.09.1929.

Zisser, Eyal. "Syria at a Crossroads", (Ed. Eya Zisser and Paul Rivlin), **Syria: Domestic Political Stress and Globalization, Data and Analysis**, The Moshe

Dayan Center For Middle Eastern And African Studies, Tel Aviv University, June, 1999, Tel-Aviv, 1999, ss. 7-29.

D. İNTERNET

<http://05338478291.tr.gg/Kabenin-Gelecekteki-Hali-.htm>, (25.01.2015).

<http://derinbilgiler1.blogspot.com.tr/2013/04/ateist-siyoni>,(25.01.2015).

<http://embassies.gov.il/ankara/AboutIsrael/HealthSocialServices/Pages/Departments.aspx>, (12.01.2015).

http://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Koestler., (31.12.2014).

http://eyalling.blogspot.com.tr/2013_12_01_archive.html, (25.01.2015).

<http://gundem.bugun.com.tr/filistin-politikamiz--haberi/>., (23.12.2014).

<http://i.tmgrup.com.tr/usa/2011/06/16/369391495782.jpg>, (25.01.2015).

<http://kdk.gov.tr/haber/turkiye-israil-iliskilerine-iliskin-bilgi>, (02.02.2015).

<http://slideplayer.biz.tr/slide/1984906/>, (25.01.2015).

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0srail%27in_n%C3, (15.01.2015).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Apartheid> (05.02.2015).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanl%C4%B1_%C4%B., (03.01.2015).

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Yasef_NassiYasef_\(Yusuf\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Yasef_NassiYasef_(Yusuf)), (19.01.2015).

<http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu9makale/>, (05.02.2015).

<http://www.aksitarih.com/israilin-kurulusu-ve-turk-basini>, (25.01.2015).

<http://www.aktifhaber.com/d/other/mescidiaksa.jpg>, (25.01.2015).

<http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-1915den>, (18.01.2015).

<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=84&m>, (24.01.2015).

<http://www.ataturk.de/bunlar%C4%B1yormuydu>, (05.02.2015).

<http://www.bigpara.com/haber-detay/gundem/yasanan->, (24.01.201).

<http://www.cumhuriyet.com.tr/Archive/2010/11/24/1>, (25.01.2015).

<http://www.dallog.net/kurumlar/nakibulesraf.htm>, (24.01.2015).

<http://www.dunyabulteni.net/haberler/301594/od>, (25.01.2015).

<http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/149044/varlik->, (25.01.2015).

<http://www.gazetecileronline.com/newsdetails/14366-/GazetecilerOnline/isid39de-abd-ve-israil-parmagi-iste-kerkuk-gercegi>, (01.02.2015).

<http://www.gecmisgazete.com/haber/bayramdanberi-1200->, (08.02.2015).

<http://www.google.com.tr/imgreB0gvnVc7M.>, (20.01.2015).

<http://www.haberler.com/israil-in-yerlesim-planina-tepki->, (25.01.2015).

<http://www.haberler.com/turkiye-ile-israil-ticarette-one-m.>, (11.01.2015).

http://www.hasturktv.com/dunyada_bugun/1692.htm, (24.01.2015).

http://www.hasturktv.com/dunyada_bugun/1692.htm, (24.01.2015).

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/27869878.asp.>, (29.11.2014).

<http://www.internethaber.com/israile-kim-dur-diyecek-162>, (02.01.2015).

<http://www.islamianaliz.com/Images/haberler/israil->, (25.01.2015).

http://www.kizilbayrak.org/2009/sikb.09.01/sayfa_09.html, (03.02.2015).

<http://www.konhaber.com/yeni/depo/haber/df9dac3692>, (25.01.2015).

<http://www.ktuvakfi.org.tr/turk-dunyasinin-jeopolitik>, (01.02.2015).

http://www.kuranmeali.org/17/isra_suresi/7.ayet/kurani_, (01.01.2015).

http://www.masonlar.org/masonlar_forum/index.php?topic, (30.01.2015).

<http://www.mfa.gov.tr/israil-ekonomisi.tr.mfa>, (05.02.2015).

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (02.02.2015).

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (05.02.2015).

http://www.milligazete.com.tr/haber/Duygusal_muhab., (19.12.2014).

<http://www.msxlab.org/forum/medeniyetler-tarihi/45479.>, (25.12.2014).

<http://www.mynet.co.il/articles/0,7340,L-4279744,00.ht.>, (29.12.2014).

<http://www.nuveforum.net/1121-strateji/78291-israi>, (25.01.2015).

<http://www.odatv.com/n.php?n=iste-filistin-israil-muz>, (25.01.2015).

<http://www.odatv.com/n.php?n=turkiyeyi-turkler-mi-yon.>, (27.11. 2014).

<http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20>, (27.12.2014).

http://www.orsam.org.tr/tr/yazilar_Yazdir.aspx?ID=2098, (08.02.2015).

http://www.radikal.com.tr/ekonomi/tuik_rakamlar, (24.01.2015).

http://www.sabah.com.tr/fotohaber/dunya/ulke_ulke_askerl, (01.02.2015).

<http://www.sadabat.net/?title=tevrat&menuid=22.>, (22.12.2014).

<http://www.slideshare.net/albedo62/trkiyenin-konumu-3>, (20.01.2015).

<http://www.timeturk.com/m/haber.asp?id=394154.>, (29.12.2014).

http://www.zaman.com.tr/dunya_israilden-tank-muhi, (24.01.2015).

<https://archive.org/details/minutesofproceed00colo.>, (27.12.2014).

<https://www.google.com.tr/search?q=1946'dan+2000>, (25.01.2015).

<https://www.google.com.tr/search?q=Eski+Mossa>, (25.01.2015).

<https://www.google.com.tr/search?q=hazar+devleti+ha>, (19.01.2015).

<https://www.google.com.tr/search?q=Yahudi+Göçl>, (25.01.2015).

<https://www.google.com.tr/search?q=Yahudi+Göçl>, (25.01.2015).

<https://www.google.com.tr/search?q=yahudilere+g>, (25.01.2015).

<http://www.varliktanveriler.com/aklin-cesitleri-mutlak->, (09.02.2015)

http://masonlar.org/masonlar_forum/index.php?topic=987.0, (09.02.2015).

<http://osmanli-devleti.blogspot.com.tr/2014/03/israilin-devlet>, (09.02.2015).

<http://www.islamidavet.com/wp-content/uploads/>, (09.02.2015).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Romanyot>, (05.05.2016).

http://mfa.gov.il/MFA_Graphics/MFA%20Gallery/Documents%20languages/Turkish/israil%20hakkında%20gercekler.pdf, (05.05.2016).

http://www.takvim.com.tr/yazi_dizisi/2010/08/22/ittihatcilarin_ihaneti, (29.12.2015).

[http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/73-yildir-kanayan-yara-struma-fiaciasi-1303687/\(01.06.2016\)](http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/73-yildir-kanayan-yara-struma-fiaciasi-1303687/(01.06.2016)).

[http://www.dunyabulteni.net/haber/294770/israilin-temelini-atan-katliam-deir-yasin,\(02.05.2016\)](http://www.dunyabulteni.net/haber/294770/israilin-temelini-atan-katliam-deir-yasin,(02.05.2016)).

EKLER

EK-1 OLAYLAR DÖNEMLERİ⁸⁵⁰

2 Nisan 1947: İngiltere Filistin Meselesinin BM Genel Kurulu'nun gündemine alınarak özel bir komite kurmasını istedi.

28 Nisan 1947: BM Genel Kurulu İngiltere'nin isteği üzerine toplandı.

15 Mayıs 1947: “*BM Genel Kurulu, Afganistan, Mısır, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye ve Türkiye'nin red oyu verdiği toplantısında 45 oyla “BM Filistin Özel Komitesi (United Nations Special Committee on Palestine - UNSCOP) kurulmasına, Bu Komite'nin 11 üyeden oluşmasına, komitenin raporunu en geç 1 Eylül 1947'de sunmasına karar verdi. Komite üyesi ülkeler Avustralya, Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hindistan, İran, Hollanda, Peru, İsveç Uruguay ve Yugoslavya idi. Komite 16 Haziran 1947'de Kudüs'te çalışmaya başladı”.*

7 Temmuz 1947: Suudi Arabistan BM Genel Sekreteri'ne başvurarak Filistin üzerindeki manda rejiminin sona erdirilmesini istedi,

29 Kasım 1947: Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı Filistin'in Araplarla Yahudiler arasında paylaşımı.

29 Kasım 1947: “*BM Genel Kurulunun 181 sayılı “Taksim” kararına Türkiye, Arap ülkeleri ile birlikte aleyhte oy kullandı. Çoğunluk Planı BM Genel Kurulu'nun 181(II)A sayılı kararı olarak 13 red 10 çekimsiz oya karşılık 33 oyla kabul edildi. Plan BM'nin Filistin topraklarını Araplar ve Yahudiler arasında bölüştürülmesine karar vermiş oluyordu. Türkiye; Afganistan, Küba, Mısır, Yunanistan, Hindistan, İran, Irak, Lübnan, Pakistan, S. Arabistan, Suriye ve Yemen'le birlikte plana red oyu kullandı. Karar gereği İngiltere Aralık ayı itibariyle askerlerini Filistin'den çekmeye başladı”.*

9-10 Nisan 1948: İrgun birliklerinin Deir Yasin (Filistin köyü) katliamı

14 Mayıs 1948: Yahudi Millî Konseyi (Vaad Leumi) Yahudi devletinin kurulduğunu ilan etti.

14 - 15 Mayıs 1948: İsrail'in bağımsızlık ilanından birkaç saat sonra Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak kuvvetleri üç koldan Filistin'e girdiler. 18 Temmuz'da taraflar ateş-kes ilanını kabul ettiler.

14 Ekim 1948: Ateşkes bozuldu.

12 Aralık 1948: BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen 194 sayılı karar ile kurulan ve Filistin konusunda çok geniş yetkilere sahip olan üç üyeli “Filistin Uzlaştırma Komisyonu”na Türkiye lehte oy kullandı.

⁸⁵⁰ Demirkollu, *Ortadoğu Barış Süreci...*, s. 9-1.; <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-1915den-gunumuze-filistin> (18.01.2015).; *Geçmişten Geleceğe...*, s. 30,31,33,35,36,38.; Tavlâş, *age*, s. 80.

24 Şubat 1949: İsrail - Mısır arasında anlaşma.

23 Mart 1949: İsrail - Lübnan arasında anlaşma.

28 Mart 1949: Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk Müslüman devlet oldu.

3 Nisan 1949: İsrail - Ürdün arasında anlaşma.

11 Mayıs 1949: İsrail BM'ye girdi.

20 Temmuz 1949: İsrail - Suriye arasında mütareke imzalandı

11 Aralık 1949: BM'nin 194 sayılı karar. Filistinli mültecilerin kendi topraklarına dönme hakkı.

23 Ocak 1950: İsrail Parlamentosu Kudüs'te toplanarak Kudüs'ü İsrail'in baş şehri ilan etti.

2-9 Mart 1950: (İlk Diplomatik Misyon) "Temsilcilik" Seviyesi (Zorunlu İttifak), Türkiye'de ve İsrail'de ilk maslahatgözarlar göreve başladı.

4 Temmuz 1950: Türkiye ile İsrail arasında "Ticaret ve Ödeme Antlaşması" imzalandı.

24 Nisan 1950: Batı Şeria Ürdün'de kalıyor. Mısır Gazze'yi kontrol altına aldı.

5 Şubat 1951: Türkiye ile İsrail arasında "Hava Ulaştırma Anlaşması" imzalandı.

Eylül 1952: Dünya Yahudi Kongresi başkanı Dr. Perlzweig Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ile de görüştü.

Ekim 1951: İsrail, Mısır, Suriye, Lübnan ve Ürdün tarafından kabul edilen BM Barış planını reddetti.

Mayıs 1953: İsrail'de bazı üniversitelerde "Türklerin İstanbul'u Fethinin 500.Yılı" adı altında konferanslar tertip edildi.

19 Ekim 1954: Türkiye ile Irak arasında yapılan ikili görüşmelerin ardından yapılan açıklamalar İsrail'de huzursuzluk yarattı.

24 Şubat 1955: Türkiye ile Irak arasında "Bağdat Paktı" ittifak antlaşması imzalandı. İsrail Pakтын İsrail'i tehdit ettiğini ilan etti.

Şubat 1955: Bağdat Paktı imzalandı (24'ünde). İsrail Gazze'ye saldırdı (28'inde)

26 Şubat 1955: Irak Başbakanı, İsrail'in bu pakta hiçbir zaman üye olamayacağını söyledi.

Mart 1955: "İsrail hükümeti Türkiye'ye bir nota verdi. Notada Türkiye'nin İsrail'e yönelik geçmişte yaptığı olumlu açıklamaların altı çizilerek, Türkiye'nin

politikasında bir değişiklik olup olmadığının açıklığa kavuşturulması istendi. İsrail'in Bağdat Paktı'na yönelik eleştirel tavrı Türk tarafında rahatsızlık yarattı. Türkiye İsrail Büyükelçisi'nin randevu taleplerine karşılık vermeyerek İsrail'in Türkiye misyonunu bir gözlem misyonu haline dönüştürdü”.

19 Ocak 1956: Türkiye, İsrail'in Suriye ve Mısırlılara yönelik şiddet eylemlerini ABD, İngiltere, Fransa, SSCB, Belçika ve Yeni Zelanda ile birlikte kınadı.

26 Temmuz 1956: Mısır Devlet Başkanı General Cemal Abdülnasır Süveyş Kanalı'nın millileştirildiğini duyurdu.

16 Ağustos 1956: 1888 İstanbul Sözleşmesi'ne taraf olan 22 devletin katılımıyla Londra Konferansı başladı. Türkiye de, 1888 İstanbul Sözleşmesi'ne Osmanlı Devleti de taraf olduğu için Londra Konferansı'na katıldı.

23 Eylül 1956: Fransa, Süveyş Kanalı sorunu BM Güvenlik Konseyi'nin gündemine getirdi.

29 Ekim 1956: İsrail kuvvetleri Mısır'a saldırdı. Fatih Rüştü Zorlu olayı kınayan bir açıklama yaptı.

Kasım 1956: Bağdat Paktı'nın İngiltere hariç dört üyesi Tahran'da toplanarak İsrail'i kınama kararı aldı.

23 Kasım 1956: tarihinde 1956 Süveyş krizi sebebiyle Türkiye Büyükelçisini geri çekerek, İsrail ile diplomatik ilişkileri “maslahatgüzar” seviyesine indirdi.

3 Aralık 1956 - İngiltere ve Fransa Kanal bölgesindeki askerlerini çekeceklerini açıkladılar.

19 Aralık 1956: İsrail'in Ankara'daki Büyükelçisi Tel-Aviv'e geri çağrıldı.

10 Ekim 1957: Türkiye, Suriye sınırına asker yığmaya başladı. Suriye 6 Ağustos'ta SSCB ile “Ekonomik ve Teknik Yardım Antlaşması” imzalamıştı. Bu durum Türkiye'de ciddi rahatsızlığa yol açtı.

21 Ekim 1957: Kral Suud Türkiye ile Suriye arasında baş gösteren bunalımın sona ermesi için arabuluculuk teklif etti.

1 Şubat 1958: Mısır ve Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni oluşturuyor.

Mart 1958'de Türkiye BAC'ı tanıdı.

Nisan 1958: İsrail Başbakanı Ben-Gurion Türkiye ile İsrail arasında Çevresel Pakt için görüşmeler başladı. Suriye ve Mısır'ın birleşme kararı bu olayda etkili olmuştur.

28 Ağustos 1958: İsrail Başbakan'ı Ben-Gurion, Dışişleri Bakanı Golda Meir, Dışişleri Müsteşarı Şimon Peres, Genel Kurmay Başkanı Zvi Zur Ankara'da

Başbakan Adnan Menderes ile görüştü. İsrail heyetini taşıyan uçağın uçağın motorunda meydana gelen küçük bir arıza deklare edildi.

1959 Ekim: El-Fetih'in kuruluş kongresi Kuveyt'te yapılıyor.

29 Ağustos 1958: Ortadoğu'da radikalliğe ve Sovyet nüfuzuna karşı Türkiye - İsrail Gizli İşbirliği Antlaşması imzalandı.

18 Mart 1960: Türkiye ile İsrail arasında ticaret antlaşması imzalandı.

27 Mayıs 1960: Türkiye'de ordu yönetime el koydu. Arap ülkelerine ağırlık verildi. Türkiye-İsrail temasları geriledi..

Temmuz 1963: "Elçilik" (Legation/Temsilcilik) Seviyesi (Zorunlu İttifak),

13-17 Ocak 1964: İlk Arap Birliği Zirvesi Kahire'de yapılıyor.

29 Mayıs 1964: Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kuruluyor.

1 Ocak 1965: İsrail'e karşı El-Fetih'in ilk askeri eylemi.

22 Kasım 1965: BM Güvenlik Konseyi 242 sayılı kararı kabul ediyor.

22 Mayıs 1967: Mısır devlet Başkanı Nasır yaptığı açıklamada İsrail'in Akabe Körfezi'nden Kızıldeniz'e çıkışını sağlayan Tiran Boğazı'nı kapadığını ilan etti.

28 Mayıs 1967: "Olayların tırmanma eğilimine girmesi sebebiyle Türkiye bölgede görev yapan Büyükelçilerini Ankara'da topladı. Toplantı sonrası yapılan açıklamada "Hükümetin komşularıyla iyi dostluk münasebetleri çerçevesinde Türkiye ile Arap memleketleri arasındaki mevcut yakın ilişkileri de göz önünde bulundurduğu" ifade edildi".

5 Haziran 1967: İsrail Mısır, Suriye ve Ürdün'e saldırıyor. Takip eden 6 günde İsrail, Sina yarımadası, Golan Tepeleri, Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs'ü işgal ediyor. Doğu Kudüs'te ilk yerleşim yaz aylarında başlıyor. Bu olay tarihe "Altı Gün Savaşları" diye geçen Arap - İsrail Savaşı'nı başlattı.

6 Haziran 1967: Savaşın başlaması üzerine bir açıklama yapan Türkiye Dışişleri Bakanı Zafer Sabri Çağlayangil "Türkiye'nin topraklarındaki üslerin Araplara karşı bir oldubittiyle kullanılmasının söz konusu olamayacağını" söyledi.

10 Haziran 1967: İsrail Suriye topraklarında stratejik öneme sahip Golan tepelerini ve Kudüs'ün tamamı da kontrolüne geçirdi.

21 Mart 1968: Ürdün'de İsrail ordusuyla Filistinlilerin Karameh Savaşı.

1-4 Şubat 1969: Yaser Arafat FKÖ Yürütme Kurulu Başkanı oluyor.

21 Ağustos 1969: El-Aksâ Camii kundaklandı. Camide çıkan yangın Müslüman dünyasında tepkiyle karşılandı.

22 Ağustos 1969: Başbakan Süleyman Demirel Türkiye'nin Mescid-i Aksâ yangını bütün Müslüman ülkelerin yanında yer aldığını açıkladı.

22 Eylül 1969: *“Mescid’ü-l Aksa’nın yakılması üzerine 25 İslam ülkesi Rabat’ta toplanarak bir İslam Konferansı Örgütü’nü topladılar. Toplantıya Türkiye adına Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil katıldı. Çağlayangil sonuç bildirisinde Türkiye BM kararları çerçevesinde Filistin meselesinin çözümünden taraf olduğu ve Filistin meselesinin ulusal haklar bağlamında değil insan hakları çerçevesinde ele alınması gerektiği ibaresini eklemiştir. Konferansta Arap ülkeleri İsrail’i tanımış olan Türkiye, İran, Mali, Senegal, Nijer gibi ülkelerin İsrail’le diplomatik ilişkileri sonlandırması çağrısında bulunmuş ancak çağrı İsrail’i tanıyan ülkeler tarafından kabul görmemiştir”*.

12 Mart 1971: Türk Silahlı Kuvvetleri hükümete muhtıra verdi. Görevdeki Süleyman Demirel hükümeti istifa etti.

5-6 Eylül 1972: Filistinli “Kara Eylül” örgütü Münih Olimpiyatlarına saldırarak 11 İsrailli sporcuyla öldürdü.

6 Ekim 1973: Mısır ve Suriye askerî kuvvetleri İsrail’e saldırdılar. Türkiye tarafsızlığını ilan etti. SSCB uçakları Türkiye hava sahası üzerinden Araplara silah taşımaya karşın, ABD’nin Türkiye’deki NATO üslerini kullanarak İsrail’e yardım etmesine Türkiye müsaade etmemiştir.

27 Ekim 1973: Yom Kipur Savaşı sağlanan ateşkesle birlikte sona erdi.

26 - 28 Kasım 1973: OAPEC İsrail’i destekleyen tüm ülkelere petrol ambargosu uygulama kararı aldı. Türkiye İsrail’le ilişkileri en alt seviyeye getirdi.

Ocak 1975: Türkiye FKÖ’yü (Filistin Kurtuluş Örgütü) tanıdığını açıkladı.

1975 Nisan: Lübnan’da iç savaşın başlaması.

10 Kasım 1975: Türkiye, BM Genel Kurulu’nda görüşülen “Siyonizmin bir tür ırkçılık olduğu” yönündeki karar tasarısına kabul oyu verdi.

30 Mart 1976: İsrailli Galilee’de şiddet kullanıyor.

14 Mart 1978: İsrail Güney Lübnan’ı işgal etti.

17 Eylül 1978 - Mısır ile İsrail arasında Camp David Antlaşması imzalandı. Türkiye İsrail’in 1967 sınırlarına çekilmesinin gerekli olduğunu açıkladı.

1 Ocak 1980: “Büyük Elçilik” seviyesi

30 Temmuz 1980: İsrail Parlamentosu kabul ettiği bir yasayla Kudüs’ü İsrail’in daimi başkenti ilan etti. Türkiye yasayı kınadığını açıkladı.

28 Ağustos 1980: Türkiye Kudüs Konsolosluğu’nun kapatıldığını açıkladı.

12 Eylül 1980: Türkiye’de ordu yönetime el koydu.

2 Aralık 1980: Bülent Ulusu Hükümeti aldığı bir kararla İsrail’le olan diplomatik ilişkileri sekreterlik seviyesine indirerek İsrail’in de bu kararı takip etmesi çağrısı yaptı.

Ocak 1981: 61 Amerikalı senatör Türkiye’nin Amerikan Büyükelçiliğine gönderdiği bir mektupla Türkiye’nin İsrail’e karşı yürüttüğü politikaların ilişkileri zedelediğini açıkladılar.

8 Haziran 1981: İsrail, Irak’ta Osirak nükleer reaktörünü bir hava saldırısıyla imha etti. Türkiye, BM Genel Kurulu’nda İsrail’in saldırısının kınanmasını istedi.

6 Ekim 1981: Enver Sedat öldürüldü.

14 Aralık 1981: İsrail, Golan Tepeleri’ni ilhak etti. BM Güvenlik Konseyi’nin 497 sayılı kararına istinaden BM Genel Kurulu’nda İsrail’in kınanması için yapılan oylamada Türkiye çekimser kaldı.

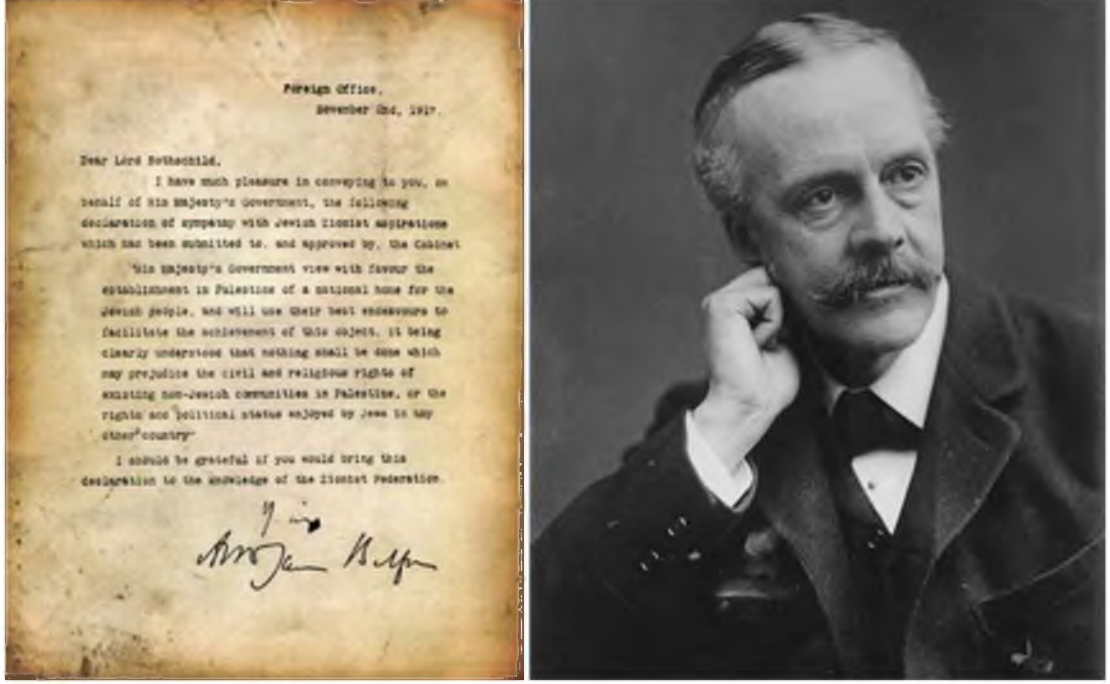
14 Şubat 1982: Kenan Evren Yahudi cemaati lideri David Asseo ile görüştü.

5 Haziran 1982: *“İsrail’in Lübnan’ı işgal etmesi. Filistinlilere karşı temizleme harekâtı başlattı. Özellikle Lübnanlı Falanjistlerin Sabra ve Şatilla Kamplarına saldırarak 1000 kadar Filistinliyi öldürmesi Türkiye’de halk arasında tepkiye sebep oldu. Ancak Lübnan’ın işgali Türk - İsrail ilişkilerinde bir yumuşama evresinin de başlangıcı oldu. İsrail, Lübnan’a başlattığı saldırılarda Ermeni terör örgütleri ASALA ve JCGA kamplarına da gireceğini Ankara’ya ileterek Türk görevlilerini de operasyonlara katılmaya davet etmişti. Türkiye bu çağrıya olumlu yanıt verdi ve Türk görevlilerin yer aldığı operasyonlarda JCGA ve ASALA kampları tamamen tahrip edilirken, JCGA lideri Agop Ahcıyan’ın öldürüldü”.*

17 Mayıs 1983: İsrail-Lübnan barış anlaşması.

EK-2 BELGELER

Belge-1 Balfour Deklarasyonu⁸⁵¹

Saygıdeğer Lord Rothschild ,

“Majestelerinin Hükümeti adına kabineye sunulan ve kabul edilen Yahudi siyonist isteklerini sempati ile karşılayan müteakip deklarasyonu iletmekten memnuniyet duyarım.

Majestelerinin Hükümeti, Filistin’de Museviler için bir milli yurt kurulmasını uygun karşılamaktadır ve bu hedefin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak için elinden geleni yapacaktır. Filistin’deki mevcut Musevi olmayan toplumların sivil ve dini haklarına ve başka ülkelerde yaşayan Musevilerin sahip oldukları hak ve politik statülerine zarar verecek hiçbir şeyin yapılmayacağı açıkça anlaşılmalıdır.”

Bu deklarasyonu Siyonist Federasyonu’nun bilgisine sunmanızdan memnuniyet duyacağım.

Saygılarımla. Arthur James Balfour”

⁸⁵¹ <http://www.islamidavet.com/wp-content/uploads/2013/11/balfor.jpg> (erişim tarihi: 09.02.2015).

Belge-2 İsrail Devletinin Bağımsızlık bildirgesi

David Ben Gurion, radyodan okuduğu “Bağımsızlık Bildirisi”nde şöyle demiştir⁸⁵².

"İsrail toprağı Yahudi halkının doğduğu yerd. Tinsel, dini ve ulusal kimlik burada oluşmuştu. Burada bağımsızlığa kavuştular ve ulusal ve evrensel öneme sahip bir kültür oluşturdular. Tora'yı yazdılar ve dünyaya verdiler..."

"Filistin'den sürgün edildiğinde Yahudi halkı dağıldığı tüm ülkelerde buraya sadık kaldı, geri dönmek ve ulusal özgürlüğünü yeniden kazanmak için dua ve umut etmeyi hiç bırakmadı.

"Böylece biz, Ulusal Konsey üyeleri bugün toplanarak, Yahudi halkının doğal ve tarihi hakkı uyarınca ve Birleşmiş Milletler'in kararının desteğı ile Filistin'de İsrail adlı bir Yahudi devletinin kurulduğunu ilan ediyoruz..."

"Tüm komşu ülkelere ve haklarına barış ve dostluk sunuyor, herkesin iyiliğı için bağımsız Yahudi ulusuyla işbirliğı yapmaya davet ediyoruz..."

"İsrail'in Kayası'na güvenerek, Geçici Devlet Konseyi'nin bu oturumunda, Tel Aviv Şehri'nde Şabat akşamı 5 İyar 5708, 14 Mayıs 1948 tarihinde bu bildiriği yapıyoruz."

⁸⁵² http://masonlar.org/masonlar_forum/index.php?topic=987.0 (erişim tarihi: 09.02.2015).

Belge-3 İsrail Devleti'nin Türkiye Tarafından Tanınması

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi: 7 Ekim 1926-1920

İstisna ve yasa dışı işlemler için teşkilatın faaliyetleri ve müdahaleleri Üçüncü Madde-10/10/10 maddesiyle düzenlenmiştir.	1 NISAN 1949 CUMA	Sayı: 7171
--	----------------------	------------

Bakanlar Kurulu Kararları

Karar Sayısı: 8922				Karar Sayısı: 8942			
İstisna ve yasa dışı işlemler için teşkilatın faaliyetleri ve müdahaleleri Üçüncü Madde-10/10/10 maddesiyle düzenlenmiştir.				İsrail Devleti'ne derhal tanınması; Dışişleri Bakanlığınca 24/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 24/3/1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.			
24/3/1949				24/3/1949			
MÜHÜRBAŞKANI İSMET İNÖNÜ				CUMHURBAŞKANI İSMET İNÖNÜ			
Başbakan S. CEMALPAŞA	Devlet Bakanı Bekirhan Yılmaz K. ERİM	Devlet Bakanı K. SÜMER	Ahaliye Bakanı F. NERİM	Başbakan S. CEMALPAŞA	Devlet Bakanı Bekirhan Yılmaz K. ERİM	Devlet Bakanı K. SÜMER	Ahaliye Bakanı F. NERİM
Mülkiyeye Bakanı K. ÇAKIR	İçişleri Bakanı K. ERİNGÖL	Dışişleri Bakanı K. SAKAR	Malîye Bakanı İ. H. AKAL	Mülkiyeye Bakanı K. ÇAKIR	İçişleri Bakanı K. ERİNGÖL	Dışişleri Bakanı K. SAKAR	Malîye Bakanı İ. H. AKAL
Mülkiî Emlak Bakanı T. BANGÖZCÜ	Sanayi ve Ticaret Bakanı S. ADALAN	Ek. ve Temin. Bakanı C. S. BARLAS	Sağ. ve S. Y. Bakanı Do. K. BAYIZIT	Mülkiî Emlak Bakanı T. BANGÖZCÜ	Sanayi ve Ticaret Bakanı S. ADALAN	Ek. ve Temin. Bakanı C. S. BARLAS	Sağ. ve S. Y. Bakanı Do. K. BAYIZIT
C. ve Tüket. Bakanı Do. F. S. BÜDGE	Tarım Bakanı C. OKAZ	Ulaştırma Bakanı Do. K. SAKAR	Çalışma Bakanı R. S. İNCEK	C. ve Tüket. Bakanı Do. F. S. BÜDGE	Tarım Bakanı C. OKAZ	Ulaştırma Bakanı Do. K. SAKAR	Çalışma Bakanı R. S. İNCEK

TEBLİĞ

Üçüncü Madde-10/10/10 maddesiyle düzenlenmiştir.

İstisna ve yasa dışı işlemler için teşkilatın faaliyetleri ve müdahaleleri Üçüncü Madde-10/10/10 maddesiyle düzenlenmiştir.

İstisna ve yasa dışı işlemler için teşkilatın faaliyetleri ve müdahaleleri Üçüncü Madde-10/10/10 maddesiyle düzenlenmiştir.

İstisna ve yasa dışı işlemler için teşkilatın faaliyetleri ve müdahaleleri Üçüncü Madde-10/10/10 maddesiyle düzenlenmiştir.

İsrail Devleti'nin Türkiye tarafından tanınmasına dair resmi gazetede yayınlanan karar. Karar Sayısı: 8942 -İsrail Devleti'nin derhal tanınması Dışişleri Bakanlığı'nın 24/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulunun 24/3/1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır⁸⁵³.

⁸⁵³ <http://osmanli-devleti.blogspot.com.tr/2014/03/israilin-devlet-olarak-taninmasi.html> (erişim tarihi: 09.02.2015).

Belge-4 “Çevresel Pakt” İle İlgili BİMER, Dışışleri Bakanlığı, Genkur. MİT ve İsrail-Ankara Büyükelçililiklerinden Bilgi Talep Başvuru Yazısı⁸⁵⁴

“28 Ağustos 1958, Başbakan Ben-Gurion'un, beraberinde Dışışleri Bakanı Golda Meir, Dışışleri Müsteşarı Şimon Perez ve Genelkurmay Başkanı Zvi Zur ile birlikte Menderes'le görüşmek üzere Ankara'ya geldi. Ziyaret sonucunda “Türkiye de Çevresel Pakt'a” katıldı.

(CBÜ'de Yapılacak lisansüstü çalışmasına esas olmak üzere) "BİLMESİ GEREKEN PRENSİBİNİN DIŞINA ÇIKMAMAK KAYDIYLA" Türkiye İsrail arasında 28 ağustos 1958 yılında "Çevresel pakt" anlaşmasının detaylarına ilişkin KURUMUNUZ KAYITLARINA İHTİYAÇ DUYULMAKTADIR. Saygılarımla”.

Ceyhun DEMİRKOLLU

⁸⁵⁴ “Çevresel Pakt” ile ilgili İsrail-Ankara Büyükelçiliği'nden yazılı bir cevap alınamamıştır.

Belge-5 “Çevresel Pakt” İle İlgili Genkur. Cevap Yazısı

T.C.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

ANKARA

GENSEK : 26702250-5010-158286-14/ Bashalk D.Hlk.İlş.Ő. (BEBK) 30 Aralık
2014

KONU : Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’ndan Yararlanma Talebi.

Ceyhun DEMİRKOLLU

gideontr@mynet.com

İLGİ : 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu.

Sayın DEMİRKOLLU,

Başvurunuzu, Başbakanlık veya Dışişleri Bakanlığına yapmanızın uygun
olacağı değerlendirilmektedir.

Esenlikler dileriz.

(İMZALI)

Şentürk KURT

J.Yb.

Bil.Ed.ve BİMER Ks.A.

Belge-6 “Çevresel Pakt” İle İlgili MİT Cevap Yazısı

Bilgi Talebi

30 Aralık 2014 Salı 15:42

Tarih :

Kimden :

irtibat <irtibat3@mit.gov.tr> [[Adres Defterine Ekle](#)]

Kime :

gideontr@mynet.com

Sayın Ceyhun DEMİRKOLLU ,

İlgi : 26/12/2014 tarihli " gideontr@mynet.com " adresli e-postanız.

İlgi başvurunuz incelenmiştir. Bilgi edinme başvuruza konu hususların Dışişleri Bakanlığı'ndan talep edilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi rica ederiz.

MİT

Birimi

Bilgi

Edinme

Belge-7 "Çevresel Pakt" İle İlgili BİMER Cevap Yazısı

1088300 nolu başvurunuz hakkında.

13 Ocak 2015 Salı 17:44

Tarih :

Kimden :

bimerbilgi1@basbakanlik.gov.tr [Adres Defterine Ekle]

Kime :

gideontr@mynet.com

Sayın CEYHUN DEMİRKOLLU ,

Bimer Başvuru Numaranız :1088300

İlgi: 26.12.2014 tarihli 1088300 sayılı araştırma talebiniz. Sayın Ceyhun Demirkollu; Türkiye - İsrail arasında 28 Ağustos 1958 yılında imzalanan Çevresel Pakt Anlaşmasının detaylarına ilişkin araştırma talebinizin, diplomatik arşivimizin sözü edilen döneme ilişkin dosya ve belgelerinin tasnifinin tamamlanmamış olması nedeniyle, bu aşamada karşılanması mümkün olamamaktadır. "Devlet Arşivlerinde Araştırma ve İnceleme Yapmak İsteyen Türk ve Yabancı Uyruklu Gerçek ve Tüzel Kişilerin Tabi Olacakları Esaslar"a ilişkin 31.01.2002 tarihli ve 2002/3681 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca devam etmekte olan tasnif çalışmaları tamamlandığında arşiv belgelerimizin, kamuoyu ve bilim dünyasına açılması öngörülmektedir. Saygılarımızla.

DİPLOMATİK ARŞİV DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Belge-8 Mossad ve Kürt Grupları'nın İlişkisi

Eski Mossad ajanı Eliyezer Tsafir.

Eliyezer Tsafir, Kuzey Irak'ta Molla Mustafa Barzani ile temastan sorumlu. Sağdan birinci⁸⁵⁵.

⁸⁵⁵<https://www.google.com.tr/search?q=Eski+Mossad+ajan%C4%B1+Eliyezer+Tsafir.+Kuzey+Irak%27ta+Molla+Mustafa+Barzani+ile+temastan+sorumlu.+Sa%C4%9Fdan+birinci.&espy=2&biw=1366&bih=643&source=lnms&tbn=isch&sa=X&> (25.01.2015).

Belge-9 Modüs Vivendi ve Ödeme Ticaret Anlaşması Kararı

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü

KARAR

Karar sayısı:

3

11669

10/3/1950 tarihli ve 3/10855 sayılı kararla verilen yetkiye dayanılarak Türkiye Cumhuriyet Hükümeti ile İsrail Devleti arasında 4/7/1950 tarihinde Ankara'da imzalanan ilişik Modüs Vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının onanması, Dışişleri Bakanlığının 25/7/1950 tarihli ve 74489/339 sayılı yazısı üzerine 5589 sayılı kanunla süresi uzatılan 4582 sayılı kanunun birinci maddesine göre Bakanlar Kurulunca 4 / 8/1950 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

C. Süleyman

030 18 01 02 123 164 8

Başbakan <i>A. Mervel</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı ve N. S. B. V. <i>S. D.</i>	Devlet Bakanı <i>H. H.</i>	Adalet Bakanı <i>H. H.</i>
Millî Savunma Bakanı -----	İçişleri Bakanı <i>A. M.</i>	Dışişleri Bakanı -----	Maliye Bakanı <i>H. H.</i>
Millî Eğitim Bakanı -----	Bayındırlık Bakanı <i>J. Beler</i>	Eko. ve Ticaret Bakanı ve Dışiş. B. V. <i>H. H.</i>	Sa. ve So. Y. Bakanı <i>H. H.</i>
G. ve Tekeel Bakanı ve N. E. B. V. <i>H. H.</i>	Tarım Bakanı <i>H. H.</i>	Ulaştırma Bakanı <i>H. H.</i>	Çevre Bakanı <i>H. H.</i>
			İşletmeler Bakanı <i>H. H.</i>

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 123 - Dosya No: 64 - Sıra No: 8

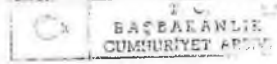
Modüs Vivendi ve Ödeme Ticaret Anlaşması Kararı⁸⁵⁶

⁸⁵⁶ BCA, Fon: 030-18, Yer: 122-23-14. Tarih: 10.03.1950.

Belge-10 İsrail Devleti'nin Derhal Tanınması

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı:
3
8942

KARAR

İsrail Devletinin derhal tanınması ; Dışişleri Bakanlığının 24/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 24/3/1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

İsmet İnönü

Başbakan <i>S. Gümraltı</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>M. Akalın</i>	Devlet Bakanı <i>A. B. İsmail</i>	Adalet Bakanı <i>K. K. K.</i>
MİHİ Savunma Bakanı <i>H. B. B.</i>	İçişleri Bakanı <i>E. P. P.</i>	Dışişleri Bakanı <i>N. Sadık</i>	Maliye Bakanı <i>B. A. A.</i>
MİHİ Eğitim Bakanı <i>T. B. B.</i>	Sayışmâlik Bakanı <i>S. C. C.</i>	Ek. ve Ticaret Bakanı <i>O. S. S.</i>	Sa. ve So. Y. Bakanı <i>D. S. S.</i>
G. ve Tekel Bakanı <i>D. T. T.</i>	Tarım Bakanı <i>C. A. A.</i>	Ulaştırma Bakanı <i>D. K. K.</i>	Çalışma Bakanı <i>D. K. K.</i>

030 18 01 02 118 108 3

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 118 - Dosya No: 108 - Sıra No: 3

İsrail Devleti'nin Derhal Tanınması⁸⁵⁷

⁸⁵⁷ BCA, Fon: 030-18, Yer: 118-108-03. Tarih: 24.03.1949.

Belge-11 Einstein İmzalı Atatürk'e Gönderilen Mektup

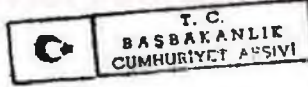
UNION DES SOCIÉTÉS "OSE"
POUR LA PROTECTION DE LA SANTÉ
DES POPULATIONS JUIVES

COMITÉ D'HONNEUR

Prof. A. EINSTEIN, *Président*.
Prof. A. BESREDKA, *Vice-Président - Paris*.
Prof. RADCLIFFE N. SALAMAN, *Vice-Président - Londres*

SOCIÉTÉS AFFILIÉES

ALLEMAGNE.
ANGLETERRE.
DANTZIG.
ÉTATS-UNIS.
LETTONIE.
LITHUANIE.
POLOGNE (T. O. Z.)
ROUMANIE.

פארכאנד פון די געזעלשאפטן

פארן "י"שן געוונטשן

TÉL.:

PARIS (XVIIe). Le 17 September, 1933
4, Rue Roussel

Maarif vekaletine
3-40-913

Your Excellency,

As Honorary President of the World Union "OSE" I beg to apply to Your Excellency to allow forty professors and doctors from Germany to continue their scientific and medical work in Turkey. The above mentioned cannot practise further in Germany on account of the laws governing there now. The majority of these men possess vast experience, knowledge and scientific merits and could prove very useful when settling in a new country.

Out of a great number of applicants our Union has chosen forty experienced specialists and prominent scholars, and is herewith applying to Your Excellency to permit these men to settle and practise in your country. These scientists are willing to work for a year without any remuneration in any of your institutions, according to the orders of your Government.

In supporting this application, I take the liberty to express my hope, that in granting this request your Government will not only perform an act of high humanity, but will also bring profit to your own country.

I have the honour to be,

Your Excellency's obedient servant,

A. Einstein

(Prof. Albert Einstein)

His Excellency
The President of the Cabinet of Ministers
of the Turkish Republic.

Adress: Trépanier "OSE" 4, RUE ROUSSEL - PARIS
3/10/33
40
1/3

1) Kullufların evrakları Komünizasyon ile ilgili
2) Bunların her birine ayrı ayrı yazılacak ve belgeleri 1-5
3) Belgenin her birine ayrı ayrı yazılacak ve belgeleri 1-5

Fon No: 30 10 0 0 - Kutu No: 116 - Dosya No: 810 - Sıra No: 3

Einstein İmzalı Atatürk'e Gönderilen Mektup⁸⁵⁸

**Belge- 12 1949-1983 Yılları Arasında Türkiye’de Görev Yapmış İsrail Misyon
Şefleri⁸⁵⁹**

1949-1953	ELIYAHU SASON
1953-1956	MORIS FISHER
1956-1960	MOSHE ALON
1960-1966	MOSHE SASON
1966-1971	DANIEL LAOR
1971-1975	SHAUL BAR-HAIM
1975-1977	SHMUEL DIVON
1978-1980	SHIMON AMIR
1980-1981	YAACOV COHEN
1981-1983	ALON LIEL

⁸⁵⁹ İsrail’in Ankara Büyükelçiliği görevlisi Hanna hanımefendi ile 09 Şubat 2014 saat 14.00’de yapılan tel (0 312 4597506) görüşmesi sonucu mail yolu ile elde edilmiştir.

**Belge-13 1949-1983 Yıllarında Tel-Aviv/İsrail’de Türkiye Misyon Şefleri ve
Misyon Şefliğini Tedvir Edenler Listesi⁸⁶⁰**

1950-1952	Seyfullah Esin, Maslahatgüzar
1952-1956	Şefket İstinyeli, Maslahatgüzar
1957-1961	Nejat Uçtum, Maslahatgüzar
1962-1966	Rıfat Oğuz Ayanlar, Maslahatgüzar
1966-1969	Sakıp Bayaz, Maslahatgüzar
1969-1973	Melih Akbil, Maslahatgüzar
1973-1978	Ahmet Asım Akyamaç, Maslahatgüzar
1978-1979	Metin Sirman, Maslahatgüzar
23.01.1980-01.10.1980	Gündoğdu Üstün, Maslahatgüzar
01.10.1980-30.11.1980	Büyükelçi Gündoğdu Üstün
1980-1981	Bilgin Atala, İkinci Katip, Geçici Maslahatgüzar
1981-1983	Akgünay, İkinci Katip, Geçici Maslahatgüzar
1983-1986	Ahmet Bülent Meriç, İkinci Katip, Geçici Maslahatgüzar

⁸⁶⁰ 14.01.2015 Tarihli 50282 No’lu BİMER başvurusu sonucu, Türkiye Dışişleri Bakanlığı’ndan mail yolu ile elde edilmiştir.

Belge-14 Krize Rağmen Türkiye-İsrail Arasındaki Silah Ticareti Yazışması

TASNİF DİSİ

MAKİNA ve KİMYA ENDÜSTRİSİ KURUMU
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ANKARA

SAYI : 89960175/934.01/1315.SVG.0517

KONU : 8 kalemde 46.359 adet mühimmat parçası taşınımına işine ait Teklif İsteme Mektubu

02240 305.2014

Sayın yetkili,

Konumuzuz ihtiyacı, 10 Adet 20 ft lik konteyner içinde taşınacak 8 kalemde 46.359 adet 120 mm Tank Mühimmatı parçası (*Supply Parts for 120mm APFSDS-T and 120mm TPCSDS-T Ammunition*) EXW, I.M.I. (ISRAEL MILITARY INDUSTRIES LTD.) fabrika teslimi olarak 15.06.2014 tarihinde sevke hazır olacak olup Haifa/İsrail Deniz Limanı'ndan İstanbul Limanına ekte verilen "İhale Dokümanı"na uygun olarak taşınacaktır.

Bahse konu malzemelerin I.M.I. (ISRAEL MILITARY INDUSTRIES LTD.) Ramat Hasharon Fabrikasından Haifa Deniz Limanına taşınması işi de istekli tarafından gerçekleştirilecektir. Bunun yanında fabrika tesislerinde yapılacak yükleme için vinçli özel bir kamyon (*MECHALNOA special truck with crane*) gerekecek olup bu araç bütün masrafları navlun fiyatına dahil olmak üzere ihale üzerinde kalan firma tarafından temin edilecektir. Dolayısıyla teklif fiyatı bu husus dikkate alınarak verilecektir.

Teklif edilen yükleme tarihinin erken olması tercih sebebi olabilir.

Ekte tabloda istenilen bilgilerin eksiksiz doldurulması ile konu taşınmaya ait tekliflerinizin, VERİLMESİ ZORUNLU OLAN BELGELERLE BİRLİKTE kapalı zarf içinde 10/04/2014 Salı günü saat 14.00'e kadar Başkanlığımıza gönderilmesini rica ederiz.

Zeynep TAŞEMEL
Dış Alım Şb.Md.

Hüsnü KÜÇÜKÇORAN
İhale Dairesi Başkanı

EK: İhale Dokümanı + Paket Listesi (10 sayfa)

Krize Rağmen Türkiye-İsrail Arasındaki Silah Ticareti Yazışması⁸⁶¹

⁸⁶¹ http://www.zaman.com.tr/dunya_israilden-tank-muhimmatı-parçası-alimina-devam_2131526.html
(erişim tarihi: 24.01.2015).

BİR HABERE GÖRE

Amerika, yeni kurulan Yahudi Devletini tanıdı

(Besi 1 inci sayfası.)

ka tarafından tanıdığı açıklanmıştır.

Öce yandan Lake Success'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 18. toplantısında, Kudüs'te Birleşmiş Milletlerin geçirdiği kararın bir rejimin kurulmasına hakkındaki Amerikan teklifi reddedilmiştir. Bu rejim kararı, Amerika'nın, Yahudi devletini tanıdığı ilanıdan önce bir kaç dakika önce alınmıştır.

Filistin'de geçen haberlere göre de, Kudüs şehrinin merkezini de geçirmek için Araplarla Yahudiler arasında çok kanlı savaşlar cereyan etmektedir. Kudüs'ün güneyinde bulunan öce, Yahudi kolonisi Arap kolonisi karveşarına tozün olmaktadır. Bu kolonilerde Yahudilerin ağır kayıplara uğradıkları haber verilmektedir.

Ürdün harp ilan etti

Son, 14 (EYUMRS.) — Amman'dan bildirildiğine göre Ürdün Hükümeti Kurulu bu akşam yaptığı toplantı sonunda Filistin'deki sığınmacılara savaş ilan etmiştir. Bu gece yayınlanan bir emirname ile bütün Irak'ta sığınmacılar ilan edilmiştir.

Kral Abdullah'ın beyannamesi

Kudüs, 14 s.a. — Yahudilerin devlet ilan etmelerine cevap olarak yayınlanan beyannamede Kral Abdullah şerhler ki:

1 — İngiliz manda idaresinin en-

na etmesiyle, Yahudilere Balfor beyannamesiyle yapılmış olan bütün vaatleri feshedilmiş addediyorum.

2 — Filistin'de Yahudilere hiçbir hak tanımıyorum.

3 — Yahudiler, evvelce yapmış olduğu teklifleri kabul etmemiş olduklarından, bundan böyle Filistin'de kendilerine hiçbir mabed mühaririyet ihtiyacı tanınmayacaktır.

4 — Filistinlilerin kendi mukaddatlarının serbest tayin edecekleri hakkındaki vadimi beydediyorum."

Yahudi devleti kuruldu

Tel-Aviv, 14 s.a. — Geçici Yahudi Hükümetinin ilanı bu akşam yayınlanmıştır. Ben Gurion Başbakanlık ve Savunma Bakanlığına getirilmiştir. Dışişleri Bakanlığında Şerok tayin edilmiştir.

Ben Gurion, İngiliz beyannameleyle Yahudi muhacereti hakkında manda sahibi hükümet tarafından çıkarılmış olan diğer kanunların iptal edilmesini bildirmiştir.

★

London, 14 s.a. — Yahudi devletinin kurulduğu ilan edilir edilmez Londradaki Yahudi idaresine ait binaya Yahudi bayrağı çekilmiştir.

Yahudiler Yafa'ya girdiler

Tel - Aviv, 14 s.a. — Haganah tarafından bildirildiğine göre, Yahudi birlikleri Yafa'ya girmişlerdir.

İsrail'in ABD Tarafından Tanınması⁸⁶².

Gazete Haberleri-2

Filistin'e Yahudi Göçü⁸⁶³.

Gazete Haberleri-3

Arap Orduları Filistin'e Giriyor⁸⁶⁴.

⁸⁶³ 16 Mayıs 1948 Tarihli Uluş Gazetesi: <http://www.aksitarih.com/israilin-kurulusu-ve-turk-basimnaya-yansimalari.html>, (25.01.2015).

⁸⁶⁴ <https://www.google.com.tr/search?q=Arap+Ordulari+Filistin%27e+Giriyor&espv=2&biw=1366&bih=643&source=lnms&tbm=isch&sa=X>, (25.01.2015).

Gazete Haberleri-4

Varlık vergisini vermiyenler

On yedi kişiden mürekkep ilk kabile dün gece toplama kampına sevk edildi

Haciz muamelelerine de dün başladı

Varlık vergisini vermiyenler, on yedi kişiden mürekkep ilk kabile dün gece toplama kampına sevk edildi. Haciz muamelelerine de dün başladı.

Varlık Vergisi Haberleri⁸⁶⁵

Gazete Haberleri-5

Bayramdanberi 1200 Yahudi Filistin için pasaport aldı

Bursa ve Ankara'dan da gitmek isteyen var

Bu toplu hicret arzusu Amerikanın İsrail devletini tanıması ile alakalı görülüyor

200 Yahudi Filistin için pasaport aldı

Bu toplu hicret arzusu Amerikanın İsrail devletini tanıması ile alakalı görülüyor

23 Ekim 1948 Hürriyet⁸⁶⁶

⁸⁶⁵ <http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/149044/varlik-vergisi->, (25.01.2015).

⁸⁶⁶ <http://www.gecmisgazete.com/haber/bayramdanberi-1200-yahudi-filistin-icin-pasaport-aldi?page=1>, (08.02.2015).

EK-4 HARİTALAR

Haritalar-1

Yahudi Göçleri⁸⁶⁷.

Haritalar-2

Yahudilerin İspanya'dan Kovulmaları ve Göç Yolları⁸⁶⁸

⁸⁶⁷ https://www.google.com.tr/search?q=Yahudi+Göçleri&espv=2&biw=1366&bih=643&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ei=DfnEVKjJNIL6ywP0voIY&ved=0CAYQ_, (25.01.2015).

⁸⁶⁸ https://www.google.com.tr/search?q=Yahudi+Göçleri&espv=2&biw=1366&bih=643&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ei=DfnEVKjJNIL6ywP0voIY&ved=0CAYQ_, (25.01.2015).

Haritalar-3

1946'dan 2000'e Yahudilerin Filistin'i İşgali⁸⁶⁹

Haritalar-4

1946'dan 2008'e Yahudilerin Filistin'i İşgali⁸⁷⁰

⁸⁶⁹ <http://www.nuveforum.net/1121-strateji/78291-israil-filistin-i-isgal-etti-1987de-gazze-intifada-adindaki-ayaklanma/>, (25.01.2015).

⁸⁷⁰ <https://www.google.com.tr/search?q=1946'dan+2000'e+Yahudilerin+Fili>, (25.01.2015).

Haritalar-5

Yahudi Yerleşim Yerleri⁸⁷¹

⁸⁷¹<http://www.odatv.com/n.php?n=iste-filistin-israil-muzakerelerinde-tartisilan-yahudi-yerlesimleri-1709101200>, (25.01.2015).

Haritalar-6

Vaadedilmiş Toprakların Sınırları⁸⁷²

Haritalar-7

“Büyük İsrail”⁸⁷³

⁸⁷² <https://www.google.com.tr/search?q=yahudilere+göre+vaad+edilmiş+toprakların+sınırları&espv=2&biw>, (25.01.2015).

⁸⁷³ http://eyalling.blogspot.com.tr/2013_12_01_archive.html, (25.01.2015).

Haritalar-8

Sykes-Picot Paylaşım Haritası⁸⁷⁴

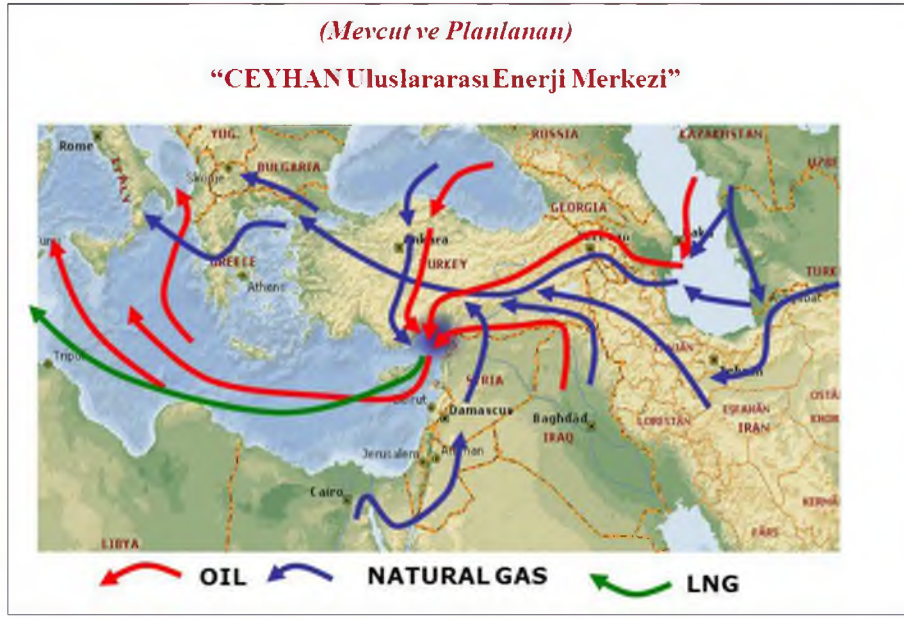
⁸⁷⁴<http://www.dunyabulteni.net/haberler/301594/odoguda-yuzyil-suren-bir-paylasim-sykes-picot-anlasmasi>, (25.01.2015).

Haritalar-9

Türkiye Üzerinden Petrol ve Doğal Gaz Nakli

(Mevcut ve Planlanan)

“CEYHAN Uluslararası Enerji Merkezi”

8

Türkiye'nin Jeopolitiğine İhtiyaç Duyan Enerji Koridorları⁸⁷⁵

Haritalar-10

Türkiye'ye Alternatif Jeopolitik Enerji Nakil Hatları⁸⁷⁶

⁸⁷⁵ <http://slideplayer.biz.tr/slide/1984906/>, (25.01.2015).

⁸⁷⁶ <http://www.gazetecileronline.com/newsdetails/14366-/GazetecilerOnline/isd39de-abd-ve-israil-parmagi-iste-kerkuk-gercegi>, (01.02.2015).

EK-5 FOTOĞRAFLAR

Fotoğraflar-1

Yahudi Yerleşim Yerleri İnşası⁸⁷⁷

Fotoğraflar-2

Süleyman Mabedini Yeniden İnşaa Etme Çabaları

Süleyman Mabedini Yeniden İnşaa Etme Çabaları⁸⁷⁸

⁸⁷⁷ <http://www.haberler.com/israil-in-yerlesim-planina-tepki-4142106-haberi/>, (25.01.2015).

⁸⁷⁸ <http://www.aktifhaber.com/d/other/mescidiaksa.jpg>, (25.01.2015).

Fotoğraflar-3

Sion⁸⁷⁹

Fotoğraflar-4

Süleyman Mabedi Yeniden Yapılmak İstenirse⁸⁸⁰

⁸⁷⁹ <http://derinbilgiler1.blogspot.com.tr/2013/04/ateist-siyonizm-felsef>, (25.01.2015).

⁸⁸⁰ <http://05338478291.tr.gg/Kabenin-Gelecekteki-Hali-.htm>, (25.01.2015).

Fotoğraflar-5

Ayrımcılık Yolu/Apartheid Duvarı Dar ve Uzun⁸⁸¹

⁸⁸¹ <http://www.konhaber.com/yeni/depo/haber/df9dac3692>, (25.01.2015).

Fotoğraflar-6

Filistin Yerleşim Yerlerinden İsrail'e fırlatılan "Kassam" Füzesi ⁸⁸²

Fotoğraflar-7

İsrail'in Dökme Kurşun Operasyonu ⁸⁸³

⁸⁸² <http://www.islamianaliz.com/Images/haberler/israil-> , (25.01.2015).

⁸⁸³ <http://www.cumhuriyet.com.tr/Archive/2010/11/24/1> , (25.01.2015).

Fotoğraflar-8

Theodore Herzl'in Anıt Mezarı⁸⁸⁴

⁸⁸⁴ <http://i.tmgrup.com.tr/usa/2011/06/16/369391495782.jpg>, (25.01.2015).